

ILIJADA

BIBLIOTEKA
KNJIŽESTVO

Knjiga
23

PREDGOVOR

O GRAĐI I JEDINSTVU ILIJADE

Ilijada je epski spev. Nastao je, pretpostavljamo, u VIII veku stare ere, negde u grčkim naseobinama rasutim po obalama Male Azije, po severozapadnim njenim obalama; tamo je bio grad Ilij (Troja). Tamo je, kako su stari Grci verovali, živeo i pesnik Ilijade, Homer.

Iz antičkog doba sačuvani su nam životopisi Homera, njih sedam na broju; i povest o tome kako su se u kazivanju stihova nadmetali Homer i pesnik Hesiod. Ipak, o istorijskoj ličnosti pesnika Ilijade ne saznajemo iz tih biografija gotovo ništa. Nastale su pozno, iz usmenih predanja o Homeru: reč je o legendi, a ne o istoriji. Hesiod, pesnik poučnih spevova, najstariji grčki i evropski pesnik koji nam je i kao istorijska ličnost poznat, živeo je oko 700. godine stare ere; bio je po svoj prilici mlađi od pesnika Ilijade i nije nikada sreo legendarnog Homera.

Sumnja u istoričnost pesnika Homera veoma je prisutna u novovekovnom ispitivanju Ilijade. Izneto je tvrđenje da Ilijadu i nije ispevao jedan pesnik. U nauci o književnosti nastalo je tako „homersko pitanje“. Ono se razvijalo naporedo sa naglim razvojem izučavanja usmene narodne književnosti, od vremena romantizma (u Nemačkoj vreme braće Grim, u nas Vuka Karadžića). Narodne pesme nemaju, naime, autora u istom smislu kao dela pisane umetničke književnosti, niti narodni pevači stvaraju pesmu istim postupkom kao poete-literati.

Tumačenje Ilijade danas je u znaku dva različita pogleda na „homersko pitanje“. Analitičarima nazivamo one ispitivače koji razlažu i razbijaju ep nalazeći u njemu, pre svega, nedoslednosti i nezgrapnosti. Oni tvrde, na osnovu tih crta, da je Ilijada nastala nekako mehanički. Ilijada je za njih prosto skup narodnih pesama podvrgnut redakciji, ili je nastala, raznim dodacima i umecima, iz jedne kratke Prailijade, i tome slično. Stručnjaci, pak, koje nazivamo unitarcima zastupaju sasvim suprotno shvatanje. Na osnovu komiozicije i drugih strukturalnih odlika Ilijade oni dokazuju da je pred nama jedinstveno delo, tvorevina jednog, veoma obdarenog pesnika.

Neke dokaze koji govore u prilog unitarističkog gledanja iznećemo u sledećim redovima. Uvereni smo, naime, da je Ilijadu sastavio jedan pesnik. A zovemo ga Homerom jer su ga i stari Grci tako zvali.

Ilijada, to znači: pesma o gradu Iliju. Samo, i gradovi, kao i ljudi, ne izlaze na glas običnim življenjem i svakodnevnim poslovanjem, već podvizima i velikim stradanjem. Otuda bi, ako je naslovu verovati, Ilijada bila spev o bojevima oko Ilija, o dugoj, desetogodišnjoj opsadi, konačnom zauzeću i razaranju grada.

Ovaj ratni poduhvat obično nazivamo trojanskom vojnom, ili, rečju manje starinskom i manje pesničkom, trojanskim ratom. To dolazi otuda što su stari Heleni - antički Grci - grad Ilij zvali i Trojom, a celu oblast u kojoj se grad nahodio Troadom. I sam Homer uzima oba imena: Ilij i Troja, samo je u Homera prvo ime češće, iako stanovnike Ilija naziva Trojancima.

Helenske ratnike, pak, Homer naziva raznim plemenskim imenima - Mirmidonci, na primer (ime Heleni je tek docnije uzeto kao skupni naziv za starogrčka plemena). No najčešće Homer uzima, u širem značenju, kao oznaku svih helenskih ratnika pod Trojom, nazive Ahejci, Danajci i Argivci.

Po naslovu, Ilijada bi, dakle, bila spev o trojanskom ratu. Ipak, ne treba li predmet speva odrediti uže i možda tačnije? Prvi stihovi speva, naime, glase:

Gnjev mi, boginjo pevaj, Ahileja, Peleju sina,

Ahilej (ili Ahil) je predvodnik plemena Mirmidonaca i glavni junak u grčkoj vojsci pod Ilijem (Trojom). Znači li ovo da Ilijada i nije spev o trojanskom ratu i razaranju Ilija, kako obično kazujemo, naslovom zavedeni? Da li bi spev možda pre trebalo nazvati Ahileidom, pesmom o Ahileju?

Svaki pokušaj da shvatimo umetničko delo trebalo bi, načelno, da se osloni na dva suprotna postupka -analitički i sintetički, i trebalo bi da ih primeni postupno. Cilj je, pri tom, da se razume delo kao celina; samo, ovaj cilj je teško ostvariti u potpunosti. Čak i tamo gde nam se čini da je razumevanje dela kao celine ostvareno u velikoj meri, teško je sažeto iskazati rezultat. Upravo zato, zacemento, tumačenje dela lako prima oblik tautologije -ponavljanja drugim, najčešće ne i jednako dobrim rečima. Najjednostavniji vid takve tautologije -često malo korisne za razumevanje umetničke celine -jeste prepričavanje dela.

Jamačno, prepričavanje kao da nam se nameće kada o epu razgovaramo, jer epska iesma, i epsko stvaralaštvo uopšte (ovo može biti i u prozi: roman, na primer), pripada, po definiciji, književnom rodu u kome autor pripoveda o prošlim događajima. Otuda nas i pokušaji da delo prepričamo uče ponećemu. Vidimo da sve nije u priči, da svu sadržinu dela ne možemo prepričati. Prepričati možemo, zapravo, niz zbivanja ispričanih u delu, dakle neku „radnju" koja se u delu „odvija" određenim sledom, u jednom ili više naporednih ili prepletenih tokova.

Ako prilikom prepričavanja poštuemo redosled zbivanja i njegove tokove, ako gledamo na bitnije, pokretačke i presudne tačke u njemu, nastaje „priča" koja neće biti samo proizvoljni sažetak. Biće ta priča - zovemo je latinskom rečju fabula - i mali, nešto pojednostavljeni model spoljašnje strukture dela; jer redosled zbivanja, odбир i naglašavanje značajnih scena čine jednu od lakše uočljivih osobnosti sklopa određenog dela.

Verno apstrahovana fabula je, dakle, takav model toka radnje, rasporeda i međuzavisnosti scena koji prema celome delu treba da stoji u istom. odnosu — da to učinimo jasnijom slikom - u kome prema celome točku stoji njegov mali, središnji prsten, glavčina kako se u narodu kaže, u koju su, u stanovitim razmacima, uglavljeni paoci, pa ona okreće i ove, i obruč točka i njegov naplatak. Otuda sažeto prepričavanje koje otkriva fabulu može doprineti razumevanju strukture epskih dela, i dramskih, gde je radnja takođe važna, pa i onih lirskih koja, kao balade, stoje na granici između epike i lirike.

Ilijada ne pripoveda iscrpno i redom sve događaje trojanskog rata. Starogrčko predanje kazivalo je da je rat trajao deset godina. Pričalo je - u junačkim epskim pesmama sličnim našim narodnim - o onome što se mnogo godina pre rata zbilo, o samom ratu i o događajima po njegovom završetku.

Na osnovi takvih pesama nastali su veći spevovi. Ilijada koju poznajemo samo je jedan od njih. Povest o grčkom vojskovođi Odiseju, kome je, posle zauzeća grada, trebalo još deset godina da se vrati na svoju rodnu Itaku, ženi Penelopi, ispričana je u Odiseji, sačuvanom epu čijim je autorom takođe smatran Homer. O povratku junaka od Troje u domovinu i njihovim potonjim sudbinama, pevali su i drugi epovi (Povraci, Tesprotska pesma, Telegonija), a bilo je i spevova koji su pripovedali o zbivanjima pre početka trojanskog rata (takva je bila Kiparska pesma).

Svi spevovi sa temama iz kruga trojanskih legendi -osim Ilijade i Odiseje - izgubljeni su. Znamo ipak da je u dva takva „kiklička speva" (kiklos = krug), u Zauzeću Troje i Maloj Ilijadi, bilo reči o ratnim zbivanjima koja slede za onima opisanim u Ilijadi, gde završetak opsade i pad Troje nisu ispričani.

Šta zapravo pripoveda Ilijada? Ako gledamo na trajanje radnje, pred nama je tek neznatan isečak iz desetogodišnje opsade. Ispričana radnja Ilijade obuhvata, naime, svega pedesetak dana iz poslednje, desete njene godine. Ako gledamo na radnju samu, na njen šok i njene najvažnije trenutke, Ilijada pripoveda sledeća zbivanja:

Priča počinje sukobom glavnog helenskog junaka, Ahileja, i glavnog helenskog vojskovođe, Agamemnona. Povod svađi su robinje iz ratnog plena i zahtev Ahilejev da Agamemnon, na dobro cele vojske, oslobodi svoju robinjicu Hrisejdu. Agamemnon se opire; razmeće se svojim položajem i ugledom; ponosni Ahilej, javno uvređen, povlači se, srdit, iz borbe. Agamemnon, pak, koji mora da oslobodi Hrisejdu, ostvaruje svoje pretnje - oduzima Ahileju robinju Brisejdu, koju je ovaj dobio prilikom deobe plena.

Pošto Ahileja više nema na bojištu, ahejska vojska stradava. Ahilova srdžba pogađa, dakle, prvo njegove saplemenike i saborce. On tvrdokorno odbija Agamemnonovu ponudu da mu ovaj pruži zadovoljenje naknadom za oduzetu robinjicu. Helenska vojska stradava još više, povlači se u svoj tabor, na obali, kod lađa. Ahilej sada dozvoli da njegov drug i prijatelj Patrokle uzme njegovu opremu i ovom obmanom natera Trojance na uzmicanje. Ali neumerena Ahilejeva srdžba pogodi sada i Ahileja samog: glavni trojanski junak, Hektor, ubija Patrokla.

Dotle nepokolebivo istrajan u gnevu, Ahilej napokon odustaje; tačnije, usmerava svoj novi gnev na Patroklovog ubicu Hektora. Bog Hefest, na molbu Ahilejeve majke, boginje Tetide, kuje junaku novo oružje. Ahilej polazi u boj. Bitka se rasplamsa kao nikada; u njoj i bogovi učestvuju. Ahilej napokon ubija Patroklovog ubicu Hektora. Vezuje Hektorov leš za svoja bojna kola i vuče ga oko zidina Troje, dan za danom.

Na kraju, trojanski kralj Prijam dolazi da otkupi telo svoga sina Hektora. Ahilej popušta. Spev se završava svečanim sahranjivanjem Hektora u Troji.

Možda je trebalo spev prepričati kraće, reći fabulu sažetije? Vratili smo se, kroz razgovor, ishodištu, pitanju: šta je predmet Ilijade, trojanski rat ili Ahilejev gnev? Jamačno, odrediti predmet nije isto što i izdvojiti fabulu. U čemu je razlika? Predmet speva, njegova tema (naziv je grčkog porekla), ne određuje se osvrtnom na redosled kazivanja i ne otkriva ništa o strukturi dela.

Uzmimo na um ovo: Ahilejev gnev u fabuli dela ima presudnu ulogu. Ilijada i počinje stihom: „Gnjev mi, boginjo pevaj, Ahileja. Peleju sina". Je li to pesnik Ilijade već iskazao predmet speva, temu dela? Ili temu valja šire odrediti? Šta je onda gnev što ga je pesnik u proćelje prvog stiha stavio? Preturamo priručnike i nalazimo: da je Ilijada spev o Iliju i da mu je tema Ahilova srdžba i njene zlokobne posledice. Dlaku možda i ne treba načetvoro cepati. Ali u priručnicima nalazimo uvek nanovo i to da se reč povede o motivu Ahilove srdžbe i ulozi tog motiva u Ilijadi.

Jamačno, valja praviti razliku između fabule i teme, teme i motiva. Srdžba i sve što je iz nje izašlo - to je, najkraće rečeno, tema Ilijade. Rečeno je to i u prvim stihovima speva. Ahilejeva, pak, srdžba osnovni je ili središnji motiv dela. Ali šta je motiv? Psihološki neki momenat ili sličan neki činilac koji deluje u prikazanom liku glavnoga junaka? Kažemo naime: ne znam koji su njegovi motivi, - a mislimo: ne znam šta ga pokreće, podstiče da to čini.

U osnovi latinske, tek srednjovekovne reči motivus leži, zaista, značenje „pokretački" (moveo = kretati). Ali ono što u svakodnevnom govoru znači jedno, može u teoriji književnosti značiti drugo. Nevolja nastaje tamo gde se pojmovi mešaju. A ovo je neretko slučaj čak i u rečnicima književnih izraza, gde sažimanje iskaza i tesan prostor stavljaju autore na stošinu muka. Čitamo u našem takvom rečniku definiciju po kojoj je motiv „osnovni pokretač za stvaranje umetničkog dela". Očigledno, motiv je tu shvaćen u svome prvom „pokretačkom" značenju. Ali koga pokreće da stvori delo? Naslućujemo da se misli na pisca, ili pesnika, koga nešto pokreće, motiviše, da delo napiše. No potom saznajemo da ima bezbroj motiva, opštih i pojedinačnih, aktivnih i pasivnih, trenutnih i večnih, da je ljubav jedan od motiva, ljubav srećna i nesrećna, ljubav dvoje mladih roditelja prema deci; da motiv „može pripadati jednom piscu, ili jednoj književnosti, ali su mnogo češći motivi koji se javljaju u više književnosti, iprelazeći iz jedne u drugu".

Ima tu nešto što nas zbunjuje. Motiv je „osnovni pokretač za stvaranje dela", a ovamo čujemo za motive koji se prenose iz književnosti u književnost; i da je to naročito slučaj sa narodnim blagom, sa motivima „o devojci bez ruku, skrnavljenju groba ili vernom konju". Setićeš se sada, neminovno, Šarca Kraljević Marka i kako taj verni konj opominje gospodara i suze nad njim lije. A ima i helenski junak Ahilej, u Ilijadi, svoje verne konje, koji suze liju i pogibiju mu proriču. Zacelo, verni konji iz narodne pesme naše nisu „pokretači za stvaranje dela". Motivi jesu. Kako to? I odakle ova podudarnost u motivu između Ilijade i junačke pesme naših guslara?

Razlučiji valja: prvo, motiv kada znači nešto u čoveku, kao unutarnji podsticaj. Ako se pitamo šta je pisca podstaklo da delo sastavi, teško ćemo doći do pravog odgovora, i ne samo to: čak i ako ga nađemo, on verovašno neće kazivati mnogo o samom delu, o njegovoj strukturi. Drugo je posmatranje psiholoških motiva koje je pisac pripisao pojedinim likovima u delu, odnosno obrazloženost postupaka junaka koji proističu iz njihove prirode, karaktera. To je već književna pojava, deo onoga što se zove motivisanošću. (Razgovor o ovim motivima tiče se radnje dela, njene verodostojnosti.) Treće je, pak, - i tu se vraćamo Šarcu i Ahilejevim konjima — kada u razgovoru o epici, stihovnoj i proznoj, izraz motiv uzimamo kao naziv malih elemenata u sklopu dela, ili takvih koji se, kao zaokružene celine, javljaju naporedo u raznim delima, pa prelaze iz jedne književnosti u drugu.

Ova treća usko književna upotreba izraza nastala je u analizi pripovedanja koja nastoji da razotkrije kako je organizovana fabula dela. Motiv tu stoji u određenom odnosu i prema temi, pa govorimo o motivu kao najužoj fabularno-tematskoj jedinici. Razlikuju se, pak, dinamički motivi, koji „pokreću radnju napred smenjajući jednu akciju drugom" i statički, koji „samo slikaju neku situaciju, ostavljajući radnju na onoj tački na kojoj je bila i pre te situacije". (Sa izrazom statički motiv dospeli smo do tačke gde je u reči motiv izbrisano, poništeno njeno izvorno značenje: pokretački - podsticaj.)

Motivi su, dakle, elementarne jedinice, jedinstveni mali delovi fabule u kojima se stvari i ljudi javljaju u čvrstom sklopu prilika, okolnosti. Pojam motiva kojim se služimo u analizi Ilijade je dvostruk:

odnosi se na te male jedinice fabule speva, ali po pravilu predstavlja i motiv „koji se prenosi iz dela u delo“, karakterističan naročito za pripovedne oblike usmene književnosti. U toj dvojnosti je, naime, vidna i jedna bitna osobenost Ilijade. NJena građa uzeta je iz starije junačke pesme.

Kad govorimo o građi Ilijade ne mislimo, dakle, na građu iz živoša, koju otuda uzima svaki pisac; mislimo na književnu građu, na elemente već ranije obrađene u književnom predanju naroda; čak i na izraze, formule, sklopove reči, načine opisivanja i kazivanja.

Za ispitivača Ilijade teškoće dolaze otuda što nam junačke pesme starih Grka nisu sačuvane. Kako smo onda došli do saznanja da je Homerov dug u građi tako velik? Uporednim proučavanjem naše narodne iese, junačkih pesama raznih naroda i Ilijade.

Ako se sada upitamo gde u Ilijadi možemo očekivati da se drevna građa naročito jasno ogleda na srazmerno malenom prostoru, tako da i ovde možemo koju reč o njoj reći oslonjeni na sam tekst, lako ćemo naći odgovor: tamo gde se među ljudima zbiva nešto natprirodno, kao u bajci - na primer, kada junakovi konji govore ili proriču (samo, ovih „mađijskih“ crta nema u Ilijadi tako mnogo; kao da se od tih starih stupnjeva narodnog pričanja njen tvorac dosta odmakao) - i naročito tamo gde se govori o onome što je osnova junačke pesme i epa: o junaku, njegovom izgledu i sudbini, i o glavnom poslu junaka - kako se na megdanu potvrđuje, u boju gine.

Ovde moramo poći od ravni istorijskog posmatranja motiva. Od onih motiva, dakle, koji se prenose, ili se, naprosto, javljaju naporedo u raznim narodnim književnostima. Ne znamo, naime, pouzdano koji su se motivi prenosili, selili, a koji su, međusobno podudarni, nastali nezavisno kod raznih naroda. Jedino znamo da je takvo podudaranje motiva istorijska pojava u anonimnoj usmenoj književnosti širom sveta, i da je upravo ta pojava presudno odredila sliku junaka i junakova života u starogrčkom predanju iz koga je građu preuzela Ilijada.

Postoji u narodnoj književnosti kao neki obrazac junaka i junakova života. Pogledamo li pažljivije, nalazimo taj obrazac u našoj narodnoj književnosti, kod starih i novovekovnih Grka, u ruskoj narodnoj pesmi i kod starih Rimljana, i mnogo dalje u vremenu i prostoru - u Persiji i Kini, Irskoj i Americi. Gotovo obavezan deo tog obrasca herojskog života je borba sa nekim zmajem (ili „Troglavim Arapinom“) i oslobađanje lepotice ili dečaka koje mu narod prinosi na žrtvu. Junak provodi svoju mladost nekako skriveno, ili pod okolnostima koje ga ponižavaju. I rođenje njegovo nije kao kod ostalih smrtnika; nekako je van reda i zakona i često u tome sudeluje i neko božanstvo, neko natprirodno biće, čak i u životinjskom obličju.

Kad je u prošlom veku počelo izučavanje novogrčke narodne književnosti, ubrzo je i u njoj utvrđen rečeni obrazac, u kome se moglo izdvojiti trinaest osnovnih motiva. Bezmalo za sve tada utvrđene motive nađene su paralele u starogrčkom i starorimskom predanju, pa u Persiji i Indiji, a na zapadu kod germanskih naroda. Pokazalo se da se model junačkog života o kome je reč javlja u pričama o bogovima (mitu), predanjima o junacima (legendi) i u bajci, iz koje kao da su u Ilijadu dospeli i Ahilejevi besmrtni konji.

Spomenućemo, napreskok, neke motive iz rečenog obrasca. Ahilejeva majki je morska boginja Tetida, vila kako bi rekla naša narodna pesma. Priča o tome kako je Tetidu osvojio Ahilejev otac, Pelej, odgovara tipu jedne poznate bajke: smrtni čovek uvreba morskou vilu, u noći, na obali, dok pleše u vilinskom kolu; ona mu se otima i pretvara u razna obličja; on je ipak savlada; ali veza između smrtnika i vile je kratkoga veka; vila se vraća, pošto rodi dete smrtniku, u svoj elemenat, na dno mora (ili reke). Još češće se priča o devojci koju je nasilno uzelo neko božanstvo (Danaja rađa bogu Zevsu junaka Perseja); ili majka zanese vanbračno sa junakovim ocem (Sibinjanin Janko, u mađarskom i našem predanju: „Visoki Stefan idući s vojskom iz Moskovske u Srbiju dođe u Budim na konak, i ondje Mađarska gospoda videći ga onako visoka i lijepa zažele imati od njega poroda, i u razgovoru zapitaju ga da li bi se u vojsci njegovoj mogao naći dobar ždrijebac da opaše njihovu kobilu da bi i oni zaptili tako lijepijeh i dobrieh konja, a on im odgovori: ‚bi, zašto ne bi?‘ Kad bude veče oni mu pošalju lijepu djevojku da noći s njime. Kad se on stane izgovarati, kaže mu se da je on to obrekao učiniti; tako on djevojku primi i prenoći s njome, i sutradan ujutro na rastanku dade joj prsten i reče joj: ako rodi muško da mu nadjene ime Janko... “).

Zbog sramoše ili zla znamenja (sna) dete bude izloženo u gori, ali ga zveri ne izjedu: trojanskog kraljevića Parida othranila je medvedica, rimske blizance Romula i Rema vučica, grčkog junaka Hipotoja i našeg Miloša Obilića kobila. Još kao mališan dečak otkriva svoju snagu i sposobnost (grčki Herakle davi u kolevcu zmijurine; Parid nalazi goveda što su mu ih oteli, Sibinjanin Janko, pošto „malo poodraste i stane s djecom igrati, gdje se skače on odskače, gdje se rve on obara, gdje se kamenom meće on odmeće, gdje se trči on utječe“).

Često junak u mladosti stiče neranjivost. Glavni junak Ilijade, Ahilej, može biši ranjen samo u petu. (Neranjivi su i kritski Minoj i germanski Zigfrid.) Sem toga što se bori sa zmajem i oslobađa

devojkju, junak može da siđe i u donji svet, među seni umrlih (Odisej u Odiseji). Najzad, junak je ponajčešće kratkovek: Ahilej ne samo da to zna nego je sam i odabrao takvu sudbinu, kao cenu slave.

Pobrojani motivi iz obrasca herojskog života poznati su, dakle, bili starogrčkom predanju. U Ilijadi nemaju svi podjednako istaknuto mesto. Slušaoci Ilijade mogli su da ih prepoznaju i u naznačenjima uzgrednih opaski. Neki se, pak, od tih motiva dižu u Ilijadi do uloge motiva koji vezuju i osmišljavaju celinu dela. Ovo je slučaj i sa motivom gneva i sa motivom junakove kratkovekosti.

Od istorijskog gledanja na motive okrećemo se sada već motivima u tekstu speva. Moramo, dakle, pogledati gde u Ilijadi možemo prepoznati staru građu, motive i formulu kazivanja nasledene iz starije junačke pesme.

Udubiti se u istoriju usmene narodne pesme znači zaći u njenu građu kao u kakvu šumu. Ova šuma je utoliko gušća ukoliko je građa više i češće bila književno oblikovana, te se razgranala i razlistala, sunula raznoliko u koren i krošnjju. Takva građa nosi u sebi neke zakonitosti po kojima se račvaju njene grane, učvoruju stabla. Želimo li da upoznamo te zakonitosti, nema nam druge do da se nadnesemo nad tekst i oslušujemo. Uzećemo zato pred sebe nekolicke stihove iz brojnih Homerovih opisa bojeva, junačkih megdana, i upoređićemo ih međusobno i sa celinom Ilijade.

Megdani drevnih junaka-orijaša dosta su daleki, rekli bismo, već i samome pesniku Ilijade. Nama još više. Scene ratničkih sukoba, nanizane u velikom. broju, čine nam se, kad danas čitamo Ilijadu, prvo jednolične, a onda i nezanimljive (upravo onako kako su jednolični i nezanimljivi razgovori o nogometu ili šahu onima koje nogometna lopta i šahovska ploča ne interesuje).

Međutim, osmotrimo li bliže scene bojeva i megdana, zapazićemo da je u njima saliveno bezbroj realističkih pojedinosti i stručnih vojnih znanja iz minulih vremena; da su one ne samo raznolike u opisu zbivanja i načinu umiranja nego i po osvetljenju u koje, kao u snop reflektora, najpotpunije stupaju mnogi likovi - da bi tu i poginuli.

Središnje tačke u opisima megdana čine ranjavanja i pogibije. Opisuje se kako junak razudi junaka, goleni mu prebije, drob prospe, kičmenicu slomi, oči istera; i sve tako, sa pojedinostima vernim i verodostojnim, kao kad se na oružje i opremu gleda što ih nose homerski junaci. Sve je konkretno, sve u detalju - a banalnosti nema. Na takve središnje, sažete, ali anatomski precizne stihove nadovezuju se, više uopšteni u izrazu, pomen skidanja opreme sa ubijenog ratnika ili borbe i gušanja oko toga plena sa njegovim drugovima.

Kopljanik slavni Filejev sin pristupivši bliže
pogodi njega glavi u zatiljak oštrijem kopljem,
med mu kroz zube prođe i jezik odseče junaku.
Padne u prašinu držeć' u zubima hladno oštrice.

Skoči nanjga i rani i celu mu žilu preseče,
što mu se cela, iduć' uz leđa, do potiljka pruža,
svu mu je prereže on, i Toon nauznak padne
u prah i obe ruke drugarima ispruži dragim.
Skoči Antiloh i stane s ramena mu oružje svlačit'.

Scene ranjavanja i pogibije u Ilijadi često su doslikane u poredbama. Te poredbe nisu uvek, po našem osećanju, u svemu primerene herojskoj atmosferi zbivanja. Ali osnovnu svoju ulogu ostvaruju veoma uspešno: stavljaju pred naše oči živ pokret boraca, oružja, ranjenika koji pada, samrtnika u ropcu:

Helen Menelaja usred oklopa pogodi tada
u grudi strelom, al' ljuta od njega strela odleti.
K'o što na prostranom gumnu bob crnokožac leti
ili kad leti grašak sa široke lopate onde,
vetar duva i zviždi, a vejač uzmahuje njome:
tako se gorka strela Menelaju, slavnom junaku,
silno od oklopa odbi i oda nj daleko odleti.

Ali ga, dok je bež'o, Merion stigne i kopljem
rani ga između pupka i stidnoga mesta, gde Arej
najljuće muke zacelo jadnicima zadaje smrtnim.
Tu ga koplje probode i pod njim Adamant se sruši

te se praćati počne k'o junac koga u gori
čobani užima svežu i silom preko volje vuku:
tako se ranjen malo Adamant prać'o, ne dugo,
dok mu nije bliže Merion priš'o i koplje
iz tela izvuk'o; i mrak po očima onom se razli.

Poređenja su, nadasve, lako pokretni, prenosivi elementi iz nasleđene građe usmenog pesništva. Odmaraju i pevača, koji ih unosi po potrebi u pesmu, kao i slušaoce, koji ih mogu pratiti smanjenom pažnjom ili u njima uživati kao u digresijama. Pružaju odušku u scenama boja i ona poređenja, predmetom nekako primerenija ratničkom poslu, koja borce slikaju kao protivne vetrušine hučno sukobljene u klancu, gde tresu ili krše bukvu i jasen; te kao drzovite lavove što u torinu provale, ili se oko ubijene košute u gori krve, ili na vepra nasrnu jer sa istog planinskog izvora hoće da pije.

Ima onda i prikaza borbi, ubijanja, gde se oko osnovne slike ranjavanja - sa detaljno određenim mestom gde je oružje udarilo i kako se kreće - javljaju poređenja i razmetljive reči pobednika nad telom ubijenog neprijatelja:

Idomenejevom rukom Posidon pogubi njega
sjajne mu zaseniv oči i bela mu kolena veza,
jer nit' se mogaše natrag povući, a niti umaći,
nego k'o uspravni kamen il' drvo što lista visoko
on je nepomično staj'o, i kopljem ga rani sred grudi
smeoni Idomenej te njegov od medi oklop
razbije, štono je pređe od njega propast odbij'o,
al' tada muklo zazveči, a koplje se u srce zabi;
srce se trzalo, i vrh kopljani s njime.
Najzad žestinu koplja siloviti Arej utiša,
a Idomenej klikne i silno pohvali sebe:
„Dejfobe, može l' to za nas da dovoljno bude:
trojica pala za jednog'?..."

Kao da je ovo razmetanje i ruganje ostatak iz drevne starine, sirove i surove; sasvim kao i retki primeri gde u Ilijadi za ubijanjem sledi i nečovečno postupanje sa mrtvim telom:

... njemu Ojlejev sin zbog Amfimaha srdit
glavu tada odseče od gojenog vrata i potom
njima se obrne i nju k'o loptu kroz gomilu hiti;
Hektoru junačka glava u prašinu pred noge padne.

Strasti su u većini homerskih junaka velike. I gnev je velik i skup. Staje cenu života. Ponela je narodna pesma iz davnina motive pune teške okrutnosti; prihvatio je tu građu pesnik Ilijade, gdekad u malo izmenjenom obliku, gdekad potpunije uklopljene u tok njegovog pevanja, gdekad kontrapunktalno sukobljene sa novijim shvatanjima tako da otuda svom snagom izbije novi zvuk i značenje. Uzmimo kao primer ovo i ovakvo razmetanje nad pogubljenim neprijateljem:

... al' njega kad priđe Menelaj
nad nosom zgodi u čelo, i kosti puknu Pisandru,
te mu krvave oči u prašinu pred noge padnu;
savi se on i padne. Menelaj mu na grudi nogom
stane i oružje svuče i dičeć' se prozbori ovo:
„Brodove danajskih brzih konjika vi ćete ipak
ostavit', Trojci drski, u strašnome nesiti boju!

.....
Čovek se jednom nasiti sveg, i ljubavi i sna,
slatke se nasiti pesme i lepe u kolu igre;
svako se želi toga u duši nasladiti više
nego li rata, al' neće Trojanci se nasitit' borbe!"

Nisu li ovde reči poruge, deo starinske formule u opisu pogibije, skočile nenadano u nov kvalitet? Nije li se ovde ušunjala u surovo razmetanje misao gotovo filozofska, a svakako ljudska, čovečna, rekli bismo protiv rata i njegovih strahota uperena? Ne možemo da se ne setimo kralja Ilijade: surovosti Ahilove prema ubijenome Hektoru i njegovog konačnog popuštanja pod naletom novih osećanja, u koja se sliva patnja kao sveopšta kob smrtnoga čoveka i pretvara u misao, gotovo filozofsku.

Zastati moramo, zamisliti se. Nije li u navedenim stihovima o Menelaju i Pisandru već dato, u malome, u najmanjem obimu, ono što čini veličinu speva, Ilijade kao celine? A sve to u građi nasleđenoj, u obrtima formularnim! Ceo je tu životni okvir junaka, u rasponu od surovosti megdandžijskog potvrđivanja ratnika-pljačkaša do misli o vrednostima življenja smeštenim u uživanja sasvim mirnodopska. Jamačno, sve je tu, u malenoj celini opisa pogibije junaka na bojnom polju. U takvim opisima sadržano je čak, mnogo više no što smo do sada zapazili. Središnjoj, i osnovnoj tački u opisima crne pogibije, stihovima o ranjavanju, mestu i prirodi rane, padu smrtno ranjenog junaka, prethodi u Ilijadi često jedan oprečni niz stihova u kojima se kazuje ko je junak što gine, i odakle je, ko mu je otac, ko majka, ko žena. Formula očigledno, i to veoma stara, drevna.

U usmenoj narodnoj pesmi, u narodnim predanjima uopšte, a posebno onim razgranatim, isprepletenim, u međuzavisnost dovedenim, rodoslov je osnovni način identifikovanja likova. Rodoslov je i način određivanja geografske i hronološke pripadnosti lika. Prvobitna istorija, dakle; ona koja nam otkriva svoju starinu i time što povesti o poreklu junaka, plemenskih vođa i kraljeva, rado vezuje za božanstva, kao zaštitnike ili pretke:

Lovu vičnog junaka Skamandrija, Stropiju sina,
oštrim pogodi kopljem Menelaj, Atreju sinak,
uglednog lovca, jer ga Artemida nauči sama
svaku gađati divljač, što šuma je hrani u gori.
Al' mu streljačica tada Artemida nije pomogla.

Tektonu sina Ferekla Merion pogubi junak,
unuka Harmonova, veštaka za umetna dela
razna jer beše on veoma drag Ateni Paladi;
i Aleksandru on jednakostrane istesa lađe,
jadu početke, jer Trojcima svima na nesreću behu
i njemu samom, jer nije poznav'o suđenje božje.

Predanja o trojanskim porodicama prepliću se ovde i povezuju u legendarnu istoriju Troje. Ime Skamandrije, koje nosi trojanski ratnik (a bilo je to i drugo ime Hektorovog sina Astijanaksa) upućuje na reku Skamandar u ravnici iza Trojom. Ono znači: štíćenik Skamandra, rečnoga boga koji, u Ilijadi, vodi borbu sa besnim Ahilejem. Spretni, pak, umetnik i brodograditelj Ferekle obeležen je kao čovek koji je trojanskom kraljeviću Paridu-Aleksandru istesao lađe da krene u Spartu i otme Menelajevu ženu, lepu Helenu, što je povod trojanskom ratu.

Poreklo, rođenje i detinjstvo, bogovi zaštitnici i mirnodopske veštine junaka u ovakvim stihovima stoje za ceo njihov život. Čest je i poneki anegdotski elemenat sa naglaskom na ljubavi, braku, rođenju deteta:

Potom pogubi sina Esijetu, Divovu negu,
Alkatoja junaka, što zet je bio Anhisu,
on najstariju kćer mu Hipodamiju uze za ljubiu,
koju od srca otac i gospođa voljaše majka
u kući, jer je lepotom prevazišla vrsnice svoje,
delima svojim i srcem, i stoga je uze za ženu
najbolji vitez što u širokoj življaše Troji.

Dresu i Ofeltiju tada Eurijal, oružje svuče
pa za Esepom krene i Pedasom što ih najada
nimfa Abarbareja besprekornom Bukolionu
rodi, a taj sin Laomedontu ponosnom beše,
prvorodeni, a tajno mati ga rodi.
Pasući ovce u gori on nimfi obljudi lice,
ona zadetinja i dva blizanca na svet donese.

Tada obojici snagu i bele razglobi ude
sin Mekistejev te im s ramena oružje svučē.

I u prvom i u drugom primeru javljaju se motivi tipični za bajku; da najbolji vitez uzima za ženu najlepšu kneginjicu vezano je u bajkama za savlađivanje raznih prepreka koje delimično smišlja i sam otac devojčin. (Tip takve bajke bio je poznat Grcima iz priča o Pelopu, koji je svojom krilatom zapregom osvojio drugu Hipodamiju, kćer kralja Enomaja.) Iz bajke i obrasca junačkog života je motiv - rekli smo to već - da vodena vila rodi junake blizance smrtnome čoveku.

Nameće nam se, iznova, paralela između motiva sažeto kazanog u genealoškoj identifikaciji koja prethodi pogibiji junaka i motiva važnog ne samo u predanju o glavnom junaku Ilijade, Ahileju, nego i za ceo krug predanja o trojanskom ratu. Proročanstvo je, naime, pretskazalo da će sin morske boginje Tetide biti moćniji od svoga oca. Stoga bogovi neba i mora, braća Zevs i Posidon, prepuste Tetidu smrtnome Peleju. Ovaj je ugrabi iz vilinskog kola, jedne mesečne noći, i savlada je. Onda se slavi njihovo venčanje, u prisustvu svih olimpijskih bogova sem Eride, boginje svađe. Ova, uvređena, baci na trpezu jabuku. Na jabuci je pisalo: „Najlepšoj!" I ta je jabuka, po predanju, bila razlog za izbijanje trojanskog rata. Lepi trojanski kraljević Parid, kao pastir na gori Idi, presudi da jabuku dobije Afrodita, boginja ljubavi, a ne Atena ili Hera. Afrodita ga nagradi pomogavši mu da iz Sparte otme Menelajevu ženu, lepu Helenu.

Uverili smo se opet kako u kratkim, formularnim opisima pogibije junaka, što ih tako često srećemo u Ilijadi, ima građe, motiva iz stare junačke pesme. Jer, pred nama su varijante koje se samo tako mogu razumeti - bez obzira na to što su jedne sažete i sažeto kazane, a druge za ceo spev važne. Među ove druge spada, rekli smo, i motiv malovečnosti junaka. Ahilejeva predodređenost za smrt koja mu je predskazana.

Sred biografskih anegdota i genealoških identifikacija junaka čija će smrt uslediti javlja se, sažeto, i ovaj motiv iz bajke: sinovi odlaze u boj, pod Troju, ne obzirujući se na proročanstvo koje kazuje da će u ratu izgubiti glavu:

Potom uhvate kola i dva junaka plemića,
sinove Meropa, rodom iz Perkote, koji je od svih
najbolje umeo gatat', i uvek je sinove svoje
od vojskogubnog odvratio rata, ali ga oni
ne htediti slušati', te crne ih Kere odvuku.
Njima kopljanik slavni Diomed, Tidejev sinak,
oduzme život i snagu i sjajno im oružje svučē.

Ovakvi sažeto naznačeni motivi, značajni za Ilijadu kao umetničku celinu, javljaju se i u nizovima, zgrudani oko jedne ili dve smrti, u opisu pogibije: kada u HIII pevanju Merion smrtno rani Harpaliona, sina paflagonskog kralja Pilemena,

oko njega se odmah junaci paflagonski slete
u kola metnu ga te ga do Ilija svetog odvezu
žalosni. Otac je iš'o za njima roneći suze,
ali zamene nije za paloga našao sina.

Kratko, u nepuna dva stiha, zatreperio je ovde motiv o neprebolnoj boli oca za sinom. U Ilijadi ima malo boraca koji su se približili preklonu života. (Homerovi junaci i nemaju godine baš sasvim onako kao likovi realističkih romana. One su određene slikom u predanju i prilično nepreciznom hronologijom junačkih naraštaja.) Međutim, postoje tipovi i situacije, odnosno motivi, kao na primer, motiv oca koji tuži za sinom. Izgrađen je i visoko osmišljen u odnosu Prijama i Hektora, nagovešten kao shema u odnosu Peleja i Ahileja. Spojena oba ta motiva ključno određuju radnju i humanu poruku završnog pevanja Ilijade i speva u celini.

Za kraljevićem Harpalionom žali i Parid. Ali se i srdi:

Za ubijenim borcem u duši se rasrdi Parid,
jer mu u narodu paflagonskom prijatelj bejaše glavni,
i u gnjevu zbog njega on mednu izmetne strelu.

Borac je silno razgnevljen zbog smrti prijatelja, saborca, i srlja u boj. Nije li to opet, u malome, u zrnju, motiv Ahilejeva bola i gneva zbog Patroklove smrti? A onda slede stihovi kako Paridova strela, odapeta u besu zbog Harpalionove smrti, pogađa žrtvu predodređenu da umre pod Trojom:

Beše neki Euhenor, sin Polijida gatara,
bogat i valjan. a svoju u Korintu im'o je kuću;
lađom je stig'o mada za svoju znađaše sudbu,
jer mu je čestiti starac Polijid govorio često
da će od bolesti strašne u svome umreti domu,
ili će ga Trojanci kod ahejskih ubiti lađa.
Stoga se klonio on i teške ahejske kazne
i još bolesti ljute, da ne bi ga bolela duša.
NJega pogodi Parid pod čeljust i uho, i brzo
duša iz njega izleti, i mrska ga pokrije tama.

Ovde smo opet sasvim blizu jednom. od osnovnih motiva priče o Ahileju. To je predskazanje o pogibiji pod Trojom i izbor između dve sudbine: jedne koja junaka čeka kod kuće, druge na bojištu. I junak odabira drugu. Ali Euhenoru je izbor lakši no Ahileju, jer, Euhenor bira samo između spore i bolne smrti u domu i junačke pogibije u ratu, a Ahil između srećne dugovečnosti kraj ognjišta i junačke slave.

Motivi iz starih helenskih predanja, iz građe što ju je Homer nasledio od starije junačke pesme, nahode se tako u pregrštima u opisima borbe i pogibije raznih junaka, trojanskih i ahejskih. Motivi su često isti na obe strane. To nam otkriva da i motivi koji su presudni ne samo za razvoj predanja o Ahileju već i za strukturu Ilijade koju poznajemo imaju osnovu u predanju usmene književnosti. Ta podudarnost motiva nameće nam u isto vreme i osnovno pitanje svake interpretacije Ilijade; pitanje o njenom jedinstvu i njenom pesniku, onome što je on, iz sebe, dodao predanju.

Peva Homer o dobu koga više nema do u sećanju, a to će reći: u predanju i junačkoj pesmi. Pripovedanje Ilijade celo je u dalekoj prošlosti, kloni se anahronizama, u stavu je objektivno. Pesnik i njegovi slušaoci ostaju izvan priče. Pesnik se u pesmi tek sasvim retko oglasi lično, izričući sudove ili ukazujući na podudarnosti u pojavama. Čini to najčešće kroz poredbe; no izraz je i u poredbama podjednako objektivan. Otuda homerske poredbe dođu kao neke uokvirene slike, ali i kao prizori i prodori u svet drugačiji od onog minulog, herojsko-megdandžijskog, iz dosta davnog vremena.

Gledamo kroz mnoga homerska poređenja i u svet običnih ljudi: na brige i poslove neherojske, skromne, pa i sitne. Težak radi njivu; pastir javlja ovce niz dolove; mater se nadvija nad uplakano dete; dečarci hitaju kamenice i toljagama gone tvrdoglavo maggare iz povrtnjaka. U ovakvim poredbama noviji pogledi pesnikova vremena ne oglašavaju se gromko, nametljivo ili sasvim neusaglašeno sa starom herojskom tematikom speva. U njima kuca smirena žila elementarno ljudskoga, briga i napor vekoviti da se opstane, obezbedi porodica i mala, skućena zajednica. Odmore nas ta poređenja sred opisa bojeva. A onda nas i prepadnu rasponom i razapetošću između spokojne svakidašnjice i preke surovosti rata; naročito kada su čudesno dotegnuta do poruge, gotovo karikature.

Patrokle kamenom zgodi hrabrog Kebriona, smrska mu čeone kosti, izbije oči, te se ovaj zakoprca i, za očima što su se na tle prosule, padne sa bornih kola - „podoban roncu, a duša ostavi kosti“. Ova kratka poredba nije dovoljna pesniku Ilijade. Patrokle još ruži ubijenog neprijatelja rečima:

Junak je zaista hitar, koliko se prevrće lako!
Kad bi zalutao nekud u sinjem ribovitom moru,
mnogu bi čeljad nahranio ostrige tražeć'
skačući iz lađe brze, i ako je pučina burna
kada on s kola ume da po polju lako se valja.
I među Trojcima, dakle, ronaca doista ima!

Sećamo se onoga što znamo o građi pesme i njenoj celini, razmaku između herojsko-megdancijskih vremena legendarnih junaka što ih Ilijada opisuje i aristokratsko-gradskih prilika koje vladaju u vreme kada peva pesnik Ilijade, pa se pitamo: gde je izvor ovakvim poređenjima i da li je sam pesnik Ilijade izgrađujući poredbu sa roniocem stavio tako surovu porugu u usta Patroklu? Odgovora, onog konačnog, nema. Starije junačke pesme Helena su nam izgubljene. Ali moramo razmatrati ovakva pitanja da bismo bolje sagledali osobenosti umetničkog izraza u Ilijadi.

Poredba sa roniocem je uzeta iz mirnodopskog života. Sećamo se i tehnike usmenog pesništva. Ona unosi poredbe u kazivanje pesme ne ugrađujući ih dosledno u kontekst. Jer, pevač poredbu najčešće

zna iz nasleđa, uključuje je u pevanje kao ukras ili odmor, i ne misli, shodno tome, da li poredba u svemu pristaje onome što treba slikom da učini jasnijim. Otuda kratka poredba Kebrionova samrtnog koprcanja i sunovratnog pada sa skokom ronioca kao da potpuno odgovara zakonitostima usmenog stvaralaštva. Jedna jedina crta, čudni „skok“ smrtno pogođenog, hicem kamena poduhvaćenog ratnika, poredbom je osvetljena. Dakle, pokret, fizička pojavnost izneta nam je poredbom pred oči.

Međušim, to što je upoređenje sa roniocem u Ilijadi dobilo novu vrednost, što je tako dobro uklopljeno u prikaz pobjednikove poruge, što Kebrionov pad islikava opširno osmišljajući dodatno ceo prizor - to deluje, na drugoj strani, kao pesnički postupak koji gleda da iscrpe mogućnosti što mu ih je nasleđena građa pružala. Pomisljamo na pesnika Ilijade, u kome vidimo snažnu umetničku ličnost koja je građu Ilijade organizovala i podredila motivu Ahilejeva gneva.

No odmah nas misao vuče i drugim putem. Pesnik Ilijade je onaj pesnik koji je, po svoj prilici, staru povest o Ahilejevoj osveti nad Hektorom osmislio humanim sadržajem. Onaj pesnik, jamačno, koji je i samog Patrokla prikazao kao saosećajnog mladića za kojim će Ahilejeva robinjica Brisejida od srca plakati. A poredba sa roniocem, stavljena u Patroklova usta, dograđena je tako u porugu da, rekli bismo, više odgovara sirovosti i surovosti kakva je, nagađamo, bila svojstvena junacima iz starijeg, prethomerskog pesništva.

Pitanje kao da nije rešivo. Pojedini Ilijade podložne su često dvojako interpretaciji. Pitanje o jedinstvu Ilijade i originalnosti pesnika Ilijade postavlja se, u svetlu istorijata motiva iz usmene književnosti, pre svega kao pitanje o starijoj ulozi motiva gneva u junačkoj pesmi o Ahilu. Da li je Homer, odnosno pesnik Ilijade, prvi organizovao umetničku celinu svoga dela na središnjem motivu junakovog gneva, i to gneva koji proizlazi iz podređenog junačkog ponosa - a pravac i prirodu menja kad gine drug, saborac, prijatelj?

Naš izbor donosi iz devetog pevanja Ilijade veliki deo govora kojim Fenik, Ahilejev učitelj pokušava da odvraća Ahileja od gneva prema Agamemnonu. Poziva se Fenik, pri tome, na primere, na priče iz davnina. Čuo je, veli,

... i za slavu junaka iz starih vremena,
kada je kojega od njih savladala žestoka srdnja,
al' su se darima oni i rečima stišati mogli.

Rekli bismo, na osnovi ovih stihova, da je i pre Ilijade bilo priča, da je bilo junačkih pesama u kojima se neki veliki junak naljutio - pa i odljutio. Ili je ovo što navedeni stihovi kazuju izmislio pesnik Ilijade, da bi učinio uverljivijom Fenikovu besedu? Teško je u to poverovati kad je gotovo u svakom stihu Ilijade sadržano nešto iz starog narodnog pesništva i njegovih bezbroj puta ponovljenih motiva. No još je teže naći tačno objašnjenje za to kako je nastala priča o gnevu junaka Meleagra, koju, kao stari „primer srdnje“, pripoveda Homerov Fenik.

Prilikom neke žetvene svečanosti, Eneja, vladar Kalidona, zaboravio je da prinese žrtvu Artemidi, boginji lova i šumskog zverinja. Boginja zato pusti u kalidonsku ravnicu strašnoga vepra da sve opustoši. Eneja sazove najbolje junake iz raznih grčkih krajeva. Mnogi lovci ginu, dok najzad Enejin sin, kraljević Meleagar, ne ubije vepra. No Artemida ne miruje. Ona izazove svađu između Kalidonjana i susednih Kureta oko veprave glave i kože. Započinje rat. U borbama se odlikuje Meleagar; dok je on u boju, Kureti odstupaju i povlače se u zidine svoga grada. Ali, Meleagar se onda povuče iz boja, gnevan na svoju majku Altaju. On je, naime, u svađi oko vepra, ubio njenog brata, svoga ujaka. Majka prokune sina i, na kolenima, doziva boginje osvete, Erinije. Pošto se Meleagar, gnevan, povukao iz bitke, Kureti napreduju. Sada oni drže u opsadi Kalidon. Glavari i sveštenici Kalidona mole Meleagra da se odljuti. Preklinju ga otac, sestre, pa i majka - sve uzaman. On ostaje zatvoren u svojoj kući. Tek kad neprijatelji već počnu nadirati na gradske kule i njihove strele padaju po Meleagrovoj odaji, umilostivi ga molbama njegova žena. Meleagar polazi u bitku i spasava grad, ali poklone koje su mu Kalidonjani obećali ne prima.

Homerov Fenik tu naglo prekida priču. On gradi paralelu, veoma blisku Ahilejevoj srdžbi. No da bi Ahileja ubedio da se odljuti. da ponovo stupi u boj, prećutkuje završetak priče: Altajina kletva je sustigla Meleagri; on je poginuo - i stoga nije primio obećanih darova. Znali su ovo slušaoci Ilijade; kao što su znali da će i Ahilej poginuti.

Kakva pitanja nameće priča o Meleagru ispitivaču Ilijade? Možemo reći i pesmi o Meleagru. Jer, junačka pesma je, čini se, više nego pripovetka, čuvala i izgrađivala helenska predanja.

Meleagrovu priču, pesmu, možemo osmotriti sa dva stanovišta: u okviru predanja, kao deo narodnog blaga; i u okviru Ilijade, kao strukturalni elemenat ovog jedinstvenog književnog ostvarenja. Pitanje o prirodi i mestu priče o Meleagru u starogrčkom folkloru, u tradicionalnoj usmenoj književnosti

prethomerskoj, teško da možemo sasvim rasvetliti. Poznajemo, ipak, i drugu, tipološki svakako stariju varijantu priče.

Ova starija varijanta glasi: Altaja rodi Eneji Meleagra. Kada se navrší sedam dana od rođenja deteta, dođu sudaje. Odrede da će dete umreti kada dogori cepanica što tinja na ognjištu. Altaja sve čuje, povuče cepanicu sa ognjišta, ugasi je, skloni u škrinju. Meleagar izraste u lepog junaka. No kada u svađi oko kože kalidonskog vepra Meleagar ubije ujake, Altaja se razgnevi, izvuče cepanicu i stavi je u vatru. Cepanica dogori i Meleagar umire.

Rekli smo da je ovo svakako starija varijanta priče od one u Ilijadi? Odakle to znamo? Pa u njoj glavnu ulogu ima mađija. Život koji se nahodi izvan junaka, u nekom predmetu, životinji, sklonjen na naročito, skrovito mesto, drevni je mađijski motiv. Poznat nam je iz verovanja i pripovedne književnosti raznih naroda. Iz bajke, pre svega. I naše bajke pričaju o zmaju, o Baš-Čeliku, čija se „snaga“ nalazi negde daleko, u glavi drugoga zmaja, zatvorena u neku životinju, u vuka, na primer. A kada vuka ubiju, iskoči iz vuka lisica, iz lisice zec, iz zeca izleti soko, iz sokola golub ili vrabac. Pa tek kada se i ova najmanja ptica ubije, umire i nesavladivi zmaj, strašni Baš-Čelik.

Posmatrana sa stanovišta celine Ilijade, Fenikova priča o Meleagru stavlja nas stoga pred sledeće pitanje: ko je u priču uneo motiv gneva junaka Meleagra, srdnje koja ga navodi da odustane od boja i time donese teška stradanja svome narodu? Jer, u starijoj varijanti nema motiva junakovog pogubnog gneva, kao ni opsade grada, poslanstva junaku da se odljuti, obećanih darova.

Pred ovim pitanjem stojimo — valja priznati — neodlučno. Moguće je da je pesnik Ilijade poznavao neku junačku pesmu o Meleagru u kojoj je stari mađijski motiv „spoljašnje duše“ već bio zamenjen kletvom majke i dopunjen zlovoljom sina. (To je put racionalizacije starih predanja kojim je grčko narodno pesništvo krenulo, reklo bi se, već pre Homera.) Moguće je i to da je pesnik Ilijade uneo motiv kletve i junakova gneva u priču o Meleagru. Za osnovnu priču o lovu na kalidonskog vepra taj gnev, očigledno, nije bitan. U Fenikovoj priči, pak, motiv gnevno-ga junaka svekoliko zbivanje približuje osnovnoj fabuli Ilijade.

Ovde nećemo dalje ispitivati ove dve mogućnosti objašnjenja, ni druge pretpostavke o tome odakle pesniku Ilijade glavni motiv speva, Ahilejev gnev. Pitanja su to koja vode u šumu građe iz narodne književnosti i lavirinšt problematike oko prirode i porekla motiva u narodnom stvaralaštvu uopšte. Jedno je, ipak, značajno: Fenikova priča o Meleagrovom gnevu ima ulogu integracione priče o Homerovoj Ilijadi: Ona je bitan element u njenoj strukturi.

Šta je to integraciona priča i kakva je uloga te priče u nekom većem pripovednom delu, spevu ili romanu? I šta podrazumevamo kada govorimo o epskoj integraciji?

Integracionom pričom nazivamo priču koju pripoveda neko lice dela tako da ona ostavlja utisak sasvim nezavisnog umetka. Ona se naoko ničim ne vezuje za zbivanja i likove dela u kome stoji i mogli bismo je sasvim lepo i posebno ispričati, baš kao i priče iz Hiljadu i jedne noći. Pažljivije osmotrena integraciona priča otkriva nam se, međutim, kao nešto od takvih priča sasvim različno, po mestu i ulozi u celini. Dok se priče Hiljadu i jedne noći samo nižu, kao zrna na brojanicama, a vezuje ih nit okvirne priče o Šeherezadi (ona spasava život nastavljajući tek započetu priču iz noći u noć.), integraciona priča stoji kao nekakav stožer u delu u koje je uklopljena. Ta umetnuta priča pripoveda, u drugim prilikama i likovima, sažetije i opštije u isto vreme, o glavnom junaku ili glavnom problemu dela u celini.

Kakva je onda uloga ovakve priče? Prvo, integraciona priča ima snažno objedinjavajuće, kompoziciono dejstvo u sklopu velikog epskog pripovedanja. Drugo, mada stoji prema celini kao neki sažetak, kao čvorić prema dugoj niti, integraciona priča stavlja osnovnu fabulu dela u šire okvire, u red onoga što se ne dešava samo jednom licu (junaku Ahileju, na primer) i samo njegovom, uskom svetu već i svakome čoveku uopšte kada se u sličnim prilikama nađe.

Priča o Meleagru je integraciona priča u Ilijadi. Moćno sredstvo za strukturisanje celine i uspostavljanje jedinstva na ravni pripovedanja i ravni smisla. Otuda nam može biti malo važno (kada pouzdana odgovora već nema) da li je priča o Meleagru sadržavala motiv gneva i ranije, u nekoj obradi koja je prethodila Ilijadi, ili ga nije sadržavala. Ako je pesnik Ilijade i našao svoju priču o Meleagrovom gnevu gotovu, u građi starije narodne poezije, on je tu i takvu priču potpuno ugradio u svoj spev o Ahilejevom gnevu. Kao integraciona priča, Fenikova pripoveda o Meleagrovom gnevu učvršćuje jedinstvo koje u pripovedanje Ilijade unosi motiv o Ahilejevom gnevu i pruža nam jaku potvrdu da je Ilijadu morao uobličiti jedan pesnik, sastaviti jedan umetnik koji je gledao na celinu dela.

Građa iz starijeg junačkog pesništva nije u Homerovoj Ilijadi ostala tuđa, kao ukamarena. Javlja se, istina, u blokovima i nizovima, i sa nekim neuglađenostima i nedoslednostima. I analitičari su, dakle, donekle u pravu. Ali su mnogo više u pravu unitarci, jer gledaju na onoga koji je učinio da ta građa ne ostane neživljena, da sraste u jedno - na pesnika.

Iiak ne smemo ni obmanjivati sebe, ni zavaravati druge. Svaki odgovor na pitanje da li je Ilijada delo jednog pesnika, ili je pak nastala sastavljanjem, širenjem i prekrajanjem starijih pesama, postepeno i na takav način da je teško govoriti o jednom autoru, biće odgovor proizišao iz ličnog uverenja, možda dobro zasnovanog, ali ipak uverenja i ubeđenja, a ne i konačnog, sasvim pouzdanog saznanja. Naše je uverenje da je jedan pesnik morao dati Ilijadi njeno jedinstvo. Stojimo, dakle, na stanovištu unitaraca. Kako brane suprotno stanovište analitičari? Osvrnućemo se na jedan od često potezanih argumenata ispitivača toga smera.

U našem izboru donosimo u celini šesnaesto pevanje Ilijade. To je pesma o Patroklu, koja se završava pogibijom ovoga junaka. Započinje pak molbom Patroklovom da mu Ahilej dopusti da pomogne Ahejcima koje su Trojanci teško pritisli. Ali još pre nego što Patroklo, sav uplakan, započne razgovor, Ahilej mu se obraća, pita ga šta ga je tako ojadilo: da nema da saopšti neku lošu vest, da neku nesreću nisu dojavili glasnici iz domovine; živi su još i Patroklov i Ahilejev otac. Onda tek Ahilej dodaje:

Ili naričeš ti za Argejcima ovde što ginu
kod lađa prostranih da bi za nasilje platili svoje?

Ono što se analitičarima čini nedopustivo i neshvatljivo u ovoj sceni jeste - što Ahilej i ne pita Patrokla o onome zbog čega ga je ranije sam otposlao. Razmak između ispričanih događaja je, istina, u izlaganju Ilijade velik. Pet pevanja ranije, u jedanaestom, Ahilej je iz logora, sedeći kod svojih lađa, gledao kako Nestor odvozi sa bojišta ranjenog Mahaona. Kako nije jasno video ko je ranjenik, Ahilej je poslao Patrokla Nestoru da se o tome raspita. Vraćajući se, Patroklo se nameri na ranjenog Euripila, koga vodi u njegov šator i ostaje s njim da ga pazi. Tu smo Patrokla izgubili iz vida. U pevanjima koja slede Trojanci se sve više primiču lađama. Tek u petnaestom pevanju ponovo je reč o Patroku. Još uvek je kod Euripila, u šatoru. Trojanci su se probili preko bedema ahejskog tabora i Patrokle sada žuri Ahileju.

Analitičari nalaze da je neshvatljivo kako Ahilej može, odsutno i kao da ne zna šta se dešava, da pita Patrokla šta je razlog njegovih suza. Naročito im je neprihvatljivo što Ahilej i ne pita za ranjenog Mahaona. Kazuju stoga da se tu Ilijada prosto razlama. U napuštanju motiva o Mahaonu vide i dokaz da početni stihovi XVI pevanja pripadaju nekoj staroj Patroklji, nekoj pesmi o Patroku koja bi, u hronološkom sledu događaja pod Trojom, prethodila čak i zbivanjima opisanim u prvom pevanju Ilijade, sukobu Ahila i Agamemnona, dakle, Gnevu i Kugi.

Unitarci - a sa njima i mi - vide drugačije početak šesnaestog pevanja i zanemarivanje motiva o Mahaonu. Nije reč samo o velikom razmaku između jedanaestog pevanja, gde Patrokle odlazi da izvidi je li ranjenik Mahaon, i početka šesnaestog. Motiv o Mahaonu očigledno je u izlaganju Ilijade samo sporedan motiv, pomoćan, mogli bismo reći. Mahaon nije Ahileju ni po čemu važan. Samo je povod da Ahilej odašilja Patrokla i preko njega sazna koliko su Ahejci u nevolji i hoće li uskoro pružiti zadovoljenje Ahilejevoj povređenoj časti i preklinjati ga da im pomogne. Da je ovo stvarno smisao Patroklovog odlaska Nestoru vidi se već iz prvih reči koje Ahilej, u jedanaestom pevanju, kazuje Patroku:

Divni Menetijev sine, ti ljubimče mojega srca,
mislim, kolenima pristupiće mojim Ahejci
da me mole, jer nepodnošljiva goni ih nužda.

Ove su nam reči sasvim razumljive. U devetom pevanju Ahilej je poslanstvu koje je došlo da ga pomiri sa Agamemnonom rekao da će se boriti sa Trojancima samo kad ovi dopru do njegovih lađa, dakle kada potpuno poraze Ahejce. Sada, na početku šesnaestog pevanja, ovaj trenutak već predstoji, a Mahaon je sasvim nevažan.

Analitičarima, jamačno, smeta koliko napuštanje motiva o Mahaonu toliko i Ahilejevo nagađanje zašto Patroklo proliva suze. Račvaju se ovde putevi interpretacije. Za analitičarsko-genetsko tumačenje, to Ahilejevo nagađanje, na početku šesnaestog pevanja, puka je besmislica i objašnjivo je jedino nastankom Ilijade iz raznih starijih pesama, postupkom manje ili više mehaničkog pripajanja. U viđenju unitaraca upravo u tim stihovima leži tanana karakteristika junaka Ahileja; dakako, naznačena samo, bez pesnikovog komentara. Ali, to je objektivni postupak kakav je epskom pesniku jedino dopušten.

Osmotrimo izbliza: šta govori u prilog drugog shvatanja. Početak šesnaestog pevanja prikazuje uplakanog Patrokla. Prizor dosta neobičan. Nad čime se Patrokle rasplakao? Nad zlom sudbinom svojih saplemenika. A njihova je stradanja izazvao Ahilej, odustajanjem od boja. Ahilej se sada nije nad njima sažalio; čeka da ga na kolenima zamole za pomoć. Stoga se Patroku i obraća rečima:

Šta si se, Patroklo, usplak'o k'o devojče ludo?

I gradi se da ne zna šta je uzrok tim suzama. Bile bi razumljive, veli, samo da je kome od njih dvojice roditelj umro, tamo u domovini. Samo sa nevericom, i rekli bismo sa negodovanjem dodaje:

Ili naričeš ti za Argejcima ovde što ginu
kod lađa prostranih da bi za nasilje platili svoje?

jer misli na nasilje koje su njemu učinili - kada mu je Agamemnon oduzeo Brisejidu.

Nije li, uistinu, u raspon od svega nekoliko stihova - između onoga „što si se usplak'o k'o ludo devojčče?" i ovog „da bi za nasilje platili svoje" - položena karakteristika Ahilejeva, svekolika priroda njegova. Iščitali smo je već iz mnogih stihova Ilijade i morala bi nam biti poznata. Spomenimo samo jedno mesto. U devetom pevanju saznali smo da je i sam otac Pelej ovako opominjao Ahileja pred polazak u rat: neka se izmiče zlotvornoj zavadi; neka usteže srdžbu svog ponosno-prkosnog srca. Povrediva veličina i prekost bez mere, osnovne su odrednice Ahilejeve prirode. Između herojsko-megdandžijskog pogleda homerskih junaka i najmanje pet stoleća mlađe Aristotelove filozofske etike leži golem razvoj. Tu se ne sme grešiti i ne mogu se mešati pojmovi. Treba gledati koliko na razlike toliko i na sličnosti. Duševna veličina još i kod filozofa Aristotela stoji najbliže ambiciji; a čovek koji to duševno svojstvo ima, čovek koji stremlji višem, zanima se najviše za slavu i počasti. Gleda, dakle, pre svega na uspeh ili neuspeh u javnom životu.

Takva okrenutost počastima, to samopotvrđivanje veličine stalnim sticanjem i pritežavanjem javnih priznanja u zajednici, okosnica je i herojskih pogleda Ahilejevih, glavni pokretač njegovih postupaka. Samo, kod filozofa Aristotela čitamo da će čovek koji višem teži, kome je duševna veličina svojstvena, uživati umereno u priznanjima što mu priiadaju, neće držati do onih koja mu dodele nekim beznačajnim povodom - a biće ravnodušan i prema nepriznanju u javnosti, jer se ono njemu i ne može desiti bez ogrešenja o pravdu.

Svet junaka-megdandžija i plemeiskih vođa koji slika Ilijada nije, prirodno, još otkrio ono što će pet stoleća docnije biti poznato Aristotelu: nezavisnost vrednosti valjanog čoveka od priznanja javnosti. Otuda ponosni prkos ili prkosni ponos Ahilejev, njegova prekost i usplamteli gnev pred nepriznanjem u veću ahejskih vođa ili vojsci pod Trojom. Otuda i nepopustljiva, tvrda odlučnost da se osveti za javnu uvredu.

Na osnovi rečenoga čini se da smemo, suprotno analitičarima, zaključiti: reči Ahilejeve na početku šesnaestog pevanja Ilijade mogu se čitati kao fina karakteristika ponosno-prkosnog junaka. Zna Ahilej zašto Patroklo plače, a gradi se da ne zna; i prebacuje Patroklu, uvijeno, što se ražalio nad sudbinom Ahejaca. Jer oni su je zaslužili uvredivši Ahileja.

Ilijada je morala imati svoga Pesnika. O tome svedoče ne samo osnovni motiv o Ahilejevom -gnevu, na kome stoji fabula i kompozicija speva, ili integraciona priča o Meleagru, utkana u Fenikov govor; ovim moćnim sredstvima objedinjavanja umetničkog dela pridružuje se veliki broj pojedinosti u načinu izlaganja. Jedan, i nikako neznatan deo te „epske tehnike" kazivanja pesnik Ilijade duguje, bez sumnje, starijoj epskoj pesmi. Ali on tu tehniku stavlja određeno u službu posebnih motivskih i komiozionih odlika svoga speva. Vidimo ovo jasno na mespima gde Homer pojedine scene, epizode, povezuje stihovima koji ukazuju i unazad i unapred, priiremajuu i postupno razvijaju ili osmišljavaju zbivanje u celini.

Obratimo pažnju na postupnost i postojanost kojom se, u Ilijadi, pažnja čitaoca usmerava na proročanstvo o ranoj smrti na koju je Ahilej, u skladu sa odredbama suđaja, osudio samoga sebe odabravši slavnu smrt pod Trojom umesto dugog, ali neslavnog života u domovini. U prvom pevanju, Ahilej. koga je Agamemnon uvredio, obraća se majci Tetidi:

Majko, kada si veće malovečnim rodila mene,
da mi je barem Dive Olimpljanin gromovnik višnji
odao čast!

Rekli bismo u prvi mah da se misli na kratkovekost smrtnog čoveka nasuprot besmrtnosti bogova; ali već je to aluzija na posebnu, Ahilejevu kraškovekost, na njegovu očekivanu pogibiju. Niz ovakvih aluzija vrhuni u pevanjima gde se Ahilej, posle smrti Patroklove, sprema nanovo u boj i deli megdan sa Hektorom. U osamnaestom pevanju Ahilej sam kazuje da mu smrt predstoji, a Tetida uzvraća:

Rano, sine moj, život izgubićeš, kako i kažeš,
jer posle Hektora odmah i tebi je suđen svršetak.

U devetnaestom pevanju, kada polazi u borbu, Ahileju proriče smrt jedan od njegovih konja, Ksanto:

Sad ćemo još te spasti doduše, Ahileju silni,
al' ti se propasti dan već primak'o. Krivci ti nismo
mi, no kriv je i veliki bog i jaka sudbina.

U dvadeset i drugom pevanju, najzad, kada Ahilej ubija Hektora, a ovaj ga moli da njegovo telo preda Trojancima, gnev i kratkovekost dva bitna obeležja Ahilejeva lika, zgrudano stoje pred nama u poslednjim Hektorovim rečima:

Dobro te poznajem po tvom pogledu, ne očekivah
da ću te nagovoriti', jer gvozdeno srce u grudma
imaš, al' pazi da se zbog mene bogovi na te
onog ne rasrde dana kad Parid i Febo Apolon
pogube tebe vična junaka kod Skejskih kod vrata!

Podjednako postupno otkriva čitalac, odnosno slušalac Ilijade (u osmom, jedanaestom i petnaestom pevanju), puni smisao odluke Zevsove da Ahileju pruži zadovoljenje za pretrpljenu uvredu. To je odluka koja određuje, na ravni božanstva, celokupna zbivanja Ilijade, pesme o Ahilejevom gnevu. No u prvom pevanju iskazao je tu odluku Zevs samo migom, nabiranjem čela. Znakom teškim i strašnim, istina, ali i nejasna značenja:

... i veđama namignu mrkim
od toga gospodu bogu ambrosijska prospe se kosa
s besmrtno glave, te sav se potrese veliki Olimp.

Ovakva smišljena tehnika povezivanja, objedinjavanja izuzetno obimnog i složenog speva, teško da se može pomiriti sa shvatanjem analitičara. Ne mogu je, reklo bi se, dovoljno objasniti ni novija saznanja stečena uporednim izučavanjem tehnike usmenog narodnog pesništva. Pokretano je stoga, u novije vreme, i pitanje da li je uopšte moguće videti u Ilijadi proizvod čisto usmenog stvaralaštva, kako se to obično čini. Nije li pesniku Ilijade, ma koliko da je on na usmeno pesništvo oslonjen i iz toga pesništva ponikao, ipak potporu za stvaranje velikog epa pružila i pismenost? I ovde pitanja ostaju, a predložena rešenja su dosta lična. Datum nastanka Ilijade i grčkog alfabeta nablizu su i podjednako su malo precizni; otuda se prednost može dati i jednome i drugome. Ako se, čak, i pretpostavi da je Ilijada nastala u vremenu kada se alfabet počeo šire upotrebljavati, nije lako reći i to koliko je pismenosti trebalo da stasa i za široku primenu u književnosti. Sama pak Ilijada o pismenosti ne govori, sem jednom možda, u jedva razumljivoj aluziji. Inače, homerski su ljudi nepismeni.

Nama je važno jedno: Ilijada, nastala u zaranke duge tradicije usmene junačke pesme, znači i nešto novo u odnosu na ovu: po obimu, kompoziciji, umetničkim kvalitetima. Analitičarski pristup otkriva u tekstu Ilijade mnoge tragove staroga, mnogo blaga iz usmenog pesništva starih Helena. Unitarističko gledanje teži da otkrije jedinstvo umetničkog dela i velikog pesnika speva.

Uverili smo se: Homerov svet bogat je motivima nasleđenim iz narodnih predanja stvaranih kroz duge vekove. To predanje ulazi u Ilijadu i u starijem, prvobitnijem obliku, i lako preinačeno, prilagođeno Homerovim umetničkim ciljevima i celini njegovog speva.

Dvojan je i Homerov odnos prema starome mitu, dakle prema pričama o bogovima koji svetom vladaju i ljudima daruju više zla nego dobra. Već su antički kritičari kazivali da Homer olimpske bogove prikazuje kao ljude, sa mnogim strastima i manama; i da je, zapravo, bogove učinio ljudima, a smrtne junake bogovima. U Ilijadi se, uistinu, i svet bogova i svet ljudi još složeniji i slojevitiji.

Na Olimpu, njihovom staništu, bogovi doista žive kao nekakva frivolna aristokratija. Zaokupljeni su ne samo velikom politikom već i sitnim, dvorskim intrigama u kojima i ljubavna igra može biti oružje (vidno je to u sceni gde Hera obmanjuje Zeusa). No već od prvih redova speva ova slika samovoljnih i hirovitih božanskih aristokraša osenčena je predstavom o najvišoj volji vrhovnog boga Zeusa, o sudbinskom predodređenju kome su podložni i sami bogovi. A onda Homer opisuje i strah i strahopoštovanje ljudi prema bogovima, koji su i vladari sveta i goleme prirodne sile. U isto vreme, opet, Homerovi div-junaci znaju da se zaborave, da oružjem nasrnu i na same bogove, kad boj uzavri.

Bogovi, naklonošću ili čak srodnošću bliski nekom junaku, plemenu, gradu, određuju čudljivo tokove zbivanja u Ilijadi. Apolon izaziva svađu između Agamemnona i Ahileja. Tetida namoli Zeusa da osveti Ahileja. U bojevima Afrodita štiti sina Eneju, Apolon je prijatelj trojanskih boraca, Hera i Hefest su na strani Ahejaca. Pa ipak, sva zla koja je iznedrila svađa između Agamemnona i Ahileja obeležena su, već u prvim stihovima speva, kao „vršenje volje Zevsove". Osetno je, dakle, i ovde sadejstvo starijih i novijih, ili prosto ne sasvim saglasnih predstava o ulozi bogova u životu ljudi.

Rečeno sadejstvo starijih i novijih valja stalno držaši na umu. Jer, Ahilejeva srdžba nije u modernom smislu psihološki činilac; ona je i nekakva od bogova poslana sila što zlo nosi, ne samo zaslepljenome Ahileju već i celome ahejskom taboru. Ona je tragična zaslepljenost. Zaslepljenost, pak, to je udeo i udes smrtnoga čoveka.

Svet staroga grčkoga Predanja, svet je realističan i pesimističan. Na njegovim granicama stoji, za čoveka, mrak naprečac, smrt zimogrozna; kao i u shematizovanim opisima pogibija homerskih junaka. Obrazac junačkog života, velik u podvigu, postojan u hrabrosti, zaokviren je zagušnim pojasom smrti.

Istina, smrt u narodnom verovanju starih Helena nije puni kraj, jer ima i seni. Posle čovekove smrti, sen njegova boravi u kraju kojim vlada gospodar donjega sveta. Ali, kako Ahilej kazuje, pošto je u snu video mrtvog Patrokla:

Avaj, i u dvoru Aidovu nekakve duše
ima, i senke ima, al' nikakva nema života!

Stoji i u prvim stihovima Ilijade da je Ahilejev gnev „duše mnogih junaka" poslao u dvore Hada {Aida}, »a njih same» učinio da budu „pljačka za psine i gozbi za ptice". Junaci sami, pravo čovekovo ja - to je, dakle, nešto za telo vezano, za život pod ovim suncem.

Vidno je da staro helensko verovanje, homersko verovanje u posmrtnu sudbinu čoveka, ima jedan koren u snevanju i snoviđenju. Ostaje, veruje homerski čovek, sen od umrlih ljudi. Jer, vidimo je u snu. Ali života u njoj nema, jer sen je to nedodirna. U snu nam uzalud pruža ruke; ili bismo da je obujmimo, a ona nam izmiče, nestaje. Staro helensko verovanje ovde je, u biti, realistički usmereno. Živeti znači radovati se i stradavati (ovo drugo više) pod suncem zemaljskim. Od sunca se oprostiti znači - umreti.

Ne mogu da se ovde ne setim jedne anegdote što su mi je pričale kolege, arheolozi, Pri arheološkim iskopavanjima otvaraju se i grobovi. Čovek iz naroda to ne voli. Ne valji se. Ima tu i praznovernoga straha i religioznih uticaja. Otvarali, dakle, arheolozi, u zabačenom kraju, gde narod od toga zazire, grob. A kad arheolozi grob otvaraju, čine to oorezno, kostur otkrivaju nežno - da bi ga ugledali kako je bio sahranjen, sa darovima koji su mu priloženi. Iz naučnih razloga, dakle, ne iz osećajnosti ili obzira. Leži tako kostur, kao što je mrtav čovek položen bio, a ogrejalo sunce. Eto i snaše putem, iz sela. Snaga je u njoj i zdravlje. Pred otvorenim grobom zastane, zagleda se, kosturu kaže: „Blago tebi što te je sunce još jednom ogrejalo!" I misao joj zdrava, životna, ovostrana.

Takva je, eto, bila i drevna helenska misao o smrti. A iskočila je ta misao, salila se trajno u pesmi. Iščitavamo je, kao neposredni doživljaj, iz nebrojenih opisa umiranja i pogibija. Iščitavamo je iz završnog pevanja Ilijade gde se Ahilej, u njenome svetlu, na nov i neobičan način ozari.

Ilijada je pesma o Ahilejevom gnevu. Ali pesma o smrti i ljubavi. Na kraju gnev nalazi svoj umir, smisaono dubok, čovečan. Smrt i ljubav staju rame uz rame.

Ahilejev gnev na Agamemnona izazvao je smrt nebrojenih Ahejaca. Smrt najboljeg Ahilejevog prijatelja, Patrokla. Smrt najvećeg dušmanina Hektora, viteza plemenita držanja. Nije ova smrt tek Ahilejeva pobeda na viteškom megdanu. Čin je to omraze i odmazde. Čin neumereni gneva koji se ni smrću neprijatelja ne zadovoljava. Sveti se Ahilej i mrtvome Hektoru, zlostavlja njegovo telo, ne daje da ga Trojanjci sahrane.

Da se Ilijada završava divljačkim sakaćenjem Hektorova leša, sve Homerovo majstorstvo u slikanju likova i ratničkog života ne bi dostalo da spevu sačuva slavu među potomstvom. Bio bi to spev o surovom, neobuzdanom, na kraju i nečovečnom div-junaku -po duhu onakav spev kakva je, slutimo, mogla biti neka stara pesma o strašnome Ahileju. No ako je, pre Ilijade, takve pesme uopšte bilo među junačkim narodnim pesmama Helena, Homer joj duguje jedino građu za svoj spev. Ilijadi je on dao duh i smisao, iz sebe i svoga vremena.

Ilijada dospeva do svoga pravoga vrhunca kada Ahilej odustaje od osвете nad mrtvim telom. morskoga neprijatelja i daje ga na otkupe ocu, starome Prijamu, kralju Troje; kada suspregne i zatomi bes, u jednome sagleda i svoju i Hektorovu sudbinu, svoj bol za Patroklom i bol Trojanaca za Hektorom; kada, najzad, u sedome Prijamu i njegovoj tuzi nad mrtvim sinom vidi i svog sedoga oca rastuženog nad smrću koja će i njega, Ahileja, uskoro sustići. Zaplače tu Ahilej. Začudan prizor. Ali živ, čovečanski i veran liku.

Nije se u ovom plaču junak velika samozaboravio. Znaju homerski junaci, i oni najveći, da puste suzu, i od jeda i od jadi. Ne žive homerski junaci u visokoj stilizaciji, srca vazda stegnuta, pažnje napregnute da od sebe ne odstupe. Ima u tim junacima sila života. A ima u njima nešpo i od dece, od mladosti čovečanstva, od razbujalosti prirode.

Rimski pesnik Vergilije uzeo je lik Trojanca Eneje iz Ilijade i ispevao Eneidu. Ali Vergilijev Eneja, koji strpljivo, samopregorno i gotovo bezlično vrši svoje sudbinsko predodređenje - zadatak osnivanja rimske države, ne može da stane uz rame Ahileju i Hektoru. Eneja je od drugog gradiva. Više je od ideja i radi njih, dok su Ahilej i Hektor iz života i zarad života. I dok nam Vergilijeva Eneida okreće oko pravo na politiku, Ilijada nas suočava sa nečoveštvom i čoveštvom, smrću i ljubavlju.

Epska opširnost kazivanja i gomilanje građe nasleđene iz starijih pesama može gdekad da nas navede da zaboravimo na ono presudnije: na ljubav. Prvo je to ljubav telesna, putena - prema robinjici Brisejidi. Na ovu ljubav stavio je malo akcenta Homer. Nije to bilo u duhu herojskog pesništva. Ali upravo tako nenaglašena, ta ljubav pružila je pesniku mogućnost gradacije. Jer za njom dolazi druga ljubav, veća i vrednija - prijateljska, ona koju Ahilej oseća prema saborcu i drugu Patroklu. Ova ljubav prevodi Ahilejev gnev, po Patroklovoj smrti, u stupanj aktivan i strašno razoran. A napokon, u završnom pevanju Ilijade, javlja se i treća ljubav, otvara se, gotovo naprečac, svet novih osećanja - za starca roditelja i zlehudu sudbinu kratkovekog čoveka uopšte. Ona čini krunu speva, donosi umir i utihu.

To su pri ljubavi koje čine najpotpunije unutarnju strukturu Ilijade. Prve dve, sebične dosta, kreću zlosrećne sukobe, donose smrt i vode u smrt. U trećoj staju rame uz rame smrt i ljubav. U Ilijadi - neko je lepo rekao - ogleda se jedan od trenutaka kada čovek široko otvara oči da osmotri. svoju konačnost. Stoga je i poslednji stih Ilijade:

Tako su oni pogrebli konjomoru Hektora borca.

Miron FLAŠAR

IZBOR IZ HOMEROVE ILIJADE

PEVANJE PRVO NASLOVLJENO

KUGA, GNJEV

Prvo pevanje Ilijade naš izbor donosi u celini. Ono otvara spev i njegov je ključ. Prvom rečju prvoga stiha pesnik je dao središnji motiv Ilijade - srdžbu. Time ujedno određuje i temu dela. To je srdžba najboljeg ahejskog junaka Ahileja sa njenim kobnim posledicama po Ahilejeve saplemenike. Potom nas brzim koracima uvodi u sukob između Ahileja i Agamemnona, glavnog zapovednika ahejskih četa koje drže u opsadi Troju. Agamemnon je uvredio Apolonovog sveštenika Hrisa. Odbio je da mu dade na otkupe kćer Hrisejidu, koja je Agamemnonu pripala iz ratnoga plena. Hris moli Apolona da ga osveti. Bog spušta kugu na ahejski tabor. Desetog dana kuge Ahejci većaju. Gatar Kalhant opominje Agamemnona da oslobodi robinjicu. Kalhanta hrabri na slobodnu reč Ahilej. Ozlojeđeni Agamemnon preti da će, u zamenu za Hrisejidu, uzeti sebi robinjicu Brisejidu, koja je dodeljena Ahileju. Oštre reči između Ahileja i Agamemnona; samo što do gušanja ne dođe. Boginja Atena zadrži Ahileja koji nasrće na Agamemnona. Ahilej se zaklinje da neće učestvovati u boju. Agamemnon vraća svešteniku Hrisu njegovu kćer. Ahileju oduzima Brisejidu. Ojađen i gnevan, Ahilej zaziva majku, morsku boginju Tetidu. Ište od majke da mu pribavi zadovoljenje od vrhovnog boga, Zeusa. Kuga prestaje. Zevs (Div) sklon je da udovolji Tetidinim molbama. Krije svoju odluku od Here,

svoje žene. Ova je ipak nasluti. Prepire se sa Zevsom. Prestravljen, njen sin, hromi bog vatre Hefest, dovija se kako bi suzbio Zevsov gnev. Uspeva da nasmeje bogove koji se goste na Olimpu, prebivalištu besmrtnika.

KUGA. GNJEV

Pozivanje Muse. Agamemnon vređa sveštenika Hrisa

Gnjev mi, boginjo pevaj, Ahileja, Peleju sina
zlosrećni, štono Ahejce u hiljade uvali jada
duše pak mnogih junaka jakih posla Aidu,
a njih učini same da budu pljačka za psine
i još gozba za ptice - i tako se Divova volja
vršila -, otkad se ono u svađi razišli bili
Atrejev sin, junacima vođa, i divni Ahilej.
Ko li od bogova razdor i borbu među njima stvori?
Divov i Letin sin. On gnjevom planu na kralja,
strašnu bolest baci u vojsku, te ginjahu puci,
zato što je Hrisa uvredio, njegova žreca,
Atrejev sin. On stižs do brzih ahsjskih lađa,
ćerku da otkupi svoju, a golem je nosio otkup,
držec' u rukama lovorov venac Feba streljača
na zlatnom žezlu, i svu je ahejsku molio vojsku,
a najviše dva vladara junaka Atrida:
„Atreju sinci i svi Ahejci s nazuvkom lepim,
dali vam bozi, stanari na Olimpu. Prijamov da grad
razrušite i svojoj da kući se vratite zdravi!
Meni pak milu povratite ćerku i uzmite otkup
strahujući od Divova sina, Feba streljača!"
To mu povladiše drugi svi Ahejci da treba
žrecu odati poštu i otkupe primiti sjajne.
Ali se ne svide to Agamemnonu, Atreja sinu,
nego ga otpremi grubo i pogrdne dodade reči:
„Da te ne vidim više kod prostranih brodova,
starče, ni da boraviš sad ni ponovo njima da ideš,
jer ti žezlo neće pomoći ni božiji venac!
Ne dam ove na otkup; i pre će dočekat' starost
u kući našoj u Argu, od zavičaja daleko,
služeći kao tkalja i na moj ležujući odar.
Odlazi, nemoj me dražit', odavde zdravo da odeš!"
Tako reče, starac se poplaši, poslušša pretnju,
pa on mukom ode niz igalo prebučnog mora.
Kad već odmače dalje, tad starac moljaše mnogo
gospoda Apolona, kog rodi lepokosa Leta:
„Čuj me, srebroluki bože, ti Hrisi i presvetoj Kili
odbrano, ti što si jaki gospodar Tenedu, čuj me,
Smintej! Ako ikad sagrađih ugodan hram ti
ili ako ti spalih od bikova ili od koza
debela stegna ikada, ovu mi ispuni želju:
moje naplati suze Danajcima strelama tvojim!"

Apolon šalje kugu

Takvu molitvu reče, i čuje ga Febo Apolon,
te on s olimpskih siđe visina u srcu srdit
noseć' na plećima luk i dvoklopac tulac;
srditu njemu zveknu na plećima ubojne strele,

kada se pokrene sam, a iđaše ličeći na noć.
Zatim podalje sedne od lađa te izmetne strelu,
srebrni zvekeće luk mu i zlozuko zvižde mu strele.
Najpre on mazge zgađati uzme i brzu paščad,
onda oštrljatu strelu i na ljude odapne same,
streljaše: svuda zaplamteše leševa lomače silne.

Kalhant opominje Agamemnona neka Hrisu vrati njegovu ćerku

Devet već dana božje po taboru padahu strele
a dan deseti sazva Ahilej na zborište narod;
njemu tu misao Hera beloruka na dušu stavi,
jer se za Danajce staraše njihovu gledajuć' propast.
A kad se iskupe oni i kad se na zborištu nađu,
tada brzonogi usta Ahilej i rekne im ovo:
„Atrejev sine, mislim odavde da ćemo kući
vratit' se poraženi, i ako se spasosmo živi,
kada i rat i kuga Ahejce zajedno biju.
Nego dela da vraća il' žreca pitamo nekog
ili tumača snova - jer i san Dive nam šalje –
neka nam kaže šta se toliko Febo Apolon
razgnjevi, da l' stovolovki, da l' zavetu zamera našem,
ne bi l' od janjadi miris i koza biranih kako
hteo da primi i tako da od nas ukloni pomor!"
Tako im reče i sedne, i med njima ustane Kalhant
Testorov sin, od sviju što najbolje tolkuje ptice.
On je sadašnjost znao da vidi, budućnost i prošlost,
ahejskim lađama on je pod Ilij put pokaziv"o
vračanjem svojim, a tim ga obdario Febo Apolon.
On im u nameri dobroj progovori i rekne ovo:
„Zoveš me, Divu dragi Ahileju, da vam iznesem
zašto se ljuti gospod Apolon što gađa daleko.
Ja ću i reći, ti promisli i zakuni se meni
da ćeš mi rečima rado pomagat' i junačkom rukom.
Jer ja se bojim da ću razgnjevit' junaka što moćno
svima Ahejcima vlada, i svaki ga sluša Ahejac.
Kralj je moćniji kad se na slaba srdi čoveka,
može istoga dana i svoju stegnuti srdnju,
ali mu ostaje gnjev u prsima, dokle god srce
svoje ne iskali. Ali ti promisli da l' ćeš me branit."
Njemu k'o odgovor tada brzonogi reče Ahilej:
„Ne boj se ništa, no reci što znaš od bogovske volje,
jer Apolona ti, Divu ljubimca, kojem se i ti,
Kalhante, moliš kada objavljuješ proroštva božja
Danajcem, dokle ja živim i dokle gledam po zemlji
niko od Danajaca kod prostranih brodova tebe
napasti neće, ma bio to glavom i Agamemnon,
štono se razmeće sada najbolji da je Ahejac!"
Tad se osmeli gatar besprekorni i rekne ovo:
„Zavetu našem ne zamera bog ni stovolovci našoj,
nego se ljuti rad žreca štono ga kralj Agamemnon
uvredi, neće mu ćerku da vrati i ne prima otkup,
zato nas ojadi gađač i još će zadati jada.
Neće od Danajaca ukloniti strahotnu propast,
dokle dragome ocu bez blaga, bez otkupa curu
sjajnoku ne vratimo, u Hrisu stovolovku svetu
ne povedemo; tada umiriti možemo njega."

Tako im reče i sedne. A med njima ustane onda
Atrejev sin Agamemnon, junak moćan daleko,
turoban, mračno mu srce veoma se napuni srdžbe,
oči pak njegove ognju što bukti bejahu slične.
Najpre pogledom ošinu vrača i ovo mu reče:
„Zloguki vraču, nikad još ti mi ne reče dobra;
uvek si voleo ti da same mi proričeš jade,
a čestito nešto nit reče nit uradi ikad!
I sad poruke božje Danajcem objavljuješ ovde,
da im streljač što gađa daleko zadaje jade
što za Hrisovu ćerku ne htedoh otkupe sjajne
uzet', jer volim da je kod sebe u kući imam;
ona od Klitemnestre, od moje verenice ljube
meni je draža, jer od nje likom nije ni stasom
nimalo gora, a nije ni umom ni umetnom rukom.
Ali je ipak hoću da vratim, ako je bolje;
volim da vojska se spase no propast joj preka da pukne.
Nego mi odmah spremajte dar da ostao ne bih
ja neobdaren med Argejcem, jer nije to pravo.
Gledajte svi, gde mojega sada nestaje dara!"
NJemu odgovori na to brzonogi divni Ahilej:
„Atrejev preslavni sine, o lakomče najveći od svih,
kako će dar ti darivat' Ahejci hrabri junaci?
Ta mi ni za kakvo na snosove ne znamo blago,
nego što beše pljačke od gradova, razdano već je;
nije pravo da narod na gomilu opet je kupi.
Nego sad ovu bogu povrati, a tebi Ahejci
trostruko naknadiće i četverostruko, dade l'
Dive razoriti grad Trojancima obzidan čvrsto."
NJemu odgovori silni kralj Agamemnon ovako:
„Nemoj, i ako si dobar, Ahileju podobni bogu,
umom krivudati tako, jer nećeš prevarit' mene
a ni oblagat'; zar hoćeš da sam svoj uživaš darak,
a ja da bez njega sedim i ovu kažeš da vratim?
Lepo, ako mi dar junaci dadu Ahejci
i mom ugode srcu da naknadu dostojnu imam!
Ako l' ga ne budu dali, ja sam ću poći i uzet':
il' tvoj il' Ajantov il' Odisejev uzeću darak
pa ga odvesti, a kome ja dođem, taj će se ljutiti!
Ali o tome biće i docnije reči na vreme,
nego na more divno sad lađu gurnimo crnu,
skupljajmo brzo veslare, stovolovku metnimo u nju
i lepoliku najzad Hrisovu penjimo ćerku.
Krmar starešina koji nek bude, il' Ajant nek vodi
lađu ili divni Odisej il' Idomenej
il' ti, Pelejev sine, najstrašniji od svih junaka,
ne bi l' boga braniča umolio žrtvovav žrtve."
NJega pogledav mrko progovori brzac Ahilej:
„Bestidniče, lukavi grabljivče, kako će tebi
naredbe slušati tvoje Ahejac ikoji rado,
il' da otide na put il' hrabro u borbi se bije?
Nisam ja ovamo doš'o sa kopljanicima da se
bijem Trojancima, jer mi ništa skrivili nisu;
nit su mi goveda moja odveli ikad ni konje
nit mi u grudastoj Ftiji, u onoj majci junaka,
potrli usev, jer je među njima velja daljina;

gore među njima jesu hladovite i more bučno;
nego se, bestidniče, za tobom digosmo da se
raduješ, tebi vraćasmo čast i Menelaju pseto,
među Trojancem, to nemaš na umu i ne haješ za to.
Sad već i meni pretiš oduzeti da ćeš mi darak,
oko njega se mnogo umorih, Ahejci ga meni
dadoše! Nikad mi dar sa tobom ne zapada jednak,
pošto Ahejci grad koji naseljen razore trojski,
nego najteži teret u buci besnoga boja
moje odvaljuje ruke, a kada dođe deoba,
dar tvoj mnogo je veći, a ja se lađama vraćam
s bojišta s darom malenim, al' milim, od rata trudan.
A sad idem u Ftiju, jer zaista mnogo je bolje
kući se vratit' u lađah uzvijenih, ne mislim više
ovde da vređan blago i bogatstvo tebi gomilam."
NJemu, junacima kralj Agamemnon odgovori na to:
„Beži kad srce te vuče, a ja te moliti neću
ovde da ostaneš meni za volju; ima i drugih
koji će poštovat' mene, a najviše premudri Dive.
Najmrži meni si ti od bogorodnih kraljeva sviju,
voliš svagda svađe da seješ i borbe i bitke.
Ako si snažan vebma, tu snagu bog ti je dao!
Kući odlazi s lađama svojim i svojom družinom
i Mirmidoncima vladaj; za tebe se više ne staram
niti tvoju zarezujsm srdžbu, a ovo ti pretim:
„Kao što od mene Feb Apolon oduzima ćerku
Hrisovu, te je šaljem sa svojom družinom i s lađom
svojom, tako ću glavom u tvoj se čador uputit'
i tvoj darak izvesti: lepotu Brisejidu onu,
da znaš koliko sam silnij' od tebe, da ne mari drugi
sa mnom se graditi jednak i sa mnom porediti sebe."
Reče, a uhvati muka Pelejića, i tada se njemu
na dvoje stade srce premišljat' u rutavim grudma:
da li da oštri potegne mač od bedara i njim
rastera skupštinu i njim poseče Atreju sina,
ili da srdžbu utiša i svoje srcs zauzda.
Dok je tako razmišlj'o u svojem srcu i duši
i mač golem vuk'o iz korica, siđe Atena
s neba, a nju posla beloruka boginja Hera
jednako milujuć' oba i za njih vodeći brigu.
Ona se približi ozad; **Pelejića za kosu plavu**
uhvati, samo on da je vidn, a drugi niko.
Začudi se Ahilej i odmah osvrnuv se potom
Paladu pozna Atenu: a strašno joj sevnute oči.
On se obrati njojzi i krilate prozbori reči:
„Ćerko egidonosnoga Diva, što osvanu opet?
Da li da vidiš bes Agamemnona, Atreju sina?
Al' ću ti kazati nešto, a tako će, mislim, i biti:
brzo će on sa obesti svoje izgubiti glavu."
Plavooka boginja njemu **Atena** odgovori na to:
„Ja sam sletela s neba da tvoju zaustavim srdžbu,
ako si voljan da slušaš, beloruka posla me Hera
jednako milujuć' oba i za vas vodeći brigu.
Nego prođi se svađe i mača iz kora ne vuci:
Onoga rečima kori onako kako i treba,
jer ću ti kazati ovo, i zaista tako i biće.
Triput dobićeš jednom toliko sjajnih darova
radi uvrede ove; no poslušaj. pa se zauzdaj!"

Na to odgovori njojzi Ahilej brzonogi ovo:
„Čoveku, boginjo, liči da vaše poslušā reči,
ako se mnogo i gnjevi u duši, jer tako je bolje,
a ko bogove sluša, i uslišit' oni će njega."
Reče, i tešku ruku na srebrnim krsnicam' držeč'
veliki mač u korice vrati, te poslušā lepo
što mu reče Atena. A sama se vrati na Olimp
egidonosnom Divu u dvore med bogove druge.
Ponovo Pelejev sin progovori Atreja sinu,
rečima stane ga grdanim sramotit' ne stišavši srdžbe.
„Teška pijančino s očima psećim i jelenjim srcem,
nikada nisi smeo da, oružje metnuvši na se,
s vojskom kreneš u borbu ni da u zasedu zađeš
s ahejskim prvim junacima: to ti se čini k'o propast!
Mnogo je bolje dabome po širokoj ahejskoj vojsci
dare oduzimat' onom ko protivne rekne ti reči!
Kralju izelico, a samo nitkovima vladaš,
inače, Atrejev sine, sad bi me poslednjom vred'o!
Al' ću ti kazati nešto i veljom se zakleti kletvom:
Ovog mi vladarskog žezla iz kojeg ni grane ni lišće
više prokljajati neće ni procvasti kada u gori
njegovo ostade stablo, a koru njemu i lišće
okresa med te sada ga u rukama ahejski nose
sinovi, štono sude i Divovu čuvaju pravdu;
ovo je velika zakletva moja jednom će žudnja
za Ahilejem doći sinovima ahejskim svima,
uzalud biće ti muka, a ti im nećeš pomoći
kada mnogi junaci od vojskomore Hektora stanu
ginut' i padat', i tada od gnjeva će srce ti pucat'
zato što nisi hteo da poštuješ prvog Ahejca!"

Nestor savetuje Agamemnona

Tako Pelejić reče i baci na zemlju žezlo
što ga ukrašuju klinci od zlata, a zatim on sedne;
na drugoj strani Atrejev sin je besneo; usta
med njima Nestor slatkoreki, besednik jasni iz Pila,
njemu je s jezika tekla od meda beseda slađa.
Dva su kolena samrtnih ljudi pred njim već prošla,
štono se zajedno rodiše s njim i odrastoše nekad
u svetom gradu Pilu, a tada on vladaše trećim.
On im u nameri dobroj progovori i kaza ovo:
„Avaj, da golema jada što ahejsku zemlju nam snađe!
Radostan bio bi Prijam i njegovi sinovi s njime
i drugi Trojci mnogo u duši bi radosni bili
kada bi sve to čuli gde vas dva se svađate tako
koji ste prvi Danajcem na bojištu i mudrom veću.
Nego me poslušajte, jer oba ste od mene mlađi.
Ja sam saobrać'o veće i s ljudima boljima nekad
nego ste vi obojica, al' svagda me štovahu oni.
Takvih ne videh nikad junaka, nit ću ih videt'
kakvi behu Piritoj i Drijant, naroda pastir,
Kenej, Eksadij i onaj bogoliki junak Polifem,
Tesej, Egejev sin, što bozima podoban beše.
Oni med ljudma što hode po zemlji najjači behu,
najjači behu i samo se s najjaćim borahu oni,
s planinskim zverima onim, al' ove su propale grdno.
Ja sam saobrać'o s njima iz Pila pošto sam doš'o.

doš'o iz daleke zemlje, jer sami me pozvaše tamo;
i ja se borah tu napose, a s onima niko,
kakvi su danas po zemlji što hode, ne bi se rvo.
Ipak su savete moje i besede slušali oni.
I vi me poslušajte, jer uvek je slušanje bolje.
Ako i jesi moćan, ne uzimaj ovome cure,
nego je pusti kad mu je sinovi ahejski daše;
a ti, Pelejev sine, sa kraljem se svađati nemoj
jer je veća dopala čast žezlonoši kralju,
koga je olimpski Dive obdario dikom i slavom.
Ako si ti i jači, a rodi te boginja majka,
ovaj je moćniji silom, jer vlada narodom većim.
Atrejev sine, gnjev svoj obuzdaj, a ja te molim,
nemoj se ljutiti više na Pelejeva sina,
što je u ljutom ratu Ahejcima odbrana moćna!
Moćni kralj Agamemnon odgovori njemu ovako:
„Što si rekao, starče, to sve je odista pravo,
nego ovaj bi čovek da bude nad ostalim svima,
od svih jači da bude i rad bi nad svima da vlada.
Svima bi on naređivo', al' neće ga svaki da sluša.
Ako su bozi mu dali da kopljanik odličan bude,
nisu mu za to dali uvredljive reči da zbori."
Njemu u reči uđe Ahilej zboreći divni:
„Zaista, ja bih se plašljivac zvao i nitković pravi
kad bih na svaku reč i zapovest posluš'o tebe.
Drugima sve to naređuj, a ne zapovedaj meni,
jer ja ne mislim da ću pokorit' se ikada tebi.
Nego ću drugo ti reći, a ti to zapamti dobro.
Rukama neću se ja za devojkju s tobom se biti,
a ni sa drugim, jer vi mi je dadoste, pa mi je sada
grabite, ali od mojeg od drugoga blaga u mojoj
crnoj i brznoj lađi oduzeti nećeš mi silom.
Ili pokušaj samo da vide to i ovi ovde:
tvoja crna bi krvca po koplju odmah potekla!"

Odisej odvodi Hrisejidu njenu ocu. Agamemnon naređuje pokajne žršve

Tako se zavade oni rečima prekim i kivnim,
i tad raspuste zbor kod ahejskih brodova sazvan.
Pelejić čadorju i jednakostranim lađama ode,
a s njim pođe Menetijev sin i ostala družba.
Atrejić tada brzu na pučinu potisne lađu,
a nju izabere dvadest veslara i stovolku žrtvu
krca za boga, a ćerku lepoliku Hrisovu smesti
u lađu, kojoj vođa dovitljivi beše Odisej.
Onda se otisnu oni i otplove putem vodenim.
Potom Atrejić vojsci zapovedi neka se pere,
ona se stane da čisti i sa sebe bacaše nečist
u more, bikove klahu i koze Apolonu bogu –
punu stovolovku onda na žalu trepetljivog mora;
nebu se dizao miris, oko njega dim se uzvij'o.

Od Ahileja uzimaju Brisejidu

Tako se trudili oni u taboru, al' Agamemnon
nije odusto nego Ahileju seć'o se pretnje.
te on Taltibiju i Euribatu započne zborit',
svojim slugama hitrim i vernim glasnicima svojim:

„Idite sada pod čador Ahileja, Peleja sinu,
uzmite za ruku lepu Brisejidu, pa je doved'te,
ako l' je ne htedne dati, ja s većom ću družinom doći
pa je uzeti sam, al' tada još gore će proći!"
Posla ih rekavši to i reč im dodade grdnu.
Oba nerado pođu kraj žala trepetljivog mora
i Mirmidoncima stignu, do čadorja njenog i lađa.
Tu su Ahileja našli gde sedi uz čador i lađu,
a kad on ugleda njih, tad ni malo ne bi mu milo.
Oni od zazora silna i straha stanu pred kraljem,
nit što govore njemu niti ga pitaju štogod,
ali se doseti odmah i njima probesedi ovo:
„Zdravo da ste, glasnici, glasonoše Diva i ljudi,
priđite, vi mi niste krivi, no Agamemnon,
štono vas ovamo šalje rad Brisejide mome.
Nego Divova nego, Patroklo, momu izvedi,
pa im je predaj da vode, a oni nek budu svedoci
i pred blaženim bozima i pred ljudima smrtnim
i pred osorljivim kraljem, kad jednom nevolja svane,
da bih od drugih ja uklonio pogibao sramnu.
U svom zluradom srcu kralj Agamemnon besni,
ni u prošlost ne ume da pogleda ni u budućnost
da mu se kraj lađa ahejska vojska spase u borbi!"
Reče, a Patroklo poslušā reči dragog drugara,
te on iz čadora momu Brisejidu lepu izvede,
te im je preda, a oni ka lađama ahejskim odu,
za njima nerado iđāše ona. Tada Ahilej
prolije suzu, sedne na strani od svoje družine,
penastoj pućini uz breg, na beskrajno gledajuć' more.

Razgovor s Tetidom

Pružajuć' ruke mnogo ovako moljaše majku:
„Majko, kada si veće malovećnim rodila mene,
da mi je barem Dive Olimpljanin gromovnik višnji
odao ćast! Al' sad mi nije zaklonio obraz,
silni kralj Agamemnon Atrejić pogrdi mene,
sam mi ugrabi dar i uze i sada ga ima!"
Reče lijući suze, a ćula ga gospođa majka,
sedeć' u morskoj dubini kraj oca, morskoga starca,
te se brzo k'o magla nad penastu pućinu vinu,
sedne potom kraj njega koji je ronio suze,
omilova ga rukom i reći mu prozbori ove:
„Dete, šta plaćeš, i kakva te žalost u srcu snađe?
Kazuj, ništa mi ne krij u duši, da oboje znamo!"
Uzdišuć' teško brzonogi sin progovori njojzi:
„Znadeš i sama, pa šta da ti prićam kad svemu si vešta?
U grad iđasmo sveti, u Eetionovu Tebu,
i nju uzesmo i sve odnesosmo onde što beše.
Med sobom pravo sve podeliše ahejski sinci,
Atrejiću daše lepoliku Hrisovu ćerku.
Ali Hriso, žrec Apolona što gađa daleko,
dođe medoruhim Ahejcima, lađama brzim,
ćerku da otkupi svoju a golem je nosio otkup,
držeć' u rukama lovorov venac Feba streljaća
na zlatnom žezlu, i svu je ahejsku molio vojsku,
a najviše dva vladara junaka, Atride.
To mu povladiše drugi svi Ahejci da treba

žrecu odati pravdu i otkupe primiti sjajne.
Ali se ne svide to Agamemnonu, Atreja sinu,
nego ga odbije grdno i pogrdne dodade reči.
Otide starac ljutine pun, a Apolon njemu
usliši molbu, jer bogu veoma bejaše mio.
Strelu zlonosnu on na Argejce posla, i narod
jedan za drugim stane na gomile ginut', i svuda
padahu strele božanske po širokoj ahejskoj vojsci.
Vešti otkri nam gatar poruku boga streljača.
I ja prvi navalih da boga umiriti treba,
ali Atrejić planu ljuvenom i, ustavši brzo,
izreče pretnju, i evo sada se ispuni ona.
U brznoj lađi onu Ahejci svetlooki šalju
u grad Hrisu, i gospodu bogu poklone nose,
a dva glasnika iz moga čadora odvedoše ovčas
Briseja ćerku na dar što meni je daše Ahejci.
A ti, ako li možeš. zaštititi svojega sina,
Divu otidi na Olimp i moli ga, ako si zborom
ili tvorom ikad ugodila njegovu srcu,
jer sam često čuo u dvoru mojega oca
gde se hvališ da si Kroniona s oblakom tamnim
jedina ti med bozima spasla od propasti grdne,
kad su ga bogovi drugi Olimpljani hteli ca svežu:
Hera, Posidon i boginja Palada s njima Atena.
Al' ti, boginjo, dođe i s Diva odreši sveze
brzo na široki Olimp pozvavši storukog boga,
koga Brijarejem bozi, a ljudi sve Egeonom
zovu, on je i od svoga oca još snažniji snagom.
Pored Kroniona on kad sedne moćan i dičan,
njega i bozi se preplaše te ne vezaše Diva.
Na to ga seti i, sednuvši, kolena zagrlji njemu
ne bi li možda hteo da Trojcima bude na pomoć
neka seku Ahejce na krme ih lađama goneć',
i svi Ahejci neka se takva nasite kralja,
a i Atrejić, silni kralj Agamemnon, nek vidi
svoju grehotu Ahejcu što najboljem poštu ne oda."
Njemu Tetida potom odgovori lijući suze:
„Avaj, dete moje, što sam te rodila jedna?
Bar da kraj lađa sediš neojađen, sine, i srećan
kad ti je malo života odredila sudba, ne mnogo!
Sad si malovećan ti, od svijuju nesrećniji ljudi,
zaista u zli čas porodih te na to u dvoru!
Da tu tvoju reč isporučim gromovnom Divu,
idem glavom na Olimp na snežani, ne bi l' me čuo!
A ti sedi kraj brzih kraj brodova pa na Ahejce
besni ljuvenom te se vojevanja ostavi sasvim.
Juče je Div u Okean Etijopcima poš'o
čestitim da se gosti, a s njim i ostali bozi.
Al' će se dvanaestog dana povratiti opet na Olimp,
i ja ću tada poći u dvore medopražne Divu,
kolena zagrlit' njemu, pa ću ga, mislim domolit'."

Odisej Hrisu predaje ćerku

Tako mu boginja reče i ode, te ostavi njega
onda u srcu ljuta rad one tankovite mome
što je. silom oni odvedoše. Potom Odisej
stigne u Hrisu svetu stovolovku vodeći sobom.

A kad su oni luci u zatone duboke došli,
tada saviju jedra i stave ih u lađu brzo,
katarku metnu joj u žljeb užetima spustiv je brzo,
tada veslima lađu doveslaju oni pod pristan,
potom zarone sidro i privežu uža lađena;
potom pođu i oni gde vali o bregove biju;
potom stovolovku svetu iskrcaju Febu streljaču,
potom i Hrisova ćerka s moroplovke išeta lađe.
NJu dovitljivi sam Odisej oltaru povede,
milom je ocu preda i prozbori njemu ovako:
„Hriso, posla me amo junacima kralj Agamemnon,
da ti ćerku dovedem i Febu za Danajce svetu
priložim stovolovku ne bi l' se kako ublažio gospod,
koji je argejskoj vojsci mnogosuzne zadao jade.“
Reče i u ruke da mu, i Hriso radosno primi
milu ćerku, a oni po redu oko oltara
stanovnoga svetu stovolovku nameste bogu.
Potom oprašē ruke i ječma zahiti svako.
Hriso podigne ruke i bogu se pomoli mnogo:
„Čuj me, srebroluki bože, ti Hrisi i presvetoj Kili
odbrano, ti što si jaki gospodar Tenedu, čuj me:
kad ti se pređe pomolih, ja ti se tada domolih,
obraz mi sačuva ti i Ahejce pokara ljuto,
dela mi sada jošte i ovu usliši želju
s danajskog naroda muku i sramotnu nevolju skini!“

Žrtve pomirnice

Takvu molitvu reče i čuje ga Febo Apolon.
A kad se pomole oni i ječam po žrtvama bace,
najpre im podignu vrat pa zakolju, oderu potom,
stegna im tada iseku i dvostrukim oblože salom,
po njima onda komade ostalog polože mesa.
Sve je to starac na glavnjama pek'o i rumeno vino
lio, a viljuške uza nj u rukama držahu momci.
A kad ispekoše stegna i utrobe kušāše oni,
i drugo sitno iseku i potom na ražnje navrte,
sve to pomno ispeku i s ražnjeva skinu pečeno.
A kad posvršuju sve i gozbu pripreme veće,
jednake gozbe dosta za svačije bilo je srce.
A kad veće za jelom i pićem podmire žudnju,
tada krčage momci do vrha napune vinom.
u čāše natoče vina i redom razdele svakom;
ceo su dan ublaživali gospoda igrom i pesmom
lepo pevajuć' pesmu bogohvalku ahejski momci
i streljača slaveć', a on u duši je radostan sluš'o.
Kad se već smirilo sunce i crna se spustila tama,
cela družina leže da spava kraj uža lađenih.

Povratak Odisejev iz Hrise

Kad je ranosvanka Zora ružoprsta svanula veće,
oni se otisnu opet u široki ahejski tabor.
tada im povoljan vetar zaštitnik posla Apolon,
katarku digoše uvis i bela razaviše jedra,
vetar duhnu u jedro u samu sredinu, i šumni
buč'o je talas uz brvno, a lađa je letela hitra.
I lađa povljaše brzo niz talase hiteći dalje.

A kad su prispeli veće u široki ahejski tabor,
onda oni bregu na pržinu crnu izvuku
lađu visoko i velike grede podmetnu ozdo,
pa se lađama tada i čadorju razidu svome.
A on kraj svojih brodova kraj brzih seđaše srdit,
Divov potomak, Pelejev sinak, brzac Ahilej;
niti mu je do slavne do skupštine, niti je u rat
išao, nego je svoje izjedao jupačko srce,
ubojnog pokliča željan u duši i junačkog boja.

Tetida se obraća Divu

Kada je posle toga osvanula dvanaesta zora,
onda se svi na Olimp vrate večiti bozi,
sve ih je vodio Dive. A poruke svojega sina
Tetida seti se tada i niče iz talasa morskih,
rano se ona nebesima vine na Olimp.
Diva gromoglasnog nađe gde sedi daleko od drugih
na najvišem visu mnogovrhe olimpske gore,
ona kraj njega sedne i levicom kolena njemu
zagri, a za podvoljak desnicom primi i Divu,
Kronovu sinu, vladaru, ovako zboriti stane:
„Oče Dive, ako med bozima ikada tebi
zborom il' tvorom ugodih, ti ovu mi ispuni želju:
obraz sinu povrati mom što je najkraćeg veka
među ljudima, a sad junacima kralj Agamemnon
uvredi njega, jer ote mu dar i sada ga ima.
Nego ti mu obraz osveti, Olimpijče, premudri Dive,
dotle junaštvo daji Trojancima, dokle Ahejci
ne odadu poštu mom sinu i čast ne pridadu!"
Reče, a Div joj ništa ne prozbori. oblaka skupljač,
seđaše ćuteći dugo, a Tetida uze mu noge.
drži ih k'o da je srasla, i opet ga preklinjat stane:
„Dela po istini meni obećaj i namigni glavom
il' mi odreci, jer nije te strah, bar dobro da znamem,
ja koliko sam tebi od boginja najtora sviju!"
NJojzi ljutit veoma odgovori oblaka skupljač:
„Avaj nevolje što me sa Herom posvađat hoćeš
kada me ona pogrđnim rečima dražiti stane,
ona i tako me vazda med besmrtnim bozima kara
govoreć' da ja Trojance u njihovoj pomažem borbi.
Nego odlazi odmah da Hera ne ugleda tebe:
a ja ću voditi brigu da učinim sve to što želiš.
Sad ću ti namignut' glavom da u me se uzdati možeš.
To je med besmrtnim bozima od mene najveće jemstvo:
jer se ne može natrag obricanje moje da uzme,
sve se neprevarno vrši kad glavom ja klimnem."
Tako reče Kronion i veđama namignu mrkim
od toga gospodu bogu ambrosijska prospe se kosa
s besmrtnne glave, te sav se potrese veliki Olimp.

Hera se prepire sa Divom

Tako ugovore oni i rastanu se; a ona
u more duboko skoči sa svetog Olimpa sletev,

a Div u svoj otide dvor. Svi ustanu bozi
pred svojim ocem sa sedišta svojih; nije
se niko njega usudio čekat', no svi mu pođu na susret.
Potom Dive sedne na presto, ali je Hera
dobro приметila bila kada se svetova s njime
Tetida srebrnih nogu, a ćerka morskoga starca,
odmah rečima grdnom na Kronova napadne sina:
„Ko se, podmukli Dive, od bogova svetov'o s tobom?
Tebi je uvek drago od mene daleko da budeš,
i nešto tajno da smišljaš i kuješ, nikad mi jošte
s namerom ne reče lepom na kakvo pomišljaš delo!"
NJozi odgovori na to i ljudi i bogova otac:
„Hero, ne nadaj se sve da ćeš namere moje
saznati, zlo bi prošla ako i jesi mi ljuba.
Ali što se tebi pristoji da čuješ, to neće
doznati niko pre tebe od bogova a ni od ljudi.
A što naumim ja od bogova tajno da svršim,
nemoj istraživati to, ne razbiraj za to!"
NJemu odgovori na to kravooka gospođa Hera:
„Kronov strahoviti sine, ta kakvu izusti reč to?
Ja te već ne pitam davno, a i ne razbiram ništa,
nego sve po svojoj po volji rešavaš mirno.
A sad se uplaših vrlo da ti ne općini srce
Tetida srebrnih nogu, a ćerka morskoga starca;
jutros rano ti dođe i obgrli kolena tvoja.
NJoj si, mislim, namign'o da ćeš osvetlati obraz
Peleja sinu i mnoge Ahejce pogubit' kod lađa."
NJozi odgovori na to sabirač oblaka Dive:
„Ženo čudnovata, svagda naslućuješ i svagda me vidiš
ali ništa nećeš izraditi, sve ćeš mi više
omrznut', a što više, to gore biće po tebe.
Ako je tako i bilo, al' tako meni je milo!
Nego sedni i muči i moje poslušaj reči:
ne bi ti mogli svi pomoći olimpski bozi
kada se prikućim tebi i rukama mlatnem te silnim!"
Tada se njega poboji kravooka gospođa Hera,
sedne i učuta srce savladavši svoje; u dvoru
Divovu tad se i drugi ozlojede nebeski bozi.

Blagovanka bogova

Slavni tad rukotvorac govoriti stane im Hefest,
miloj majci Heri belorukoj želeć' ugodit':
„Nuto jada i muke, već oni se ne mogu trpet"
kad se vas dvoje zbog ljudi zbog smrtnih svađate tako!
Među bizima graju načiniste, - gozbina dobra
neće veseliti nas kad zlo pobeđuje svako.
A ja svetujem majku, domišljanka mada je ona,
Divu dragome ocu nek ugađa, više da ne bi
otac karao nju i nama pomutio gozbu.
Ako Olimpljanin Dive munjobija htedne da baca
s naših sedišta nas, - jer mnogo je jači od sviju.
Nego ti ga, majko, ugodljivim rečima blaži,
pa će se odmah nama umiriti olimpski otac."
Reče Hefest i skoči i dvoušnu dohvati čašu,
pruži je u ruku majci i ovu joj besedu počne:
„Strpi se, majko moja, i ako te boli, preboli,
očima dragu tebe da ne vidim jednom bijenu,

ne bih ti mog'o pomoći, mada bi žao mi bilo:
jer je veoma mučno protivit' se olimpskom Divu.
On me je nekad, kad htedoh da odbranim tebe,
za nogu dohvatio i bacio s nebeskog praga.
Ceo sam padao dan; a kad se već smirilo sunce,
padoh na Lemno, a malo još duše beše u meni.
Onda me otud gde padoh odnesošē Sinćani ljudi."
Reće, i osmehnu se beloruka boginja Hera
te iz ruke sinovlje u osmehu prihvati čašu.
Tada on bozima ostalim svima započne s desna
slatki točiti nektar iz jednoga grabeći čabra.
U sav se tada grohot nasmejaše blaženi bozi
videvši Hefesta kako po dvoru živo tetura.
Tako su ceo dan do sunčeva smiraja bozi
blagovali, i srce poželelo nije im više
jednake gozbe, ni Musa, ni forminge prelepe što je
drž'o Apolon, i Muse na smenu pevahu divno.
A kad potonu veće sjajna svetlost sunčana,
odu na počinak bozi u svoje dvorove svaki,
gde je već svakome dom rukotvorac slavni Hefeste
svojom veštinom i umom sagradio bio. Na odmor
tada i olimpski Dive munjobija pođe na odar
gdeno i ranije spaše, kad slatki sanak mu stigne,
tu je leg'o da spava, a uza nj zlatostola Hera.

PEVANJE DRUGO

NASLOVLJENO

SAN. KUŠANJE. BEOTIJA ILI SPISAK BRODOVA

Pesnik Ilijade rekao je već u ekspoziciji speva (u petom stihu prvog pevanja) da je Ahilejev gnev izazvao groznu pogibiju Ahejaca i da se tako - vršila Zevsova volja.

Na put teških ispaštanja Zevs (Div) sada, u drugom pevanju, gura Agamemnona i sve Ahejce. Da bi osvetio Ahileja. Zevs šalje Agamemnonu Sna sa varljivim nadama u pobedu. San podstiče vojskovođu da zametne novi boj - jer sada će, konačno, zauzeti Troju. Radostan, Agamemnon saziva ratnike u skupštinu. Samo, već se navršila deveta godina bezuspešne opsade. Borbenost ratnika valja iskušati; možda je zacarila malodušnosg. Agamemnon stoga poverava svoj pravi san jedino glavarima. Ratnicima kaže da mu je Zevs, u snu, poručio neka odustane od opsade, jer Troju neće zauzeti. Predlaže da se opsada smesta digne i da krenu kućama. Ratnici mu poveruju i, razdragani, pohitaju da opreme brodove za odlazak. Odisej ustavlja i smiruje narod, nastoji da vaspostavi red. Da bi to postigao, mora udarcima da učutka i bukača Tersita. Ovaj ruži oštrim rečima Agamemnona. Vojsci se obraćaju Odisej, stari Nestor i sam Agamemnon. Ona pristaje na borbu. Okupljanje i kretanje ahejskih četa opisuju razvijena poređenja - sa ognjem, jatima ptica, rojevima muva, kozarima koji kupe i kreću koze. Onda se pesnik obraća boginjama pesme, Musama, da ga nadahnu. Sledi popis grčkih snaga pod Trojom, počev od onih iz Beotije, i kraći spisak trojanskih snaga i saveznika.

Iz drugog pevanja odabrali smo dva odlomka dosta protivna tonskom usmerenošću. Prvo reči Tersita. U njima se grubo, ali ne i bezrazložno, oglašava običan pučanin, sit gavana i silnika koji i na razbojištu žive u slasti i lasti. Na drugom mestu donosimo rečeni poredben venac. Tu se utisak ratničke sile i herojske veličine gradi dosledno - mada za naše osećanje ponekad i neobičnim slikama (roj muva) - a vrhuni u poređenju vojskovođe Agamemnona sa golemim bikom sred krda goveda u pokretu.

I. Tersit, Agamemnon i Odisej

Drugi sedošē svi i na mestima ostanu svojim
jedini još je Tersit naklapalo nešto priklap'o,

on je nepristojne reči i mnoge u srcu znao,
naopake, bez mere s vladarima da bi se svađ'o,
jer je tražio čim bi Argejce nasmejati mog'o.
On je najružniji bio u celoj pod Ilijem vojsci,
beše krivonog i šantav na jednu nogu, a pleća
behu mu gurava, jer su na grudima pognuta bila.
Šiljata beše mu glava i na njoj rehava kosa.
On Ahileju i Odiseju najmrži beše;
jer ih grđaše oba; i tada zagraje opet
i Agamemnona divnog stane da grdi. Ahejci
strašno se srđahu na nj i gnjev im osvoji dušu.
On se prodere i Agamemnona stane da ruži:
„Šta sad, Atrejev sine, ti gundáš i čega ti treba?
Puni ti čadori medi i mnogo u čadorju svome
žena imadeš na izbor, a sve te žene Ahejci
tebi dajemo prvom grad kad uzmemo koji.
Zlata li tebi nedostaje zar iz Ilija što ga
nosi konjokrota koji Trojanac k'o otkup za sina,
koga u putima ja ti dovedem il' drugi Ahejac?
Mladu li ženu želiš da ljubavnu utoliš žudnju,
da je obaška držiš za sebe? Ne priliči tebi
koji si vladar da u zlo uvaljuješ ahejske borce.
Pokori, sprdnje, mekušci, a Ahejke, a ne Ahejci!
Pođimo s lađama kući, a ovoga pustimo ovde
neka poklone vari pod Trojom, neka tad vidi
jesmo li njemu mi na pomoći ili mu nismo!
I sad Ahileja on od sebe boljeg junaka
pogrđi strašno i ote mu dar, te sada ga drži.
Al' se Ahilej ne ume da ljuti, žestina mu susta,
jer bi ga, Atrejev sine, sad poslednjom vređ'o!"
Agamemnona izgrđi tako, ljudma pastira,
Tersit. Al' njemu hitro pohiti divni Odisej;
mrko pogleda njega i teškim ga napadne rečima:
„Tersite, brbljivče, ako i jesi glasni govornik.
ćuti, i nemoj se sam s vladarima svađati vazda!
Mislim da nema grđeg od tebe drugog smrtnika.
koliko ih s Atrejevim sinovima stiže pod Ilij,
inače jezikom svojim na kraljeve kleveto ne bi,
ne bi ih ružiti smeo i ne bi povratak ček'o.
Nije nam jasno jošte ni kako će sve se dokonat",
da l' ćemo dobro il' zlo se mi Ahejci povratit'.
Zato Atrida Agamemnona, ljudma pastira,
uvek si spreman da ružiš, jer danajski njemu junaci
mnogo darova daju, pa njega grđiš i vređaš.
Nego ću reći ti nešto, a tako će se i zbiti:
ako te nađem još jednom gde bulazniš kao otoič,
tada Odisej više na ramenu glave ne im'o,
niti se više Telemahu ja nazivao ocem,
ako te ne zgrabim tada i ruho s tebe ne svučem,
plašt i košulju s njim što tvoju krije golotu,
pa te samog plačna ne oteram lađama brzim,
jer ću te grdno izudarati pa te iz skupštine bacit."
Reče pa ga žezlom po leđma i plećima mlatne,
pa se savije sav, i grozna mu suza poteče,
a na leđima njemu od zlatnoga žezla se digne
krvav požiljak, i on veoma uplašen sedne,
bol ga osvoji, smete se sav i obriše suzu,
a drugi, ako i setni, svi slatko se njemu nasmeju.

Tada je susedu sused osvrnuv se rek'o ovako:
„Već je veoma mnogo Odisej učinio dobra,
savete odlične daje i ratnu izaziva hrabrost,
a sad je izvrsno on Argejcima svršio delo,
kada ovome drskom blebetalu zatvori usta!
Neće ga valjda opet podstaći prkosna duša
pogrdnim rečima svojim da uzme kraljeve grdit!"

II. Vojska se kreće

K'o što se pustošnik oganj po beskrajnoj šumi razgori
po svim kosama gorskim, te plamen se vidi daleko,
tako je s oružjem silnog u njihovu kretanju onde
svugde blistao sjaj i nebu kroz etar se diz'o.
Kao kad stanu jata neizbrojnih krilatih ptica
guske il' ždralovi il' dugošije labudi oni
letat' po Asijskom polju, Kaistriju okolo voda,
ovud i onuda lete i diče se krilima svojim,
uz ciku sleću tako da jeka ih po polju stoji, -
tako se mnoga plemena od lađa i od čadora
raspu ispred Skamandra po ravni, a tutnjava strašna
nasta od njihovih nogu i topota kopita jakih.
Mnoštvo ih ispred Skamandra po cvetnom se iskupi polju
koliko lišća i cveća u proletno vidi se doba.
Kao što silnih muva, kad proletnji osvane dani,
rojevi gusti navrve u spremu stadovite kuće,
prepunu mleka u suđu, toliki se na polju onde
protiv Trojanaca Ahejci dugokosi nađu,
svi se pomamili mamom da slome Trojance u borbi.
Kao što znaju kozari u rasutim stadima koze
lako da luče kad sve se pomešaju pasući travu,
tako Ahejce amo i onamo vojvode njihne
ređati stanu za bitku; među njima kralj Agamemnon
očima svojim i glavom na gromovnog ličaše Diva,
pasom na Areja boga, a grudima na Posidona.
Kao što u krdu bik od sviju se goveda drugih
ističe mnogo, jer je od skupljene govedi viši,
tako Div toga dana Atrejeva učini sina

PEVANJE TREĆE NASLOVLJENO

ZAKLETVE. GLEDANJE S BEDEMA. MEGDAN PARIDA I MENELAJA

Golemom pokretu ahejske vojske, kojim se drugo pevanje završilo, ne sledi očekivani sukob na bojištu. Pesnik Ilijade kao da se ovde povinovao zakonu epske retardacije radnje.

U trećem pevanju vojske su se sasvim prikučile Troji. Ali, Trojanci predlažu da se rat okonča dvobojem. Treba da ga podele Parid (Aleksandar), sin trojanskog kralja, i spartanski kralj Menelaj. Parid je rat prouzrokovao, ugrabivši Menelajevu ženu, lepu Helenu. Trojanski kraljević se ne prikazuje kao hrabar borac. Izaziva ahejske ratnike, ali pred Menelajem najpre pobegne. Na megdan će izaći tek pošto ga brat Hektor naruži. Pogodba glasi: ako Parid pobedi, zadržaće lepu Helenu, a ahejska vojska će dići opsadu i otploviti u Grčku; ako, pak, pobedi Menelaj, neka mu bude Helena, i sva njena blaga s kojima ju je Parid iz Sparte doveo. Vojske radosno pristaju na ovo. Vesnica bogova Irida, i sama boginja, prima ljudski lik i obaveštava Helenu o dvoboju koji predstoji. Helena hita na bedem da odatle posmatra megdan. Na kuli kod Skejske kapije već je stari trojanski kralj Prijam sa svojim savetnicima. Helena im

kazuje ko su najbolji ahejski junaci, dole, u polju. Prijama pozivaju da ugovor i primirje sklopi svečano, uz prinošenje žrtava. Parid zatim izlazi na megdan. Menelaj ga savlada. Ali Parida spasava boginja ljubavi Afrodita. Obavije Parida maglom, prenese u njegovu kuću, u Troji, a strašnim pretnjama nagoni Helenu da s Paridom podeli postelju, dok ahejski zapovednik Agamemnon zahteva da se ugovor izvrši i Helena, s blagom, izruči Grcima.

Donosimo odlomak sa scenom gledanja sa bedema. Pesnik joj daje veliku uverljivost. S jedne strane prikazuje nespokojstvo i setu verolomne Helene, suočene sa sopstvenom prošlošću i zlom koje je donela Trojancima i Grcima; a na drugoj strani opisuje i divljenje starih glavara trojanskih za lepotu Heleninu, tako veliku da nekako opravdava sva trojanska stradanja.

I. Prijam sa starešinama na kuli kod Skejskih vrata.
Prilazi Heleni te im pokazuje glavne ahejske vojvode

Irida glasnica tada belorukoj Heleni dođe
podobna zaovi njenoj. Antenorićevoj ljubi
NJU Helikaonsin Antenorov uze, a ona
Laodika, od ćerki Prijamovih najlepša beše.
Helena Iridu nađe u sobi, gde veliko tkanje
porfirno dvostruko tkaše i unjga utkivaše borbe,
što ih konjomore Trojci i medoruhi Ahjeji

od Arejevih ruku dosad podnesoše zbog nje.
Blizu nje brzonoga Irida stane i reče:
„Dođi, milosna snaho, da vidiš divotno delo,
što ga konjomore Trojci i s ruhom od medi Ahejci
tvore; dosad su oni za pogubnim žudeli ratom
i suzne bitke na razboju jedni donosili drugim,
a sad sede i ćute - ta rat se utišao sada -
svaki je naslonjen na štit i u zemlju koplje je pob'o.
Samo Aleksandar i Areju dragi Menelaj
s kopljima dugim izići će sada na megdan zbog tebe;
koji pobedi od njih, on dragom zvaće te ljubom.“
Tako boginja reče i u srce slatku joj smesti
žudnju za pređašnjim mužem i gradom, za majkom i ocem.
Tada Helena brzo prevuče koprenu belu.
Iz sobe pođe lijuć' od obraza biserne suze.
Sama ne beše, no za njom i dve su dvorkinje pošle,
Etra, Piteju kći, i kravooka s njome Klimena.
Brzo onamo stignu gde Skejska bejahu vrata.
Okolo Prijama behu i Lamp i Pantoj i Timet,
Klitije i Hiketaon od krvi Areja boga,
zatim Antenor i još Ukalegon, pametni starci,
sve te starešine ljudske kod Skejskih seđahu vrata.
Starost je sprečila njih da ratuju, ali u veću
zaborahu sjajno nalik na cvrčke, štono u šumi
sede na stablu med liščem i nežnu prosiplju cvrku.
Takve starešine trojske na kuli seđahu onde.
Kada Helenu spaze gde njima se na kulu penje,
jedan drugome tiho progovore krilate reči:
„Zamerke nema Trojancu ni Ahejcu s nazuvkom lepim
što zbog ovakve žene već odavno podnose jade:
obličjem ona veoma na besmrtnu boginju liči!
Nego kakva je da je, u lađama neka se vrati
i ne ostavlja nama i našim potomcima žalost!“
Tako reku, i Prijam pozove Helenu tada:
„Ovamo, draga mi ćerko, pristupi pa kraj mene sedni,
prvoga muža da vidiš i devere i ostalu svojtu!
Nikako ne krivim tebe, no bogovi krivi su meni,

koji su ahejsku na me navalili plačevnu vojnu.
Pridi, pa mi junaka gorostasnog imenom reci
koji je ono onde Ahejac i valjan i visok!
Ima, istina drugih što glavom nadvisuju njega,
ali očima ja lepotu još ne videh takvu
a ni prikladna tako junaka, - ta liči na kralja!"
Helena, žena božanska, odgovori njemu ovako:
„Častan si ti mi i čestit veoma, milosni svekre,
ej da sam pogubnu smrt odabrala kada sam amo
pošla sa sinom tvojim, ložnicu ostaviv svoju
kasno rođenu ćerku i braću i vrsnice drage!
Ali ne zbi se tako, i stoga se topim od plača.
Nego ću rado ti reći što želiš da doznaš.
Ono je moćan daleko Atrejev sin Agamemnon,
oboje on je: i dobar kralj i kopljanik snažan,
i dever meni, kučki bez stida, ako je bio!"
Reče, i starac se njemu zadiviv progovori ovo:
„Blaženi Atrejev sine, dobrosrećni, ljubimče božji,
zaista ti nad mnogim nad ahejskim momcima vladaš!
Nekad sam stigao ja u **lozovitu frigijsku** zemlju,
videh tu mnoštvo junaka frigijskih s konjima brzim,
Otreja vojsku videh i Migdona božanskog,
oni uz bregove reke Sangarija imahu tabor;
i ja se brojah k'o neki među njima saveznik bivši
onoga dana kad su Amazonke muškare stigle:
ali **Ahejaca plavookih** bilo je više."
Potom drugoga smotriv Odiseja pitaše starac:
„Nude mi, draga ćerko, sad kaži ko li je onaj?
Glavom je niži od Agamemnona Atreju sina,
ali je grudima on i plećima širi na pogled.
NJegovo oružje onde na zemlji hranodavnoj leži.
ali on svugde k'o ovan obilazi redove ljudske;
taj mi se najviše čini gustorunu podoban ovnu,
štono k'o ovan hodi kroz stado belih ovaca."
Helena, Divova ćerka, njemu odgovori ovo:
„Ono ti je Laertov sin dovitljiv Odisej,
štono se rodi u kraju bregovite itačke zemlje,
on je pameti jake i svakim kovarstvima vičan."
Na to trezveni njoj Antenor odgovori ovo:
„Zaista prave si reči, o ženo, iskazala sada.
Već je ovamo jednom Odisej stigao divni;
stigao poslan zbog tebe s Menelajem Areju dragim,
ja ih obojicu primih u domu svom i ugostih,
tako im ovde lik i jaku pamet upoznah.
Al' kad se skupe Trojanci, i oni stupe među njih,
širokim plećima njih Menelaj nadvisi stojeć',
nego kad sedoš oba, ugledniji beše Odisej.
A kad su stali pred svima raspredat' reći i misli,
tad je Menelaj hitro govorio, malo doduše,
ali veoma zvonko, ne imaše obilat rečnik,
ali mu prikladan beše, sve ako je i bio mlađi.
A kad se diže da reč dovitljivi uzme Odisej,
stade i gledaše dole oborivši preda se pogled,
žezla ni pred sobom nije okret'o, a ni ozadi,
nego ga držao čvrsto u ruci k'o da je nevešt,
kaz'o bi da se na koga nabrekuje il' da je ludak;
ali kad snažni glas iz grudi ispusti svojih,
pa mu reči poteku pahuljicam' podobne snežnim,

nijedan smrtnik tada s Odisejem ne bi se preo,
tada se čudili nismo njegovu stasu toliko."
. Trećega Ajanta opet primetivši pitaše starac:
„Koji je ono junak, Ahejac, i valjan i visok,
među Argejcima glavom i širokim plećima glavit?"
Helena, dugoruha, žena božanska prozbori njemu:
„To je gorostasni Ajant, i to je ahejski zaklon.
Njemu nasuprot k'o bog Idomenej med Krećanim' stoji,
oko njega se uprav starešine skupile kretske;
često je Areju dragi Menelaj ugostio njega
u našem domu kad bi sa Krete navrnio nama.
Sada ostale sve sjajnooke vidim Ahejce,
koje bih poznati mogla i svakog po imenu reći;
al' dve narodne nigde starešine videt' ne mogu,
Kastora konjika i Polideuka dobrog šakaća,
oba rođena braća, što moja ih rodila majka.
Možda krenuli nisu iz Lakedemona ljupkog?
Ili stigoše amo u moroplovnim lađam',
al' sad neće oni u junačke ulazit' bitke,
bojeć' se ruga i mnoge sramote pod kojima ostah!"
Reče, a njih je veće plodonosna zemlja već krila
u Lakedemonu onde, u otadžbini im dragoj.

PEVANJE ČETVRTO NASLOVLJENO

GAŽENJE ZAKLETVE. AGAMEMNON PREGLEDA VOJSKU

Na kraju prethodnog pevanja Agamemnon zahteva da se ugovor ispuni, Helena preda Grcima, rat okonča.

Četvrto pevanje započinje scenom na Olimpu. Bogovi donose odluku da Troja propadne. Hera i Atena to zahtevaju od Zeusa. Ovaj pristaje, nevoljno. Ipak, na Herin zahtev šalje Atenu na bojište da izazove novo krvoproliće. (Tako ispunjava i obećanje dato Ahilejevoj majci, Tetidi.) Atena primi lik Laodoka i nagovori Trojanca Pandara, slavnoga strelca, da ubije Menelaja i tako se proslavi. Pandar odapne strelu, no ona samo rani Menelaja. Ugovor je razvrgnut, primirje pokvareno, vojske se spremaju da udare jedna na drugu. Menelaja brzo izvida lekar Mahaon, sin boga Asklepija. Agamemnon bodri i podbada vođe, pohvalama i pokudama. Smotru vojske završava koreći oštro junaka Diomeda. Ovaj prima prekor uzdržano, bez zamerki. Počinje boj. Bogovi podbadaju borce. Opis pojedinih megdana.

Iz četvrtog pevanja odabrali smo dva odlomka. Najpre scenu odlučivanja na Olimpu. Tu vidimo kako su bogovi, u Ilijadi, zaista prikazani sa ljudskim crtama i slabostima. Sve ima obeležje porodičnog savetovanja u senci nesložnog braka roditelja. Zatim dajemo stihove gde se nanovo opisuje kretanje vojske, najviše upoređenjima. Na ovome odlomku, ako ga stavimo kraj sličnoga sa kraja drugog pevanja, lako uočavamo ustaljene, tradicionalne postupke epskog kazivanja, u kome su scene vojničkih pokreta i sukoba česte. Ujedno, učešće bogova, kratko naznačeno u tome odlomku, otkriva nam, zajedno sa prvim navedenim odlomkom, tradicionalnu ulogu božanstva u starogrčkom junačkom epu.

I. Bogovi rešavaju da Troja propadne

Ali bogovi sedeć' kod Diva činjahu veće,
svi na zlatnome podu, a njima gospođa Heba
točaše nektar te oni kondirima zlatnim jedan
drugome nazdravljahu i na grad gledahu trojski.

Odmah gledaše Kronov sin da nadraži Heru
peckavim rečma i misleći na nju počne da zbori:
„Dve od boginja ima Menelaj pomoćnice dobre,
Alalkomenku ima Atenu i Argejku Heru,
nego sede daleko i srce svoje vesele
gledanjem samim, al' Afrodita slatkosmeha uvek
u pomoć Paridu hita i od njega uklanja Kere:
njega spase i sada kad mišljaše da će zaglaviti';
ali je Areju dragi Menelaj pobeđu stek'o.
Nego promislimo što dalje raditi treba,
hoćemo l' strašni rat i besne zametati bitke,
il' ćemo prijateljstvo med oba naroda vrći.
Ako se svima to svidi i svima ako je milo,
Prijama kralja kula nek onda ostane cela,
a Menelaj kući nek Argejku Helenu vodi."
Reče, i gundāše na to Atena a s njome i Hera.
Obe seđahu blizu i Trojcima smišljahu jade.
Boginja ostade ćuteć' Atena i ne reče ništa,
ljuta na Diva oca, i gnjev je hvataše divlji,
ali Heri izbi iz grudi srdžba te reče:
„Kakvu izusti reč to, o Kronov užasni sine!
Zar ćeš zaludnim trud mi i znoj mi beskorisnim stvoriti'
kojim se radeć' oznojnih? Umoriše moji se konji
vojsku kad skupljah Prijam da strada i njegova deca.
Radi, al' nećemo tebi odobriti bogovi drugi."
Veoma ozlovoljen Div sabirač oblaka reče:
„Pakosna, kakva ti zla tolika učini Prijam,
i on i njegova deca, te samo neprestano želiš
kako ćeš lepo sazdani grad razoriti Ilij?
U grad kroz bedeme duge, kroz vrata kada bi ušli.
i kad bi Prijama presna i njegovu proždrla decu
i sve Trojance s njima, tvoj gnjev bi utolio tada!
Radi kako ti hoćeš, al' zbog tog ne bilo svađe
između tebe i mene ni razdora med nama dvoma.
Nego ću drugo ti reći, a ti to u srcu čuvaj:
ako ikada htednem da i ja na silu srušim
ikoji grad u kojem prebivaju ljubimci tvoji.
srdžbu moju nemoj da sprečavaš, nego me pusti,
ta ja i tebi opet dopustih, ali bez volje.
Koliko pod suncem i pod zvezdovitim nebom gradova
ima i u njima ljudi prebivaju zemlju što gaze,
srcu mome od sviju najmiliji sveti je Ilij
i kralj Prijam i narod Prijama vešta u koplju.
Nikad mi žrtvenik moj ne beše bez jednake gozbe,
tu je i piće i miris, već kakve nam darove daju."
NJemu na to kravooka Hera odgovori ovo:
„Meni su grada tri najmilija od ostalih svijuu:
Sparta i Arg i grad Mikena širokih cesta;
sve ih razoriti možeš čim u srcu omrznu tebi,
to ti ne branim ja i neću braniti' ni jednog;
pa da i branim i da ih ne dopuštam tebi razoriti',
ne bi mi pošlo za rukom, jer mnogo si jači od mene.
Nego ni napore moje beskorisnim ne treba čniti',
jer sam boginja i ja, porekla istoga s tobom;
ja se rodih od Krona od lukavca časnija od svih
dvostruko: zbog svoga roda i što sam se nazvala ljubom
tebi. koji si pravi nad svima bozima vladar.
Al' ćemo ipak jedno ustupati drugome u tom,

tebi ja, ti meni, a drugi će besmrtni bozi
za nama poći. A sada naredi brže Ateni
neka zađe u trojski i ahejski užasni pokolj
i neka gleda Trojanci da zadanu pogaze veru
i da navale prvi na ponosne sada Ahejce."
Reče, te poslušaj reč joj i ljudski i božji otac,
i on krilate reči Ateni progovori ove:
„U vojsku odmah odleti med Trojce i med Ahejce,
i gledaj zadanu neka Trojanci pogaze veru
i neka navale prvi na ponosne sada Ahejce."
Reče, i podstakne tim i onako strasnu Atenu;
ode pošto se vinu niz glavice Olimpske gore.
K'o sin lukavca Krona kad blistavu pošalje zvezdu
da brodarima ili vojnicima široke vojske
znamenje bude, a iz nje izbijaju varnice silne:
takvoj podobna zvezdi Atena Palada tada
na zemlju skoči sred vojske, i svaki se začudi borac,
bio konjomora Trojac il' s nazuvkom lepim Ahejac.
Tada je susedu neko okrenuv se rekao ovo:
„Zaista besna će borba i užasan nastati pokolj,
il' će Olimpjanin Dive što ljudskim upravlja ratom
ponovo stvoriti ljubav med narodom jednim i drugim."

II. Otvaranje borbe u kojoj dosta junaka ostaje mrtvih s jedne i druge strane

Kao talasi morski kad o žal udare bučni
jedan za drugim gusto, a Zefir kreće ih vetar;
oni se isprva dižu na pučini, zatim se o hrid
s velikom slamaju rikom i hukom, vijugavi idu
pa se propinju uvis i morsku izbacuju penu:
tako se danajske čete neprekidno kretale tada
jedna za drugom u boj. A svaki je vojvoda svojim
naređiv'o, a drugi bez graje su išli, jedva bi čovek
rek'o da vojska tolika sa glasom u grudma korača;
svi su mučevići išli, starešina bojeć' se svojih;
oružje sjajno u kojem koračahu svima se sjalo.
A Trojanci k'o ovce u kakvu gavanskom toru
štono bezbrojne stoje kad mleko im belo se muze,
one jednako bleje kad čuju od jagnjadi meku:
tako se trojanska graja po širokoj orila vojsci,
**jer im govor i jezik ne beše jednak u sviju,
jezik im beše mešovit, sa različnih bili su strana.**
Jedne je podstic'o Arej, Atena sovooka druge,
uz nju Dimos i Fobos i svagda ljuta Erida,
koja je Areju bogu ljudomori sestra i druga;
isprva mala je još i jedva se diže, al' posle
upire u nebo glavu i tako hodi po zemlji.
I tad ona med jednim i drugim zametnu kavgu
opštu kroz čete iduć' i borcima množevići lelek.

PEVANJE PETO
NASLOVLJENO

DIOMED SE ODLIKUJE

Junak Diomed, koji je spokojno otrpeo Agamemnonove ukore, stoji kao kakav gorostas u središtu petoga pevanja, Ono je ispunjeno prikazom prvoga dana bitke, koji se opisuje sve do u sedmo pevanje.

Diomed se bori bolje od ostalih junaka. Pandar ga rani strelom. Ali on ubija Pandara. Teško ranjava i **Eneju, sina boginje Afrodite**. Snaži ga i hrabri boginja Atena, te Diomed udara i na same bogove koji se u boj upliću. Dok Afrodita zakriljuje Eneju, Diomed je ranjava u ruku. Irida odveze Afroditu na Olimp. Tu je teši majka Diona. ali joj se smeju ostali bogovi. Eneju spasava Apolon. Diomed navaljuje trired i na samog Apolona. Ipak ustukne kad ga ovaj opomene da se ne gradi jednak bogovima. Bog rata Arej bori se na strani Trojanaca. Ovi silno navaljuju i potiskuju Ahejce. Uto se u boj umešaju Hera i Atena. Hera sokoli Ahejce, Atena i dalje Diomeda. Skoči mu na bojna kola. Tako najbolji ahejski borac leti među neprijatelje na bornim kolima kojima upravlja boginja. Diomed ranjava i samog boga rata Areja. Ovaj beži na Olimp, gde mu vidaju rane. Za njim bojište napuštaju Hera i Atena.

U našem izboru dajemo sada scenu Diomedovog sukoba sa Pandarom, Enejom i samom Afroditom. Scena je izatkana od realističkih pojedinosti svojstvenih opisima ranjavanja i pogibija u Ilijadi. Drugi odlomak, u kome **Sarpedon, jedan od trojanskih saveznika**, kori Hektora takođe je tipičan za homerske opise bojeva. Kada se ratni sukob nanovo rasplamsa, pesnik opet pribegava poređenju da bi nam dočarao ubojni metež.

I. Diomed ubije Pandara i rani Eneju kamenom i Afroditu, koja je došla da pomogne sinu, rani u ruku

Dok su se njih dva tada tu razgovarali tako.
ona se dvojica bliže primakoše s konjima brzim.
Prvi se obrati onom Likonov blistavi sinak:
„Junače smeoni, snažni, ti ponosnog Tideja sine,
nije te strelica gorka pogubila ni brzi hitac,
al' sad ću pokušat' kopljem, jer njim ću te možda pogodit'."
Reče i kopljem zavitla dugosenim i tad ga hiti,
u štit pogodi njim Tidejeva sina i odmah
šiljak od medi probije štit i oklopu stigne,
onda zagraje nad njim Likonov blistavi sinak:
„Sasvim si ranjen ti kroz slabine, ne mislim da ćeš
moći da dugo to trpiš; a veliku dade mi diku!"
Njemu neustrašen na to odgovori jaki Diomed:
„Promaši, ne rani mene, al' ne mislim da ćete vi dva
prestat' od boja pre no u borbi jedan vas padne
i krvlju napoji svojom štitonosnog Areja borca!"
Reče i odapne on, a strelu tada Atena
uz oko upravi u nos te bele probije zube,
uprav pri korenu tvrda med preseče mu jezik,
bronzani šiljak njemu kroz vilicu donju proleti,
i on se sruši s kola, a oružje na njemu zvekne
blistavo, sjajno i svetlo, - krilonozi njemu se konji
preplaše, u stranu okrenu, te daha i snage mu nesta.
Tada Eneja skoči s dugačkim kopljem i štitom,
jer se boj'o da mu Ahejci ne ugrabe mrca.
Kao lav u svoju što uzda se snagu, on je
iš'o oko njega s kopljem i štitom što jednako svuda
brani žudeći onog pogubiti s kime se sretne,
strašno vičući. Rukom tad golem pograbi kamen
Tidejev sin, da ne bi ni dva ga čoveka digla,
kakvi su ljudi danas, al' onaj njim zamahne lako
i njim zgodi Eneju u bedro, gdeno se stegno
svija u bedro, a to se i čašicom naziva mesto,
smrska čašicu njemu i obe mu pretrgne žile;

rapavi odere kamen Eneji kožu, al' samo
junak na kolena padne, a krupnom upre se rukom
o tle, i njemu se crna po očima razlije tama.
Tada bi pogin'o tu junacima vladar Eneja,
ali ga Divova kći Afrodita opazi oštro,
mati koja ga nekad Anhisu rodi pastiru:
oko dragoga sina tad bele ovije ruke,
pa ga brižljivo sjajnim omota plaštem od strela
da bi ga spasla, da ne bi brzotrki Danajac koji
grudi mu probio među i tako mu utrn'o život.
Tako Afrodita spase iz borbe svojega sina,
a sin Kapanejev dobro još pamćаше dogovor onaj
kako ga grlati borac Diomed naučio beše:
on snažnokopitne svoje zaustavi konje daleko
od bojne gužve i kožom za obluk priveže uzde,
pa Enejinim konjma lepogrivim poskoči hitro
te ih od Trojaca dogna Ahejcima s nazuvkom lepim.
Dragom dade ih drugu Deipilu, koji mu od svih
najdraži beše vršnjaka, jer znao je ugovet' mu u svem,
lađama prostranim da ih odveze. A potom se junak
u kola svoja popne i blistave prihvati uzde,
za Diomedom potera tad snažnokopitne konje
žustro, a on potrči za Kiparkom s okrutnom među
videć' da je božanstvo bez snage i nije od onih
boginja jedna što ume da upravlja borbama ljudskim,
i da nije Enija razbigrad, a ni Atena.
A kad je stignu, kroz gustu kroz gužvu hiteći za njom,
onda se izvije sin junaka Tideja i nju
skočivši u ruku nežnu ispod dlana pogodi oštrim
kopljem: odmah se njoj u kožu koplje zabode
kroz plašt ambrosijski, što ga Harite satkaše same,
iznad dlana. A njojzi procuri ambrosijska krvca
ihor, kakva teče u žilama blaženom bogu:
bogovi ne jedu hleba i rumenog ne piju vina,
zato nemaju krvi i besmrtni zovu se bozi.
Ona vrisne veoma, i sin joj padne iz ruku:
ali ga u ruke Feb Apolon uzme i tamnom
zavije maglom, da ne bi brzotrki Danajac
koji grudi mu među prob'o i tako mu utrn'o život.
Tada glasoviti borac Diomed zagraja nad njom:
„Beži, Divova ćerko, iz borbe i s ograšja ljutog!
Nije ti dosta zar što varaš nejunačke žene?
Budeš li u rat se mešala, ti ćeš od rata, mislim,
zgroziti se, i ako daleko o njemu čuješ!"

II. Sarpedon kori Hektora. Arej osokoli Trojance.

Tada Sarpedon stane da grdi Hektora divnog:
„Hektore, kuda ti nestade srce što si ga im'o?
Reče da ćeš grad bez naroda, bez pomoćnika
braniti sam sa braćom i zetovima svojim!
Ali sad nikoga od njih ne mogu da vidim i nađem
nego svi se plaše k'o psi kad opaze lava,
**a mi se bijemo tu, mi koji smo pomoćna vojska,
jer sam pomoćnik i ja, iz daleke stig'o sam zemlje,
daleke Likije one na virovitom Ksantu.**
Onde ostavih ljubu i s njome sinčića luda,

a i golemo blago, za kojim žudi ko nema;
nego likijske opet sokolim borce i želim
sam da se borim s junakom, a ovde ništa ne imam
što bi mogli Ahejci odnesti ili odvesti.
A ti stojiš bez posla i druge ne podstičeš borce
hrabro da podnose borbu i ljube svoje da štite.
Samo lanene da vas ne uhvate svehvatne zamke,
i da ne postanete dušmanima lovina i plen,
brzo će oni vašu mnogoljudnu tvrđu razorit'.
Sve to treba da imaš na umu, danju i noću,
kada vojvode moliš starešina slavnih daleko,
hrabro da istraju: time odbacićeš karanje teško!"
Tako reče Sarpedon, a Hektora u srce rani;
odmah s kola u oružju na zemlju skoči.
Idući svuda po celoj po vojsci kopljima oštrim
vitlaše bodreći na boj, na užasan gonjaše pokolj.
Onda se okrenu oni i prema Ahejcima stanu:
ali zajedno ostanu svi Argejci, bez straha.
Kao što vetar plevu po svetom rastura gumnu,
kad se pšenica veje, i kada Demetra plava
od pleve odvaja žito, a vetar duva - odozdo
bele se gomile pleve po zemlji - tako Ahejce
bela prašina pokri, koliko među njima konji
vrlo topotahu i prah do bronzanog vitlahu neba,
jer se pomešale opet: vozari okrenuše kola.
Rukama jakim pođu u borbu, nasrtljivac Arej
crnu nojcu spusti na borbu da odbrani Trojce,
svuda obilazeć' i sve ispunjujuć' kako mu Febo
bog Apolon s mačem sa zlatnim naredio beše
neka ohrabri Trojce kad Paladu vide Atenu
gde se povukla, a ona pomoćnica beše Danajcem.

ŠESTO PEVANJE NASLOVLJENO

HEKTOR SE SASTAJE S ANDROMAHOM

Krvavom pokolju na bojištu šesto pevanje suprotstavlja scene iz života u gradu Troji. Ratna sreća se okrenula. Trojanci su u nevolji. Vrač Helen savetuje Hektora da umilostivi Atenu. Hektor hrabri Trojance, pa odlazi u grad. Tamo trojanske žene treba da se pomole Ateni i obreknu joj žrtvu. Na bojištu se susreću **likijski vojvoda Glauko** i Diomed. Ali namesto da podele megdan, oni se daruju (izmenjuju opremu); prepoznali su se i poštuju dedovske zavete prijateljstva. (Ovde je umetnuta lepa priča o Belerofontu.) Trojanske žene uzaman odlaze u Atenin hram. Hektor hita majci. Traži Parida i pogrđama ga nagoni da pođe u borbu. Hteo bi da pozdravi ženu Andromahu i sina Astijanakta. Ne zatiče ih kod kuće, nego tek na Skejskoj kapiji, pred izlazak na bojište. Supružnici razgovaraju, dečak Astijanakt se prepadne od očeva šlema. Rastanak. Parid sretne Hektora i oba brata žure na bojište.

Dve scene pune plemenitih osećanja, viteških i porodičnih, dominiraju šestim pevanjem koje donosimo u celini. Jedna je susret Glauka i Diomeda na bojištu. Već u toj sceni zahuktali boj, opisan u petom pevanju, ustavljen je i čudesno smiren. Dva uzor-junaka, otmenog viteškog držanja, daju primer poštovanja porodičnih obaveza i gostoprimstva. U tom smirenju borbe kao da je pripremljen slušalac da okrene pogled na zbivanja u Troji. Tu rasplakana povorka žena, brižni sin Hektor i, najzad, susret Hektora i Andromahe, unose u kazivanje zvuke porodične topline, ljubavi i tuge. Razgovor muža i žene već je oproštaj, kao da za Hektora povratka nema.

HEKTOR SE SASTAJE S ANDROMAHOM

Trojanci se povlače, jer Ahejci nadvlađuju

Sami Ahejci i Trojci u kreševu ostanu groznom,
amo i onamo boj se po vojištu pomeri često,
jer su jedni na druge medokovna bacili koplja
između reke Ksanta i reke Simoenta onde.
Ajant, sin Telamonov, ta ahejska odbrana, prvi
trojansku probije četvu; - drugarima svetlost donese,
jer on **najboljega junaka pogodi tračkog,
vrlog i jakog Akamanta, Eusoru sina.**
Prvi ga zgodi u obod **gustogrivog njegova šlema,**
pa mu probije čelo i šiljak medeni njemu
prodre u kost duboko, i tama mu pokrije oči.
Aksila, Teutrantu sina, glasoviti ratnik Diomed
pogubi; **on u Arizbi, u lepo sazdanom gradu,**
življaše s obilnim blagom i ljudima bejaše mio,
jer je sve dočekiv'o na putu imajuć' kuću.
Ali niko njega od žalosne ne spase smrti
stupivši u pomoć preda nj, no život uzme Diomed
njemu i ratnom drugu **Kalesiju,** koji mu tada
kolima upravljaše; obojica pod zemlju odu.
Dresu i Ofeltiju tada Eurijal oružje svuče
pa za Esepom krene i Pedasom što ih najada
nimfa Abarbareja besprekornom Bukolionu
rodi, a taj sin Laomedontu ponosnom beše,
prvorođeni sin, a tajno mati ga rodi.
Pasući ovce u gori on nimfi obljudi lice,
ona zadetinji i dva blizanca na svet donese.
Tada obojici snagu i bele razglobi ude
sin Mekistejev te im s ramena oružje svuče.
Smeoni borac Polipet Astijala pogubi potom,
a Odisej **Pidita iz Perkote** ubije kopljem
medenim; Teukar divnog pak smakne Aretaona,
Ableru blistavim kopljem Antiloh uništi život
Nestorov sin, a Elatu junacima kralj Agamemnon:
**Elat u Pedasu strmom kraj zelenih življaše žala
kraj Satnioent-vode,** a Lejit Filaka zgodi
kada je bež'o, - Euripil Melantiju oružje svuče.
Adresta uhvati živa glasoviti ratnik Menelaj,
jer su mu trčec' po ravni u strahu odbegli konji,
pošto su se zapleli u granu na metljike žbunu
kola na rudi prelomiv te sami otrčaše u grad
kuda su i drugi konji u strahu odbeći znali;
sam se izvali on sa stajala pored kotača,
ničke se licem surva u prašinu. Pristupi tada
Atrejev sin Menelaj s dugosenim kopljem u ruci.
Onda Adrest njega za kolena prihvati moleć':
„Spasi me, Atrejev sine, a dostojnu ucenu primi!
Mnogo zaklada ima u bogatog mojega oca;
medi ima i srebra i železa kovanog dobro.
Od toga otac bi tebi naizbrojne otkupe dao,
kada bi čuo za mene da živ sam kod ahejskih lađa."
Reče i već htede da gane Menelaju srce;
on ga je ratnom drugu već hteo da preda da njega

ahejskim lađama brzim odvede, al' Agamemnon dohrli njemu u susret i ovo mu krikne i reče:
„O Menelaju mili, a zašto se za ljude staraš toliko! Doista tebi u domu trojanski ljudi lepo učiniše! Ni prekoj smrti ni rukama našim od njih ne pobeo' niko, - ni opo dete što mati još ga pod srcem nosi, ni ono ne pobešlo' no sav propao ilijski grad bez glasa, bez ikakva traga!"
Reče i rečima tim u brata obrne srce junak savetom pravim; od sebe odgurne rukom on junaka Adresta. A moćni kralj Agamemnon njega u slabine rani, a Adrest padne, i petom na grudi stane mu Atrejev sin i koplje izvuče. Potom se Nestor prodre i ovo Argejcima vikne:
„Junaci danajski dragi, Arejeve ubojne sluge, niko za oružjem neka ne trči i nek se ozadi time ne ustavlja da što više do lađa donese; Nego smičimo borce, a potom po polju bojnom moći ćete i mirno s mrtvacu oružje skidat'!"
Tako im reče te snagu i hrabrost ulije svakom.

Po savetu vrača Helena Hektor ohrabri Trojance i ode u grad da **majku Hekabu** i druge žene pozove da se pomole Ateni u trojanskoj tvrđavi

Tada bi opet Trojci u ilijski grad se povukli, slabošću savladani, pred snagom ahejske vojske da se Eneji nije i Hektoru s rečju obrn'o Helen, Prijamov sin, u ptice najbolji gatar:
„Do vas dvaju, Eneja i Hektore, najveći napor **trojski i likijski** stoji, jer vi ste najbolji borci u svakom radu onde gde borbe i mudrosti treba; ostajte ovde. prođite svud, zadržite narod ispred vrata, pre no bežati počnu i pre no ženama u ruke padnu, a dušmanima na radost! A kad falange sve podbodete hrabre da budu, mi ćemo ostati ovde i Danajce ponovo biti, mada nas taru vebma, jer nevolja na to nas goni. A ti se, Hektore, u grad uputi i savetuj majci svojoj i mojoj da časne da gospe sakupi sada sjajnokoj u hram Ateni, u gradu što je na vrhu; svetome domu ključem da ona otvori vrata i plašt, koji se njojzi u dvoru najlepši čini i još najveći od svih i samoj najdraži onde, neka lepokosoj ona Ateni na kolena metne, nek joj za žrtvu obreče u hramu dvanaest krava, lepih, što jošte u jarmu ne behu, ne bi l' se na grad sažalila i žene i na decu trojansku nežnu, ne bi l' Tideju sina od svete uklonila Troje, snažnoga kopljanika i ljutoga sejača straha, za kog smatram da je Ahejac najjači od svih, nije strah nas toliko Ahileja, vođe junaka, koji se, govore, rodi od boginje; ali se ovaj mnogo pomamio te s njim u smelosti jednaka nema!"
Tako svetova Helen, i Hektor poslušna brata. Odmah iz kola on u oružju na zemlju skoči; mašuci kopljima oštrim po vojsci iđaše celoj

bodreći svugde na borbu i podstičući užasno klanje. Onda se obrnu Trojci, Ahejcima stanu nasuprot, tad se Argejci pred silom povuku i prestanu smicat', misleći da je nekakav bog sa zvezdanog neba Trojcima u pomoć siš'o: toli' ko se digoše oni. Tada se Hektor prodre i Trojcima zagraje ovo: „Trojci smeli i, vi pomoćnici slavni daleko, da ste junaci, druzi, na ljutu mislite borbu, dok ja u Ilij odem i onde glavarima reknem, savetnicima našim i ljubama bozima neka stanu se molit' i nek stovolovku obreknu njima." Kad ih obodri tako, sjajnošlemi otide Hektor, crna ga tuckala koža po gležnju a i po vratu što mu k'o krajnji obod na štitu beše kvrgašu.

Glauko, vojvoda likijski, i Diomed

Glauk, Hipolohov sin, i Diomed, Tidejev sinak, između vojski zađu na sredinu megdan da dele. Kad njih dvojica jedan drugome pristupe blizu, onda grlati onom Diomed progovori prvi: sinovi nesrećnih ljudi sa snagom se sretaju mojom! Ako l' si koji besmrtnik bog s nebesa mi siš'o, nikad ja ne bih s nebeskim bogom zametn'o borbu! Nije ni Drijantov sin, **Likoorg sileni dugo živeo, što je pokrst'o sa besmrtnim bozima svađu: on je po svetome brdu na Nisi dojkinje boga mahnitog Dionisa rastur'o;** palice na tle one pobacaše sve, kad ljudomora stane Likoorg da ih ostanom bije, Dionis se uplaši i sam u vale zaroni morske, a Tetida zbunjenog boga dočeka tada na krilo, - toliki ga spopad'o drhat onaj kad vikaše čovek. Al' blaženi bogovi gnjevom planuše nanjga, te Kronov sin ga učini slepcem, nije živeo dugo, jer omrznu bozima svima; s blaženim bozima ni ja ne želim da idem u borbu. Ako si koji od ljudi što hlebom se hrane zemaljskim, bliže pristupi, da brže u zamke se uvališ smrtne! NJemu Hipolohov blistavi sin odgovori ovo: „Zašto, Tidejev sine, o junače, za rod me pitaš? Kakvo je lišće u šumi, i ljudsko pleme je takvo: jedno lišće vetar po zemlji rastura, drugo rađa brsnata šuma kad proletnje osvane doba. Tako i ljudi: jedni uzrastaju, nestaju drugi. Ako želiš i to da čuješ dobro da saznaš naše poreklo, ta mnogim junacima ono je znano: ima Efira grad u sredi konjodavnog Arga, gde je živeo Sisif, taj najlukaviji čovek, **Sisif, Eolov sin; on Glauka imaše sina,** Glauko besprekornog rodi junaka Belerofonta kome su bogovi dali lepotu i junaštvo drago, al' mu je nesreću Pret u svome zasnov'o srcu, on ga iz argolske protera zemlje, kad bejaše mnogo jači od njega, jer Div ga pod Pretovo podvrgnu žezlo. Antija divna, Pretova ljubava, živo požele da mu se potajno dade obležat'. al' na to ne može nagovoriti hrabrog i čestitog Belerofonta. Ona izmisli laž i kralju prozbori Pretu:

„Umri, o Prete, ili pogubi Belerofonta,
koji me potajno htede obležat', al' nisam se dala!"
Tako reče, - a srdžba vladara osvoji kad je to čuo,
ali ga ne hte pogubit', jer toga se u srcu boj'o,
no ga u Likiju posla, i pogubne dade mu znake
što ih na složenoj daski smrtonosnih nacрта mnogo;
da ih njegovu tastu predade neka ga smakne.
On u Likiju ode s božanskom besprekornom pratnjom;
a kad u likijsku zemlju do reke stiže od Ksanta,
široke Likije vladar ljubazno dočeka njega.
Devet ga gostio dana i devet mu goveda zakl'o.
A kad deseta veće ružoprsta osvanu Zora,
tada on upita gosta i zatraži znake da vidi
što ih je nosio njemu od Prsta, njegova zeta.
A kad pogubni znak od zeta prihvati svoga,
najpre naredi njemu Himeru da ubije besnu,
štono od božanskog, ne ljudskog, beše porekla.
Spređa lav, ozadi zmaj, a koza u sredi,
žarkoga ognja iz sebe strahovitu rigaše silu.
Al' on pogubi nju, jer poslušā znamenja božja.
Drugi put zametne borbu sa solimskim borcima slavnim;
najžešćom nazva tu borbu s junacima što ju je im'o;
trećom Amazonke pobi, muškobanu njihovu vojsku.
A kad se vraćao, kralj mu tad smisli prevaru drugu:
najbolje pokupivši po širokoj Likiji borce
zasedu namesti njemu, al' kući se ne vrate više,
sve ih poubija onde nezazorni Belerofonte.
A kad uvide kralj da je junak od roda božanskog,
onde ga zadržā i svoju za ženu dade mu ćerku,
još mu polovinu dade od cele kraljevske časti
a i Likijci lepo i sjajno imanje mu dadu,
voćnjak i njivu jošte, da štogod za obradu ima.
**Belerofontu veštom tri deteta izrodi ljuba:
najpre Isandra, Hipoloha još i Laodameju.
Laodameju mudru obleži Dive, i ona
oklopnika rodi Sarpedona podobnog bogu.**
Al' kad bozima svima naposletku omrznu i on,
stane okolo sam po Alejskom lutati polju,
srce grizući svoje i puteva kloneć' se ljudskih.
Sina Isandra mu Arej nezasitni pogubi ratnik,
kada je zametn'o borbu sa solimskim narodom slavnim.
Ćerku mu srdita ubi Artemida s uzdama zlatnim.
Mene rodi Hipolih, i njime se dićim k'o ocem;
on me slao u Troju i još me opominj'o mnogo
uvek da odličan budem i sve da nadmašam druge,
predaka svojih da ne sramotim što najbolji behu
i u Efiri i onde u širokoj likijskoj zemlji.
Dićim se što sam od roda od toga i od krvi takve."
Reče, - i grlati borac Diomed radostan posta
te u hranodavku zemlju dugoseno koplje zabode,
potom narodnom reče pastiru rećima mednim:
„Gle, po precima ti si moj prijatelj glavni i davni!
Nekad je Enej divni nezazornog Belerofonta
zadrž'o u kući svojoj i gostio dvadeset dana;
jedan drugome lepe darivao gostinske dare:
Enej gostu crven i sjajan dariv'o je pojas,
zlatan i dvoušni kondir poklonio Belerofonte,
ja ga idući amo u svojemu ostavim dvoru. -

Ne pamtim više Tideja, jer on me još kao dete
ostavi kod kuće, pod Tebom kad ahejski izgibe narod.
Tako sam ja u Argu tvoj dragi prijatelj glavni,
a ti u Likiji moj kad onamo u zemlju stignem.
Stoga i sada u gužvi od kopalja bežimo svojih!
Mnoge smicati mogu Trojance i pomoćne čete,
kojega dade mi bog i kojega noge mi stignu,
a ti mnoge ubijat' Ahejce koliko možeš.
Nego izmenimo oružje svoje, i ovi da znaju
da se dičimo što smo po precima prijaci glavni."
Tek što rekoše to, sa kola skoče i jedan
drugome prihvate ruke i tvrdu veru zadadu.
Glauku oduzme pamet Kronion, jer oružje zlatno
Diomedu dade za medeno, - njegovo beše
stotinu goveda vredno, a ovoga goveda devet.

Na poziv Hektorov, Hekaba i druge starice nose plašt
u Atenin hram i obećavaju žrtve za spasenje otadžbine

A kad već Hektor do Skejskih do vrata i do bukve stiže,
oko njega se zgrnu trojanske žene i ćerke,
pitaju sve za sinove, braću, muževe. svojtu,
on im potom naredi svima kako su stigle
neka se bozima mole; a mnogim je suđena žalost.
A kad najzad stiže do lepog Prijamova dvora,
koji je tremove imao glatke, sobe u njemu
behu jedna do druge - pedeset je bilo ih sviju -
sve od kamenja glatka: kraj ljuba verenica tuna
sinovi Prijama kralja počivahu, s druge pak strane
kraljevske imahu ćerke u dvorištu dvanaest soba,
sve su pokrite bile, a stene im tesani kamen,
jedna do druge behu, a tu su na počinak išli
zetovi Prijama kralja kraj svojih čestitih ljuba.
Onamo ljubazna mati u susret Hektoru dođe
vodeći u sobu ćerku Laodiku najlepšu licem;
uzme mu ruku, stane govorit' i rekne mu ovo:
„Sinko, zašto mi dođe a ostavi krvavu bitku?
Doista vrlo pritešnjuju Ahejci - kletu im ime -
bijući se okolo grada, a tebe ovamo nagna
srce da Divu sa gradskog sa vrha podigneš ruke.
Ali pričekaj vina da medenog slatkog donesem.
Divu da žrtvuješ najpre i besmrtnim bozima drugim,
a i samoga sebe napitkom da okrepiš tada;
umornu čoveku vino veoma povećava snagu,
kako se umori ti u odbrani srodnika svojih."
NJozi odgovori na to sjajnošlemi veliki Hektor:
„Vina medenog meni ne nosi. gospođo majko,
slabit' me nemoj da me ne ostave snaga i smelost:
plašim se, ruku ne oprav, da Divu izlijem vina
rujnog, jer ko se krvlju i prahom u borbi ukalj'o,
ne sme se Kronovu sinu, zбираču oblaka, molit'.
Nego Ateni ti plenjačici u hram otidi
i njoj ponesi kada i starice u hram sazovi;
a plašt, koji se tebi u dvoru najlepši čini
i još najveći od svih i tebi najdraži onde,

njega lepokosoj ti Ateni na kolena metni,
te joj za žrtvu obreci u hramu dvanaest krava,
lepih, što jošte u jarmu ne behu, ne bi l' se na grad
sažalila i žene i na decu trojansku nežnu,
ne bi l' Tideju sina od svete uklonila Troje,
snažnoga kopljanika i ljutoga sejača straha.
Nego Ateni ti plenjačici u hram otidi,
a ja sada hitam po Parida, da ga dozovem
ne bi li hteo mene da poslušā; - ej da ga zemlja
odmah proguta, jer ga Olimpljanin Trojcima na zlo
stvari i Prijamu hrabrom junaku i njihovoj deci!
Kada bih video njega u dvore gde slazi Aidu,
tada bih rek'o da svu u duši zaboravih žalost!"
Reče, i mati mu ode u dvore i dvorkinje onde
zovne, a one stanu po gradu starice kupit':
sama u mirisnu siđe u odaju, gdeno joj behu
plaštevī vrlo šareni, sve radovi sidonskih žena,
što ih je doneo bio Aleksandar podoban bogu
nekad iz Sidonske zemlje, kad široko prevali more,
pošto Helenu ote, tu ćerku oca božanskog.
Jedan plašt Hekaba ponese Ateni na poklon,
koji najveći beše i najlepše beše izvezen.
A k'o zvezda je sjao, odozdo je lež'o ispod svih.
Ode Hekaba, a za njom i starice mnoge pohite.
A kad stignu do hrama Atenina gradu na vrhu,
tu im otvori vrata Teana obraza lepih,
Kiseju ćerka, a ljuba Antenoru konje što kroti.
nju su za sveštenicu Trojanci Ateninu hramu
metnuli. S lelekom sve Ateni podignu ruke,
i tad prihvati plašt Teana obraza lepih,
pa ga na kolena ona lepokosoj metne Ateni,
velikoj Divovoj ćerci izgovori molitvu ovu:
„Čuvarko grada, gospo Atena, boginjo divna,
Diomedovo koplje slomi a samome njemu
daj pred vratima Skejskim da na zemlju ničice padne.
pa ćemo dvanaest krava u hramu ti zaklati odmah,
lepih, što jošte u jarmu ne behu, ne bi l' se na grad
sažalila i žene i na decu trojansku nežnu."
Tako se pomoli ona, al' Palada odbi Atena.

Hektor kod Parida i Helene

Tako se moljahu one velikoj Divovoj ćerci,
a u dvorove lepe Aleksandru zaputi Hektor;
njih je s ljudma sagradio sam, što najbolji onda
zidarski behu veštaci u **grudastoj trojanskoj zemlji**:
oni mu podignu dom za žene, muškarce i dvor
blizu Prijama kralja i Hektora gradu na vrhu.
Hektor tu uđe ljubimac Divov čvrsto u ruci
noseći **koplje jedanaest lakata dugo**, a sjaše
medeni šiljak na njemu, a prstenom optočen zlatnim.
Brata u odaji nađe gde oružje blistavo sprema,
oklop ogleda i štit i krivine na luku;
Argejka Helena sedi u sredi med ženama svojim,
dvorkinjama ona određuje poslove slavne.
Hektor kad primeti onog, tad grdno ga koriti počne:
„Budalo slepa, nije red što ljutiš se tako:
vojska okolo grada i bedema propada strmog

bijući bitku, a izbi u gradu zbog tebe i rat
i bojna vriska! Ti sam bi sa drugim se svađ'o da vidiš
nekoga negde kako od strašne prestaje bitke.
Ustaj pre no grad nam sagori žestokim ognjem!"
NJemu Aleksandar na to bogoliki prozbori ovo:
„Hektore, pravo si mene ukorio, kako zaslužih,
stoga ti kažem, a ti me čuj i sve mi to pamti:
nisam od zamerke kakve il' gnjeva na trojanski narod
u sobu seo, no htetoh u žalost uroniti ovde;
ali me u borbu podstakla, i meni samom se čini:
tako će bolje biti, a sreća se borcima menja.
Nego me pričekaj da se u oružje bojno obučem,
ili otidi, ja ću za tobom, mislim te stići!"
Reče, a Hektor ništa sjajnošlemi ne kaza njemu;
ali mu Helena ove probesedi medene reči:
„Hektore, devere meni jadotvornoj strahotnoj kuji!
Ej da me onoga dana kad majka me donese na svet
odnela huda oluja i strašan me odneo vihor
u goru nekuda ili u talase hučnoga mora,
gde bi me progut'o val, dok to se dogodilo nije.
Ali kad bogovi meni tolike nameniše jade,
bar da sam onda ljuba junaku postala boljem,
koji bi oseć'o rug i prekore mnoge od ljudi!
Ali stanovnog srca u ovoga nema ni sada,
nit će ga docnije biti, al' to će ispaštati, mislim.
Nego, dela sad uđi i sedni na stolicu ovu,
devere, jer ti je dušu osvojila najveća muka
zbog mene kuje i uz to zbog Aleksandrova greha;
na nas je dvoje Div navalio žalosnu sudbu
o nama dvoma i u potomstvu pesme da bude!"
NJozi odgovori na to sjajnošlemi veliki Hektor:
„Nemoj me, Helena, sedat, i ako me voliš, jer ne smem.
Jer me moje već nagoni srce da branim Trojance,
koji mene žude veoma, a kod njih još nisam.
Nego ti ovoga samo podstakni, nek i sam pohiti,
da bi mene jošte u gradu mog'o zateći.
I ja sad u kuću idem da svoju pozdravim čeljad,
dragu ljubu da vidim i svojega nejakog sina.
Jer ja ne znam hoću l' iz borbe njima se vratit'
il' će me bogovi odmah pogubiti ahejskom rukom."

Hektorov sastanak sa ženom i sinom

Tako reče i ode sjajnošlemi veliki Hektor
i kući stigne brzo u kojoj se prijatno živi,
al' on belolaktu ljubu Andromahu ne nađe u njoj,
nego je sa sinom i s leporuhom dvorkinjom jednom
stajala onde na kuli i jecala, plakala gorko.
A kad ne nađe Hektor besprekornu ljubu u dvoru,
stupi na kućni prag i sluškinjam' prozbori ovo:
„Nuder, momkinje, sada po istini kažite meni:
kuda belolakta krenu Andromaha iz doma ovog?
Ili je jetrvama leporuhim pošla il' možda
zaovama il' u hram Atenin, gde Trojanke druge
gospe lepokose hoće da umire boginju strašnu?"
Hektoru hitra na to ključarica prozbori ovo:
„Kada nam Hektore, kažeš da istinu reknemo pravu,
nije jetrvama beloruhim pošla il' možda

zaovama il' u hram Atenin, gde trojanske druge
gospe lepokose hoće da umire boginju strašnu,
nego se na velju kulu na ilijsku popela, jer ču
da su na mucu Trojci, nadvladali da su Ahejci.
Ona je bedemu krenula žurno mahnitoj slična,
s njome je dojkinja pošla u naručju noseći dete."
Tako ključarica reče, i Hektor iz dvora istrči,
istim se vrati putem kroz ulice građene lepo.
Kad grad golemi prođe i kada do Skejskijeh vrata
veće stiže kud šćaše da onamo na polje dospe,
tu mu darovita ljuba doleti tada u susret,
ljuba Andromaha, ćerka **junaka Eetiona,**
ovaj pod gorom Plakom šumovitim življaše nekad,
onde **pod Plakom u Tebi, a vladar Kiličanim' beše;**
ćerka njegova pođe za Hektora obučena u med.
Ona se susretne s njime, a dadilja iđaše s njome
noseć' na grudima sina bezazlenog, nejakog dete,
ljubimca Hektoru sina, a lepoj podobna zvezdi;
Hektor je njega naziv'o Skamandrijem, drugi ga zvalu
Astijanaktom, jer je sam Hektor branio Ilij.
Hektor se sinu svome, kad vide ga, ćutke nasmeti,
a Andromaha stane kraj vojna roneći suze,
stisne mu ruku i ovako mu besedit' počne:
„Jadniče, sa svog ćeš srca zaglaviti, a nejakog čeda
nije ti žao ni mene sirote: ja ću se brzo tvoja udovica
nazvat', jer tebe će smaći Ahejci,
kada odasvud bahnu, a meni bilo bi bolje
da pod zemljicu siđem, kad nema te više, jer neću
imati utehe druge, kad žitku ti stigne svršetak,
nego žalost kad nemam ni oca ni gospođe majke.
Jer mog je oca negda pogubio divni Ahilej
i još ugodni kilički grad razorio Tebu
visokovratnu i onde pogubio Eetiona,
ali ga ne opleni, jer zazor mu beše u duši,
nego ga zajedno spali sa oružjem njegovim sjajnim
i grobni postavi kamen; na kamenu posade brešće
goranke nimfe, sve ćerke egidonoše Diva.
Sedmero imađah braće u dvoru, i zajedno oni
svi su istoga dana zaputili u dom Aidov,
jer ih je sve pogubio brzonogi divni Ahilej
kod sponogih krava i pored belih ovaca.
A majku, štono pod Plakom šumovitim carica beše,
nju je amo Ahilej sa ostalim doveo blagom,
al' je povrati natrag kad goleme otkupe uze,
a nju Artemida strelom u očevu pogubi dvoru.
Sad si mi, Hektore, sve, i otac i gospođa majka,
ti si mi i brat sada, a i moj mlađani vojno;
nego smiluj se na me i ostani ovde na kuli.
sina ne ostav' sirotom, a ni udovicom ljubu!
Nuder postavi vojsku kod smokve, otkud se može
najlakše prodreti u grad i bedemi mogu osvojiti'.
Triput su onamo došli i najbolji kušali borci
oko Ajanta oba i slavnog Idomeneja
i oko oba Atrida i smelog Tidejeva sina:
il' im je koji vičan proricanju kazao čovek,
ili ih vodi i goni i samo njihovo srce."
NJozi odgovori na to sjajnošlemi veliki Hektor:
„O svem razmislih, ljubo, i sve mi je to na pameti,

al' me je Trojaca stid i dugoskutih Trojanki njihovih,
ako bežao budem iz borbe k'o plašljivac kakav.
To mi zabranjuje srce, jer navikoh uvek da čestit
budem i hrabro se borim med prvim Trojancima svagda,
veliku tekući slavu i ocu i samome sebi.
Jer ja dobro znadem u duši i u srcu svome:
doći će dan u koji i sveti će propasti Ilij,
Prijam sam i narod kralja vičnoga koplju.
Ali ne žalim ja toliko trojansku sudbu
ni Hekabu samu ni Prijama, našeg vladara,
nn braću što ih je mnogo i svi su dobri junaci,
ali će u prah pasti od ruku ljutih krvnika, -
koliko žalim tebe, medoruhi kada te koji
plačnu odvede Ahejac kad uzme ti danak slobode.
Pa kad moradneš živeć' u Argu tuđinki tkati,
il' vodu nosit' iz Hiperije il' Meseide
u mucu veljoj i ljutoj, al' nužda te primora silna,
onda će kazat kogod kada vidi te suze gde liješ:
„To je Hektoru ljuba, što najbolji beše u borbi
među Trojcima među konjokrotama pod Trojom“
Tako će reći, a tebe još veća spopašće žalost
za mužem takvim da te od ropstva oslobodi jadnu.
Nego volim pre da legnem pod zemljicu hladnu
nego lelek ti čujem gde na silu odvlače tebe.“
Reče blistavi Hektor i htede da prihvati sina,
al' on se na nedra lepopojasnoj dadilji privi,
i cikne, uplašiv se od pogleda dragoga oca,
medi se preplaši on i perjanice od strune
kako se strašno njiše na šlemu odozgo na vrhu.
Tome se dragi babo nasmeje i gospođa majka.
Odmah blistavi Hektor sa glave kacigu skine
pa je sjajnu svu na crnu zemljicu metne,
sina u naručju ponjiše svog i poljubi njega,
zatim pomoliv se Divu i ostalim bozima rekne:
„Dive i ostali bozi i ovome darujte sinu
mome da on, k'o i ja, med Trojcima slavom zablista,
snagom da bude dobar i moćno da Ilijem vlada,
i da se kaže: „Taj je čestitiji mnogo od oca!“
bude l' se vrać'o iz borbe i, smaknuv dušmana, sobom
krvav nosio plen, a radosna biće mu mati!“
Tako reče i sina u naručje predade dragoj
ljubi, a ona ga primi na mirisna nedra te se
plaćuć' nasmeši, a mužu, kad vide to, bude je žao,
rukom je obgrli pa joj ovako besedit' stane:
„Nemoj, jadnice, u srcu svom se ražalit' odveć,
niko me preko sudbine Aidu poslati neće,
nijedan čovek pak nije od smrti umak'o, mislim,
bio on rđa il' junak, kad majka jednom ga rodi.
A sad idi u dvore i tvoje redovanje gledaj,
razboj i preslicu, i naredi da dvorkinje tvoje
idu za poslom. Svima muškarcima borba je briga,
najviše meni od sviju koliko nas Ilij imade.“
Reče sjajni Hektor i potom uzme sa zemlje
šlem konjorepni, a draga u dvore krene mu ljuba
često se obziruć' za njim i grozne lijući suze.
Brzo stiže u dvore za prijatan građene život,
a u dvore vojskomore Hektora i tu zateče
svojih dvorkinja mnogo i sve ih podstakne na plač.

Živ još Hektor beše u svome oplakan dvoru,
jer su mislile, neće iz boja se vratiti više
niti ahejskom besu i desnici ruci uteći.

Parid i Hektor se vraćaju na vojište

Nije ni Parid oklev'o u svome visokom dvoru,
nego se oružjem sjajnim i slavnom oruža među,
kroz grad potom protrči u noge se uzdajući' brze.
Kao što postalac konj, kad ječma se nazoblje vezan,
rastrgne oglav i poljem odleti, sve topot ga stoji,
jer je obik'o da se u reci lepotekoj kupa.
gizdav, a glavu drži visoko, na obe mu strane
griva niz grebene pada, te sija lepotom i snagom,
brzo ga odnose noge na obična mesta i pašu:
tako i Parid, Prijamov sin, **sa Pergamske kule**
siđe blistajući" sav u oružju svome k'o sunce,
vesela srca, a brze ponesu ga noge, i začas
Hektora divnoga brata zateče, kada je hteo
s mesta da pođe gde prisno sa svojom je zborio ljubom.
NJemu bogoliki prvi Aleksandar zboriti počne:
„Zaista, dragiću moj, već dugo te ustavljam ovde,
a ti mi hitaš, ne dođoh na vreme, kako mi reče."
NJemu odgovori na to sjajnošlemi veliki Hektor:
„Čoveče, niko te ne bi prekoreti mogao valjan
s ratnih poslova tvojih, jer jesi junak u borbi,
ali si nemaran, nećeš u bitku, a vazda u meni
srce se moje žalosti kad o tebi pogrde čujem
što ih kazuju Trojci što zbog tebe mnogo se muče.
Nego pođimo, a sve to i posle se popraviti' može,
ako nam dade Div da nebeskim bozima večnim
na čast u našim metnemo dvorima vrč za spasenje
oteravši od Troje Ahejce s nazuvkom lepim."

PEVANJE SEDMO NASLOVLJENO

HEKTOR I AJANT DELE MEGDAN. SAHRANJIVANJE MRTVIH.

Hektor i Parid se vraćaju na bojište, iz Troje. Još uvek se priča o događajima iz prvoga dana borbe.

Bitka opet oživi. Ali božanstva, Atena i Apolon, odlučuju da je pokolja bilo dosta: neka Hektor izazove na dvoboj nekog Ahejca. Odluku bogova Hektoru saopštava njegov brat, vrač Helen. Hektor čini kako mu je savetovano. Ahejci su neodlučni. Najzad žrebom odrede Ajanta, sina Telamonova, da se bori sa Hektorom. Megdan traje sve do zalaska sunca. Pada noć i glasnici rastavljaju borce. Junaci obdare jedan drugoga - mačem i sjajnim pojasom. Ahejski glavari se goste u Agamemnonovom šatoru. Nestor predlaže primirje i utvrđivanje tabora kod lađa. Trojanci sazivaju skupštinu. Parid pristaje da vrati Grcima Helenino blago, ali ne i Helenu. Ahejci odbijaju ovaj predlog koji im prenose glasnici, ali pristaju na primirje, da se sahrane mrtvi. Sledećeg jutra kupe ih i spaljuju obe zaraćene strane. Ahejci načine opkop i bedem da utvrde svoj tabor.

Iz sedmoga pevanja donosimo dva odlomka. U prvome stari slatkoreki Nestor, vešti besednik, navodi ahejske junake da izađu na megdan Hektoru. Majstorstvo pesnika Ilijade u prikazivanju ljudskih tipova vidno je u tome odlomku. Drugi je tipična scena, stalni elemenat dobro poznat tehnicima usmenog pesništva. Sunce je na smiraju, sprema se večera u ahejskom taboru, vino se kupuje i toči, i gozba traje cele noći. Ali nebom se teško i zloslutno premeću Zevsovi gromovi.

I. Na Nestorov poziv ustaje devet junaka da se pobiju.

Tada ustane Nestor i ovo Argejcima rekne:
„Avaj, na ahejsku zemlju pridolazi golema žalost!
Teško bi doista lelekn'o starina konjanik Pelej,
međ Mirmidoncima čestit govornik i savetnik dobar,
koji me nekad u svojem dvoru s radošću pit'o
za pleme, za rod i za potomstvo svakog Argejca.
Kada bi sada čuo gde svi se od Hektora kriju,
drage bi ruke on vekovitim bozima dig'o,
da mu iz udova duša u dvore Aidu odleti.
Ej da sam, oče Dive, Apolone i ti Atena,
mlad još k'o nekada kad su uz Keladont brzotek
bile se pilska i kopljonosna arkadska vojska
uza bedeme Fije kraj valova Jardana reke.
Njihov prvoborac beše bogoliki Ereutalion,
što je na ramenu im'o oružje Areitoja kralja,
onoga divnog junaka, - koga budžonošom zвахu
ljudi i žene lepe što pojase nose, jer nije
lukom se borio on ni dugačkim kopljem, no svugde
železnim topuzom uvek razbijaše dušmansku vojsku.
Njega prevarom ubi Likoorg, a nikako snagom,
na tesnom putu, jer smrti od njega ne spreči njegov
železni topuz, jer pre je Likoorg njega po sredi
prob'o kopljem, i on je u prašinu nauznak pao;
skine mu oružje, poklon što medeni Arej mu dade,
pa ga je posle sam u ratnoj nosio gužvi,
ali pošto Likoorg u dvorima ostari svojim,
da ga neka ga Ereutalion nosi u borbi,
dragi ratni mu drugar. U tome oružju prve
taj izazivaše borce, al' drhtahu od straha pred njim,
ne smeđe niko; tad mene u borbu natera srce
uzdajno, smelo, a od svih boraca najmlađi bejah.
I ja se borah s onim, i slavu mi dade Atena,
te ja najvećeg tada i najjačeg borca pogubih;
velik je ležao na tlu i pruć'o se tamo i amo.
Ej da se podmladim i da je k'o nekad snaga mi čila.
im'o bi s kime megdan da deli sjajnošlemi Hektor!
Od svih Ahejaca među vama ima junaka,
al' vas ni jedan ne želi na megdan Hektoru izić'."
Tako ih prekori starac, al' devet se boraca digne.
Prvi ustane od svih junacima kralj Agamemnon,
za njim Tidejev sin Diomed ustane snažni,
potom Ajanta oba, dva jaka naleta besna,
ustanu, zatim još Idomenej i pratilac njegov
junak Merion bogu vojskomori Areju sličan,
za njima ustane sin Euemonov sjajni Euripil,
Toant, Andremonov sin, i Odisej ustane divni;
svi su želeli oni da s Hektorom bore se divnim.
Njima konjanik Nestor progovori ponovo ovo:
„Kocke bacite za sve junake koji l' će dobit'.
Taj će obradovat' Ahejce s nazuvkom lepim,
on će obradovat' u duši i sebe samog
ako ostavi borbu, iz kreševa umakne ljutog."
Tako im reče, i svaki po kocku označi sebi,
u šlem Atrida Agamemnona ubace kocke.
Ruke dignu junaci i bozima stanu se molit'.
Tada je poneko rek'o u široko glednuvši nebo:

„Oče, Dive, Ajant nek dobije kocku il' sinak
Tidejev il' sam kralj Mikene bogate zlatom!"
Rekoše, a šlem strese Gerenjanin atlija Nestor,
iskoči kocka iz šlema baš po njihovoj želji,
Ajantova. Svugde po zboru s desne je strane
pokazivati stane oglasnik vođima svima.
Ne poznavajuć' kocku od sebe svaki je odbi.
Al' kad oglasnik kocku kroz mnoštvo noseći stiže
onome koji ju je označio i bacio u šlem, -
svetlome Ajantu, ruku on pruži, i na nju mu metne
kocku oglasnik, i Ajant prepozna je videvši znak joj;
radostan baci je na tle kraj noge i prozbori ovo:
„Kocka je moja, drugari, a baš se radujem i sam,
jer mi se čini da ću pobediti Hektora divnog.
Nego nuder da se u oružje bojno obučem;
dotle se vi Kronionu molite gospodu Divu
tiho, ćuteć' u ssbi da ne bi čuli Trojanci,
pa ma i glasno jer mi u strahu ni od kog nismo,
niko preko volje moje ni silom, ma koliko hteo,
ne nagna mene u bekstvo ni znanjem, jer ne mislim da sam
takav neznajša rođen i othranjen na Salamini."
Reče, i oni Kronidu se pomole gospodu Divu;
tada je poneko rek'o u široko glednuvši nebo:
„Najveći, **svevišnji Dive, što caruješ s Ide,**
Ajantu pobedu daj, nek slavu blistavu stekne;
ali ako voliš i Hektora i zanjga se staraš,
onda im jednaku daj obojici snagu i slavu!"
Tako reknu, i Ajant u sjajnu se u med obuče,
a kad je oružje sve na svoje već navuk'o telo,
tad se požuri k'o kad gorostasni Arej korača;
kad med junake hita u borbu, što ih Kronion
u ljutu uvali mržnju dušogubnu neka se biju.
Tako se diže Ajant, gorostasni ahejski branič:
podsmeh mu beše na licu mrkom i strašnom, a on je
širokim korakom stup'o dugosenim vitlajuć' kopljem.
Radosti bejahu puni Argejci videći njega,
a strašno kolena svima Trojancima drhtati stanu.
Hektoru samom počne u grudima udarat' srce,
ali se nije već mogo povući niti se sklonit'
nazad u gustu vojsku, jer sam je pozv'o na megdan.

II. Umorne vojske se goste, a Div puca gromovima

Tako su jedni s drugim govorili bogovi onde.
Tada smiri se sunce i posao svrše Ahejci.
Goveda stanu klati po čadorju, večerat' počnu.
Potom lađe mnoge od Lemna pristanu s vinom,
što ih je Eunej sin Ijesonov poslao bio,
koga s Ijesonom, ljudma pastirom, Hipsipila rodi.
Atrejićima, Agamemnonu i Menelaju
obaška pošalje vina na poklon hiljadu mera.
Iz tih lađa Ahejci dugokosi stanu kupovat'
vino, jedni za med, a drugi za blistavo gvožđe,
jedpi za govede kože, a drugi za goveda živa,
jedni za roblje, a potom bogatu spremiše gozbu.
Celu se tada noć Ahejci dugokosi onde
goščahu, a u gradu Trojanci i pomoćnici.
Cele je noći nevolje smišljao premudri Dive

grmeći strašno. Bledoća i strah osvajahu ljude:
na zemlju levahu vino iz kupa, i ne smede niko
vina da pije dok nije svemogućem izlio Divu.
Potom zaspe i uživahu darove sanki.

OSMO PEVANJE
NASLOVLJENO

PREKINUTA BITKA

Zevs zabranjuje svim bogovima da se mešaju u bitku. On bojište posmatra sa gore Ide.

Sa novim jutrom započinje nova bitka. U podne Zevs stavlja na terazije sudbine zaraćenih strana. Odmeravanje iziđe povoljno po Trojance. Ahejci se oslanjaju na Diomeda. Trojanci veruju u pobedu pod okriljem Hektorovim. Boginja Hera jednako nastoji da bogovi prekorače Zevsovu zabranu. Zalud nagovara Posidona da se umeša u boj. Agamemnona hrabri. Ali kada i sama krene da pomogne Ahejcima, glasnica Irida opominje je oštro da odustane od svoje namere. Zevs dolazi i saopštava svoju odluku: Ahejci će i sledećeg dana teško stradavati, i tako će biti sve dok Hektor ne ubije Patrokla i Ahilej ne pođe nanovo u borbu. Noć prekida nerešenu bitku. Hektor sa vojskom logoruje na otvorenom, u ravnici pod Trojom.

Iz Prekinuše biške odabrali smo dva kratka odlomka. Prvo, poznatu scenu kako Zevs meri sudbine. (Ova scena je ušla i u potonju evropsku epiku, kao stalni elemenat opisa bojeva.) I, drugo, završni prizor, gde se opisuju bezbrojne vatre oko kojih provode noć Trojanci. U oba odlomka otkriva nam se raspon od alegorične mitske slike do poredbom oživljenog opisa, prostor kojim vlada majstorstvo pesnika Ilijade.

I. Divova merila sudbine

Dok je još bila zora i sveti svanjiv'o danak,
gađahu strele sa strana obeju, i padahu borci;
a čim sunce stiže na sredinu neba, tad zlatna
raširi merila Dive i do dve postavi Kere
preljute smrti u njih i jednu nameii Keru
Trojcima konje što krote; Ahejcem medoruhim drugu,
uzev sredinu povuču, Ahejcima sudba se nagne.
Potom na zemlju spadnu hranodavku ahejske Kere,
trojanska sudba se uvis ka nebu širokom digne.
Sam pak strašno zagrmu sa Ide i gromovnu baci
munju među Ahejce, a oni kad vide svi se
uplaše vrlo, i sve ih obuzme bledoća i strah.

II. U noći na vojištu

Trojci uzdanja puni san cele uživahu noći
svi u vrstama bojnim, i mnoge im gorahu vatre.
Kao na nebu kad se zablistaju predivne zvezde
okolo meseca sjajnog, u etru kad vetrova nema.
pa se proplanci pomole svi i doline s njima
i svi vrhunci, te prasne s nebesa beskonačni etar,
zvezde se vide sve, u duši se raduje pastir;
tako su između lađa i Ksantovih valova sjali
ognjevi što su ih Trojci pod Ilijskim ložili gradom.
Hiljada ognjeva goraše tu, a kraj svakog ljudi
sedelo je pedeset pri svetlosti žarkoga ognja.
Konji beli pir sa krupnikom kraj kola zobljuć'
stajahu onde i tako lepotronu čekahu Zoru.

PEVANJE DEVETO
NASLOVLJENO

Dok je završetak osmog pevanja osvetljen pouzdanjem i radošću Trojanaca, deveto počinje u sumornom kontrastu.

Agamemnon gubi hrabrost. Ozbiljno predlaže starešinama Ahejaca da odustanu od opsade Troje. U veću, tome predlogu odlučno se protive Diomed i starina Nestor. Ovaj, na večeri u Agamemnonovom šatoru, savetuje da poslanstvo pođe Ahileju. Možda će ga smiriti i dovesti u bojne redove. Agamemnon je spreman da vrati Ahileju Brisejidu i dadne bogate darove. U poslanstvo polaze Odisej, Fenik i Ajant, sin Telamonov. Ahilej ih ljubazno dočeka. Posle obeda poslanici nagovaraju Ahileja da se odljuti. Ali Ahilej na Odisejsv diplomatski govor uzvraća pretnjom da će otploviti u domovinu. Onda ga nagovara i Fenik, njegov učitelj. Ajant čini isto, vojnički odsečno i kratko. Ahilej kaže da će se latiti oružja tek kada Trojanci prodru do brodovlja njegovih Mirmidonaca. Fenik ostaje da zanoći u Ahilejevom šatoru. Odisej i Ajant se vraćaju i prenose ostalim Ahejcima Ahilejevu poruku. Zavlada strah; samo Diomed hrabri drugove.

Dva odlomka iz devetog pevanja otkriće nam veštinu pesnika Ilijade u sastavljanju beseda primerenih naravima govornika. Prvi govor je oštra replika Ahileja na reči Odisejeve. Drugi odlomak, iz besede Fenika, Ahilejevog učitelja, sadrži priču o Meleagru, o kojoj je bilo reči u našem predgovoru.

I. Ahilej savete poslanika i sve darove Agamemnonove odbija i kaže da će sutra odbroditi svojoj kući

„Potomče Divov, dovitljiv Odiseju. sine Laertov,
 treba bezobzirce da iskažem misao svoju,
 kao što zaista mislim, i kako se mora dogoditi,
 da mi ne blebecete odasvud sedeć' kraj mene,
 jer mi je čovek onaj k'o vrata Aidova mrzak,
 što ono jedno krije u duši, a govori drugo.
 Ali ja ću reći što meni se najbolje čini.
 Ne mislim da će kralj Agamemnon okrenuti mene,
 a ni Danajac drugi, jer ne bi zahvalnosti meni
 što sam se ja neprestano s neprijateljima bio!
 Jednaka sudba je onom što stoji i što se bije,
 rđa uživa istu čast k'o ugledni junak,
 jednako neradnik umre k'o onaj što uradi mnogo.
 Koristi otuda nemam da, pošto se namučih mnogo,
 svojom se glavom igram i svagda gazim u borbe.
 Kao što ptica svojim goluždravim ptićima hranu
 donosi kada je nađe i samu je spopada muka,
 tako ti premnoge i ja provedoh besane noći
 i probavih mnoge u borbama krvave dane
 teško se bijući s ljudma, a sve zbog njihovih žena.
 S lađama svojim već dvanest razorih ljudskih gradova,
 još jedanaest peške po trojanskoj grudastoj zemlji;
 iz svih gradova tih skupocepih zaklada mnogo
 uzeh, i sve to Agamemnonu, Atreja sinu,
 nosih i davah, a on je kod brzih ostajuć' lađa
 uzim'o sve i delio malo, a zadrž'o mnogo.
 Ipak je počasne dare vlasteli i kraljima dav'o,
 svaki od njih dar svoj imade, samo je meni
 oteo dar, jer ženu za kojom srce mi gori
 sad on ima; al' nek se raduje ležeći kraj nje!
 Zašto Argejci da se s Trojancima bore, i zašto
 vojsku dovede Atrejev sin? Lepokose radi
 Helene? Žene od sviju od smrtnih zar jedini vole
 Atrejići? Jer ko god je razborit, čestit,
 voli svoju ženu i pazi, k'o što sam i ja
 od srca voleo onu i ako je kopljem zadobih.
 A sad kad mi je ote iz ruke i prevari mene,

neka me ne kuša, dobro ga znam, nagovorit' me neće.
Nego, Odiseju, s tobom nek pregni i s vođima drugim
kako će žarki oganj od lađa ukloniti brzih.
Zaista on bez učešća mog već uradi mnogo:
bedem ogradi on i spolja iskopa jarak,
širok i velik jarak i kolje pobode oko njegov,
ali ne može ni tim vojskomoru Hektora jakog
odbiti. A dok sam ja u argejskoj vojsci se bio,
nije od bedema hteo daleko da Hektor se bori,
nego do Skejskih vrata i samo bi do bukve doš'o;
tu me je doček'o jednom i napadu umak'o jedva.
A sad kako ne želim da s Hektorom bijem se divnim,
u zoru Divu i bozima svima prineću žrtve.
Dobro ću lađe nakrcat', kad u sinje gurnem ih more,
videćeš ako zaželiš i ako je stalo ti do tog,
gde će Helespontom ribnim u ranu jedriti zoru
lađe moje, i gde će junaci veslati žustro.
Ako mi slavni da zemljotresac plovidbu lepu,
trećega mog'o bih dana u grudastu vratit' se Ftiju.
Mnogo ostavih blaga kad od kuće ovamo krenuh,
a drugo odavde ja ću povesti: zlata i medi
crvene, žena s lepim sa pasom i železa sivog,
koliko dobih; a dar, što meni ga dade, opet
uze ga mahniti kralj Agamemnon, Atrejev sinak!
Sve mu to reci, kako ti ja poveravam ovde,
javno, i drugi da se Ahejci rasrde nanjga,
ako i drugoga kojeg Danajca prevarit misli
onaj bestidnik drski! Usudio ne bi se više,
mada je besraman k'o pas, u lice pogledat' meni!
Nikad se nećemo više ni svetom ni poslom sjedinit',
jer me prevari on i uvredi; nikad me više
rečima neće prelastit'; al' i to mu dosta! U svoju
propast nek ide, jer pamet mu uze premudri Dive.
Mrzim na njegove dare i za njih ja marim k'o za dim.
Ni da mi deset dade i dvadeset puta toliko koliko
sada imade, da odnekud dobije jošte,
ni što ulazi u Orhbmen ni što u Tebu
egipatsku, gde blago u kućama golemo leži,
to je stovratan grad, a kroz svaka njegova vrata
obično izlazi s konjima i s kolima dvesta junaka;
da mi dade toliko koliko je peska i praha,
ne bi mi ni tim srca okrenuo kralj Agamemnon,
pre nego meni plati srdobonu uvredu celu.
Ćerkom nijednom sina Atridova ženit' se neću,
pa da je ona ravna lepotom Afroditi zlatnoj
i da je delima svojim Ateni sovoookoj druga,
neću se ženit' ni takvom; nek drugog uzme Ahejca
koji je po volji njemu i bolji vladar od mene.
Ako bogovi mene održe, i kući se vratim,
sam će mi otac Pelej zacemento potražiti ljubom,
mnoge Ahejke žive po Heladi, a i po Ftiji,
ćerke vlastelja štono gradovima vladaju cvetnim:
koju od njih zaželim, učiniću drugom je ljubom.
Onamo junačko moje veoma navali srce
onde da uzmem ljubom verenicu, priliku sebi,
i da uživam blago što starac steče ga Pelej.
Nije naknada meni za život ni bogatstvo ono
što ga je naseljeni u sebi sakriv'o Ilij

dok još vladaše mir, dok ne stiže ahejska vojska,
ni blago ono što kameni prag Apolona streljača
Feba krije unutra u krševitoj Piti.
Jer se upljačkati mogu i goveda i tovne ovce,
mogu se tronošci steći i jošte plavogrivi konji,
ali se nikada duša čovečja ne vraća nit se
može ulovit' kad jednom iz ograde zubne izleti.
Moja božanska mati srebronoga Tetida kaže
da me dvostruka sudba svršetku smrtnome vodi:
ako ostanem ovde i borim se okolo Troje,
nema mi povratka kući, al' slava mi propasti neće;
ako li kući se vratim u voljenu očinsku zemlju,
nema mi slave ni dike, al' dug ću imati život,
te me neće smrt i udes dostići brzo.
I druge argejske borce ja isto svetujem ovo:
neka otplove kući, jer Iliju nećete strmom
dočekat' propast, jer nad njim svemogući Dive je svoju
pružio ruku, i sav se u njemu podiže narod.
Nego idite vi vlasteli da ahejskoj moju
kažete poruku - jer to je starešinski počasni pos'o - :
neka se predlogu kojem u duši doviju boljem
kako će spasti lađe i narod ahejski ceo
kod lađa prostranih svojih, jer ovaj im podesan nije
kojem se doviše sada, dok moja srdnja još plamti."

II. Fenik, negdašnji vaspitač Ahilejev, pokušava da Ahileja odljuti besedom o vrlini pomirljivosti i o Meleagrovu gnjevu

„Tebe othranih junaka, Ahileju podobni bogu,
od srca voleći tebe, jer nisi hteo sa drugim
ni u gozbovanje ići ni u kući jesti, dok ja te
nisam na kolena metn'o i komad ti odrez'o mesa
pa te nahranio tako i potom ti pružio vina.
Dosta si puta meni na grudma pomoćio ruho
prolivši vino iz usta jer nespretan beše k'o dete.
Tako se za te mnogo utrudih i namučih mnogo,
misleći kako meni potomstva ne daše bozi,
te ja tebe posinih, Ahileju podobni bogu,
da bi ti mene jednom od sramotne branio bede.
Ali ponosno srce, Ahileju, svladaj, jer tebi
tvrdo ne priliči srce; i sami se bogovi mogu
ganut', u kojih su veće čast, vrlina i snaga.
I njih gledaju ljudi da mirisnim okrenu kadom,
molbama tihim, žrtvom levanicom i da dimom od žrtvi
moleć' se kad ko prestupi što i sagreši štogod.
Jer su i Molitve hrome, a ćerke su velikom Divu,
obraz im se naroz'o i razroko očima glede,
brižno koračaju one ozadi iza Grehote.
A Grehota je jaka, hitronoga, ume daleko
Molitve sve preteći i najpre po celome svetu
nanose ljudma štetu, a one vidaju za njom.
I k'o Divove ćerke, kad njemu prilaze, časti,
tome pomažu mnogo i molitve njegove čuju;

ko ih pak rine od sebe i uporno uzmiče od njih,
onda Molitve odu ka Divu i njemu se mols
toga da prati Grehota dok oštećen ne plati kaznu.
Zato, Ahileju, i ti učini čerkama Diva
poštu, koja i drugim junacima okreće srce!
Da ti darova ne daje i još ne obriče drugih
Atrejev sinak, nego u žestokoj ostaje srdnji,
ne bih ja te poziv'o od gnjeva da prestaješ svojeg
i da braniš Argejce, ma kol'ko im potreban bio,
al' on mnogo ti daje sad odmah i obriče jošte,
posl'o je najbolje tebi junake neka te mole,
on ih iz ahejske izbra iz vojske, koji su samom
najdraži tebi; nemoj pogrdit' im reči ni puta,
tebi pak zamerke nema što dosad si goreo gnjevom!
Čuli smo i za slavu junaka iz starih vremena,
kada je kojega od njih savladala žestoka srdnja,
al' su se darima oni i rečima stišati mogli.
Takva se primera sećam odavno, a ne od juče,
pa ću vam kako je bilo svima drugarima reći. —
Smeoni borci Etolci s Kuretima bitku su bili
okolo Kalidona, i jedni ubijahu druge.
Dragi svoj Kalidon Etolci branjahu tada.
a grad razoriti Kureti žuđahu silno.
Onima Artemida zlatotrona nevolju posla,
srdita što joj Enej u gradini nije prikaz'o
žetvene žrtve, dok drugi stovolovke dobiše bozi,
samo ne prikaza njoj, toj ćerci velikog Diva,
zaboravom ili nepažnjom; al' sagreši vrlo. —
Ona, streljačica roda božanskog, ljuta veoma
vepra pošalje zato belozubog, zverku s planine.
koji je po navici svojoj Enej u gradinu har'o:
mnoga je visoka debla po zemlji stubokom povalj'o
zajedno s korenjem samim i mnoge procvetale voćke.
NJega naposletku ubi Enejev sin Meleagar
skupivši lovce i lovne pse iz mnogih gradova,
jer malina smrtnika savladati ne bi ga mogla,
tolik je bio i mnoge u bolni uvalio plamen.
Boginja oko njega graju i gužvu zametne bučnu,
oko veprove glave i njegove runjave kože,
između divljih Kureta i Etolaca junaka.
Dokle je Areju drag Meleagar bio u borbi,
zlo je u Kuretima bilo, te više nemahu snage
izvan bedema ostat', i ako ih bejaše mnogo;
ali kad osvoji gnjev Meleagra štono u grudma
nagoni srce da plane junaku, i ako je mudar,
onda Meleagar ljutit na svoju majku Altaju
ostane kod Kleopatre verenice prelepe ljube,
koju Euenova ćerka Marpesa gležanja lepih
s Idejom rodila beše, što od zemljohodnih ljudi
najjači beše, te luk svoj na gospoda nategnu Feba
Apolona radi verenice gležanja lepih.
U kući otac nju i gospođa majka zvali su tada
imenom Alkiona, jer mati je imala njena
nekad veoma tužnu sudbinu alkion-ptice,
te je plakala, jer je Apolon ugrabi strelac.
Kraj Kleopatre legne srdobonu gutajuć' jarost
Meleagar srdit zbog kletava matere svoje,
koja za bratom žaleć' ubijenim bogove mnogo

moljaše, pestima zemlju mnogohranu bila je mnogo
zovuć' Aida i s njime strahovitu Persefoneju
klečec' na kolenima — a grudi joj kvašahu suze —
da joj pogubi sina; a nju iz Ereba čuje
ona po mraku što hodi Erinija tvrdoga srca.
Okolo vrata zahuči huka i tutanj Kureta
kada su kule stali da gađaju. - Etolski starci
dođu molit' junaka i najuglednije slahu
žreće da u pomoć hiti, veliki obreknu dar mu:
gde je najrodnija zemlja u kraju Kalidona dragog
onde mu nuđahu neka imanje izbere lepo
od jutara pedeset, polovina da je za lozu,
druga polovina da je oranica čista, bez džbunja.
Mnogo moljaše njega starina atlija Enej
pošto je na prag stao sinovlje visoke sobe,
kucne na složena vrata i molbama sina saleti:
živo ga moljahu sestre i sama gospođa majka,
ali se on još više ustez'o; drugari ga mnogo
moljahu, koji mu behu i draži i verniji od svih,
al' mu ne mogoše ni tim u grudima ganuti srce
sve dok strelica roj ne poče na sobu da pada;
već su se na kule peli Kureti i hteli zapalit'
veliki grad. Lepopasa tad Meleagrova ljuba
stane plaćući molit' i sve mu spomene jade
što će imati narod kad grad mu osvojen bude;
borce svud smiču, a grad im već obrće požar u pep'o,
žene niskopase veće i decu dušmani vode.
NJemu se smiluje srce kad čuje nevolje takve,
te on oružje na se navuče sjajno i krene.
Tako je on Etolcima teške odbijao čase
svojim podstaknut srcem; no ljupkih mnogih darova
ne daše njemu Etolci; al' opet je bedu sprečav'o.
Ti mi, dragiću, nemoj u duši misliti tako,
neka te demon na to ne nagna! Teže bi bilo
braniti lađe kada već gore! Po darove dođi,
i Ahejci će tebi k'o bogu odavati poštu.
Ako li bez darova u bitku vojskogubnu kreneš,
nećeš jednaku čast uživat', ma odbio bitku."

PEVANJE DESETO NASLOVLJENO

PESMA O DOLONU

Deseto pevanje je obiman i potpuno samostalan umetak u izlaganje Ilijade, jedini takve vrste u celome spevu.

Ahejski tabor je utonuo u san, ali Agamemnon i Menelaj lutaju zabrinuti. Na kratkom savetovanju, kod straža, doneta je odluka da neko pođe u noćno izviđanje, među neprijatelje. Kao uhode kreću Diomed i Odisej. Sa trojanske strane Hektor takođe šalje uhodu, nekoga Dolona. NJemu je Hektor obećao, kao nagradu, Ahilejeve konje. Uhode se sretnu. Odisej i Diomed uhvate Dolona. Izmame od njega obaveštenje da je Trojancima stigao u pomoć Res, trački kralj. Resovi konji nadaleko su čuveni. Ahejski junaci ubiju Dolona, prikradu se Tračanima, ubiju Resa i njegovu pratnju, te ugrabe Resove konje.

Donosimo odlomke u kojima se opisuje kako Dolon polazi u izviđanje i kako pada u ruke Diomedu i Odiseju.

I. I Hektor želi da pošalje uhode. Ponudi se Dolon.

Ali ni Hektor nije Trojancima hrabrim dopušt'o
spavati, nego je kućice sve u veće saziv'o
koji bejahu mudre starešine naroda trojskog.
Pošto ih skupi Hektor, tad mudar im razvije predlog:
„Ko bi mi obeć'o da će izvršiti ono što rekнем
a za veliki poklon? A plata mu dovoljna biće;
daću mu kola i dva visokovrata daću mu konja
što ih najboljih ima kod ahejskih brodova brzih
ko bi pregao možda, a sebi na junačku slavu,
te bi do brodova do brzoplovnih kren'o i dozn'o
da li se brodovi brzi k'o i pre čuvaju i sad,
ili veće Ahejci, kad naše ih savladaše ruke,
najzad med sobom snuju da beže, te više ne žele
noćnu da čuvaju stražu, već siti umora strašnog."
Tako im reče, a oni začute i umuknu mukom.
Neko beše Dolon med Trojcima, Eumedov sinak,
otac mu glasnik božanski, a bogat zlatom i među,
grdan beše u licu, al' brze je imao noge,
bejaše sin jedinac, a pet je im'o sestara.
On Trojancima tada i Hektoru prozbori ovo:
„Hektore, mene duša i junačko podstiče srce
da ja do brodova do brzoplovnih krenem i doznam.
Nego podigni žezlo i tvrdo se meni zakuni
da ćeš mi dati konje i blistava medena kola
koja u borbu nose nezazornog Peleju sina.
Uhoda zaludan neću da budem, no kako ti misliš:
dotle ću napred ići po taboru dok ne stignem lađi
Agamemnona kralja, gde ahejski možda prvaci
veće većaju sada u bežanje il' će u borbu."
Reče, i žezlo držeć' u ruci zakune se Hektor:
„Neka me čuje Herin muž muljobija Dive,
neće konjima onim Trojanac nikakav drugi
upravljat', nego ti kažem, ti sam ćeš se dičiti njima!"
Reče, al' krivo se zakle i podstače tako Dolona.

II. Dolon odlazi, ali ga uhvate Odisej i Diomed

Odmah savijeni luk i strelice na pleći metne,
potom se spolja kožom od sivoga ogrne vuka,
na glavu šlem od lasice metne i prihvati oštro
koplje; lađama pođe iz tabora. Al' nikad se nije
im'o vratit' od lađa i Hektoru doneti vesti.
A kad mnoštvo junaka i konja ostavi veće,
žustro zaputi putem, al' primeti njega Odisej,
kad je njima pristup'o, i prozbori on Diomedu:
„Evo, Diomede, ide iz tabora nekakav čovek,
a ja ne znam hoće l' da brodove uhodi naše,
ili će opljačkat' koga od boraca koji su pali.
Ali pustimo njega nek najpre prođe ravnicom
malo, a potom ćemo na njega skočiti oba
te ga uhvatit' brzo. A htedne l' se bežanjem spasti,
ti navaljujuć' kopljem od tabora lađama našim
vazda ga juri, da ne bi u Ilij umak'o kako!"
Tako rekoše oni i među mrtvace kraj puta
sakriju se, a Dolon bez opreza projuri kraj njih.

Al' kad je od njih bio daleko koliko mazge
njivom bez okreta mogu da uzoru - one od voka
jače su složeni plug po širokom polju da vuku -,
ona dvojica skoče, a ovaj kad začuje topot
stane misleć' u duši iz Troje da idu drugari
Al' kad se primaknu na kopljomet ili još bliže,
dušmanske borce on pozna i kolena okrene brza
u beg, a oni ga žustro obojica goniti stanu.
Kao što dva oštrozuba psa, u lovljenju vešta,
lane il' zeca kakva neprestano jednako jure
po šumovitu kraju, a onaj kveči i beži:
tako su Tidejev sin i rušilac s njime Odisej
odbivši onog od vojske besprekidno jurili uvek.
Ali kad hoćaše veće um se među stražare
lađama bežeć', tad snagu Diomedu dade Atena,
da se medoruhi koji Ahejac podičio ne bi
prvi da pogubi onog, a drugi da stiže Diomed, -
s kopljem potrči jaki Diomed i onome vikne:
„Stani, il' ću te kopljem probosti, te, kažem ti, nećeš
dugo još propasti prekoj od ruke se uklanjat' moje!”
Reče i izmetnu koplje, al' namerno promaši onog;
preko ramena desnog oštrice glatkoga koplja
u zemlju tad se zabode, a Dolon se uplaši, stane,
noge mu klecaju, svi mu u ustim' zaboboću zubi.
Od stra pobledi sav; tad oni ga daščući stignu
te ga za ruke uzmu, a on im progovori plaćuć':
„Spaste me, a ja ću sebe otkupit', kod kuće svoje
medi imam i zlata i železa kovanog dobro!
Od toga otac bi vama neizbrojne otkupe dao,
kada bi čuo za mene da živ sam kod ahejskih lađa.”

PEVANJE JEDANAESTO NASLOVLJENO

AGAMEMNON SE ODLIKUJE

Novo pevanje vraća nas na bojište. Započinje nov dan i nanovo boj. Opis ovoga dana borbe proteže se kroz punih sedam pevanja Ilijade.

Borbu podstaknu sam Zevs. On Ahejcima šalje Eridu, boginju razdora. Erida razjari i nadahne hrabrošću Ahejce. Junak koji se odlikuje je Agamemnon; stoga se posebno opisuje njegovo oružanje. Agamemnonovi podvizi usporavaju razvoj osnovne radnje. Poverujemo gotovo da će njegovo junaštvo sprečiti ostvarenje Zevsove odluke i Ahejski poraz. Ali Zevs stvarno vodi zbivanje. Poslao je Hektoru glasnicu Iridu sa uputstvom da ne ulazi u borbu dok je u njoj Agamemnon. Agamemnon počinu mnoga junačka dela. Onda ga rani trojansko koplje i on napušta bitku. Hektor povede Trojance u protivnapad. Onda bude ranjen i Diomed. Na snažnoga Ajanta navaljuje Hektor i njegovi ljudi. Ajant se povlači. Nestor spasava, na kolima, ranjenog lekara Mahaona. Ahilej posmatra bitku sa svoje lađe. Šalje Patrokla da pita Nestora ko je ranjenik. Nestor moli Patrokla da utiče na Ahileja: ako već neće da uzme učešća u boju, neka barem svoju opremu da Patroklu i njega pusti u boj. Patrokle, u povratku, nailazi na ranjenog Euripila, odvodi ga u njegov šator, vida ga. Euripil govori o lošem stanju na bojištu.

U odlomku koji donosimo slika se orijaš Ajant. On se samo nevoljko povlači iz boja, čak i kada ga zahvati strah pred mnogim neprijateljima. Junakovu upornu prirodu slika pesnik poređenjima među kojima je i poznato poređenje o magarcu u povratnjaku. Ono je bilo predmet mnogih rasprava u estetskoj kritici Homera.

I. Ajant se povlači

Ajantu srce Div visokotroni ispuni strahom:

on se prepadne, i štit semokožni hitivši za se
bežati nagne i sve se okretao, podoban zveri,
natrag pogled'o i korak za korakom polako iš'o.
Kao što vatrena lava od govedeg obora gone,
stoku da odbrane, psi i seljaci što po polju žive,
celu budni su noć i ne daju lavu da otme
govedeg debelog mesa, a on navaljuje željan
mesa, al' ne može otet', jer na nj iz smeonih ruku
mnoga padaju koplja i svezani gorući luči,
on se pribojava od njih, ma kolika bila mu smelost;
zorom odlazi dalje mrzovoljast u srpu svome:
tako se Ajant povuče od Trojaca s bolom u duši,
to mu preko volje beše: za ahejske boj'o se lađe.

Kao kad magarac spori u prkos dečacima ide
kraj njive, već se mnoge polomile o njega motke,
al' on tamani usev; sve čvalik batina stoji
kako ga mlave dečaci, al' slaba je njihova snaga,
najzad jedva ga krenu, kad sit se već najeo hrane:
tako su Ajanta jakog, Telamonu sina, Trojanci
jednako gnali i njihna mnogobrojna pomoćna vojska
mnoga bacajuć' koplja po sredini njegova štita.

Ali je ponekad Ajant na odbranu mislio jaku
pa je okrenuv se trojskih konjomora ustavlja' o čete,
a čas bi ponovo on se osvrn'o i bežati stao.
Svima bi zatvarao put da hode lađama brzim;
sam bi, u sredini stojeć' med jednom i drugom vojskom
mahnito napadao, a koplja iz smeonih ruku
leteći napred u veliki štit se zabadahu jedna,
a mnoga na pola puta, dok belu ne probiše kožu,
u tle se zariše želeć' se nasitit" mesa i krvi.

PEVANJE DVANAESTO NASLOVLJENO

BORBA OKO BEDEMA

Trojanci su se, u prethodnom pevanju, približili jarku i bedemu oko ahejskog tabora. Dvanaesto pevanje počinje sumornim pogledom u budućnost kada Ahejci budu savladali Troju i otplovili kućama, zbrisaće Posidon, bog mora, i tragove toga slavnoga bedema. Potom se pesnik opet okreće opisu boja, i to onom njegovom delu o kome će biti reč sve do kraja petnaestog pevanja. Trojanci navaljuju na ahejski logor. Hektor predlaže da se napadne na bornim kolima, dok Pulidamant savetuje da kola ostave kod bedema. Trojanci prihvate ovu drugu taktiku. Jedini borac koji napada na kolima, Asije, gine. Onda se Trojancima javi zlo znamenje. Orao leti i nosi zmiju. Ali zmija ga ujede. Orao ispusti zmiju i ona padne pred noge trojanskih ratnika koji nastupaju u pet urišnih skupina. Pulidamant savetuje da prekinu juriš. Hektor na to ne pristaje. Trojanac Sarpedon se ističe junaštvom; obara i deo grudobrana na ahejskom bedemu. Napokon Hektor razvali ogromnim kamenom jednu od kapija ahejskog tabora.

Odabrali smo iz Borbe oko bedema uvodni odlomak - o potonjoj sudbini i nestanku ahejskog bedema. Ovaj, rekli bismo arheološki pogled u budućnost izuzetakje u Ilijadi. Možda je bio potreban docnijim naraštajima da bi se objasnilo zašto u trojanskoj ravnici nema tragova desetogodišnjeg logorovanja ahejske vojske. Ni bedema više nema. Spomen čuva samo pesma. Drugi odlomak js s kraja pevanja. U njemu je Hektor prikazan kao gorostas. U opisu probijanja kapije nalazimo veliki broj

pojednosti - o veličini i obliku kamena, kako ga heroj nosi, kako staje da ga baci, kako kamen udari i polomi poluge vratnica. Tu vladaju konkretnost i realističnost u detalju, svojstveni homerskom epskom kazivanju.

I. Sudbina bedema posle razorenja Troje

Dokle je živio Hektor i gnjevan bio Ahilej
i dok stajaše grad nerazoren Prijama kralja.
dotle je ostao čitav i ahejski velikm bedem.
Ali kad izginuše prvaci trojanski borci,
i već neki Argejci, a neki ostaše živi,
i kad Prijamov grad bi razoren desetog leta,
i kad Argejci u milu otploviše očinsku zemlju,
tada zaključe bozi Posidon i s njim Apolon
bedem da sruše, pošto sve jake vode navedu
štono se s Idskih planina odozgo u more liju:
Res i Heptapor i Kares i Rodij-reka i Grenik
zatim i divni Esep, Simoent i još Skamandar,
gde su štitovi mnogi od kože goveđe u prah
pali i šlemovi mnogi i polubogovi borci.
Svima rekama Feb Apolon na istu stranu
okreće ušća i tok im za devet navrati dana
bedemu, a Div kiše besprekidne pusti, da bedem
brže u more ode. Zemljotresac s trozupcem krene
napred, i sve iz temelja grede i kamenje s njima
što su podigli s mukom Ahejci u valove baci,
i sve poravni kraj Helesponta brzo što juri,
obalu prostranu svu on peskom pokrije opet
srušivši bedem i reke u korito navrati natrag
kako se u more i pre lepoteka slevala voda.

II. Hektor kamenom probija vrata

Svugde se već braiici i kule s obadve strane
junačkom obliju krvlju, i ahejskom krvlju i trojskom.
Ali ni tako Trojanci ne mogoše odbit' Ahejce.
Kao što čestita prelja za nadnicu merila drži.
uzima poteg i vunu na obe poteže strane
jednako mereć' da bednu za dečicu zaradi platu:
tako je jednako bitka i borba treptala njihna,
dokle ne dade Div obilniju Hektoru slavu.
Prijama sinu, što prvi na bedem na ahejski skoči
i Trojancima klikne, daleko klik mu se čuo:
„Ustajte, vi konjomore Trojci. i razbijte bedem
arhejski, ognjem što se razgoreo zapalite lađe!"
Tako ih bodrio on, a oni su ušima čuli,
i svi zajedno jurnu na bedem. Potom se stanu
kulama peti na podloge sa kopljima oštrim u ruci.
Hektor pograbi kamen sa zemlje što je pred vratih
stoj'o, odozdo krupan, a oštar bio odozgo;
njega ni dva čoveka iz naroda ne bi sa zemlje
lako mogla da dignu i da ga na kola bace
kakvi su ljudi danas, a Hektor ga podiže i sam,
jer ga je lukavca Krona sin učinio lakim.
Kao što čobanin vunu od ovna odnosi lako
jednom je držeći rukom, tek malo tišti ga teret:
tako je Hektor kamen do vratnih nosio krila,
štono dvokrilna vrata, visoka, sklopljena skladno

zatvarala su čvrsto, - iznutra poluge behu
jedna kraj druge dve, a jedan ih zavrtak drž'o.
Hektor pristupi blizu i dobro u raskorak stane,
slab da mu ne bude hitac, i kamen u sredinu baci,
šarke razbije obe, i kamen padne težinom,
vrata zaškripe, a nisu odoleti poluge mogle,
te se krila od vrata amo i tamo razlete
pošto ih udari kamen. Unutra blistavi Hektor
brzoi podoban noći utrči, blistaše strašna
med na njemu što je na svoje navuk'o telo,
dva je držao koplja u ruci. U skoku ga ne bi
zadrž'o niko do boga: k'o oganj mu gorahu oči.
U gužvi on se ozre i svojim Trojancima klikne
neka se penju na bedem, i oni, poslušni njemu,
jedni se odmah popnu na bedem. a drugi kroz sama
jaka navale vrata, A Danajci nagnu da beže
prostranim lađama svojim, i silan urnebes nasto.

TRINAESTO PEVANJE NASLOVLJENO

BITKA KOD LAĐA

Kapija ahejskog bedema je probijena. Trojanci su provalili u logor. Boj se već vodi nadomak brodova, poslednje odstupnice grčke vojske.

Zevs (Div) odvraća pogled sa bojišta pod Trojom. Bogovi, pak, skloni Ahejcima više ne mogu da gledaju mirno njihova stradanja. Uprkos Zevsovoj zabrani, Posidon se umeša u boj. Prima lik gatara Kalhanta i bodri ahejske borci. Čini to onda i u obličju Toanta, gnevan što mu je Hektor ubio unuka Amfimaha. Oba Ajanta i ostali ahejski borci opet smelo ulaze u bitku. Naročito se odlikuje kritski kralj Idomenej. Kod Trojanaca Pulidamant predlaže većanje. Opominje Trojance da Ahilej neće dugo izostati iz boja. Hektor okuplja snage, navaljuje, nastaje silna vika.

Iz Borbe kod lađa dajemo dva uvodna odlomka u kojima se prikazuje kako Posidon dolazi da pomogne Ahejce. Već je antička književna kritika visoko cenila prvi od tih odlomaka kao veoma uspeo opis snage i dostojanstva jednog od najvećih bogova antičkog sveta.

I. Posidon dolazi u pomoć Ahejcima

Nije nemarno bdeo bog zemljotresac moćni;
jer on, čudeć' se bitki i borbi, seđaše tada
na najvišem vrhuncu šumovitog tračkoga Sama;
cela se otuda Idska planina mogla ca viditi,
video se i Prijamov grad i ahejske lađe.
Iz mora izroni on i onde se posadi žaleć'
Ahejce jer ih biju Trojanci, a gnjevan na Diva. –
Odmah se spusti odande s nepristupnog planinskog vrha
korakom brzim, a gore visoko se tresle i šuma
sve pod stopama božjim Posidona kad je korač'o.
Triput korakne nogom i četvrtom stigne do cilja,
u grad Egu, gde dvor mu u morskoj leži dubini
slavan, i zlatan, i blistav, i sazdan da večito traje.
Onamo stigavši on **medonoge upregne konje,**
brze k'o vetar, griva na vratu beše im zlatna;
potom se u zlato on obuče i prihvati blistav
bič od zlata ispleten i na kola popne se svoja.
Pogna uz talase konje, i veselo stanu se pod njim

igrat' životinje morske, poznajuć' svoga vladara,
sve se od radosti more rasklopilo, konji su brzo
leteli, iije se medna osovina skvasila nigde,
konji lakoskoki njega dovezu do ahejskih lađa.

II. Posidon hrabri oba Ajanta

Podobni ognju ili oluji Trojanci u skupu
iđahu pomamni udilj za Hektorom, Prijamu sinom,
s vikom i besnom hukom u nadi brodove da će
ahejske dobit' i sve junake pobiti kod njih.
Ali zemljodržac bog Posidon zemljotresac stane
bodrit' Argejce čim iz dubokog izroni mora,
podoban Kalhantu stasom i neumornijem glasom.
Najpre Ajante klikne, što sami već žuđahu boja:
„Ajanti, vas ćete dva Ahejce iz nevolje spasti
misleć' na junačku borbu, a ne na bežanje grozno.
Inače ja se ne bojim nepristupnih trojanskih ruku
ako je bedem jaki i prešla trojanska vojska,
jer će odoleti svima Ahejci s nazuvkom lepim.
Samo se bojim veoma da ovde nas ne stignu jadi
gde besomučnik vodi junake, podobni ognju
Hektor, štono se diči da sin je silnome Divu.
Al vam neki je bog zadahnuo dušu da ovde
oba stanete hrabro i ostale badrite borce!
Tako bi vas dva, ako i napada pomamno,
njega od lađa odbili brzih, i ako ga podstiče Dive!"
Reče zemljotresac bog i palicom obadva udri
i obojici srce on ispuni velikom snagom,
hitra im kolena stvori i noge i ruke odozgo.
Bog se potom k'o soko brzokrili digne, poleti
kad se sa stene goleme i strme u prostore vine
da po ravnici lovi i pticu progoni drugu:
tako Posidon bog zemljotresac ode od onih.

PEVANJE ČETRNAESTO NASLOVLJENO

HERA OPČINJAVA DIVA

Pored sve Posidonove podrške, Ahejci stradavaju od novih Hektorovih nasrtaja. Zevs (Div) još uvek je odsutan.

Nestor izlazi iz šatora gde je vidao Mahaona, sastaje se sa Agamemnonom, Odisejem i Diomedom. Agamemnon (po treći put u Ilijadi) kazuje da opsadu treba dići. Protivreče mu Odisej i Diomed. Posidon dolazi da ohrabri Agamemnona. I boginja Hera smišlja kako bi pomogla Ahejcima. Treba što duže odvrćati Zevsovu pažnju od Troje. Hera se odene lepo, dotera, izmoli od Afrodite čarobnu traku u kojoj su sve ljubavne čini. **Tako opremljena krene na goru Idu, da sretne Zevsu.** Ona ga očara i namami u ljubavnu igru. Onda San, na Herinu molbu, uspava Zevsu. Posidon podstiče Ahejce na nov otpor Trojancima. Junaštvom se odlikuje Ajant sin Telamonov. On kamenom pogodi Hektora. Ovoga iznose onesvešćenog sa bojišta. Dok Hektor leži bez svesti, Ahejci nanose teške gubitke Trojancima.

Iz četrnaestog pevanja donosimo središnji deo, gde je opisano Herino ljubavno lukavstvo. To je jedno od onih mesta u Ilijadi gde su bogovi, i to oni najviši, Zevs i Hera, prikazani kao ljudi predani ljubavnim uživanjima i dvorskim intrigama.

I. Odluka boginje Here da općini Diva i pripreme za to

Obrne pogled na polje zlatotrona **boginja Hera s vrha Olimpijske gore** i u bitki borce što slavi

smotri rođenog brata i devera kako se žuri znojav, te ona u svojoj duši radosna bude, a na najvišem vrhu planine vrelovite Ide primeti Diva gde sedi, i mrzak joj u srcu bude. Tad se u duši: dovi kravooka gospođa Hera kako bi mogla zaneti um egidonoše Diva. Ova se njoj u duši učinila najbolja mis'o: lepo ukrasiti sebe i krenuti odmah na Idu, ne bi l' zaželeo njeno da zagrlj telo i ne bi l' nju obljubiti hteo, i ona osvežavnim, slatkim oči mu oblila snom i budno mu zanela srce. Ona u ložnicu pođe što sin joj sazda joj dragi Hefest i čvrsta joj vrata med vratnice sastavi nekad potajnim klinom, da nijedan bog ih otvorio ne bi. U tu odaju stupi i blistava zatviri vrata. S ljupkoga tela najpre ambrosijom očisti svaku mrlju sa sebe, zatim ambrosijskim namaže sebe blistavim uljem iz kojeg razliv'o se prijatan miris. Kad bi se ono po domu po Divovu s medenim pragom razlilo, po svem bi nebu i zemlji se širio miris. NJime lepu kožu kad natare, onda i kosu udesi, zatim sjajne ambrosijske kurjucke lepe sama rukama svojim na glavi besmrtnoj splete. ruho ambrosijsko zatim obuče što ga Atena ugladi vešto razne uvezavši umetne slike. Zlatnim kovčama ruho na grudima ona zakovča pa se opaše pasom od stotinu zlaćenih resa. U uši bušene lepo trobiserne minduše metne jagodi podobne, iz njih milina beskrajna sjaše. Maramom lepom i sjajnom med boginjam' boginja prava pokrije glavu, i na njoj k'o sunce se marama sjala; lepe sandale potom na bele priveže noge. Pošto nakitom svakim već svoje ukrasi telo, iz sobe iziđe ona i krišom od bogova drugih Afroditu pozove i reči joj prozbori ove: „Bi li mi molbu, o predrago dete, uslišit' htela, il' ćeš je odbit' što si u duši srdita na me jer ja Danajce borce zaštićujem, k'o ti Trojancs?" Njojzi Divova kći Afrodita odgovori ovo: „Čestita boginjo Hero, o ćerko veljega Krona, šta si naumila zbori, a duša me goni izvršit', ako izvršiti mogu, i ako se može izvršit'!" A njoj lukavo tad odgovori gospođa Hera: „Daj mi žudnju i ljubav, o ćerko, čime ti umeš bogove besmrtne sve i smrtne ljude savladat'. Idem da vidim zemlji mnogohranoj krajeve krajnje i Okeana, praizvor naš, i Tetiju majku, koji su dižući mene u domu odgajili dobro, prihvativ mene od Reje, munjobija kada je Dive pod zemlju i pod more trepetljivo bacio Krona. Idem da vidim njih i beskrajni razdor da stišam jer već odavno neće da leže jedno sa drugim ni da se ljube, jer gnjev na njihnu se obori dušu. Kada bih srca im rečima ja nagovoriti mogla te ih svesti na odar da ljubav ih ponovo združi, svagda drugarkom dragom i dostojnom mene bi zvali." Afrodita njojzi slatkosmeha prozbori opet: „Nije pravo nit mi pristoji ne uslišit' tebe,

jer si žena što leži u naručju svevišnjem Divu!"
Reče i otpaše potom od grudi izvezen i šaren
trak u kojem su njene sve ušivene čini.
U tom je traku žudnja i ljubav, nagovor tu je
i prelašćenje što pamet i mudrim opčinjava ljudma.
Pruži ga Heri, započne reč i prozbori ovo:
„Evo ti šareni trak taj, u svoja metni ga nedra.
sve je u nj ušiveno; mislim da nećeš se vratit'
a da ti ne pođe ono za rukom što u srcu želiš!"
Reče i tad se nasmeje kravooka gospođa Hera
i sa osmehom trak u svoja sakrije nedra.

II. Hera i San

Tad Afrodita, Divova ćerka, u dom se vrati,
Hera pak ostavi vrh planine Olimpa i krene.
Stigne u Pijersku zemlju u oblast Ematije ljupke,
potom se vine na snežne na gore konjika Traka,
na najviše visove, al' nogama ne dirne zemlju;
s Atoske gore ona u valovno spusti se more,
dođe zatim na Lemno, u grad Toanta božanskog.
Tu se nađe sa Snom, sa bratom rođenim Smrti,
stisne mu ruku, započne reč i prozbori ovo:
„Sne, o vladaru bogova svih i kolena ljudskih,
ako si sluš'o me nekad, i sada usliši mene!
Ja ću ti u sve dane na tome zahvalna biti.
Divu uspavaj oči pod njegovim veđama sjajnim
odmah kad kraj njega legnem ja u ljubavi slatkoj.
Daću ti na dar nepropadljivu stolicu zlatnu,
nju će za tebe načinit' sin moj šepavi Hefest
vešto, za noge još će i podnožje napraviti na njoj;
na to ćeš podnožje metati pri sofri blistave noge."
Na to njoj osvežavni San odgovori ovo:
„Čestita boginjo Hero, o ćerko veljega Diva,
svakog drugog ja bih od večnih bogova lako
mog'o uspavati, čak i okeanskim vodama vale
ja bih uspav'o, a one početak su svega što živi;
ali ne bih ja hteo pristupiti Kronovu sinu
niti bih njega uspav'o, sem ako sam bi mi rek'o.
Jer već pređe me jednom tvoj urazumio nalog
onoga dana kad je Kronionov junački sinak
trojski razorivši grad od Ilija plovio dalje.
Tada u san uljuljah um egidonoše Diva
blago se slivajuć na nj, a zlo si smislila onom
te na pučini digla silesiju vetrova besnih
i njega odbila potom na Koon naseljen dobro,
od prijatelja daleko. Al' Div kad oda sna se prene,
bogove stane preturati po dvoru, a najviše mene
tražase, bez traga da me iz etra u more baci,
ali me zaštiti Noć što bogove kroti i ljude.
Njojzi u bežanju stigoh, i bog, ma koliko ljutit.
stiša se, boječ' se Noć da ne bi ojadio brzu.
A sad naređuješ opet neprikladno delo da počnem!"
Na to prozbori njemu kravooka gospođa Hera:
„Zašto se, Sne, u duši sećaš minulih zgoda?
Misliš li možda Div da munjobija štiti Trojance,
kao što zaštiti nekad u gnjevu sina Herakla?
Nego idi, i jednu od Harita dražesnih daću

tebi, oženi se njome i svojom je ljubom nazovi,
daću ti Pasiteju, za kojom jednako čezneš."
Reče, i San radostan njoj odgovori ovo:
„Dela se Stigom vodom strahovitom meni zakuni,
jednom se rukom zemlje hranodavke prihvati sada
a drugom blistavog mora, da nam budu svedoci
bogovi donji svi što žive okolo Krona,
da ćeš mi zaista jednu od Harita mlađanih dati,
dati mi Pasiteju, za kojom jednako čeznem."
Reče, i poslušaj njega beloruka boginja Hera,
te se kako joj reče zakune i bogove zazva
sve što pod Tartarom žive, a koji se zovu Titeni.
A kad se zaklela veće i svetom se vezala kletvom,
odmah s ostrva Lemna i Imbra oboje odu
maglom zavijeni i put prevaljivahu brzo.
Oni stignu do Ide vrelovite, kolevke zveri,
dođu do Lekta i tu se od vode odvoje i tad
pođu po suvu i šumi pod stopom se vrhovi tresli.
Tu je čekao San da ga Divove ne smotre oči,
pošto se pope na jelu visoko što beše na Idi
najviša jer u etar kroz oblake dizaše grane.
Tu se posadi San sakriven jelovim granjem
zvonkoj podoban ptici u gorama štono se vrze,
halkida zovu je bozi, a ljudi je zovu kimindis.

III. Hera i Div

Hera hitro se popne na Gargar visok vrhunac
idske planine, a smotri je Dive, oblaka skupljač.
Kako je vide, ljubav mu dušu osvoji mudru,
kao onaj dan kad je prvim obljudio beše,
kada su krišom od oca i majke legli na odar.
NJozi pristupi Dive, te započne zborit' i reče:
„Kud si naumila, Hero? Šta s Olimpa silaziš amo?
Nemaš ni konja ni kola da na njih se popeti možeš."
Na to lukavo njemu odgovori gospođa Hera:
„Idem hranodavci zemlji da vidim oblasti krajnje
i Okeana, nama početak, i Tetiju majku,
štono su mene dižuć' u domu odgajili dobro,
žurim se da ih vidim i beskrajni razdor da stišam,
jer već odavno neće da leže jedno sa drugim
ni da se ljube jer gnjev se na njihovu obori dušu.
Konji mi stoje pod planinom vrelovitom Idom,
oni će voziti mene nad morem i vozit' nad kopnom.
Radi toga sam sada sa Olimpa sletela amo,
da se docnije na me ne naljutiš kada bih krišom
pošla Okeanu u dvor, vladaru dubokih voda."
Na to njoj odgovori Dive, oblaka skupljač:
„Hero, vremena biće i posle da onamo kreneš,
i sad hajdemo leći i ljubav uživati slatku,
nijedna boginja još mi ni žena nije u grudma
dušu osvojila tako i po mom se razlila srcu.
Ni onda kad sam za ženu Ikeiona goreti stao,
koja mudroga rodi Piritoja bozima ravnog,
ni kad Danaju voleh, Akrisija ćerku što lepe
imaše gležnje i slavnog veoma Perseja rodi,
ni kad Feniku ćerku daleko slavnome voleh,
štono Minoja rodi i Radamanta božanskog;

ni kad Semelu voleh, ni jošte Alkmenu u Tebi,
što mi rodi sina Herakla, smelog junaka,
a Dionisa, radost čovečju, Semela rodi,
ni kad voleh Demetru, lepokosu boginju onu,
ni kad slavljenju Letu, ni samu tebe kad voleh,
koliko sada te želim, i žudnja me osvaja slatka."
Na to lukavo njemu odgovori gospođa Hera:
„Kronov strahoviti sine, ta kakvu izusti reč to?
Ako se žuriš da sada na vrhu Idske planine
legneš u ljubavi sa mnom, odatle sve će se videt'!
Kako bi bilo da koji od bogova primeti večnih
nas gde zajedno spimo i javi to bozima svima?
Ne bih se više ja u tvoje povratila dvore
ustavši s odra, jer to sramota bila bi prava.
Ali kada već hoćeš i kad ti je u srcu milo,
a ti ložnicu imat - ta sin ti je sagradi čili
Hefest i jaka za tebe u dovratke složi joj vrata.
Onamo krenimo leći kad žudiš za ljubavnim odrom."
A njoj sabirač oblaka Div odgovori ovo:
„Ne boj se, Hero, ni čovek ni bog nas videti neće,
jer ću nas takvim ja zagrnuti oblakom zlatnim
da nas kroz njega ne bi ni Helije mog'o da vidi,
koji veoma oštrim kroza sve progleda okom!"
Reče i Kronov sin tad ljubvu zagrlu dragu.
Nova pod njima trava iz sveštene izbije zemlje,
rosni proniknu lotos i šafran i mirisni zumbul
gust i nežan i on od zemlje ih dizaše uvis.
Oboje legoše tu i oblakom lepim i zlatnim
pokriju sebe, a sjajna iz njega kapaše rosa.
Tako bezbedno otac na Gargarskom spavaše vrhu
ljubavlju i snom zanesen u rukama držeći ljubvu.

PEVANJE PETNAESTO
NASLOVLJENO

POTISKIVANJE OD LAĐA

Herino lukavstvo i Posidonova pomoć Ahejcima učinili su da se ratna sreća okrenula. Trojanci beže iz ahejskog tabora. No Zevs se prene iz sna. Vidi da ga je Hera obmanula. Grdi je i otkriva svoju konačnu odluku: Hektor će opet poterati Ahejce do lađa, Ahilej poslati Patrokla u boj, ovaj će poginuti od Hektorove ruke: ali Hektora će ubiti Ahilej, i onda Trojancima ostaje samo poraz, sve do razorenja Troje. Hera se pokorava, odlazi na Olimp, šalje Zevsu Iridu i Apolona. Zevs ih sa Ide šalje Posidonu sa naredbom da se on povuče sa bojišta. Zevsovi poslanici izviđaju Hektora. On satera nanovo Ahejce u njihov tabor. Sam Apolon zatrpa šanac i poruši bedeme. Ahejci uzmiču ka lađama. Uto Patrokle (on se zadržao kod ranjenog Euripila) hita Ahileju. Bliže se Trojanci ahejskim lađama, sa bakljama, da ih spale. Samo se golemi Ajant još hrabro odupire.

Iz petnaestog pevanja, u čijem se naslovu spominje potiskivanje Trojanaca od ahejskih lađa, a ono se stvarno završava ponovnim prodorom Hektorove vojske do ahejskog brodovlja, odabrali smo opet dva odlomka. Prvi kazuje kako Trojanci kreću u protivnapad pod vođstvom Hektora i boga Apolona. Drugi slika golemog i ustrajnog ahejskog junaka Ajanta. On se čudesno propeo nad grčkim brodovljem i brani ga od Hektorove navale. Oba, pak, odlomka otkrivaju nam pesnika Ilijade kako scene iz starog predanja o junacima i bogovima izgrađuje smelo i šara živim bojama epskih upoređenja.

I. Apolon poravnjuje šanac i ruši bedem,
a Trojanci prodiru sve do brodova

Tada se razviče Hektor i Trojcima klikne ovako:
„Na lađe, drugovi, napred! I pustite krvavi šičar!

Koga na strani ja daleko od lađa smotrim,
njega ću onde pogubit', i nikakvi srodnici njega
neće, ii braća ni sestre, na lomači spalit', nego
njega, kad padne, psine razderaće pred našim gradom!"
Tako reče i bičem po plećima udari konje,
kličuć' Trojance i leteć' po četama. Zajedno s njime
ciknuše oni svi i zapregu pognaju konjsku
s golemom vikom. A Febo Apolon pred njima iduć'
lako dubokom šašu raskidaše nogama strane,
zemlju je u njega bac'o i tako širok i ravan
načini put koliko bačeno dohvati koplje,
kad ga izbaci junak ogledajuć' svoju jačinu.
Trojci se rasture onde, a pred njima beše Apolon
egidu noseći skupu. A on je bez ikakva truda
ahejski kidao bedem. I kao kad luđani dečak
različne igre pravi od peska na obali morskoj
pa ih nogama opet i rukama smeša u igri:
tako si veliku muku i znoj, svetlodavče Febe,
i ti Argejcem obar'o, a njih u bežanje nagn'o.
Oni kod lađa stanu i tu proborave malo
jedan opominjuć' drugog i besmrtnim bozima ruke
svaki podigne gore i svima se moliti stane.
Nestor ss najviše tada, Gerenjanin, ahejski čuvar,
moljaše dignuvši ruke nebesima zvezdanim gore:
„Oče o Dive, ako u Argu pšeničnom iko
debela stegna il' ovčja ili goveđa žrtvova tebi
moleć' za povratak srećan, a ti mu obeća migom,
tog se, Olimpljanine, spomeni i nemili danak
spreči i ne daj da tako Trojanci smiču Ahejce!"
Tako u molitvi reče, i mudri Dive zagrmi
silno uslišiv molbu Nelejeva sina starine.
A kad Trojanci začuju grom egidonoše Diva,
napadnu jače Ahejce i ljute zažele se borbe.
Kao što se veliki talas na širokom razlije moru
preko bokova brodu, kad jaki udari vihor
od kojeg najviše znaju nabujati talasi morski:
tako Trojanci s vikom i krikom bedemu priđu,
konje pognaju kroza nj i zametnu borbu izbliza
kopljima oštrim na oba na kraja pri krmama lađa,
jedni s kola a drugi sa lađa - popev se na njih -
motkama dugim na krovu što ležahu onde za bitku
pomorsku okovane, a med im pokrivaše šiljak.

II. Ajant brani lađe

Već se ni Ajantu hrabrom junaku ne svide duže
stajati, kad ostali svi odstupiše ahejski sinci,
nego je stup'o široko po natkrovcima lađenim
vitlajuć velikim kopljem u ruci za pomorsku bitku,
od lakta dvadeset i dva, a obruči na njemu behu.
Kao čovek što vešto na konjima jahati ume,
te je četvoro konja od mnogih zajedno svez'o,
on ih iz polja krene i gradu ih velikom tera
širokim putem, a njega mnogobrojne gledaju žene
i ljudi mnogi, a on sve jednako smotreno goni,
s jednog na drugog skače na smenu, a oni mu lete:
tako je skakao Ajant na krovove lađama brzim
praveći korake duge, a glas mu je stiz'o do etra.

Strašno je vik'o Danajce i sve ih opominj'o stalno svoje šatore da brane i brodove. Ali ni Hektor nije u metežu ček'o med Trojcem, što se pod jakim oklopom bore, nego k'o sjajniki or'o što ume jurnut' na krilata jata uz reku što griskaju travu, na guske, ždralove il' dugošije labude one; tako nasrne Hektor na jednu mrkokljunu lađu pravce skočivši u nju, a Dive ga napred veoma silnom potisne rukom i vojsku osokoli s njime.

PEVANJE ŠESNAESTO NASLOVLJENO

PESMA O PATROKLU

Patrokle preklinje Ahileja da mu dozvoli da pritekne u pomoć saplemenicima, Ahejcima, i povede u borbu Ahilejeve Mirmidonce. Sam Ahilej još ne odustaje od gneva. Ipak daje Patroklu svoju opremu i dozvolu da se bori. Zahteva, međutim, da se Patrokle vrati čim odagna Trojance od ahejskih brodova. U ograšju posustao je već i poslednji branilac ahejskih brodova, Ajant sin Telamonov. Patrokle, opremljem Ahilejevom opremom, desetkuje Trojance. Ubija i Sarpedona, Zevsovog sina. Zanet uspehom zaboravlja na Ahilejev zahtev. Goni Trojance sve do zidina grada. Penje se i na bedeme Troje. Odatle ga otera bog Apolon. Sada se Hektor, ohrabren, okreće na Patrokla. Okršaj traje dugo. Sunce se priklanja zapadu. Apolon najzad udari Patrokla u leđa, te se ovome pomuti svest. Kaciga mu padne, štit odleti. Apolon mu skida Ahilejevu opremu. Sada Patrokla prvo s leđa pogodi Euforb. Onda ga okupi Hektor, od čije ruke Patrokle gine.

Pesmu o Patroklu donosimo u celini. Ona je jedno od ključnih pevanja Ilijade.

PESMA O PATROKLU

Patroklo moli Ahileja da mu dopusti da s
Mirmidoncimi pohita u pomoć Ahejcima

Oko pokrivene lađe junaci se borahu tako,
a tad Patroklo priđe Ahileju, ljudi pastiru,
tople roneći suze k'o izvor-voda u senci,
kada se s hridine strme razliva tamna joj voda.
Kada ga primeti brzi Ahilej, stane ga žalit,
besedu otpočne s njime i krilate prozbori reči:
„Šta si se, Patroklo, usplak'o to k'o devojče ludo,
koje sa materom trči i za skut je hvata i moli
da ga u naručje digne, i ustavlja, a njoj se hiti,
plačući pogleda na nju, dok ona ga ne uzme sebi:
njemu si, Patroklo, sličan kad umilne prosipaš suze!
Da l' ćeš Mirmidonce o čem izvestit' il' samoga mene?
Ili si sam iz Ftije za kakve doznao vesti?
Živi još Aktorov sin Menetije, kao što kažu,
med Mirmidoncem sin Eakov živi još, Pelej,
mi bismo, živi da nisu, za njima tužili mnogo.
Ili naričeš ti za Argejcima ovde što ginu
kod lađa prostranih da bi za nasilje platili svoje?
Kazuj, ništa mi ne krij, da znadem k'o i ti što znadeš?"
Teško uzdišuć' ti mu, o Patroklo konjiče, reče:
„Najjači ahejski borče, Ahileju, Pelejev sine,

nemoj se srdit', jer žalost Ahejce stisnu tolika,
jer već svi junaci, što dosad najbolji behu,
leže u brodovima kad strela il' koplje ih rani:
Tidejev snažni sin Diomed ranjen je veće,
ranjen je kopljanik slavni Odisej i Agamemnon
i Euripil je veće u bedro strelicom ranjen.
Za njih se staraju eno lekari biljari i rane
vidaju. a sad, Ahileju, ti jednomac posta!
Takav mene gnjev ne snašao kakvim ti plamtiš,
nesrećni junače! Kako potomku ćeš koristit' nekom
ako od argejske vojske ne ukloniš sramotnu propast?
Nije ti viteški Pelej, o svirepi čoveče, otac,
Tetida nije ti mati, - no sinje te rodilo more
i strmenite stene, jer nemaš milosrdno srce!
Ako l' od kakva zebeš u duši proroštva božjeg,
ako ti javila štogod od Diva gospođa majka
a ti mene bar pošlji i drugu mirmidonsku vojsku
zajedno sa mnom u borbu, Danajcima svetlost da sine!
Svoje mi oružje daj na ramena da njim se oružam,
ne bi li, smatrajuć' mene za tebe, Trojanci od borbe
prestali, ahejski ne bi l' odahnuli sinovi hrabri
od ratne vreve, ma bio odušak takav i kratak.
Nismo još umorni mi i borce umorne lako
odgnali bismo Troji od brodova i od šatbra."
Tako moljaše slepa budala, jer on je samo
propast i strašnu Keru izmolio samome sebi.

Ahilej dopušta Patroklu da u njegovu oružju
odbije Trojance od brodova

Na nj se rasrdiv Ahilej brzonogi prozbori njemu:
„Avaj, potomče Divov, o Patroklo, šta ti to reče?
Nit mi je stalo do kakva do proroštva koje bih znao
nit mi je javila štogod od Diva gospođa majka,
nego strašna mi žalost u dušu i u srce pade,
kad se usuđuje čovek da otima jednakom sebi
i dar da uzme od onog što snagom je od njega bolji.
Strašna to mi je žalost, jer mnoge već muke podnesoh:
devojk, koju meni pokloniše ahejski borci.
a ja na koplju je dobih kad jaku tvrđavu razorih,
nju Agamemnon meni iz ruku je oteo sebi,
Atrejev silni sin k'o kakvu prezrenu strancu.
Al' što se dogodi, nek se dogodilo! Ne može čovek
goreti gnjevom u duši neprestano. Zaista smatrah
srdžbu da neću pre utišati, graja dok ratna
ne stigne najzad do mojih do brodova. Oružje moje
slavno ti sad na pleća navuci i Mirmidonce
ratoljubive u boj povedi neka se bore.
Kad se na lađe sleg'o već tamni trojanski oblak,
i već pritisnuti Argejci onde gde more
bije o breg, te samo još delić kopna imadu,
ceo pak trojanski grad je sad navalio na njih
zato što više čela od šlema ne vidi mojeg
blizu da blista. Trojanci bi bežeći brzo
šance napunili mrtvacima, kralj Agamemnon
kad bi mi prijatelj bio, a Trojci sad otimlju tabor!
Diomedu, sinu Tidejevu, više ne besni

koplje u ruci da spase od propasti danajsku vojsku.
Ne čuh nn da bi Atrejev sin iz morskoga grla
kliknuo koga, no Hektor vojskomora čuje se svuda
kličuć' Trojance, a oni po celom vrzu se polju,
vika se njihova ori u borbi kad biju Ahejce.
Al' ti, Patroklo, i tako navali snažno i naše
lađe od propasti spasi, da ne bi živijem ognjem
zavatrili njih, a povratak sprečili onim!
Poslušaj mene kao što ja ti u srce mećem,
veliku da mi čast i slavu postigneš u svih
Danajaca, a oni da prelepu devojkju potom
vrate mi natrag i sjajne da poklone jošte dodadu!
Kada brodove spaseš, povrati se; ako li htedne
Herin gromovni muž da slavu ti podari, nemoj
želeti onda da s Trojancima boriš se dalje
ratoljubivim, jer bi mi tim zakratio slavu.
Nemoj se ratom ti ni bojnom vrevom ponosit'
i Trojance smičuć' pod Ilij vodit' Ahejce,
da se ne umeša koji od olimpskih bogova večnih,
jer bog strelac Apolon veoma voli Trojance;
nego se opet obrni čim ahejske brodove spaseš,
i vojske ostavi obe nek po polju produže borbu!
Kad bi otac nam Div, Atena i Apolon dali,
nijednog Trojca ne minula smrt koliko ih ima,
niti Argejca, nego iz nevolje spasli se nas dva
i mi trojanske svete razvalili bedeme sami!"

Ajant se pred Hektorom mora povući,
Trojanci zapale Protesilajevu lađu

Dok su se oni tu razgovarali jedan sa drugim,
ne mogne Ajant odolet', jer strele već padahu nanjga.
Divova slomi mu volja otpornost i hrabri Trojanci
bacajuć' strele, a blistavi šlem na njegovu čelu
strašno je zveket'o gađan, jer mnogo padaše strela
šlemu o zaklone lepe. Već levo rame se bircu
umori blistavi štit neprestano držec', al' ipak
nisu ga mogli pokrenut' i ako ga gađahu strelom.
Već je dis'o sve teže i teže; a znoj mu je silan
curio veće iz udova svih, te nikako nije
mog'o da odahne, i zlo već svud se gomilalo na zlo.
Sada mi kažite, Muse, vi stanarke olimpskih dvora,
kako je vatra prva na brodove ahejske pala!
Hektor Ajantu priđe i jasenovo mu koplje
velikim prebije mačem baš pri kraju pod rtom,
koplje mu sasvim preseče, a Ajant, sin Telamonov,
samo krnjavim krajem u ruci zavitla, - a od njegovog
na zemlju medno oštrice daleko odleti i zvekne.
U besprekornom srcu Ajant razazna i s božijih dela
zadršće sav, jer sve im osnove ratne razbij'o
silni munjobija Div, a Trojcima pobeđu dav'o.
Izmakne on se od strela. A oni večiti oganj
na lađu bace, i po njoj plam neutrnjiv je lizn'o.

Nagnan od Ahileja, Patroklo oblači njegovo oružje

Tako se lađa najzad razgori. Tad se Ahilej
u oba udari boka i Patroklu prozbori ovo:

„Ustaj, Patroklo, robe božanski, na kolima borče,
jer već vidim kod lađa gde bukti razorni oganj!
Samo da Trojci lađa ne zauzmu i bežanje spreče!
Oružje brže navlači, a ja ću skupiti borce!"
Reče, i blistavu med navuče Patroklo na se.
Najpre nazuvke oko goleni svojih navuče
sjajne. što ih zakovčavahu kovče od srebra,
oko grudi oklop navuče što je bio
oklop Eakova brzog potomka, - šaren i zvezdan.
Na pleći baci mač od medi poklinčen srebrom,
zatim teški štit i veliki u ruke uzme.
Snažnu pokrije glavu majstorski pravljenim šlemom
s konjskim repom, i kita odozgo strašno se tresla;
prihvati ubojna koplja što za ruku zgodna mu behu.
Ali ne prihvati on potomka Eakova koplje
veliko, teško i jako; ni jedan nije Ahejac
mogao vitlati njime, Ahilej samo je znao
peljijski jasen zavitlat', što njegovu dade ga ocu
Hiron s Peljijskog vrha, da smrt junacima sprema.
Automedontu rekne da brže upregne konje,
svome za lomivojskom Ahilejem najdražem drugu,
on mu najverniji beše u boju da zapoved čeka.
Automedont mu i sad brzotrke upregne konje
Ksanta i Balija, što je k'o vetar trčahu oba,
Harpija nekad Podarga Zefiru ih rodila vetru
kada je pasla jednom na luci uz Okean vodu.
A u povodu on povede Pedasa dobrog,
kojeg Ahilej dobi grad kad zauze Etionov,
ako i smrtan, konj taj i besmrtne stiz'o je konje.

Ahilej oruža, vrsta i sokoli Mirmidonce

Tad Mirmidoncima u sve šatore pođe Ahilej
te ih stane oružat', a oni mesoždernim slični
vucima što je jakost u grudima imaju silnu
i što jelena snažnog s rogovima žderu u gori
pošto ga zakolju, te im se čeljust crveni od krvi,
potom u čoporu trče svi ka tamnoteki izvor,
s površja jezikom tankim da crnu vodicu hlapću,
krvave bacaju grude iz sebe, a nimalo njima
ne dršće srce u grudma, a svima je trbuh naduven:
tako mirmidonske mudre starešine učine tada
žurbu oko drugara Eakova brzog potomka:
med njima Areju slični Ahilej svuda se kret'o
te je sokolio borce štitonoše i njihne konje.
Brodova brzih beše pedeset što ih pod Trojom
vođaše ljubimac Divov Ahilej; u svakom brodu
beše pedeset drugara momaka što držahu vesla;
postavi pet za vođe od onih u koje se uzd'o
da naređuju oni, a sam je vlad'o nad svima.
Jedan vođaše odred **Menestije**, oklopnik sjajni,
sinak **Sperhija reke** što teče iz nebeskih vrela,
koga lepotica rodi Pelejeva kći Polidora
Sperhiju neumornom, k'o žena spavavši s bogom,
ali **za oca mu smatran je Bor**, Perijerov sinak,
za kog se udade javno neizbrojne dobivši dare.
Drugom odredu beše starešina smeoni Eudor,
devičin sin, kog rodi Filantova kći Polimela,

lepa igračica ona što jaki je Argoubica
zavole kada je smotri gde u kolu boginje hučne
Artemide zlatne strele što nosi s momaka igra.
U sobu popne se gornju spasavalac Hermija s njome
te je tajno obleži i dade joj sina Eudora
blistavoga, brzog veoma u trku i borbi.
A kad bolodavna njega Ilitija na svet donese
te on ugleda zrake sunčane, tad snažni Ehekla,
Aktorov sin, Polimelu odvede u dvorove sebi
pošto joj dade silnu množinu darova, a dobro
otrani Filant stari i odnegova dečaka,
od srca voleći njega k'o svoje rođeno dete.
Treći vođaše odred **Pisandar**, Memalov smeli
sinak, što beše iza drugara Pelejeva sina
najbolji borac na koplju med Mirmidoncima svima.
Četvrti vođaše odred starina konjanik **Fenik**,
a peti Alkimedont, nezazorni sinak Laerkov.
A kad vojvode sve i njihove borce Ahilej
dobro uvrsta, onda zapovedi žestokim rečma:
„Niko, Mirmidonci, nek ne zaboravi pretnja
kojima kod lađa brzih Trojancima prećaste dosad,
dok sam se gnjevio ja, i krivistn mnne ovako:
,Strašni Pelejev sine, ta žučju te dojila mati,
nemilosrdni, siliš drugare da kod lađa budu,
u lađama moroplovnim svi odjedrimo sada
nazad, kad ti je srdžba tolika osvojila dušu!
Tako na zborovima govoriste, al' sad se velje
ratno pokazuje delo, za kojim žuđaste pređe,
srce ko junačko ima, s Trojancima neka se bije!“
Tako reče i srce i volju podstače svakom.
Jače se odredi zbiju, kad reči kraljeve čuju.
Kao kad čovek zid od kamenja podiže gustog
visokoj kući k'o branik od sile vetrova jakih:
tako se kacige guste i pupčasti štitovi slože,
štit se sasta sa štitom i šlem sa šlemom sa borcem
borac; a grivasti šlemi dotakoše zaslone sjajne
kad bi se nagnuli borci; toliko se stisnuše gusto.
Svima na čelu dva u oružju behu junaka,
Patroklo i Automedont, obojica jednakog srca,
pred Mirmidoncima bitku da biju.

Ahilej prinosi žrtvu Divu i moli mu se
da Patrokla obdari slavom i srećnim. povratkom

Ali Ahilej

krene tada u šator, te kovčegu umetnom, lepom
poklopac digne; njega srebrnoga Tetida njemu
u lađu dade staviv u njega košulja dosta,
vunениh prostiraka i struka od vetra što brane;
i lep je kondir bio u njemu, - rumeno vino
nije niko ispij'o iz njega, a ni Ahilej
nije drugome bogu do Divu žrtvov'o iz njegovog.
Kondir prihvati taj iz skrinje i sumporom najpre
očisti njega i potom u čistoj ispere vodi,
onda opere ruke i rumena zagrabi vina,
stane se molit stavši sred dvorišta, izlije vino
gledajuć' na nebo, a to munjobija opazi Dive:
„**Dive, dodonski kralju i pelaški** štono daleko

vladaš u Dodoni hladnoj, gde **Seli, vračevi tvoji**,
kraj tebe prljavih nogu na goloj prebivaju zemlji!
Kad ti se pređe pomolih, ja ti se tada domolih,
obraz mi sačuva ti i Ahejce pokara ljuto,
dela mi sada jošte i ovu usliši želju:
ja ću ostati sam u taboru okolo lađa;
a s Mirmidoncima mnogim drugara svojega šaljem
u boj, - i slavom njega, munjobija Dive, obdari,
srce u grudma njemu obodri, neka i Hektor
vidi da li se i sam u boju ume da bije
ratni moj drug, il' onda tek strašne njegove ruke
besne kada ga ja u borbu i kreševo pratim!
A čim od lađa borbu i graju otisne ratnu,
neka mi čitav se vrati do brzih brodova mojih
s oružjem svim i družima što se bore izbliza!"
Tako molitvu reče, i Div ga saslušā mudri,
jednu mu ispuni želju, a drugu odbi mu otac.
dade od lađa da se odagnaju borba i pokolj,
ali ne dade Patroklo živ da se vrati iz borbe.

Tako se pomoli Divu te izlije žrtvu Ahilej,
potom se vrati u šator i kondir vrati u kovčeg,
onda stane pred šator, u duši šćaše da vidi
kako se strašno onde Trojanci s Ahejcima kolju.

Patroklo s Mirmidoncima napada Trojance

Tad se oko Patrokla junaka uvrstaju družu
svi pod oružjem da na Trojance smeono jurnu.
Odmah nadirat' stanu k'o zolje što žive kraj staze,
koje dečaci znaju da draže po navici svojoj,
svagda zadirkuju njih kraj staze gde imaju gnezda,
ludi, jer mnogima time pripremaju nevolju opštu;
ako čeljade kakvo na putu se nameri na njih
te ih nenamerno smete, a one s junačkim srcem
napred polete sve i svoju zaštićuju decu:
s takvim srcem i dušom junaci mirmidonski sada
jurnu od brodova brzih. i silan urnebes nastā.
Tada vikne Patroklo i družima naredi ovo:
„Mirmidonci, družu Ahileja, Peleju sina,
budite, drugovi, hrabri, sa zanosom jurnite besnim
Peleja sinu slavu da steknemo što je prvi
kod lađa junak s drugarima što je biju izbliza;
a da Atrejev snn Agamemnon silan daleko
vidi svoj greh što nije Ahejca poštov'o prvog!"
Tako reče te srce i volju podstakne svakom.
Potom zajedno jurnu na Trojce, a okolo svuda
strašno zaječaše lađe od ahejskog klicanja silnog.
A kad smotre Trojanci Menetiju hlabroga sina
i drugara s njim gde u oružju blistaju svome,
svima zadržće srce, i vojska se stane kolebat'
misleći da je kod lađa brzonogi Pelejev sinak
gnjev ugasio svoj, prijateljstvu se vratio opet.
Svaki se osvrne kud će od preke smrti umaći.

Patroklo pogubi Pirehma i odagna Trojance od lađa

Patroklo prvi tada zavitla blistavim kopljem

uprav usred sredine, gde najveća bejaše vrea
ozad pri krmi lađe junaka Protesilaja,
i **Pirehma** zgodi, što **Peonce** na kolima
vođaše iz **Amidona, od Aksija** široke reke.
U rame zgodi ga desno, u prašinu nauznak padne
bolno zajecavši, a Peonci njegovi druzi
svi se rasture, jer je strah Patroklo nagnao u sve
smaknuvši vojvodu njihna, u borbi što bejaše prvi.
Od lađa otera Trojce i gorući ugasi oganj.
Lađa ostane na po izgorela: tad se Trojanci
s golemom vikom razbeže, i Danajci ponovo jurnu
prostranim lađama svojim, i silna zaori se graja.
Kao kad s visokog vrha na kakvoj golemoj gori
rastera guste magluštine pokrov munjobija Dive,
pa se vidici pokažu svi i vrhovi gorski
granu i dolovi s njima, te pukne beskonačni eter:
tako i Danajci. čim su od lađa uklonili oganj,
odahnu malo, al' još vojevanju kraja ne beše,
jer pred Areju dragim Ahejcima nisu još Trojci
nagnuli bezobzirce u begstvo od brodova crnih,
nego se opirahu i jedva se stanu povlačit".

Bojevi pojedinih vojvoda

Bojni se potom rasturi red, i vođa je tada
vođ ubij'o. A prvi je sin Menetijev smeli,
kad se Arejlik njemu okrenuo, odmah u bedro
oštrim ga zgodio kopljem i probio koplje kroz njega:
udarac slomi mu kost, te ničice sruši se na tle
onaj, a junački potom Menelaj Toanta rani
u grudi gole kraj štita, i kolena razdreši njemu.
Filejev sin tad smotri Amfikla kad navali nanjga,
ali ga on preteče i u gornje pogodi stegno,
gde su mišići ljudski najkrupniji; šiljak
od koplja njemu žile preseče, i tama mu pokrije oči.
Nestorov sin Antiloh Atimnija udari oštrim
kopljem, i njemu slabine probode od medi koplje,
ničice padne Atimnij, a Maris jurne izbliza
na Antiloha kopljem, zbog brata paloga ljutit,
pošto je stao pred mrtvog; bogoliki junak Trasimed,
pre no udari Maris, preteče ga i pravo zgodi
u rame odmah, i vrh kopljani od mišice ozgo
Marisu odere lakat i kost mu prebijs sasvim,
padne, teško zaječi, i tama mu na oči legne.
Tako obojica oni od dvojice svladani braće
krenu u Ereb. **Sarpedonovi hrabri drugari.**
vični koplju: otac im Amisodar Himeru
otrani besnu neman, na propast ljudima mnogim.
Ajant, Ojlejev sin, na Kleobula skoči i njega,
jer se spotak'o onde u vrevi, uhvati živa,
u vrat mu odmah mač sa balčakom zari i život
uzme; krvca mu zagreje mač, a onome oči
krvava pokrije tama i smrti silna sudbina.
Sukobe se Penelej i Likon, jer nijedan od njih
nije pogodio kopljem, jer oba ga bacili behu
uzalud: jedan se mačsm zatrči na drugog, i Likon
slomi Peneleju obod konjogrivog šlema, al' pukne
balčak u mača, tad njega Penelej udari u vrat

pod uho, i mač prodre unutra, a koža se sama
držaše, glava se nagne, i kolena malakšu njemu.
Nogama brzim Merion Akamanta stigne i zgodi
u rame desno, kad je uzići na kola hteo.
Sruši se s kola Akamant, i mrak mu se na oči raspe.
Idomenej usta Erimantu nemilom među
zgodi, i od medi koplje proleti sasvim te izbi
ispod moždana dole i bele razbi mu kosti,
zube mu izbije sve, a obe se njegove oči
napune krvce, te na nos i usta krv mu poteče
kada zinu, i mračan zaogrne smrtni ga oblak.

Trojanci beže zajedno s Hektorom.

Danajski svaki taj vođ po jednog ubi junaka.
Kao grabežljivci vuci kad na jagnjad udare slabu
ili na jarad te ih iz celoga izvlače stada,
što se raspe po gori zbog nehatnih njihovih pastira,
a kad oni to vide, na plašljive navale stvore,
tako Danajci jurnu na Trojce. A ovi se bega
zlohućnog sete, i odmah od žestoke prestanu borbe.
Veliki Ajant žuđaše udilj da Hektora zgodi
oklopnika, al' ovaj veštini vojevanja vičan
volujskim sakrivši štitom ramena široka svoja
čuv'o se zviždanja strela i zvižjuka mednih kopalja.
Znađaše da se doista obrnula pobeda bojna
ali je stajao još i drage spasav'o drugare.
Kao s Olimpske gore što oblak iz blistavog etra
ide u nebeski prostor kad razastre Dive oluju:
tako se usikću Trojci i od lađa tada potrče,
više ne idahu natrag u redu. Brzotrki konji
Hektora oružana izvezu, i on tad borce
ostavi trojske što ih preko volje ustavlja šanac.
Mnogi brzonogi konji kolovozni prelome kola
spreda na rudi i od kola potom potrče pod jarmom.
Patroklo iđaše napred Danajcima kličući silno,
a zlo Trojancima misleć'. A oni vikom i trkom
puteve napune sve i raspu se; sve se je gore
diz'o u oblak prah, a konji kopita jakih
u grad bežahu prugi od lađa i od šatora.

Patroklo prelazi šanac
i Trojancima preseče bežanje u grad

Gde bi Patroklo vid'o u vojsci najveći metež,
iš'o bi s kolima kličuć'; i pod osovine borci
glavačke padahu s kola i prevrtahu se kola.
Tada preskoče šanac brzonogi besmrtni konji,
što ih Peleju bozi k'o sjajne poklone daše,
trčeći napred: Patrokla na Hektora gonjaše srce,
jer ga šćaše pogubit', al' njega konji izvezu.

Kao kad se teško u jesenji danak zacrni
od bure zemlja, kad vodurinu gromovnik Dive
silnu lije u gnjevu da grešne pokara ljude
koji na silu sudeć u skupštini navrću pravdu,
pravicu gone i ništa za odmazdu ne haju božju,
tada potoci svi od silne nabujaju kiše,
mnoge bregove tada odranjaju potoci bujni.

u more grimizno oni sa bukom velikom teku
sunovrat s visokih gora i radove pustoše ljudske:
tako i kobile trojske od trčanja dahtahu vrlo.
Al' kad je falange veće Patroklo razredio prve.
lađama pogna ih natrag i spreči im bežanje u grad,
ma koliko su hteli, no on ih klaše sredinom
između lađa i reke i gradskog visokog zida
besno pavaljujuć' na njih i pokaje mnoge junake.
Pronoja tada prvog probode blistavim kopljem
u grudi gole kraj štita i udove razdreši njemu,
padne i teško zaječi. A Patroklo napadne tada
na Enopova sina, na Testora, koji se beše
na dnu glatkih kola ščućunjio, jer se od straha
pomeo, padnu mu uzde iz ruku; njemu Patroklo
kopljem desnu čeljust probode i razbije zube.
s kolnog naslona kopljem ga svučē k'o ribar što sedi
negde na strmenoj steni te iz mora okretnu ribu
gore na koncu povučē i na kuki od medi sjajnoj:
tako ga kad je već zev'o na blistavom potegne koplju
te ga baci na usta, i život mu ode kad pade.
Ali potom Patroklo Erilija kamenom zgodi
usred glave, kad ovaj na njega navalio beše:
glava mu na dvoje prsne pod kacigom teškom, i ničke
pade on na tle, i smrt dušogubna oblije njega.
Padoše zajedno s njime Amfoter, Erimant, Epalt,
Ehij, Damastorov sin Tlepoem, i s njime Piris,
Ifej, zatim Euip i Argejin sinak Polimel,
sve ih po redu Patroklo s hranodavkom sastavi zemljom.

Sarpedon se sukobi s Patroklom

Al' kad smotri Sarpedon gde njegovi bespasni druzi
poginuše od ruku Patrokla, Menetiju sina,
Likijce stane božanske korit' i vikat' im ovo:
„Stid vas, Likijci. bilo! Kud bežite? Sada ste brzi!
Ja ću izići na megdan junaku ovom da doznam
ko je ta napast što zla već stvori Trojancima mnoga,
jer je kolena on razglobio borcima mnogim!"
Tako reče i s kola u oružju na zemlju skoči.
A čim Patroklo smotri Sarpedona, iz kola đipi.
Kao jastreba dva krivonokta, krivokljuna kad se
biju na strmenoj hridi i pište prodornim glasom:
tako se vičući oni zaletē jedan na drugog.

Razgovor Divov sa Herom o sudbini Sarpedonovoj

Krona lukavog sin, kad vide ih, sažali oba.
Heri on prozbori tada i sestri svojoj i ženi:
„Avaj, kad mi po sudbi od ruke Patrokla Sarpedon
od svih ljudi meni najmiliji treba da padne!
Srce se meni koleba u grudma kad pomislim ovo:
ili da živa njega iz bitke suzonosne maknem
te ga na polje plodno u Likiju odavde metnem,
ili da pustim da sin Menetijev ubije njega."
Na to odgovori njemu kravooka gospođa Hera:
„Kronov strahoviti sine, ta kakvu izusti reč to?
Hoćeš li čoveka smrtna, već davno predanog sudbi,
vratiti natrag iz borbe i okova svirepe smrti?

Radi, al' nećemo tebi odobriti bogovi drugi.
Drugo mislim ti reći, a ti to u srce stavi:
ako Sarpedona živa u njegove pošalješ dvore,
pazi da ne htedne jednom od bogova i drugi koji
dragoga svojega sina iz bitke ukloniti ljute,
mnogi se sinovi bore božanski kod velike tvrđe
Prijamove, te bi razgnjevio ocele njihne.
Ako je drag ti Sarpedon, i žali ti srce za njim,
pusti ga samo nek sada u strašnom pogine boju
a od ruke Patrokla junaka, Menetiju sina;
ali čim ostave njega i život i poslednji datak,
pošlji po njega Smrt i slatkoga Sna, pa nek njega
nose dok ne stignu s njim u Likiju široku zemlju;
tu će ga braća pogrepsti i svojta i nadgrobnu humku
nasut' i spomenik dići; jer takva je mrtvima pošta!"
Reče, te poslušaj reč joj i ljudma i bozima otac.
Krvave izlije kaplje odozgo na zemlju poštu
odajuć' dragome sinu kog šćaše pogubit' Patroklo
u trojskoj grudastoj zemlji, daleko od zemlje otaca.

Savladan od Patrokla,
Sarpedon na samrti zove Glauka da ga pokaje

Kad su se jedan drugom već približili oni.
onda Patroklo tu Trasimela pogodi slavnog,
koji je odličan vozar gosparu Sarpedonu bio,
zgodu ga u donji trbuh i udove razdreši njemu.
Tada Sarpedon sjajno na Patrokla izbacila koplje,
ali ga promaši, nego Pedasa udari konja
kopljem u desno pleće, te Pedas na samrti njisne
te se u prašinu sruši zacvilev, i ode mu duša.
Oba se razdvoje konja, i jaram se slomi, a uzde,
kada se povodnik svali u prašinu, spletu se njima.
Ali kopljanik slavni Automedont nađe već pomoć,
mač dugovrhi od svojeg povuče krepkoga bedra,
skoči i povodnika odseče, zalud ne mahnu;
konji stadoše opet uz rudu i ravno pod uzde.
Opet se susretnu oni dušogubni megdan da dele,
i cilj promaši opet Sarpedon blistavim kopljem:
opet nad ramenom levim Patroklu preleti oštrice
koplja te ne rani njega; al' tada mahne Patroklo
kopljem, a ono zalud ne ode iz njegove ruke,
nego zgodu gde opna okružuje srce što kuca.
Struši se; kao kad hrast il' topola na zemlju padne
ili omorika vjita, drvodelje što je u gori
bradvama oštrim podseku da građa za brodove bude,
tako se pruži, legne pred konje i pred kola onaj,
lelekne, te mu ruke u prašinu krvavu grunu.
Kao što na stado nasrne lav i zakolje bika,
sjajna bika i jaka med govedma sporo što idu,
i bik pridavljen gine u raljama krčeći lavljim:
tako je vođa Likijcem štitonosnim besneo ginuć'
od Patroklovih ruku, te dragog zovne drugara:
„Dragi moj Glauče, borče med ljudima sada ti treba
da si kopljanik vičan i da si neustrašen ratnik,
sada užasnog rata zaželi, ako si brzac;
najpre likijske sve starešine za boj ohrabri
svuda obilazeć' oko Sarpedona bitku da biju!

Potom od medi kopljem za mene bori se i sam,
jer ću ja docnije tebi sramota i poruga trajna
u sve ostati dane, Ahejci ako li sada
svuku oružje s mene u borbi što kod lađa padoh.
Nego se junački drži i sve junake sokoli!"
Tek što izrekne to, on skonča, te mu svršetak
oči pokrije i nos, a na grudi onaj mu petom
stane te koplje izvuče iz tela zajedno s opnom:
Tako mu Patroklo dušu izvuče s vrhom od koplja.
A Mirmidonci konje pridrže što dahtahu onde,
šćahu oni da beže gosparova ostaviv kola.

Glauk se moli Apolonu da mu izvida ranu,
što ovaj i čini

Glas taj kad stiže, Glauka strahovita osvoji žalost,
srce se obrne njemu kad nije mog'o pomoći.
Lakat pritisne dlanom, jer ljuto ga bolela rana,
što mu je, kad se na zid na visoki penjao, zada
strelom Teukar kad je odbij'o propast od druga.
Tad se on Apolonu streljaču pomoli rekav:
„Čuj me, gospode, što se na plodnom likijskom polju
nahodiš ili u Troji, al' svugde možeš da čuješ
žalosna borca, k'o mene što sada osvoji žalost;
ranu evo strašnu imadem, desnicu svoju
ljuto bolovi muče, a ne može krv se osušit',
rame se moje veće ukočilo od rane ljute,
koplje ne mogu čvrsto da držim ni da se borim
kad u dušmane zađem. A najbolji pogibe junak
Divov sin Sarpedon, - ne spase Dive ni sina.
Nego o, gospode, ti isceli grdnu mi ranu,
bolove moje utišaj i daj mi snage da kliknem
likijskim družima svojim i sve ih ohrabri za boj,
i sam da se oko mrtvacu ovoga borim!"
Tako se pomoli on, i Feb Apolon ga čuje,
bole mu zagasi odmah i crnu mu osuši krvcu
od rane grdne i potom junaka zadahne snagom.

Glauk hrabri Likijce i trojanske vojvode,
naročito Hektora, da se bore za mrtvog Sarpedona;
a Patroklo Ahejce i oba Ajanta

Glauk oseti sve to u duši i radostan bude
što mu veliki bog tad molitvu ispuni brzo.
Najpre likijske svud starešine obiđe i sve
ohrabri da se oko Sarpedona mrtvoga biju.
Potom krene među Trojance korakom dugim,
Pulidamantu, sinu Pantoja, Agenoru divnom,
ode Eneji i još do Hektora s oružjem mednim.
Blizu se primakne njima i krilate prozbori reči:
„Hektore, ne misliš više zacelo na pomoćnike,
štano život svoj daju za tebe od očinske zemlje
i prijatelja daleko, i ti ih ne želiš da braniš!
Avaj, pade Sarpedon, štitonosnim Likijcem vođa,
koji je Likiju pravdom i snagom štitio svojom,
sad ga Patroklovim kopljem pobedio medeni Arej.
Nego pomozite, dragi, i sramotu primite srcu
oružje Mirmidonci da s njega ne svuku i mrtva

da ga ne nakažu ljuti zbog danajskih palih junaka, što smo ih kopljima mi pogubili kod brzih lađa"" Tako im reče, a bol neodoljiv osvoji Trojce i neprebolan, jer im Sarpedon branilac beše gradu, mada tuđinac, jer s njime su krenuli borci mnogi, a on je bio nad borcima borac u borbi. Krenu na Danajce smelo, a vođa im bejašs Hektor zbog Sarpedonove smrti ljut; Ahejce pak pagna u boj Menetijev sin **Patroklo, smeon rutavko**, prvim Ajantima probesedi besnim po sebi: „Ajanti, sada vam drago nek bude da bijete bitku kakvi bejaste i pre med ljudma il' budite bolji! Pao je junak Sarpedon što prvi navali na zid ahejski. Nego kad bismo nakaziti mogli mu telo pošto ga otmemo, svući s ramena oružje i onda kojeg mu druga braniča, pogubit' nemilom među!" Reče, a oni i sami za borbu bejahu spremni.

Borba oko Sarpedonova tela

A kad sa obe strane pojačaju odrede bojne Trojci i Likijci, Mirmidonci i borci Ahejci, s užasnom vikom se strče za mrtvog bitku da biju, i tad u boraca svih zazvekeće oružje bojno. A Div nad užasnu borbu navuče smrtonosnu tamu, oko dragog mu sina da boj smrtonosniji bude. Prvi potisnu Trojci svetlooke natrag Ahejce jer nije najgori borac mirmidonski pogoden bio, sin Agakleja hrabrog junaka divni Epigej, koji je vladao nekad u žitelja punom Budeju; ali kad nećaka pogubi svog i oružje svuče, Peleju pribegne on i Tetidi srebrnih nogu, oni ga s lomivojskom Ahilejem poslaše Troji obilnoj konjima lepim s Trojancima bitku da bije. Baš kad mrtvog zgrabi Sarpedona, Hektor ga svetli u glavu kamenom zgodi, i cela Epigeju glava nadvoje prsne pod teškim pod šlemom, i nad mrtvacem ničice pade, i smrt dušogubna oblije njega. Žalost obuzme tada Patrokla za palim drugarem, te kroz prvoborce on se zatrči jastrebu sličan štono čvorke i čavke u bežanje nagnati ume: tako si pravce na Trojce i Likijce tada nasrn'o Patroklo, konjiče bojni, zbog svojega gnjevan drugara. I Stenelaja, dragog Itemenu sina, on zgodi kamenom u vrat, i žile na vratu mu polomi njime. Tad se ratnici povuku i Hektor blistavi s njima. Koliko može doseći izmetanje džilita dugog, što ga izmetne čovek za venac kad ogleda snagu ili u ratu kad se s dušogubnim dušmanim' bije: toliko uzmaknu Trojci Ahejci kad navale na njih. Glauk se obrne prvi, štitonosnim Likijcem vođa, i on dragoga sina Halkonu Batikleja hrabrog pogubi što je dvore u Heladi im'o, veoma blagom i srećom bogat u mirmidonskom rodu. Njega u grudi Glauk po sredini pogodi kopljem iznenada obrnuv se kad gotovo beše ga stig'o: padne i teško zaječi. Ahejce osvoji ljuta žalost, kad hrabri im pogibe borac; veoma Trojanci

radosni budu. Oko mrtvacu navru, ali Ahejci
ne zaborave hrabrost, no junački navale na njih.
Tada oružana Trojanca smakne Merion,
smelog Laogona ubi, Onetoru sina, što Divu
Idskom sveštenik beše, a narod ga gled'o k'o boga.
NJega pogodi onaj pod čeljust i uho, i brzo
iz njega duša odleti, i mrska ga zahvati tama.
A na Meriona potom Eneja izbací koplje.
Mišljaše da ga zgodi pod štitom sakriven kad priđe.
Ali pogledav napred Merion se ukloni koplju,
jer se nagnuo napred, a dugačko koplje se ozad
u tle zabije, i kraj kopljani se odmah zatrese,
onda siloviti Arej zaustavi letenje koplja.
Tako hitnuto koplje Enejino u zemlju zadre,
kada zalud izleti iz čvrste njegove ruke.
Plane gnjevom u duši Eneja i prozbori ovo:
„Moje bi koplje za svagda, Merione, smirilo tebe,
da te pogodih ako i jesi odličan igrač!"
Na to kopljanik slavni Merion odgovori njemu:
„Jesi ti snažan, Eneja, al' teško je tebi ugazit'
život ljudima svima, u odbrani ko ti u susret
dođe, al smrtan si čovek i ti! Da pogodim tebe
i ja oštrljatim kopljem po sredi, ako i jesi
hrabar i u ruke svoje se uzdaš, meni si dao
slavu, a dušu bi dao Aidu, konjiku slavnom".
Reče i ukori njega sin Menetijev smeli:
„Šta to besediš tu, Merione, odlični borče?
Neće ti, dragi moj, Trojanca od pogrdnih reči
mrtvog napustit', no pre će još koga pokriti zemlja.
Samo ti ruke vrede u boju, a reči u veću;
zato ne treba reči, no junački treba se borit!"
Tako reče i krene, a za njim bogoliki borac.
Kao što klopot stoji u planinskom dolu kad ljudi
dubove seku, a njihna daleko se razleže graja:
tako se prosuo zemljom i širokim stazama njenim
gromot od oružja njihna i štitova građenih dobro
kad su se mačima onde i kopljima dvortnim bili.
Tada ni pažljivo oko Sarpedona poznalo ne bi,
jer je strelama sav i prahom i krvlju obliven
bio od glave odozgo pa sve do prstiju nožnih.
Oni se oko mrtvacu neprestano vrzli k'o muve
što u čobanskom stanu kraj muzlica punijeh mleka
zuje u proletno doba kad lonci su do vrha puni:
tako su oni pored mrtvacu vrzli se onde.

Divova odluka- Hektor beži,
a s njime Trojanca i Likijci

Nikada nije Div od kreševa besnog okren'o
očiju sjajnih, no svagda u duši gled'o je borce
misleći veoma mnogo o smrti Patroklovoj bi li
i njega onde u ljutoj u borbi blistavi Hektor
kraj Sarpedona podobnog bogu pogubio kopljem
te mu oružje svuk'o s ramena, il' bi Patroklo
mnogim poveć'o još junacima nevolju tešku.
Dok je mislio smisli da ovo će najbolje biti:
neka čestiti drugar Ahileja, Peleju sina,
potisne Trojce i oklopnika Hektora s njime

gradu trojanskom opet i mnoge liši života.
Najpre umetne Div u Hektora plašljivo srce,
te on u kola skoči i nagne da beži te drugim
Trojcima vikne da beže, jer nasluti merila sveta
Divova. Tada ni jaki ne ostanu Likijci onde,
nego se rasture svi, kad kralja u rpi mrtvaca
vide ranjena srca; a mnogi i drugi behu
pali kraj njega kad Div strahovitu nameni borbu.
Tada oružje sjajno s ramena Sarpedona divnog
Mirmidonci svuku, i junački Menetijev sinak
da ga druzima da ga do prostranih brodova nose.

Apolonovo staranje oko Sarpedonova tela

Tad Apolonu Div progovori oblaka skupljač:
„Nuder, dragi moj Febe, iz strela Sarpedona palog
sada iznesi i crnu sa njega očisti krvcu,
pa ga dalje odnesi i umij potom u reci,
namaži ambrosijom, u besmrtno ruho obuci!
pa ga Snu i Smrti, bliznovima, ostavi potom,
hitrim pratiocima, a oni brzo će njega
preneti na polje plodno u široku likijsku zemlju;
tu će ga braća i svojta pogrepsti i humku nad grobom
nasut' i spomenik dići, jer takva je mrtvima pošta."
Reče, i poslušā dobro Apolon svojega oca.
I on s Idskih planina u kreševo spusti se strašno,
odmah iz strela on Sarpedona podigne divnog,
pa ga dalje odnese i umije potom u reci,
namaže ambrosijom, u besmrtno ruho obuče.
Potom ga poveri Snu i Smrti, blizancima dvoma,
pratiocima hitrim, a oni ga brzo u letu
na polje plodno prenesu u široku likijsku zemlju.

Patroklova kobna odluka i dalji podvizi

Tada konjima vikne Patroklo i Automedontu
goneći trojske borce i likijske, ali veoma
pogreši ludak; da je Ahilejev pamtio savet,
bio bi svirepoj sudbi i mračnoj utek'o smrti.
Nego jača je volja u Diva nego u ljudi,
te i hrabra nagna u bežanje borca, lako
uzme mu pobeđu, a drugom na borbu opet sokoli;
tako je i sada i njemu u grudima podstak'o srce.
Koga prvoga onde i koga poslednjeg ubi,
Patroklo, kada su bozi u propast pozvali tebe?
Prvoga ubi Adresta, Autonoja, zatim Ehekla,
Perama, Megada i još Epistora i Melanipa,
zatim Elasa, Munija s njime i još Pilarta:
te je pobio tada, svi drugi mišljahu bežat'.

Apolon odbija Patroklov napad na trojanske bedeme

Tad bi Ahejci bili osvojili trojanske kule
kopljem Patrokla, jer on je toliko hitao napred,
ali je Feb Apolon na kulu sazdano lepu
stao, junaku snujući zlo, a Trojce pomažuć'.
Triput Patroklo se pope na ivicu visokog zida,
ali ga u tri maha Apolon odbije nazad

besmrtnim rukama svojim potiskujuć' blistavi štit mu.
A kad četvrti put Patroklo jurne k'o demon,
strašnim glasom vikne i zapreti strelac Apolon:
„Beži, potomče Divov, Patroklo, ne da ti udes
kopljem svojim tvrđu da razoriš Trojaca smelih.
A ni Ahileju, mnogo od tebe boljem junaku!"
Reče, i Patroklo unazad se mnogo povuče,
jer Apolona se boj'o rasrdit', slavnog streljača.

Patroklo gine od Hektorova koplja

Hektor kod Skejskih vrata zaustavi konje i topot,
misleć' bil' opet u vreme ih nagn'o zašavši u boj
ili bi borcima vikn'o do bedema neka se zbiju.
Dok je tako razmišlj'o, Apolon se približi njemu,
pošto se načini sličan čoveku snažnu i kršnu,
Asiju, koji je bio konjomori Hektoru ujak,
rođeni brat Hekabin, a sin Dimanta joj oca.
Frigija mu je domaja, a pored Sangarija vode.
Podoban tome sin progovori Divov Apolon:
„Hektore, zašto presta od borbe? Ne priliči tebi!
Ej da sam jači toliko koliko sam slabij' od tebe,
na zlo bi svoje ti od borbe uzmic'o tada!
Nego na Patrokla deder čvrstonoge poteraj konje,
ne bi l' ga kako savlad'o, a slavu ti dao Apolon!"
Tako reče i bog se u ratni povrati metež,
a tad naredi hrabrom Kebrionu blistavi Hektor,
neka potera konje u borbu, a Feb Apolon
zađe u redove guste i grdno ahejske zbuni
borce, a Trojance i Hektora obdari slavom.
Drugi napusti Hektor Danajce i ne hte ih biti,
samo na Patrokla on čvrstonoge potera konje.
A s druge strane s kola Patroklo na zemlju skoči
noseć' u levici koplje, a desnicom podigne kamen
blistav, oštrljat da ga obuhvatit' mogla mu ruka.
Napne se, baci ga - nije oklev'o napadom svojim -,
ne baci zalud, njima vozara Hektoru zgodi
Kebriona, što sin od inoče Prijamu slavnom
bejaše, njega u čelo, kad uzde držaše, zgodi
kamenom oštrim, i kamen mu obe obrve smrska,
kost ne može odolet', te u prah oči mu obe
pred noge padnu, a sam iz lepo građenih kola
padne podoban roncu, a duša ostavi kosti.
Viteže Patroklo, ti ovako navali nanjga:
„Junak je zaista hitar, koliko se prevrće lako!
Kad bi zalutao nekud u sinjem ribovitom moru,
mnogo bi čeljad nahranio ostrige tražeć'
skačući iz lađe brze, i ako je pučina burna
kada on s kola ume da po polju lako se valja.
I među Trojcima, dakle, ronaca doista ima!"
Rekavši to junaku Kebrionu krene Patroklo
kao lav se zaletav, što harajuć' torove budi
u grudi ranjen i život zbog smelosti izgubi svoje,
tako, Patroklo, ti na onoga pomamno skoči.
Hektor pak na drugoj strani sa kola na zemlju sleti.
Za Kebriona oni k'o lavovi otpočnu borbu
koji se, prkosa puni i gladni, jedan sa drugim
biju na gorskom vrhuncu ubijene košute radi:

tako, rad mrtvoga borca, dva boju vična junaka,
sin Menetijev junak Patroklo i blistavi Hektor
jedan drugoga htede da svirepom među probode.
Za glavu dohvati Hektor mrtvaca, ne htede pustit',
za nogu s druge strane Patroklo; ostali borci
trojski i danajski stanu u besnoj da mere se borbi.
K'o što se Euro i Noto u guduri planinskoj rvu,
jedan se nadmeće s drugim da dubokom šumom potresu,
jasenom ili bukvom il' drenkom, tankokornim drvom,
jedno prema drugom drvo dugovrhe savije grane
s velikom hukom, sve gromot i lomnjava stoji drveta:
tako Ahejci i Trojci navalivši jedni na druge
stanu se biti, ni jedni na begstvo ne pomisle strašno.
Oko Kebriona mnoga zabola se oštra kopljeta,
a i krilate strele s tetiva što puštene behu,
veliko kamenje mnogo o štitove borcima beše
tresnulo oko njega, a on je u vijoru praha
ležao velik i pružen zaboraviv borbu sa kola.
Dokle je sunce jošte po sredini šetalo neba,
gađahu strele sa strana obeju. a padahu borci.
A kad se nagnulo sunce, te volove treba ispreći,
i tada preko sudbine Ahejci bejahu jači.
Oni Kebriona trgnu junaka iz strela i vreve
trojanske, i tu njemu s ramena oružje svuku.
Tad se na Trojce Patroklo zatrči muke im snujuć'.
Triput se tada zatrči Areju podoban brzom
s užasnom vikom i pobi tri puta devet junaka.
A kad četvrti put se zatrči podoban bogu,
onda osvanu tebi, Patroklo, svršetak života,
jer se u ljutoj borbi Apolon strahoviti sretne
s tobom. Al' dolazak njegov u vrevi ne primeti junak,
jer mu dođe u susret pokriven debelom maglom.
Stane za njim i njega u leđa i široka pleća
udari rukom, te svet se pred očima borcu zavrti.
Tad mu Feb Apolon sa glave kacigu baci:
s cevima ona i s oblučjem zvečec' pod nogama konjskim
valjaše se; a griva na njojzi se uprlja krvlju
i prahom: nisu to pređe, doduše, dopuštali bozi
da bi se taj konjokrivni šlem u prahu kotrljo,
nego je čuvao glavu Ahileju borcu božanskom,
svetlo mu branio čelo, a Div tad Hektoru dade
da ga nosi na glavi, jer blizu već beše mu propast.
Celo u rukama koplje dugoseno Patroklu se slomi,
veliko, teško i jako i s okovom, sa remenom s pleća
na zemlju padne mu štit što lepo oivičen beše.
Najzad mu odreši oklop sin Divov, gospod Apolon.
Srce onesvesne njemu, a kolena malakšu svetla.
On se prenerazi tada, a ozad oštro mu koplje
među ramena baci u leđa **dardanski borac**
Euforb, Pantojev sin, što nadmaši svoje vršnjake
bacanjem koplja i borbom sa kola i trčanjem brzim:
on je srušio s kola već dvadeset boraca dotad,
mada prvi put tada k'o učenik uđe u borbu.
On je prvi što na te, o viteže Patroklo, koplje
baci, al' te ne smače, zagrebe i vrati se četi,
jasen-koplje izvuče iz tela, ali Patrokla
ne smede dočekat', bez oružja mada je bio.
A Patroklo, slab zbog udarca boga i koplja,

pobegne među guste drugare od propasti bežec'.

A čim blistavi Hektor junaka smotri Patrokla kako se povlači natrag a oštrim pogoden kopljem, on mu kroz redove priđe i odmah rani ga kopljem u dno slabina i med kroz njega probije sasvim. Padne, teško zaječi, a osvoji žalost Ahejce. Kao što arslan u borbi silovita savlada vepra, koji se, obesni oba, na gorskom biju vrhuncu oko maloga vrela, jer oba žele da piju: sav se vepar zaduv'o, al' arslan ga savlada najzad: tako Prijamov sin Menetija junačkom sinu, koji poubija mnoge, na koplju život izvuče. Hektor. kličući nad njim, progovori krilate reči:

„Negde si nad'o se već, o Patroklo, razrušit' grad nam, trojanskim ženama snov'o da otmeš danak slobode i odjedriti s njima u dragu očinsku zemlju, ludače, al' njih brane u trku brzonogi konji Hektorovi u borbi; med borboljubivim Trojcem sam ja prednjačim kopljem i strašni odbijam od njih sužanjstva dan, a tebe sada će jastrebi jesti. Bedniče, ništa ti nije Ahilej pomog'o jaki, koji je ost'o, a tebe opominj'o negde ovako:

„Nemoj mi se, Patroklo, o borče na kolima vratit' prostranim brodovima, vojskomori Hektoru pre no sudba ti dade da razdreš na grudima krvavu košu!'

Tako ti reče negde i ludo ti podstače srce."

Sasvim nemoćan ti mu, Patroklo, odgovor dade: „Hektore, sada se hvališ veoma, jer bozi ti daše pobedu: Kronović Div i Apolon savladavši mene lako i svukavši sami s ramena oružje meni; takvih da mi je došlo u susret dvadeset junaka, svi bi propali ovde kad moje smakne ih koplje, nego me Letin sin i svirepa pogubi sudba, a med borcima Euforb, a ti me ubijaš treći. Drugo još ću ti reći, a ti to u srcu pamti: ni sam nećeš dugo već živet', nego i tebe blizu čeka već propast i neminovna sudba kada te ubije divni Ahilej, Eakov potomak!"

Tako to reče i odmah svršetak pokri ga smrtni, duša mu ostavi ude i brzo odleti Aidu svoju oplakujuć' sudbu i ostaviv snagu i mladost.

NJemu i mrtvu još odgovori blistavi Hektor: „Zašto mi proričeš samo, o Patroklo, nepadnu propast? Ko zna neće l' Ahilej. lepokose Tetide sinak, život izgubiti pre od mojega pogođen koplja?"

Reče te mu iz rane izvuče od medi koplje stavši mu na grudi petom, natraške ga gurne od koplja. A tad odmah kopljem poleti na Automedonta. bogu sličnog vozara Eakova brzog potomka, jer ga žudaše ubit'. Al' brzi ga konji izvezu besmrtni, sjajni poklon što Peleju daše ga bozi.

PEVANJE SEDAMNAESTO
NASLOVLJENO

MENELAJ SE ODLIKUJE

Borba se nastavlja oko mrtvoga Patrokla. U ovom okršaju odlikuje se Menelaj. On ubija Euforba. Ne može da zaustavi Hektora. Ovaj se dokopa Ahilejeva oružja i stavlja ga na sebe. Hektor onda uzmakne pred Ajantom, sinom Telamonovim, ali ga izgrdi Glauk, pa se on, u Ahilejevu oružju, vraća sa velikim ljudstvom u bitku. Borba oko Patroklovog tela besni. Gusta je magla pala po bojištu. Patroklovu smrt u taboru oplakuju besmrtni Ahilejevi konji. (Ahilej još ne zna za Patroklovu pogibiju.) Atena i Apolon raspaljuju borcu. Ajant moli Zeusa da borcima podari bar svetlost, da u svetlosti ginu. Zevs odagna maglu. Sada tek Menelaj otpošalje vesnika Ahileju sa vešću i Patroklovoj smrti. Trojancima je ratna sreća naklonjena. Ahejci s mukom iznose telo Patroklovo sa bojišta.

Iz sedamnaestog pevanja donosimo kratki odlomak o tuzi Ahilejevih besmrtnih konja za mrtvim Patroklom. Kroz epski motiv progovara shvatanje o zlehudoj sudbini smrtnoga čoveka.

I. Ahilejevim konjima koji oplakuju udes Patroklov, Div u srce vraća snagu

Tako se borahu onde, a gvozden je oružja zveket
kroz beskonačni etar do visokog dopir'o neba;
ali Ahilejevi konji, od bitke stojeć' daleko,
plakahu tada pošto za svojega čuše vozara
da ga vojskomora Hektor u prašinu obori mrtva.
Automedont hrabri, sin Diorejev, brzim
bičem je često ih šib'o i bio, često je njima
ljubaznih reko reči i često pretio njima:
ali ni lađama brzim, ni širokom Helinu moru
nikako ne hteše krenut' ni u boj među Ahejce.
Nego kao što stub nepomičan stoji na grobu
pokojnog nekog čoveka, muškarca ili i žene,
tako stajahu konji nepomično kraj kola lepih,
zemlji spustivši glave, i na zemlju njima od kanja
tople suze su tekle, jer plakahu svoga vozara
žaleći za njim veoma, a bujna se prljaše griva
pošto im s ajma pade niz jaram na obe strane.
Kad ih Kronović smotri gde plaču, žao mu beše,
te mahne glavom i svojem progovori srcu ovako:
„Jadnici, zašto vas samo poklonismo Peleju kralju,
smrtnom čoveku, a vi ste mladi i besmrtni oba!
Zato l' da budete tužni k'o nesrećna ljudska stvorenja?
Nema zanago ništa kukavnije nego je čovek
od svih bića što dišu na zemlji i gamižu po njoj.
Ali u blistava kola ni Hektor, Prijamov sinak,
neće uprezati vas ni vozit' se, neću mu dati.
Nije l' mu dosta što ima već oružje i tim se hvali?
Ali ću kolena vama i srce zadahnuti snagom,
te ćete iz vreve bojne i Automedonta spasti
prostranim lađama, jer ću Trojancima dati još slavu
neka ubijaju dok do pokrivenih ne prodru lađa
i dok se ne smiri sunce i sveta se ne spusti tama.
Tako reče i konje tad velikom zadahne snagom.
A kad prašinu oni sa grive na zemlju stresu,
brzo kola provezu kroz Trojce i kroz Ahejce.

PEVANJE OSAMNAESTO
NASLOVLJENO

KOVANJE ORUŽJA

Glas o pogibiji njegovog druga Patrokla stiže napokon i do Ahileja. Junaka obrva silna bol. Jauke mu čuje i boginja Tetida, na dnu mora. Ona pohita da sazna kakav je jad snašao njenoga sina. Odvraća Ahileja od boja, ali uzaman. Kazuje mu da sačeka dok mu od boga Hefesta donese novu opremu. Tetida odlazi na Olimp. Patroklovo telo još nije sasvim bezbedno. Trojanci pokušavaju i dalje da ga otmu ahejskim junacima koji ga odnose. Hera uto poruči Ahileju neka se pojavi na bedemu ahejskog tabora i zaplaši Trojance. Ahilej to učini. Donose mu Patroklovo telo. A Hera požuruje zalazak sunca jer sa danom i boj prestaje. Oprezni Pulidamant savetuje Hektoru da se, s vojskom, povuče u grad. Hektor ga ne posluša i logoruje u polju. Ahilej oplakuje Patrokla. Hefest kuje opremu za Ahileja.

Osamnaesto pevanje donosimo u celini. Započinje scenom između ojađenog Ahileja i njegove božanske majke. Završava se opisom štita koji božanski kovač Hefest kuje za Ahileja, ukrašujući ga prizorima iz ratničkog i mirnodopskog života.

KOVANJE ORUŽJA

Ahilejeva slutnja i jadikovanje na glas o Patroklovoj smrti

Tako se oni onde k'o ognjeni borahu plamen,
a Antiloh brzi Ahileju stiže k'o glasnik.
Nađe ga ispred lađa što uvis im kljunovi idu,
gdeno sluti u duši što već se dogodilo bilo;
teško brižan on svojoj progovori junačkoj duši:
„Avaj meni, što se **dugokosi opet Ahejci**
zbunjeni po polju vrzu i svojem brodovlju trče!
Da me bogovi samo u ljutu ne uvale žalost
kako me mati izvestila rekavši da će
još za mojeg života od trojanske dušmanske ruke
najbolji Mirmidonac sa žarkim se rastati suncem.
Zanago junački sin Menetijev pao je sada!
Smelan borac! A ja mu govorio neka se vrati
od lađa potisnuv oganj, a s Hektorom da se ne bori.“
Dok je o tom razmišlj'o u svojem srcu i duši.
njemu pristupi bliže već ponosnog Nestora sinak
tople lijući suze i glasove kaže mu bolne:
„Peleja iskusnog sine, vaj meni, čućeš veoma
žalosne glase, oh to da nije se nikada zbililo!
Mrtav leži Patroklo bez odore, već se oko njegovog
biju, a odoru sam sjajnošlemi uze mu Hektor!“
Reče, a nanjga se spusti oblačina žalosti mračne.
Tad on prljavog praha obema rukama uzme,
pa ga prospe po glavi i ljupko naruži lice,
crni pepeo njemu na košulju sedne božansku.
A sam se izvali on u prašinu velik i golem,
potom rukama stane i ružit" i čupati kosu.
Robinje što ih k'o plen s Patroklom odveo nekad
žalosnim glasom zavrište, iz čadora potrče
sve Ahileju hrabrom, i rukama u grudi svaka
robinja stane se biti, i kolena malakšu svakoj.
S druge naricaše strane Antiloh roneći suze,
ruke Ahileju držeć', u junačkom stenj'o je srcu,
jer se boj'o Ahilej da vrata ne prereže gvožđem.

Tetidino naricanje za sinom

On tad jaukne strašno, a čuje ga gospođa majka
sedeć' u morskoj dubini kraj starca svojega oca,
odmah zalelekne ona, i Nerejke boginje sve se
zbiju oko nje što ih u dubokom bejaše moru.

Stigoše Talija, Glauka i s njome još Kimodoka,
Spija, Neseja i Toja i Halija očiju kravljih,
Kimotoja, zatim Akteja, s njom Limnoreja,
Melita, Amfitoja i Jera i s njom Agava,
Dota i Prota, Ferusa i s njima još Dinamena,
Deksamena stiže, Amfinoma, Kalijanira,
Dorida, Panipa s njome i još Galatija slavna,
i Nemerta, Apseuda i s njima Kalijanasa,
med njima behu Klimena, Janira i s njima Janasa,
Mera, Oritija i s njima lepokosa još Amateja
i druge Nereju ćerke sve u morskoj dubini.
Srebrnu pećinu ispune svu, i sve se tada
u grudi stanu da biju, a tužnjavu Tetida počne:
„Čujte me, Nerejke sestre, da sve me čujete dobro
i da znate koliko u svojem sam žalosna srcu.
Teško nesrećnoj meni, junaka materi jednoj
što sam rodila sina, a borca besprekornog, snažnog
iznad junaka sviju, a on mi k'o mladika izbi,
ja sam odgajila njega k'o biljku u pitomoj bašti,
potom u svijenim ja ga u lađama poslah u Troju,
da se s Trojancima bije, al' neću ga dočekat' više
da bi se vratio kući u dvore Peleju ocu.
Dok mi on živi jošte i svetlost gleda sunčanu,
mora jadovat', a ja mu kad priđem ne mogu pomoći.
Al' sad idem drago da vidim dete i čujem
kakva snađe ga žalost, jer on je od bitke daleko."

Tetida s Nerejkama kod Ahileja i njen razgovor s njim

Reče i ostavi spilju, a s njome i boginje sestre
suzeći krenu, i morski oko njih razbij'o se talas.
A čim one stignu do trojanske grudaste zemlje,
hitro popnu se na breg po redu, mirmidonske lađe
oko Ahileja brsca gde sve povučene behu.
Teško je stenj'o Ahilej kad priđe mu gospođa majka.
gorko leleknuvši ona sinovlju prihvati glavu
i naričući ove progovori krilate reči:
„Dete, što kukaš? I kakva u duši snađe te žalost?
Reci, nemoj mi kriti jer Div je izvršio ono
što si ga molio pređe i ruke mu podiz'o uvis
da bi kraj krma svi se Ahejci u nevolji našli,
videć' s njima da nisi, da sramotne poraze trpe."
Njoj Ahilej brzi odgovori uzdišuć' teško:
„Majko moja, zacelo Olimpljanin izvrši sve to,
ali kakva mi radost od toga kad mi Patroklo
poginu dragi? Všpe od sviju ga cenih drugara,
uprav k'o svoju glavu. Izgubih ga, Hektor ga smače,
oružje - divota ga videt' — on s njega golemo svuče,
lepo, a dar taj sjajni Peleju dadoše bozi
onoga dana kad smrtnom čoveku te daše za ljubu.
Oh, da si ostala onde sa besmrtnim sestrama svojim
i da je doveo Pelej za ljubu smrtnicu koju!
A sad moraćeš i ti pretrpeti golemu žalost
kad ti pogine sin, jer njegova dočekat' nećeš
povratka kući, kad srce ni meni ne kaže da ću
živeti duže i biti med ljudima, dokle god Hektor
svoj ne izgubi život od mojega pogođen koplja,
i tim ne otkaje smrt Patrokla, Menetiju sina!"

Na to roneći suze odgovori Tetida njemu:
„Rano, sine moj, život izgubićeš, kako i kažeš,
jer posle Hektora odmah i tebi je suđen svršetak.“
Njojzi turoban vrlo Ahilej odgovori brzi:
„Da mi je umreti odmah, kad nisam mog'o pomoći
svome ubijenom drugu što pade od svojeg daleko
očinskog doma, a ja mu nedostah da branič mu budem
od opasnosti smrtne, a sada mi povratka nema
dragoj očinskoj zemlji, ne dođoh da spasem Patrokla
a i druge, što mnogo ih divni pogubi Hektor,
nego kod brodova sedim, beskoristan teret na zemlji,
takav kakav Ahejac medoruhi nije u borbi
nijedan, a u zboru junaka odličnijih ima.
Samo iz roda božjeg i ljudskog da nestane svađe
i gnjeva koji i mudra čoveka goni da besni!
Mnogo je slađi gnjev od meda što teče iz usta
i što kao dim se u grudima podiže ljudskim:
tako sada borcima kralj Agamemnon rasrdi mene,
nego se mahnimo toga što zbi se, mada smo jadni,
samo ded srce drago u grudma obuzdajmo silom!
A sad idem da stignem ubicu mile mi glave,
Hektora: potom će sudba na mene, kada je htedne
Div da izvrši meni i drugi besmrtni bozi.
Ni sam Herakle snažni od sudbe se nije spas'o
koji je gospodu Divu Kronionu najdraži bio,
nego ga savlada udes i Herina užasna srdžba.
Tako ću i ja. ako sudbina me jednaka čeka,
ležat' ubijen. Zato sad želim slavu da stečem.
Neka Trojanka mnoga i Dardanka s dubokim pasom
rukama obadvema od svojih obraza nežnih
otare suzu kad je na glasno jecanje nagnam,
neka saznadu kako u borbama dugo me nema!
Mada me voliš, ne brani mi boj, nagovorit' me nećeš!"
Njemu odgovori na to srebronoga Tetida ovo:
„Zanago istinu reče, o dete! Neću te korit'
preku kad odgoniš propast od druga kad jadi ih biju.
Ali je od medi lepa i blistava odora tvoja
u trojskim rukama sada. NJu sjajnošlemi Hektor
na ramenima nosi i diči se njome. Al" kažem,
neće se dičiti dugo i njemu skončanje je blizu.
Al' ti nikako nemoj u kreševu ulazit' bojno
pre nego očima svojim gde stižem ugledaš mene:
sutra ti rano ću doći, kad svane i ograne sunce,
doneću oružje lepo od gospoda boga Hefesta."
Tako boginja reče i svojega ostavi sina,
vrati se sestrama morskim i prozbori njima ovako:
„Vi zaronite sada u široko naručje morsko,
vidite morskog starinu, u dvore dođite ocu,
pa ga izvestite o svem, a ja na široki Olimp
idem Hefestu, slavnom veštaku, ne bi li hteo
oružje slavno i sjajno sakovati mojemu sinu."
Tako im reče, a one u talase zarone morske,
a na Olimp odleti srebronoga boginja potom
Tetida, dragome sinu da oružje slavno donese.

Hektor uzalud pokušava da odvuče Patrokla

Noge nju odnesu na Olimp. Tada Ahejci

s golemom vikom bežeć' od Hektora borce što smiče
veće Helinu moru i prostranim laćama stignu.
Ne bi mrtva Patrokla Ahejci s nazuvkom lepim
spasli tada iz strela, Ahileju dragoga druga.
jer ga stigoše opet brzotrki konji i vojska
i sin Prijamov Hektor u napadu podoban ognju.
Tripud ga za noge ozad potegnulo blistavi Hektor
želeć' da ga odvuče, Trojance klicaše glasno:
tripud Ajanta oba, navalivši junaštvom besnim,
potisnu od njega mrca, a on bi, uzdajnom snagom,
sada se u bojnu vrevu zaleteo, sada bi opet
stao kličući glasno, al' nikad hitao nazad.
Kao što riđega lava veoma gladna od strva
ne mogu čobani poljski odagnati, tako ni oba
Ajanta oružana ne mogoše Hektora divnog,
Prijamova sina, od mrtvog odagnati tela.

Hera Ahileju šalje Iridu s porukom
da se pojavi na šancu

On bi oteo mrca i beskrajnu stekao slavu
ali Irida brza vetronoga s Olimpa sinu
dolete Pelejevu sa vešću nek oružje uzme
krišom od Diva i drugih bogova, jer posla je Hera:
bliže priđe junaku i krilate prozbori reči:
„Ustaj, Pelejev sine, od svih najstrašnijih ljudi.
kreni da braniš Patrokla, rad kojega užasan pokolj
nasta pred brodovima. Tu junak smiče junaka,
jedni mrtvoga brane Patrokla, a drugi ga silom
hoće u tvrđu odvući u **vetroviti Ilij.**
Najviše trudi se da ga odvuče blistavi Hektor:
njegovo goni ga srce da s nežnoga vrata odseče
glavu Patroklu, jer je na kolac želi namaći.
Nego ustaj i više ne leži! U duši se stidi,
što je Patroklo ost'o k'o igračka trojanskim psima!
Tvoja će biti sramota, donese l' se nagrđen mrtvac!"
NJozi odgovara na to brzonogi divni Ahilej:
„Ko te od bogova meni k'o glasnicu, Irido, posla?"
NJemu odgovori na to krilonoga boginja brza:
„Hera je poslala mene, ta slavna Divova ljuba,
ne zna to Kronov sin na visokom tronu, a ne zna
nikoji besmrtnik drugi što živi na Olimpu snežnom."
NJož odgovori na to Ahilej brzonogi ovo:
„Kako bitku da bijem? Jer u njih je oružje moje!
A mati reče mi draga da za boj se spremi ne smem
pre nego očima svojim je vidim gde dolazi meni:
jer mi obeća lepo od Hefesta oružje donet".
Ne znam nikoga drugog od koga bih oružje uz'o
osim štita što Ajant sin Telamonov ga nosi.
Ali i on se sam med ratnicima nahodi. mislim,
oko tela palog Patrokla boreć' se kopljem."
NJemu odgovori na to vetronoga Irida brza:
„I mi to dobro znamo da u njih je oružje tvoje,
nego ti samo onako kraj šanca Trojancima svani
ne bi l' ih spopao strah i ne bi l' vojevati oni
prestali, ahejski ne bi l' odahnuli sinovi hrabri
od ratne vreve, ma bio i malen odmor od borbe."

Ahilej rasteruje Trojance - Patroklo donesen u tabor.
Prevremeno smirivanje sunca

Kad mu naredi tako, brzonoga Irida ode.
Tada bozima dragi Ahilej usta: Atena
egidu s resama njemu na pleća junačka baci.
Boginja divna njemu ovenča oblakom zlatnim
glavu i plamen sjajni na njemu zapali tada.
Kao iz grada dim nebesima kada se diže
s ostrva negde daleko za koje se dušmani bore;
građani ceo se dan u strašnoj ogledaju borbi
iz grada svojeg, a kada već jarko smiri se sunce,
guste se vatre razgore po ostrvu, sjajan se od njih
uvis uzdiže plamen, i susedi mogu ga videt'
ne bi li s lađama došli da nevolju odbiju ljutu:
tako se plamen s glave Ahileju pod nebo diz'o.
Od zida stupi samo do šanca, među Ahejce
ne zađe, jer je mudri materin pamtio savet.
Onamo stade i vikne. a Palada potom Atena
krikne, a zabunu strašnu med Trojce baci Ahilej.
K'o što se čuje glas od trube što silno zatrubi
kad se okolo grada dušogubni dušmani vrzu:
tako se tada glas potomka Eakova čuo.
A kad metalni glas Eakova čuju potomka,
svima se srce zatrese. Lepogrivi njihovi konji
s kolima navale natrag, jer slučajahu žalost u duši:
spopadne strah vozare. kad večitu primete vatru
gdeno strašno vrh glave junaku Peleja sinu
gori, što je Atena sovooka zaždila beše.
Triput na šancu divni Ahilej zaklikće glasno,
triput povuku se Trojci i pomoćnici im slavni.
Ali dvanaest onde jupaka najboljih zgine
od kopljeta svojih i kola. Ahejci Patrokla
tada veselo spasu od naleta strelica oštarih
te ga na nosila metnu; a druzi ga okruže dragi
plaćući, zajedno s njima Ahilej brzonogi krene
tople roneći suze, kad vernoga ugleda druga
gdeno leži na odru oštricom koplja proboden.
NJega je s konjima on i s kolima slao u borbu,
ali ga nije živa na povratku doček'o više.
Neutrudno pak sunce kravooka gospođa Hera
pošalje nek u Okean preko volje uroni svoje.
Smiri se supce, i potom Ahejci se odmore divni
od te žestoke borbe i jednako strašnoga rata.

Trojanci većaju. Pulidamantov savet da se Trojanci
povuku u tabor Hektor odbacuje

A s druge strane Trojanci od strašne se bitke povuku,
potom brzotrke konje od kola otpregnu svojih,
na zbor se zbirati stanu, na večeru ne misleć' jošte.
Dubeci učine zbor i niko ne smede od njih
sedeti, jer su drhtali svi što ponovo tada
svanu Ahilej, a dugo od ljutog ustez'o se boja.
Trezveni Pantojev sin Pulidamant stane ovako
zboriti njima, jer on je budućnost znao i prošlost,
Hektoru bejaše drugar, a jedne se rodiše noći,
rečima on, a Hektor odličniji bio je kopljem.

Taj probesedi njima u nameri dobroj i rekne:
„Pametno mislite, družu, jer ja vam svetujsm: treba
u grad se vratiti odmah i ne čekat' zoru božansku
na ravnici kod lađa; od bedema mi smo daleko.
Dokle se ljutio onaj na Agamemnona divnog,
dotle mogli smo lakše s Ahejcima voditi borbe:
tada se rado i ja odmarah kod brodova brzih
misleć' osvojiti lađe na oba uzvite kraja.
Al' sad strašno se plašim Pelejeva brzoga sina:
kakvo je pomamno srce u njega, neće on hteti
ostati na polju, gdeno Trojanci i gde Ahejci
jupački dele borbu u sredini, nego će krenut'
za tvrđu da se bore i za naše biju se žene.
Nego krenimo u grad! U posluh, jer tako će biti!
Sada je Pelejeva brzonogog odbila sina
noć ambrosijska, ali u oružje hrupi li sutra
te nas ovde zateče, tad mnogi dobro će njega
poznati: veselo onaj u Ilij doći će sveti
koji umakne, a mnoge Trojance jastrebi i psi
ješće, - glas taj daleko od mojih ušiju bio!
Ako li savet primite moj, i ako smo tužni,
vojska nam noću biće na zbornom na mestu, a tvrđu
braniće visoke kule i visoka vrata i vratna
zaključana široka i glatka zglobljena krila.
A sutra zora kad svane na oružje skočivši svi mi
na kule stanimo! Onda lelekaće ako se htedne
od lađa stigavši brzih za bedeme boriti s nama.
On će se lađama vratit kad visokovrate konje
svakoje nasiti trke natrčav se okolo grada.
Ali hrabrost mu neće dopustit' da provali u grad
nit će ga srušit', pre ga brzotrke poješće psine."
NJega pogledav mrko sjajnošlemi prozbori Hektor:
„Pulidamante, to što govoriš nije mi drago,
ti nam svetuješ bežat' u tvrđu i zbiti se u njoj.
Zar tesnoće među zidovima niste još siti?
Pređe za Prijamov grad su svi govorili ljudi
smrtni da mnogo zlata imade u njemu i medi,
al' sad je lepota blaga iz dvorova nestalo naših,
mnoga dragocenost naša u Frigiju i Meonsku lepu
zemlju na prodaju ode, jer Div se veliki ljuti.
A sad kad mi je dao da slavu kod lađa steknem
Krona lukavog sin i do mora Ahejce da dognam,
ludače, nemoj takve u narodu misli iznosit',
nijedan poslušat' neće Trojanac, to neću dopustit'.
A svi, k'o ja što kažem, postupimo sada ovako:
najpre večerajte, a svaki u odredu svojem,
na stražu pazite potom, i svaki nek ostane budan!
Koji je Trojac za svoje i suviše zabrinut blago,
neka ga pokupi svega i narodu dade da troši,
bolje je domaći neko nek uzme ga nego l' Ahejci!
Sutra u osvit zore na oružje skočivši svi mi
ljutu otvorimo borbu kod ahejskih prostranih lađa!
Ako je zanago divni Ahilej kod lađa ust'o,
lele njemu zaželi l' u borbu! U ljutom boju
ja mu se uklanjat' neću, nego ću stati nasuprot,
ili će mene on savladati il' ću ja njega.
Opšti je Enijalij: on ume da smakne ubicu."
Tako im zboraše Hektor, i odredi kliknuše troje

ludi, jer njima razuma Atena Palada uze.
Hektora pohvale Trojci što opasan dade im predlog,
piko Pulidamanta, što savet rsče im dobar.

Patroklo na odru. Naricanje

Večerati' uzmu svaki u odredu svojem, a celu
ridahu noć Mirmidonci i plakahu palog Patrokla.
Pelejev sin među njima tužnjavu otpoče tužnu
ruke vojskomorne svoje drugaru na grudi metnuv;
vrlo je gorko rid'o k'o lavica dugačke grive,
kojoj laviće mlade iz šikare ugrabi lovac,
a nju obuzme žalost kad onamo podockan stigne,
prođe kroz dolove mnoge potražujuć' tragove lovcu
ne bi l' ga našla gdegod, jer ljuta je razdire srdžba:
tako ridajuć' teško on Mirmidoncima rekne:
„Avaj, ludu reč izgovorih onoga dana
kad sam u dvoru junaka Menetija tešio onde;
rekoh dopratit' natrag u Opoent slavnog mu sina
kada razori Ilij i dobije deo od plena.
Ali Div ne ispunjuje sve što ljudi zažele!
Isto tle zakrvavit' obojici nama je sudba
ovde pod Trojom, jer neće ni mene na povratku mojem
starac konjanik Pelej u dvoru pozdravit' svojem,
a ni Tetida mati, no ovde me pokriće zemlja.
Ali kad posle tebe, o Patroklo, pod zemlju idem,
neću te ja sahraniti pre no amo donesem
glavu i oružje tvoga ubice. Hektora hrabrog!
Ovde pred lomačom tvojom pogubiću trojanskih dvanaest
svetlih mladih sinova, srdit zbog tvogjeg ubistva.
Dotle ćeš kod naših lađa savijenih ležat' onako,
Trojanke oko tebe i Dardanke s pasom dubokim
plakaće tebe obdan i obnoć lijući suze,
sve što ih snagom svojom i dugačkim stekosmo kopljem,
kad smo ljudima smrtnim razorili gradove cvetne."
Tako reče i zovne drugare divni Ahilej
uz vatru tronožac velik da pristave, i da što brže
operu rane mrtvom Patroklu od krvi i praha.
Oni za kupanje bakrač na žarku pristave vatru,
naliju vode u njega i pod njim drva podžegu.
Trbušast tronožac oganj obuhvati, voda uzavri.
Ali kada im voda u blistavoj medi uskipi,
oni operu mrca i blistavim nataru uljem.
rane mu napune mašču što ležaše godina devet.
Potom ga metnu na odar i tananim pokriju platnom
od nogu sve do glave, a belim pokrovom ozgo.
Cele noći oko Ahileja brzonogog borca
plakahu Mirmidonci Patrokla i ridahu za njim.

Razgovor Divov sa Herom

A Div progovori Heri, i sestri svojoj i ljubi:
„Najzad za rukom ti pođe, kravooka gospođo Hero,
da brzotrskog digneš Ahileja! Zanago nisu l'
rođeni sinovi pravi **Ahejci dugokosi** tvoji?"
NJemu odgovori na to kravooka gospođa Hera:
„Kronov strahoviti sine, ta kakvu izusti reč to?
Može i smrtan čovek čoveku ispunit' želju,

koji je samo smrtnik i nije toliko mudar,
-a ja koja se zovem od sviju boginja prva,
jednom zbog svojeg porekla, a drugom što tvojom se ljubom
zovem, a ti nad svima nad besmrtnim bozima vladaš,
ja da, ljuta na Trojce. ne mogu im snovati jade?"
Tako se oni rečima tim razgovarahu onde.

Tetida u Hefestovu dvoru

Potom u dvor Hefestu srebronoga Tetida stiže
u kuću zvezdanu, večnu, med božjim dvorima slavnu,
a sam je sebi hromac sagradio od medi kuću.
Nađe ga, a on se znoji i hita, uz mehove svoje
vrti se, tronožaca u svemu dvadeset pravi
da mu uza zid stoje u odaji tvrdoj i lepoj,
svakom točkove zlatne ispod nogu postavi njima,
da mu se sami od sebe na zboršpte bogova kreću
i da se vraćaju opet u dvore, divota za oko.
Dotle gotovi behu, al' umetnih na njima jošte
drški ne beše; baš ih dodav'o i kovao čavle.
Dok se trudio oko tog veštinom svojom i umljem,
boginja pristupi njemu srebronoga Tetida blizu.
Lepa je Harita smotri s povezačom belom na glavi
izišav pred nju, a ona veštaku slavnom bejaše ljuba,
uzme je za ruku, stane govoriti i ovo joj rekne:
„Šta te u kuću našu, dugoruha Tetido, vodi.
časna i nama draga? U dvore nam dolaziš retko.
Nego bliže mi priđi k'o gosta da poslužim tebe!"
Tako reče i napred povede je boginja divna.
Potom je sedne na stolac što krase ga klinci od srebra,
na lep, umetan stolac, i podlogu pod noge metne.
Slavnoga zovne veštaka Hefesta i ovo mu rekne:
„Dođi Hefeste, amo, jer tebe Tetida traži!"
Slavni odgovori ljoj rukotvorac rečima ovim:
„To je boginja moćna i časna u dvore mi došla,
koja je spasla mene kad bolan padoh daleko
odlukom matere moje kučkooke, koja me htede
sakriti hromog. A tada u duši bih podneo mnogo
da me Eurinoma ne skri u krilu i Tetida s njome,
Eurinoma, ćerka **Okeana zavojitoga**.
Devet godina kovah pored njih umetna dela:
kovče, svijene grivne i minduše, nizije jošte
u spilji prostranoj, silni oko mene Okean je tek'o,
buč'o i penio se, za mene nikoji drugi
ne znađaše ni besmrtni bog ni ikoji smrtnik,
samo Tetida znaše i Eurinoma, koje
behu me spasle. A evo sad ona mi u kuću dođe:
spasenje treba da sasvim lepokosoj Tetidi platim.
Nego ti sada pred nju položi poklone lepe,
dok ja mehove spremim i ostale alatke svoje."
Reče i zaduvan tada od nakovnja usta gorostas
hramljuć', a mučno se pod njim klimatale tanane noge.
Mehove na stranu stavi od vatre, a alatke druge
koje mu služahu za rad, u kovčeg srebrni spremi.
Potom sunderom lice i obadve ubriše ruke,
jaki obriše vrat i otre rutave grudi,
košulju na se navuče i debelu palicu uzev
othramlje, dvorkinje zlatne oko svog domaćina tada

sve se užurbaju, behu na žive devojke nalik.
U njih je cela pamet u duši i jezik i snaga,
a od bogova večnih naučiše stvarati dela.
Kraj gospodara se one zaduvaže, - on dokotura
bliže gde Tetida beše, na blistavu stolicu sedne,
uzme je za ruku, stane govoriti i ovo joj rekne:
„Šta te u kuću našu, dugoruha Tetido, vodi,
časna i nama draga? U dvore nam dolaziš retko.
Šta si naumila, kazuj. a srce me goni da svršim,
ako to mogu da svršim, i ako se može da svrši!"
NJemu Tetida na to odgovori roneći suze:
„Avaj, Hsfeste, ima l' na Olimpu boginja kakva
koja u duši trpi toliko jada i bola
koliko meni Kronović Div ih mimo druge dade?
Mene od morskih sestara čoveku podloži smrtnom,
Peleju, Eaka sinu; preko volje svoje podnesoh
nemili odar muževlji: sad slab u jednoj starosti
Pelej u dvorima leži, al' sad mi je na srcu drugo.
A kad mi dade sina da rodim i još ga odgajim
iznad junaka sviju, a on mi k'o mladika izbi,
ja sam odgajila njega k'o biljku u pitomoj bašti,
potom u svijenim ja ga u lađama poslah u Troju,
da se s Trojancima bije, al' neću ga dočekat' više,
da bi se vratio kući u dvore Peleju ocu.
Dok mi on živi jošte i gleda svetlost sunčanu,
mora jadovat', a ja mu kad priđem ne mogu pomoći.
Devojku njemu pokloniše ahejski borci
silni kralj Agamemnon iz ruku mu oduzme sebi.
Tugujući za njome on svoje razjedaše srce,
a do krma lađenih Ahejce dognaše Trojci,
te im ne davahu izić'. Starešine argejske stanu
moliti njega i mnoge obricat' mu poklone slavne.
On se, doduše, ustez'o da propast odbije od njih
ali Patrokla on naoruža oružjem svojim
te ga pošalje u boj i mnogu mu dodeli pratnju.
Celog se borahu dana kod Skejskih vrata, i grad bi
istoga dana bili razorili, ali Apolon
među prvoborcima Menetiju pogubi sina
mnoga počinivši zla i slavu Hektoru dade.
Zato ti sada padam pred kolena, ne bi li hteo
mome kratkovečnom sinu podariti kacigu i štit,
oklop i nazuvke lepe što čvrsto ih spučaju kovče.
Jer što je oružja im'o to verni mu izgubi drugar
kada je pao, a on na zemlji leži i kuka."
Slavni odgovori njoj rukotvbrac rečima ovim:
„Ne boj se, neka ti to ne zadaje brige u duši!
Oh kad bih mog'o da ga od boja i svirepe smrti
skrijem daleko kad ga strahovita stigne sudba,
kao što će oružje lepo zadobiti, takvo da njemu
mnogi će čovek se tada zadiviti kada ga vidi!"

Hefest kuje nov štit za Ahileja
a) Pripreme

Tako reče i ostavi nju, a do mehova dođe.
te ih obrne ognju i naredi njima da rade.
Dvadeset mehova tada u pećima počne da duva,
iz njih svakovrsna stane probijati plamena para,

žustom Hefestu čas da pomažu, a čas da stanu,
kako mu kada treba, i kako to zahteva pos'o.
Tvrđi je bakar i kalaj u oganj bacio Hefest
i skupoceno zlato i srebro; navali potom
nakovanj velik na kovački plan i veliki čekić
rukom prihvati desnom, a levom pograbi klešta.

b) Početak rada oko štita

Najpre štit n velik i težak načini svugde
kiteć', a okolo njega povučē blistavi obod
sjajan i trostruk, a potom i remen srebrni doda.
Pet je ploča bilo na štitu, a Hefest odozgo
mnoge činjaše slike veštinom svojom i umljem.

v) Slika nebeskog svoda

Najpre načini zemlju, pa nebo, i načini more
i sunce koje se nikad ne zamara i mesec puni,
i sva svētlila što se po celom razmilela nebu,
i Oriona džina, Plejade, i uz to Hijade,
Medveda, koga još zovu i Kola, koji se svagda
na mestu okreće istom, neprestano gleda na džina,
jedini on ne tone u Okean da bi se kup'o.

g) Slika života u dva grada

Potom lepa dva na štitu napravi grada
smrtnih ljudi. U jednom i svadbe su bile i gozbe.
Mlade iz njihovih soba po gradu su pratiln svati.
zublje im sjale, i mnoge svatovske se orile pesme:
momci se, vodeći kolo, okretali, med njima tada
silno su ječale frule i forminge; svaka se žena
čudila svirci svatovskoj pred kapijom slušajuć' svojom.
Mnogo je naroda bilo na trgu: svađa se onde
podigla: oko krvarine dva čoveka se prela
za ubijenog jednog. Pred sudom je zborio jedan
da je platio sve, a drugi da primio nije:
oba su želeli raspru pred pravednim prekinut' sudom,
i obojici narod pomagaše grajanjem svojim.
Tu su glasnici stišavali narod, a svaki je starac
onde na kamenu glatkom u svetome sedeo krugu
držēć' u rukama skiptre glasnika jasnoga grla.
S njima se dizali jedni pa drugi te zborili pravdu.
Med njima zlatna su dva u sredini talanta bila
da se onome dadu ko pravdu najbolje rekne.
A drugi grad su dva opkolila tabora sjajuć'
u ruhu bojnom, a želja u duši im dvoguba beše;
il' da se razruši grad il' na dva se podeli dela
sve što umilni grad imanja u sebi ima.
Još ih ne slušahu, no zasedu spremahu tajno.
Samo su drage žene i luđana deca na zidu
stajali braneći grad i s njima slabotinje starci.
Drugi su izišli. Arej i Palada behu im vođi,
oboje zlatni, i zlatno na njima bejaše ruho,
lepi u oružju, divnn, božanstvima kako n liči,
jasni nznad svih, a ljudi iza njnh bejahu manji.
A kad već stignu do mesta. gde zasedu hteše da spreme

blizu reke, gde celoj vodbpoj bejaše stoci,
tada se posade tu, a med ih pokrivaše sjajna.
Podalje uhode sele su dve i pazile pomno
kad li će ovce i kad vitoroga goveda videt'.
Stada uskoro dođu, a dva ih čobana prate
frulom veseleć' se svojom, ne sluteći prevaru njihnu.
Kad ih primete oni, tad navale, odmah im počnu
goveđa otimat' krda i jošte im udare oni
stada srebrorunih grabit' ovaca i smicat' pastire.
A kad začuju opi kod goveda veliku buku
drugi što behu pred zbornim pred mestom, odmah na konje
skoče krilonoge, krenu u potragu i stignu brzo.
Pošto se ustave reci na obali, stanu se biti,
te od jednih do drugih poletahu od medi koplja.
Svađa i Strava i smrtonosna nađu se Kera
jednog tek ranjena držec', a drugoga čitava jošte,
trećega već ubijena po boju za noge vukuć':
plašt joj bejaše rumen na plećima od krvi ljudske.
Borci se hvatali živi u koštac i bili su bitku,
jedni od drugih svoje odvlačili mrtve junake.

d) Slika života na selu

Načini pitomu oraćicu, masnu i plodnu.
široku, trojačenu, a mnogo je bilo orača
koji okretahu jarme i gonjahu tamo i amo.
Kad bi okrenuli već i na kraj ornici stigli,
svakom bi čovek pristup'o i u ruke dav'o mu pehar
medenog vina i oni duž brazda bi kretali natrag
hoteći opet da stignu do međe prostrane njive;
ona se crnela ozad i beše oranoj slična,
mada bejaše zlatna, - divota zanago beše.
Zatim napravi polje na kojem su žetvari želi
visoki usev držec' u rukama srpove oštre,
rukoveti jedne po brazdama padahu gusto,
druge vezači u snoplje vezivahu gužvama slamnim.
Tri su bila vezača, a ozad su išli dečaci,
kupili rukoveti pod rukom ih noseći te ih
njima dodavali hitro. Među njima ćuteć' na brazdi
staj'o je kralj sa žezlom u ruci radosna srca.
Podalje od njih pod hrastom glasnici pripremahu gozbu
velikog zaklavši voľa i baveć' se njime, a žene
belo su mesile brašno, za žetvare kuvale ručak.
Vinograd izradi potom i velik i obilan groždem,
lep i zlatan, te svi već grozdovi bejahu crni,
a na srebrnom kolju se vite povijahu loze.
Na obe strane šanac od čelika plavog povuče,
a od kalaja plot, a jedna bejaše staza
kojom su išli berači kad vreme svane za berbu.
Devojke mlade i momci pored njih veseli slatko
nošahu medeno grožđe u koševima pletenim.
A među njima dečak u sredi u formingu zvonku
udarao je ljupko i Linovu pesmicu dragu
nežnim pevao glasom, a oni po njegovoj pesmi
igrom, ujukanjem, klikom, skakutanjem praćahu njega.

đ) Slika pastirskog života

Potom načini Hefest ravnogorih goveda stado.
Od zlata izdeljana i kalaja goveda behu,
krave su mučuci brzo iz obora na pašu išle
pored žubor-vode kraj rita što se lelija.
Četiri čobana zlatna sa govedima su išla,
čobane je devet brzotrkih pratilo pasa.
Dva strahovita lava na goveda napadnu prva,
pograbe bika rikača i stanu ga vući, a on je
rikao glasno, te psi i momci njemu potrče.
Lavovi razbuče kožu na velikom biku i crnu
krv mu i utrobu stanu ispijati; čobani zaman
brze na njih podbadahu pse. A oni ih šćahu
ujest', al' udilj od lava odskakuju, laju doduše
stojeći u blizini, al' ipak se napada klone.
Livadu izradi slavni tad rukotvorac u lepom
dolu, a ona beše ovaca srebrorunih puna;
izdelja kolibe onde pokrivene, torove, staje.
Potom slavni još rukotvorac izradi kolo
podobno kolu što ga u Knosu, širokom gradu,
Dedal Arijadni lepokosoj napravi nekad.
Mladi momci a s njima i mome prošene mnoge
tu su igrali kolo za članke se rukama držec'.
Tanano imahu one od platna ruho, a momci
košulje satkane lepo, na kojima sjahu se blago
žice od ulja, a mome na glavi imahu vence
lepe, a mačeve zlatne o srebrnom remenu momci.
Momci su skakali čas i devojke nogama vičnim
vrlo lagacko, k'o lončar kad sedi uz točak i svojim
drži ga rukama veštini i ogleda da li će letet';
a čas jedni do drugih po redu su trčali opet.
Oko ljupkoga kola pored'o se veseli narod
mnogi, i njemu bijući u žice pevač božanski
pevaše pesme, a dva igrača, čim započne pevač
pevati, stupe među njih i stanu se vrteti sred njih.

e) Ivica štita

Najzad veliku vodu okeansku izradu silnu
s kraja uz ivicu štita što čvrsto bejaše složen.

Građenje ostalog oružja.

Hefest predaje Tetidi oružje da ga nosi Ahileju

Potom veliki i težak štit Ahileju skova,
onda mu napravi oklop, što sijaše jače no oganj,
kacigu napravi tešku što čvrsto na čelu mu stoji,
kacigu umetnu lepu i zlatnu namesti kitu
na nju i nazuvke još od kalaja izdelja mekog.
Kada oružje sve rukotvorac izradi slavni,
onda ga digne i majci Ahileja pred noge metne.
Ona jastrebu slična sa Olimpa snežnog poleti
oružje sjajno noseć od Hefesta svojemu sinu.

PEVANJE DEVETNAESTO
NASLOVLJENO

AHILEJ UTOLIO GNJEV

Smrt Patroklova ispriповедana u prethodnom pevanju izaziva presudni obrt u Ahilejevom držanju. On bi da krene odmah u bitku. Ali kroz celo devetnaesto pevanje do toga ne dolazi. Zakon epske retardacije ovde je na delu.

U zoru boginja Tetida donosi Ahileju ratničku opremu koju je iskovao Hefest. Patroklovo telo premazuje božanskom ambrosijom kako bi se očuvalo od raspadanja, do sahrane. Ahilej saziva skupštinu. Izjavljuje da odustaje od svoga gneva i podstiče Ahejce na borbu. Agamemnon priznaje svoju grešku. Žali se, u opširnoj besedi, kako je pogrešio zaslepljen voljom bogova. Obećava darove i otkupe. Kune se da Brisejidu nije dotakao. Ahilej i Agamemnon svečano se izmire. Ahilej misli samo na boj. Odisej ga, teškom mukom, uveri da ljudstvo treba da obeduje pre bitke. Agamemnon šalje darove Ahileju. Sa darovima Brisejidu. Ova nariče nad mrtvim Patroklom. Vojska jede. Ahilej ništa ne prinosi ustima. Neće da jede dok Patrokla ne osveti. Po Zevsovom naređenju boginja Atena ga krepí božanskom hranom - nektarom i ambrosijom. Najzad se Ahejci kupe da krenu u bitku. Ahilej se oprema i penje na borna kola. Ksanto, jedan od njegovih besmrtnih konja, proriče mu skorú smrt. Iz devetnaestog pevanja odabrali smo odlomak u kom Ahilej nariče nad mrtvim prijateljem. Otkriva nam pesnik Ilijade ovde drugu, čovečniju stranu Ahilejeve prirode. Donosimo završnu scenu oružanja i zlokobnog proročanstva koje Ahileju kazuje njegov konj Ksanto. Oružanje je ovde veoma bogato razvijena tipična scena junačkog epa.

I. Ahilej nariče kraj mrtvog Patrokla

Okó Ahileja potom starešine stanu se skupljat'
moleć' ga neka ruča, al' jecajuć' on je odbij'o:
„Molim vas ako me koji od milih sluša drugara,
nemojte mene pre pozivati, jelom i pićem
drago da zasitim srce, jsr strašno me spopade žalost,
dokle se ne smiri sunce, još čekaću, pa ću se strpet'."'
Tako reče Ahilej i pusti starešine druge,
ostanu samo oba Atrida i divni Odisej,
Nestor i Idomenej, pa Fenik, viteški starac,
utešit' kušahu tužnog junaka, al' ništa ga nije
tešilo, pre no se baci u ždrelo krvavoj borbi.
Seti se druga i bolno uzdahnuv progovori ovo:
„I ti mi nekad, jadni moj družé, najdraži od svih,
često si sam u šatoru pripremao prijatan ručak
brzo i okretno, kad bi Ahejci znali navalit',
Trojcima konje što krote da rat suzodavni nose.
A sad mi ležiš ti proboden, al' mi je srce
žedno i gladno kraj svega pića i jela, jer žali
za tobom! Ništa me ne bi već gore moglo pogodit',
ni kad bih i za svog čuo za oca da mi je umro,
koji u Ftiji grozne od obraza roneći suze
čézne za sinom ovakvim, a s Trojcima u stranom kraju
ratujem ovde ja rad užasne Helene one,
il' kad bih čuo za dragog za sina što raste na Skiru,
ako mi živi jošte bogoliki moj Neoptelem.
Ranije meni se srce u grudima nadalo mojim
da ću daleko od Arga konjovitog poginut' ovde
ja pod Trojom, a ti u Ftiju da ćeš se vratit',
da mi u brzom i crnom brodu dragoga sina
ti sa Skira povedeš, da sve mu pokažeš onde:
moje imanje n sluge i ponosne velike dvore.
Mislím na Peleja da je zacelo ili premin'o
ili možda još živi, al' tavori sav u žalosti,
starošću pritisnut mrskom, i jednako glasove tužne
čeka o meni da čuje da svoj već život završih."
Tako plačući reče, a s njime jecahu vođi,
svaki se onoga seć'o što u svom ostavi domu.

II. Ahilej se oruža za boj

Kao kad Divove snežne pahuljice nagusto veju hladne, a Boreja rođen u etru dalje ih goni: tako su šlemovi gusti na izlasku iz lađa tada blistavi sjali, a uz njih i štitovi s kvrgom i jošte oklopi s pločama jakim i s njima od jasena koplja; sjaj je do neba stiz'o: od blistanja oružja sjajnog sva se sijala zemlja; pod nogama junačkim bahat stade, a posred sviju Ahilej se oruž'o divni. Zubi škripahu njemu, a oka mu sevahu oba kao ognjeni plamen, a nssnosna žalost u grudma srce mu stezaše; a potom on gnjevan na Trojce oružje božje obuče, što pomno ga izradi Hefest. Najpre nazuvke oko goleni svojih navuče sjajne što ih čvrsto skovčavahu kovče od srebra. Potom okolo grudi Ahilej oklop navuče. Na pleći baci mač od medi poklinčen srebrom, zatim teški štit i veliki u ruke uzme što je sa sebe svetlost k'o mesec razliv'o daleko. Kao na pučini kad se brodarima ukaže gdegod sjaj od ognja što gori, a gori visoko na gori u samotinjском stanju, a njih preko volje njihne po moru ribljivom gone oluje daleko od svojte: tako je lepo građeni štit Ahilejev sjao sve do samoga etra. A potom kacigu tešku digne i na glavu metne, a ona sa grivom od konja sijaše kakono zvezda, a na njoj je treptalo zlato što ga je Hefest gusto naniz'o okolo vrha. Potom se ogleda sam u oružju divni Ahilej, da li mu prikladno stoji i lako da l' udi se kreću. Oružje beše k'o krila i podigne ljudma pastira. Potom očevo koplje iz navlačka trgne Ahilej veliko, teško i čvrsto; ni jedan nije Ahejac mogao mahati njim do njega koji je znao pelijski jasen zavitlat', što njegovu dade ga ocu Hiron s Pelijskog visa, da uzima život junaku. Automedont i Alkim na poslu okolo konja stanu ih prezat' i stave na konje pršnjake lepe, gurnu im žvale u čeljust, pozadi privežu čvrsto uzde za stajalo. Tad Automedont prihvati blistav bič što ga zgodno u rukama držaše; potom u kola skoči, a za njim Ahilej se opremljen popne sjajuć' oružjem svojim k'i sunce bog Hiperion. Strašno povikne on na oba očeva konja: „Ksanto i Balije, deco Podarge slavne daleko! Drukčije gledajte sada vozara zdrava dovesti nazad u danajsku vojsku, kad borbe dosta nam bude: nemojte kao Patrokla u boju ga ostavit' mrtva!" NJemu pod jarmom brzonogi konj odgovori Ksanto glavu spustivši zemlji, a cela njemu se griva oklizne s jastučića niz jaram i dodirne zemlju; ljudski podari glas mu beloruka boginja Hera: „Sad ćemo još te spasti doduše, Ahileju silni, al' ti se propasti dan već primak'o. Krivci ti nismo mi, no kriv je i veliki bog i jaka sudbina. Nisu zbog sporosti naše i nisu zbog nemara našeg

mogli Trojanci Patroklu s ramena oružje svući,
nego ga silni bog je, kog rodi lepokosa Leta,
smak'o u prvom redu i slavu Hektoru dao.
Mi bismo trčali oba sa porukom vetra Zefira,
koga najbržim zovu od svijuu, a tebi je samom
suđeno, da te božja i junačka pobeđi snaga."
Tako reče, i već mu Erinije zatisnu usta.
NJemu ozlovljen mnogo brzonogi rekne Ahilej:
„Zašto mi proričeš smrt, o Ksanto? Nije ti nužno;
i sam dobro ti znam da ovde treba da padnem
od dragog oca daleko i majke, ali ti neću
prestat' pre no se dosta po bojištu Trojaca nagnam!"
Reče i s klikom med prve brzotrke upravi konje.

BORBA BOGOVA

Počinje najžešća i presudna bitka Ilijade. Zevs saziva veće bogova. Daje bogovima dozvolu da učestvuju u sukobu pod Trojom (inače bi besni Ahilej odviše brzo savladao neprijatelja). Dok bogovi silaze sa Olimpa da se umešaju među Trojance ili Ahejce, Zevsovi gromovi grme nebom a zemlju potresa Posidon. Zevs i Posidon ostaju isprva samo posmatračii. Uz Ahejce pristaju Hermija, Hefest, Hera i Atena. Uz Trojance: Arej, Apolon, Artemida, Leta, Afrodita. Apolon podstiče Trojanca Eneju da nasrne na Ahileja. Ovi junacn se prvi sukobe. Hera pokušava da pridobije Posidona za Ahileja, ali kad Ahilej pritera u tesnac Eneju, Posidon spasava trojanskog junaka. Potom megdan dele drugi borci. Napokon se sretnu Ahilej i Hektor. Glavni trojanski junak bi već tu poginuo da ga nije izbavio bog Apolon. Razjareni Ahilej kosi Trojance. Pred njegovim besom oni beže na sve strane.

Dvadeseto pevanje naslovljeno je Borba bogova. U njemu se, ipak, opisuje samo kako bogovi pristupaju jednoj ili drugoj zaraćenoj strani i pomažu odabranim junacima. (Sukobe božanskih parova opisuje tek sledeće, dvadeset i prvo pevanje). Iz dvadesetog pevanja odabrali smo prizor silaska bogova sa Olimpa. nesretni megdan Ahileja i Hektora, sliku kad Ahilej besno seče i razgoni Trojance.

I. Bogovi silaze s Olimpa na bojište i u slavu njihova silaska gromovi grme po nebu i zemlja se trese

Tako su obadve vojske navrnuli blaženi bozi
jednu na drugu, trudan među njih raspirujuć' razdor.
Roditelj smrtnome rodu i besmrtnom strašno zagrmi
s visokog neba, a ozdo vladar Posidon potrese
beskrajnu zemlju i brdske vrhunce zadrma strme.
Sva su podnožja Idskoj mnogovreloj tresla se gori
i svi vrhunci i trojanska tvrđa i ahejski brodi.
Sam se prepadne dole car mrtvaca Aidonej
ustrашen s prestola skoči i vrisne, da mu odozgo
zemljotresac vladar ne bi Posidon raskolio zemlju
da se pokaže stan i smrtnog i besmrtnog roda
truo i strašan, od kojeg i sami zaziru bozi.
Tolik zaori se gromot, kad bozi zavrgnu razdor.
Jer tu gospodu tad Posidonu stane nasuprot
Febo Apolon noseć' u rukama krilate strele,
a Enijaliju strašnom Atena sjajnooka dođe,
s Herom se sukobi tada Artemida, lovkinja bučna
zlatne strele što baca, a sestra boga streljača.
Leti stane nasuprot izbavljač Hermija snažni,
a sa Hefestom velji gospodar vira dubokih
bogovi što ga Ksantom nazivaju, ljudi Skamandrom.

11. Hektor izlazi pred Ahileja.
ali i njega bi Ahilej pogubio da ga ne izbavi Apolon

Kako svojega brata Polidora primeti Hektor
gdeno pridržava creva u rukama grčec' se po tlu,
mrak mu se na oči spusti: i ne smede više daleko
zadržavat' se, nego Ahileju krene nasuprot
oštrim vitlajuć' kopljem i plamenu sličan. Ahilej
kako ga primeti, đipi i hvaleć' se prozbori ovo:
„Blizu je borac što me u dušu najdublje rani
voljenog mojega druga pogubiv! Nećemo duže
jedan pred drugim bežat' po stazama bojnoga polja!"
Reče i pogledav mrko progovori Hektoru divnom:
„Bliže pristupi da brže u zamke se smrtne zapleteš!"
NJemu bez straha odgovori na to sjajnošlemi Hektor:
„Ne misli. Pelejev sine, da rečma ćeš uplašit' mene
kao luđano dete, jer dobro i sam razumem
kazati pogrдне reči i drske. Znadem da jesi
odličan borac. a ja od tebe slabiji mnogo.
Ali sve to, doduše, u krilu bogova leži
da l' ću ti ja, i ako sam slabiji, uzeti život
kopljem, jer je koplje i moje oštro na vrhu!"
Reče, kopljem zavitla i baci ga. Ali Atena
koplje od junačkog Ahileja oduhne natrag
vrlo tihano duhnuv, - i ono se Hektoru divnom
vrati i padne preda nj; a potom Ahilej na njega
pomamno skoči, jer je pogubit' ga želeo kopljem,
vičući strašno, ali Apolon Hektora zgrabi
vrlo lako k'o bog, i gustom ga sakrije maglom.
Triput na njega jurne brzonogi divni Ahilej
od medi kopljem i triput u debelu navali maglu.
A kad četvrti put on navali demonu sličan,
strašno povikne tada i krilate prozbori reči:
„Opet si umak'o smrti, o psino! Veće ti blizu
bejaše propast, al' Febo Apolon spase te sada,
kome se moliš zacemento kad pdeš u zvizgu kopalja,
al' ću i docnije tebe pogubiti susrev se s tobom,
ako od bogova koji i meni pomaže negde,
a sad na druge idem da gađam sretnem li kojeg!"

III. Ahilej besno uništava sve pred sobom. Trojanci beže

K'o što se buktavi oganj razbesni u dolu duboku
po šumi suvoj, te sva u dolini gore drveta,
vetar pak na sve strane i rastura plamen i vitla:
tako je kopljem Ahilej k'o demon hitao svuda,
gnao, ubij'o, a krv se po zemlji razlivala crnoj.
K'o kad na gumnu dobro pobijenom ujarmi kogod
volove širokih čela da vrše prebeli ječam,
brzo se razgazi on pod nogama glasnih rikača:
tako su kopita brza pred smelim Ahilejem onde
gazila mrce i štite. Osovina ozdo
cela se uprlja krvlju i obodi vozarskog mesta,
po njima s kopita konjskih i s obruča kotača
prskahu kaplje. A Pelejev sin je žudeo steći
slavu kaljajuć' prahom i krvlju nepristupne ruke.

PEVANJE DVADESET PRVO

BITKA PORED REKE

Opis bitke započete u prethodnom pevanju nastavlja se.

Ahilej zarobi dvanaest trojanskih mladića i odredi da budu žrtvovani o Patroklovoj sahrani. Zatim ubije Likaona, Prijamovog sina, pa Peonca Asteropeja. U svom junačkom besu Ahilej puni leševima Trojanaca talase reke Skamandra koja protiče kroz trojansku zemlju. Sam bog Skamandar, ljutit, opominje Ahileja da prestans sa klanjem, jer, od silnih trojanskih leševa ne može da izlije svoje vode u more. (Snažni rečni tokovi bili su za stare Grke muška božanstva.) Kako se Ahilej ne ustavlja, Skamandar udara na njega plaveći trojansku ravnicu. Bujice razlivenoga Skamandra utopile bi bile Ahileja da mu u pomoć nisu pritekli drugi bogovi. Napokon se Hefest, bog vatre, sukobi sa Skamandrom. Vatrene stihija nadvlada vodenu. Skamandar se ustavi i povuče u korito. Potom izbijaju razmirice među bogovima. Atena udara Areja kamenom tako da se on složi na zemlju, a šakom obori Afroditu koja se natla povređenom Areju. Apolon odbija da se sa Posidonom bori samo zarad smrtnih ljudi. Artemida tresne svoj luk Heri o glavu. Onda se bogovi, gnevni ili razdragani, povlače na Olimp, izuzev Apolona, koji odlazi u Ilij (Troju). Apolon podbada Agenora da stupi na megdan Ahileju. Kada Ahilej nadvlada, Apolon spase Agenora zakrivši ga maglom, a sam uzima Agenorov lik i bežeći odvlači Ahileja od ugroženih gradskih bedema.

Iz Bitke pored reke donosimo središnji deo: sukob Ahileja i Skamandra koji je pokrenuo vodenu stihiju, i prvi, najljući sukob bogova: onaj između Atene i Areja.

I. Ahilej u opasnosti od Skamandra

Okolo Ahileja strašan i uzburkan stvori se talas,
na štit mu padaše voda i guraše ga, i više
ne mognu držat' ga noge, te rukama bresta se maši,
velikog, uzrasta lepa. Al' on se s koren timeruši,
celu odroni strmen i lepu ustavi vocu
gustim granama svojim i reci zajazi vale
ceo se srušivši u nju. Ahilej iz vrtloga skoči
i poljem odmah u strahu potrči nogama brzim,
ali veliki bog ne popuštaše, nego se nanjga
podigne valima crnim, Ahileju divnom da spreči
duže vojevat', a spase od poraza trojansku vojsku.
A sin Pelejev skoči koliko dohvata koplje
kada se baci, poleti k'o oro crnokrili lovac,
koji je ponajjači i od skih najbrži ptica,
jurne k'o oro, a med mu na grudima zvektaše strašno,
i on se na stranu izvi od reke i bežati stane,
ali ga božija struja uz veliku stizaše huku.
Kao kad vrtlar sa vrele od silne što crni se vode
hoće da navrati vodu na bašte i sadove svoje,
lopatu drži u ruci te đubre baca iz jarka,
ali kad voda već navre, tad šljunak se rasturi ceo,
ona se razlije brzo niz jarak žuboreć' strmi,
ona preteče vrtlara što na sad je navraća: tako
jednako stizaše voda Ahileja s valima svojim,
ako je i bio brz, al' bozi su jači no ljudi.
Koliko puta bi preg'o brzonogi divni Ahilej
da se odupre vodi da vidi da li ga gone
besmrtni bogovi svi, što široka drže nebesa,
toliko puta od reke od nebeske talas je njega
po ramenima bio Ahilej srdit u duši
nogama skakaše uvis, a grabljiva reka mu ozdo
kolena ustavljaše i s nogu pesak mu praše.
Pelejev zaplače sin i u široko pogleda nebo:
„Oče o Dive, kako od bogova niko me jadna

neće spasti iz reke! A posle nek stigne me ma šta.
Nije ni jedan mi kriv od nebeskih bogova drugi
nego mila mi mati, jer lažima očara mene
govoreći da će pod velikim bedemom trojskih
oklopnika pogubit' Apolon me strelama brzim.
Da me pogubio Hektor što ovde se najbolji rodi,
valjan bi borac ms smak'o, a oružje svuk'o junaku.
A sad je suđeno meni da bednom poginem smrću
skučen u velikoj reci, k'o kakvo momče svinjarče,
kojega zimi povuče bujica kad preći je hoće."
Tako reče, a njemu Posidon i s njime Atena
pristupe vrlo brzo, a uzrastom ljudima slični,
rukom ga za ruku uzmu i utešne kažu mu reči.
Od njih najpre Posidon zemljotresac prozbori opo:
„Nemoj suviše drhtat', o sine Pelejev, ne kloni,
jer od bogova mi smo k'o pomoćnici ti ovde
s Divovim odobrenjem Atena Palada i ja!
Nije tvoja sudbina da moraš reci podleći,
nego će ona se brzo utišati, videćeš i sam.
Mi ćemo uputstvo mudro ti dati, volja l' te slušat'.
Nemoj odmoriti ruke od rata što pustoši udilj,
pre no trojansku vojsku med ilijske slavne odagnaš
bedeme ko ti uteče: a pošto Hektora smakneš,
vрати se brodovima. A mi ćemo slavu ti dati!"
Kada mu izjave to, med besmrtni bogove odu,
a on u polje krene - jer vrlo ga hrabraše božja
zapovest; a polje vode već razlite bejaše puno,
mnogo je oružja palih junaka plivalo vodom,
plivali su i mrci. A on je nogama uvis
skakao protiv bujice, a široka više ga reka
nije ustavit' mogla, jer snagu mu dade Atena.

Ali ni Skamandar ne hte odljutit' se, nego sve jače
na Ahileja ljutit gomilaše vodu i vale
dižući se uvis i poklikne Simoent-reku:
„O dragi brate, oba zadržimo snagu junaka,
jer on će brzo veliki grad razoriti kralja
Prijama. Trojci mu neće u vrevi doleteti moći.
Nego ga odbij što brže i reku napuni vodom
s izvora, neka sve nabujaju tvoje bujice;
goleme podigni vale i panje i kamenje celo
s velikim bukom navali da svladamo besnog junaka,
koji je moćan sada, a hoće se s bozima merit'.
Al' mu ni snaga, mislim, s lepotom neće pomoći,
a ni oružje lepo što na dnu će ležati rečnim
pokriveno kalom. A njega samoga peskom
pokriću i još dosta i suviše kamenja nanjga
ja ću navalit', i neće Ahejci kosti mu umet'
sabrati, glibom tolikim odozgo pokriću njega,
tu će i nadgrobni znak mu se dići, i neće mu trebat'
grobni nasuti hum, Ahejci kad žalit' ga stanu!"
Reče i muteć' se uvis na Ahileja jurne,
skačući, krvava bučeć' i peneć' se, noseći mrce.
Purpurni potom talas od neba poslana reke
digne se, jurne i zemlji povuče Peleju sina.
Hera glasovito vikne za Ahileja se bojeć'
da ga ne odvuče virovita velika reka,
te svom dragome sinu Hefestu probesedi ovo:

„Ustani, sine moj, o hromo! Ta znađasmo da je reka virovita Ksanto u borbi ti protivnik jednak: nego pomozi što brže, pokaži veliki oganj!
A ja odlazim sada Zefiru i jezivom Notu da od mora sinjeg oluju podignem tešku, ne bi li Trojcima glave i oružje spalila njino šireći užasni požar. Ti Ksantu kraj bregova dela drveće pali i njega u oganj pretvori! I ne daj da te rečima blagim zadrži ili još pretnjom! Nemoj prestati besnet' u svojoj snazi, no ja kad glasno poviknem tebi, zaustavi netrudni oganj!"

Reče, i Hefest stane pripremati buktavi oganj. Najpre se poljem oganj razgori i paljaše mrce, što ih beše na rpe, a smače ih divni Ahilej. Celo se osuši polje, i bistra se potisne voda. K'o što u jesenje doba kad Boreja osuši brzo skoro nakvašen votnjak, a težak se raduje tome: tako se osuši cela poljana, mrtvaci izgore; potom blistavi plamen u reku navrne Hefest. Metljike počnu da gore i brestovi a s njima i vrbe, lotos goreti stane i sita a s njima i kipir, sve što uz lepu je reku na bregu u obilju raslo. Jegulje i druge ribe u vodi stanu da ginu, što su ovud i onud po lepoj plivale vodi, počne ih daviti dah dovitljivog boga Hefssta. Najzad se jaka reka razgori i prozbori ovo: „Nikakav s tobom bog se, o Hefeste, ne može merit', niti ja mogu s tobom vojevati, s gorućim ognjem. Mahni se svađe, pa neka Trojance divni Ahilej iz grada odmah odagna! Šta treba mi svađa i pomoć?" Reče sagorevan ognjem, a lepa mu voda uzavri. Kao kad bakrač vri podjarivan velikim ognjem, te se u njemu topi slanina pretile svinje; krkće sa sviju strana, a pod njima suva su drva: tako je gorela reka i njena kipela voda. Ne hoćaše već teći i stade, a mudri je Hefest silni mućaše parom. A tada stane se Ksanto mnogo moliti Heri i krilate reče joj reči: „Zašto je, Hero, sin tvoj navalio moju da vodu muči više no drugi? Ja nisam krivac toliko koliko ostali svi što narodu pomažu trojskom. Al' ću se ja po tvojem po naređenju utišat', al' nek se i taj utiša; a ja ti se zaklinjem jošte koban da neću dan odbijat' od naroda trojskog ni onda kada Troju zaokupi pustošnik požar, kada je junački stanu da pale ahejski sinci!" A kad boginja sve to beloruka sasluša Hera dragome svome sinu Hefestu govoriti počne: „Stani, Hefeste, slavni moj sine! Nije ti lepo boga besmrtnog tako zlostavit' rad smrtnoga roda!" Tako reče, i Hefest svoj buktavi ugasi oganj, natrag poteku vali u korito blistave reke.

II. Borba bogova

Arej i Atena

Potom teška i oštra med ostalim bozima izbi
svađa, i na dve im strane u grudima bešnjahu srca.
Navale s velikom bukom, a prostrana zemlja zatutnji,
okolo velja zaječe nebesa. Na Olimpu sedeć'
Div je sve čuo, i drago u njemu nasmeje se srce
radosno videvši gde se med sobom svađaju bozi.
Tu ne ostanu dugo napose svaki, jer Arej
prvi otvori boj štitobija, on na Atenu
nasrne kopljem prvi i ružne joj izusti reči:
**„Zašto, muvo ti pasja, med bozima zamećeš svađu
drska i prkosna opet? Da l' velika nagna te srdnja?**
Zar se ne sećaš više Tidejeva sina kad nagna
mene da rani, i kad si i sama blistavo koplje
prihvatila i na me navalila, lepu mi kožu
zadrla? Stoga ćeš sada ispaštati što učini meni!"
Reče i udari nju po strašnoj egidi s koje
padaju kite, ni Divov grom je ne može probiti:
dugačkim kopljem po njoj krvolija udari Arej.
Ona odskoči tada i desnicom uhvati čvrstom
crn kam i velik i rapav što na polju ležaše onde,
ljudi ga staviše nekad da bude oranici međa:
Areja udari besnog po vratu i sruši ga na tle;
sedam jutara pokri kad pade i uprlja kosu,
oružje na njemu zvekne, i tad se nasmeje Atena,
te mu, dičeć' se, potom progovori krilate reči:
„Ludače, ne uze na um još dosad koliko se dičim
da sam jača od tebe, a meni se jednakim borcem
gradiš! Tako podnesi erinije matere svoje,
koja ti nevolje snuje u gnjevu što si Ahejce
ostavio, a drskim Trojancima u pomoć ideš.
Tako reče i obrne natrag blistave oči.
Onoga Divova ćerka Afrodita za ruku uzme,
on js stenjao bolno: i jedva sabiraše snagu.

PEVANJE DVADESET DRUGO NASLOVLJENO

POGIBIJA HEKTOROVA

Apolon se otkriva Ahileju, koga je varkom odvuкао od Troje. Ahilej se vraća bedemima. Svi su se Trojanci sklonili u grad, sem Hektora. Njega uzalud mole i otac i majka da se i on povuče. Hektor je uvideo da je pogrešio: oglušio se o Pulidamantov savet i nije svoje čete odveo u grad. Tako je skrivio poraz Trojanaca. Ponos Hektoru ne dozvoljava da se sada skloni. No kada Ahilej napadne na njega, Hektor beži, prestravljen. Ahilej ga goni tri puta oko grada. Hektoru je došao dan suđeni. Atena se pretvara u Hektorovog brata Dejfoba i nagovara Hektora da stane Ahileju na megdan. Prvi junaci ahejske i trojanske vojske sukobe se. Hektor gine. Ahilejev osvetnički bes ne zna za meru. Skida oružje sa Hektora i njegov leš vezujs za svoja borna kola. Odvlači ga u ahejski tabor. Sa zidina Troje razleže se lelek Hektorovih roditelja, Prijama i Hekabe, i njegove žene, Andromahe. Pevanje o Hektorovoj pogibiji donosimo u celini. Sa Hektorom se gase sve nade Trojanaca na pobeđu.

POGIBIJA HEKTOROVA

Apolon se otkrije Ahileju,
a ovaj opet krene prema gradu

Tako su oni u gradu. rastrkavši se k'o lanad,
spirali znoj sa sebe i pijući gasili žeđu,
naslonjeni pa lepa na pretprsja; potom Ahejci

zidu se približe veće na plećima štitove noseć'.
Hektora onde strašna sudbina smami da osta
ispred bedema trojskih sam a pred vratima Skejskim.
Peleja sinu tada progovori Febo Apolon:
„Zašto me, Pelejev sine, tu progoniš nogama brzim,
smrtnik besmrtnog boga? Zacelo nisi me pozn'o
da sam bog, te hoćeš da pomamno zato me goniš.
Zanago ne haješ za boj s Trojancima, rasplaši sve ih;
oni se sabiše u grad, a ti si savio amo.
Nećeš pogubiti mene, jer ljudska me ne stiže sudba."
Na nj se rasrdiv Ahilej brzonogi prozbori njemu:
„Ti me prevari, strelče, od bogova najljući sviju!
Ti si me od zida trojskog navrnio amo! Još bi
mnogi složili zube sa zemljom pre no se u grad
skloniše. A sad slavu i diku oduze meni,
one si spasao lako, jer nisi se odmazde boj'o;
ali bih tebi ja odmastio, moći da imam!"
Tako mu reče i, prkosa pun, prema trojanskom gradu
krene i jurne kao konj za obdulju hitar,
koji poljanu lako prevaljuje vukući kola:
tako Ahilej noge i kolena obrne hitra.

Prijam i Hekaba uzalud pokušavaju da sklone Hektora
neka se pred Ahilejem povuče u grad

NJega je očima prvi starina primetio Prijam
gde je poleteo poljem i ceo se sija k'o zvezda
štono se u jesen rađa, a jasno se njezini zraci
vide sred mnogijeh zvezda što blistaju u doba gluvo;
imenom pas Orionov tu zvezdu nazivaju ljudi,
sjajnija ona js od svih, al' zlo je znamenje svetu.
ona ognjuštinu silnu smrtnicima donosi jadnim:
tako je blistala med na grudma Ahileju brzom.
Tada jaukne starac i u glavu rukama lupi
digavši se visoko i vikati stane jauknuv
moleći dragoga sina, al' on je pred vratima staj'o
željan veoma da megdan s Ahilejem deliti počne.
Žalosno dovikne mu starina pružajuć' ruke:
„Hektore, ne čekaj, dragi moj sine, toga junaka
sam, od drugih daleko, da tvoja te stigne sudba,
Pelejev da te ne smakne sin, jer mnogo je jači.
Užasan borac! Da je on bozima mio toliko
koliko meni, psi bi i jastrebi pojeli njega
gde bi ubijen lež'o, tad ljuta sa srca meni
spala bi žalost, jer mnogo sinova mi čestitih ote,
pošto ih smače il' proda na ostrvo koje daleko.
Jer dva sina ne mogu, Likaona i Polidora,
nigde da vidim, gde se Trojanci sabiše u grad:
njih mi Laotoja rodi med ženama prva lepota.
Ako još oni žive u vojsci, njih ćemo onda
među i zlatom moći otkupit', ta dosta ga ima:
mnogo ga podari ćerci starina glasiti Altes.
Ako li su već mrtvi i krenuli u dvor Aida,
eto bola meni i majci što rodismo njih dva.
Ali će ostali narod obojicu žaliti manje,
ako ne svlada samo i ne smakne tebe Ahilej.
Nego se dela u grad zakloni, sine, da možeš
Trojce i Trojanke spasti, da veliku ne dadneš slavu

Pelejevu sinu i život ne izgubiš dragi!
Smiluj se na me dokle još dišem, na nesrećna jadna,
koga će otac Kronion na pragu starosti teškom
uništiti' sudbom pošto doživeh nevolje mnoge:
kako mi sinove smiču, gde ćerke mi na silu vuku
i gde mi odaje pustoše sve i dečici ludoj
o zemlju treskaju glave dušmani u kreševu ljutom,
i gde mi rukama kletim Ahejci odvlače snaje;
poslednjega će samog kod prvih natezati vrata
mene grabljive psine, kad oštrim neko me kopljem
udari ili rani i život iz udova uzme:
psi što ih pitah za sofrim da vratima budu čuvari
tada će moju krvcu ispijat' i pomamna srca
ležati ispred vrata. Mladiću u borbi što padne,
i koga oštro koplje probode, liči da leži;
što god se na njemu vidi lepota je i kad je mrtav;
ali sedu kad glavu i sedu kad bradu i mušku
snagu ubijenom starcu psi nagrđivati stanu,
onda to najljuću žalost u jadnih stvara smrtnika."
Rekne to starac i stane iz glave čupati sede
kose, al' zalud, jer time on Hektoru ne ganu srca.
Mati pak lijući suze na drugoj ridaše strani;
nedra otkrije ona i rukom izvadiv dojku
očiju suznih sinu progovori krilate reči:
„Mleko, Hektore sinko, ne prezri, no sažali mene,
ako te ikada dojkom odojih i plač ti utišah:
toga seti se, mili moj sine, i stojeć' za bedemom gradskim
dušmana odbijaj besnog, al' spreda ne bori se s njime!
Strahotnik! Pogubi l' te Ahilej, nećeš na odru
ležat' da ja te plačem, moj cvete, koja te rodih,
pa i ženinstvom ljuba obilata, nego daleko
kod lađa argejskih tebe hitronogi psi komadaće!"
Tako njih dvoje plačuć' govoriše dragome sinu,
mnogo ga moleći, ali ne mogoše srca mu ganut',
on je Ahileja ček'o grdosiju, koji je hodio bliže.
Kao planinska zmija kad kraj rupe putpika čeka
otrovnih trava sita, a puna besnoga gnjeva,
svije se okolo rupe i očima posmatra strašno:
tako ni Hektor, i pored neslomljivog srca, ne hte
uzmicat' blistavi štit nasloniv o kamenu kulu.
Teško zabrinut svom progovori junačkom srcu:

Hektorov razgovor sa samim sobom

„Avaj! Ako zađem za vrata i u grad se spasem,
prvi ću porugu odmah Pulidamant na me natovarit',
jer me svetov'o Trojce da treba u grad povući
one užasne noći kad divni se diže Ahilej.
Ali ga ne slušah ja, a mnogo bilo bi bolje.
A sad kad naroda mnogo pogubih drskošću svojom,
bojim se Trojanaca i Trojanki u dugom ruhu
gori od mene kogod da ne bi o meni rek'o:
.Hektor pogubi narod u svoju se uzdajuć' snagu!"
Tako će reći, a meni tad mnogo bilo bi bolje
ili Ahileja smaći u borbi i vratit' se nazad
ili ispred zidova od njega poginut' slavno.
A da ostavim ovde štit sa kvrgom u sredi
i teški skinem šlem i koplje naslonim o zid,

pa da nezazornom sam Ahileju krenem u susret
te da obreknem njemu i Helenu i blago celo
s njom što u lađama nekad u prostranim donese Parid
u grad trojski, jer tako početak nastade svađi,
da ću dati da se do Atrejića odveze
i razdelit' Ahejcima sve što leži u gradu.
te da docnije od vođa od trojanskih zakletvu uzmem
ništa da ne kriju i sve da na dve podeliše pole
što god blistavi grad imanja ima u sebi: -
zašto li drago mi srce u takve se zanese misli?
Ja mu ne smem blizu pristupit', neće me žalit'
nit se od mene ustezat", no on će goloruka mene
kao ženu pogubit' onako, čim oružje skinem.
Sad ne priliči meni o hrastu i o kamenu
s njime da slatko ćeretam k'o devojka s momkom što ume,
kao što devojka ume da s momkom slatko ćereta.
Bolje je da se što brže u borbi sukobim s njime,
vidimo koga će slavom obdariti olimpski Dive!"

Hektor beži od napada Ahilejeva
i triput trči oko grada

Tako je stojeć' razmišlj'o, a njemu sjajnošlemom borcu
bliže pristupi tada Ahilej k'o Enijalij,
on je pelijskim kopljem strahovitim niz rame desno
vitl'o, a blistaše med na njemu podobna sjaju
ili gorućeg ognja il' sunca kada se rađa.
Videv ga zadržće Hektor i ne smede ostati onde,
nego u strahu otrči i ostavi za sobom vrata,
ali ga pogna Ahilej u hitre se uzdajuć' noge.
Kao što soko u gori od sviju najbrži ptica
ume da nasrne lako na grlicu plašljivu pticu.
ona uzmiče pred njim, al' soko pišteći oštro
često navaljuje na nju, jer srce mu lovinu žudi:
tako Ahilej besno potrči na onog, al' Hektor
umakne uzduž zida i kolena kretaše hitra.
Pored stražare oni i vetrom ljuljane smokve
kolskim se gonjahu putem, a udilj od bedema dalje.
I već obadva stignu do onih lepotekih česmi,
gdenu izviru dva Skamandra virovitog vrela.
Okoli dim se diže iz jednoga vrela, jer topli
ističe voda iz njega, k'o žarki oganj da gori
a drugo vrelo teče i leti hladno k'o tuča,
il' kao studeni sneg il' zimi k'o led vodeni.
Blizu kod vrela tih široka perila behu
lepa, ograđena, na kojima blistavo ruho
prahu trojanske žene i lepe trojanske ćerke,
dok još bejaše mir, dok ahejska ne stiže vojska.
Tuda potrče, jedan što beži, a drugi što goni,
borac bežaše valjan, a borac bolji još mnogo
brzo gonjaše njega; za žrtvu, a ni za kožu,
nisu se trudili oni, rad čega se nadmeću ljudi,
nego se radi života konjomore Hektora gnahu.
Kao brzotrki konji kad negde za nagradu brzo
okolo belege trče, a velika nagrada stoji,
tronožac ili žena, po smrti kojeg junaka:
tako triput i oni oprččaše nogama hitrim
oko trojanskog zida, a svi su ih gledali bozi.

Većanje bogova o Hektorovoj sudbini

NJima roditelj ljudma i bozima zboriti počne:
„Avaj, očima svojim sad vidim dragoga borca
gonjena okolo zida, a moje za Hektorom tuži
srce! Goveđa mnoga na žrtvu mi prinese bedra
na vrhuncima Ide dolovite, a i na samom
gradskome vrhu, a sad Ahilej ga progoni divni
okolo grada Prijama vladara nogama brzim.
Nego mislite o tom, o bogovi, rešite sada
hoćemo l' spasti njega od smrti il' čestita borca
takva hoćemo l' dati Ahileju da ga već smakne!"
NJemu boginja na to sovooka reče Atena:
„Oče, što oblake zbiraš i sažižeš munjom šta reče?
Hoćeš li čoveka smrtna, već davno predana sudbi,
vratiti nazad iz borbe i okova svirepe smrti?
Radi, al' nećemo tebi odobriti bogovi drugi!"
Na to oblaka zbirač Div odgovori njojzi:
„Ne boj se, draga moja, kod Tritona rođena ćerko!
Ne mišljah ozbiljno to, a tebi ću milostiv biti,
Delaj kako te uči um i nemoj oklevat'!"
Reče i podstakne tim već i ranije željnu Atenu:
skoči i Olimpijskoj gori niz glavice ona poleti.

Ahilej i dalje bezuspešno goni Hektora.
Div uzima merila. Atena u Dejfovovu liku
nagovori Hektora da podeli megdan s Ahilejem

Hektora udilj je meo i gonio brzi Ahilej.
Kao što ogar u gori od košute progoni lane
kad ga kroz dolove, a i kroz klance s legala krene,
ako se njegovu oku i sakrije, šmugnuvši u džbun,
al' pas jednako njuška i trči, dokle ga nađe:
tako se ne sakri Hektor od pažnje Ahileja brzog.
Koliko puta je bio pred Dardanskim vratima spreman
da se zakloni skokom pod lepo sazdane kule,
ne bi li borci ga ozgo odbranili strelama svojim,
toliko put' ga Ahilej preteče i na ravnicu
odbije natrag, jer sam je neprestano trčao uz grad.
Kao progonilac u snu što ne može stizat' begunca,
jedan ne može bežat', a drugi ne može gonit':
tako ne može stići Ahilej, ni Hektor uteći.
Kako bi dotle od Kera i smrti spasav'o se Hektor
poslednji put za svagda da ne sreće njega Apolon
blizu pa mu snagu i kolena podari hitra?
Momcima tada glavom Ahilej namigne divni,
ne dade nikom da oštru na Hektora izbaci strelu,
da ga ne rani niko pre njega i pobedu stekne.
Ali kad četvrti put do izvora veće dotrče,
tada merila zlatna Kronion raširi i dve
Kere bolodavne smrti metne dodeljujuć' jednu
Peleja sinu, a drugu konjomori Hektoru slavnom,
uzev sredinu povuče, i sudba se Hektoru nagne,
dole prema Aidu. A njega ostavi Febo Apolon.
Peleja sinu tada sovooka dođe Atena,
priđe bliže i njemu progovori krilate reči:
„Nadam se da ćemo sada, Ahileju, blistavi Divov

ljubimče, veliku slavu sinovima ahejskim donet
pošto smaknemo borca nenasitog Hektora onog.
Ne može više nam on iz ruku naših umaći
ni kad bi mnogo strelac Apolon se mučio zanjga
te se valj'o do nogu još egidonoše Diva.
Nego ti stani sad i predahni, a ja ću njemu
krenut' i podstaći ga s tobom da podeli megdan."
Reče Atena, i on je sa radosnim poslušao srcem,
stane i nasloni se na kopljaču s medenim rtom,
ostavi njega Atena i priđe Hektoru divnom
stvoriv se Dejfobu slična i stasom i jakijem glasom,
priđe mu bliže i ove progovori krilate reči:
„Dragi, zacelo te mnogo Ahilej pritešnjava brzi
goneć' te nogama hitrim pod kulama trojanskog grada.
Nego stanimo ovde i ostajmo hrabro se branec'!"
Veliki njoj odgovori ovo sjajnošlemi Hektor:
„Ti mi, Dejfobe, veće najmiliji bejaše i pre
od sve braće što ih sa Hekabom izrodi Prijam.
Od sad ti mislim poštu i više odavat u duši;
kada si radi mene, čim ugleda moju opasnost,
smeo iz grada izić', a ostaju drugi unutra!"
NJemu boginja na to sovooka reče Atena:
„Brate, mnogo me otac i gospođa majka po redu
moljahu kolena grlec', a okolo moljahu družu,
neka ostanem onde, jer svi se toliko boje;
ali meni je srce ubijala duboka žalost.
A sad se borimo besno s Ahilejem, nimalo nemoj
našega štedeti koplja, da vidimo da l' će Ahilej
oba nas ubiti možda i krvavo oružje odnet'
prostranim brodovima il' tvoje će smaći ga koplje!"
Tako mu reče i njega Atena lukavo smami.

Hektoru ne polazi za rukom da Ahileja skloni na
ugovor o poštediti tela onoga koji od njih padne

A kad su jedan drugom već blizu pristupili oni,
veliki njemu Hektor sjajnošlemi prozbori prvi:
„Pred tobom, Pelejev sine, povlačit' se neću k'o dosad
kada sam bežao triput pod kulama ilijskog grada
ne smejuć' dočekat' tebe. Al' sada me podstače srce
da ti stanem nasuprot, il' pobeđu stekao il' smrt.
Bogove zovnimo amo, jer oni će najbolji biti
rečima našim svedoci i zaštita pogodbe naše.
Neću te grdno ja nakazita, dade li Dive
snage za pobeđu meni, te život oduzmem tebi;
nego kad s tebe svučem, Ahileju, oružje slavno,
mrtva te daću Ahejcem, a tako i ti postupi!"
NJega pogledav mrko brzonogi reče Ahilej:
„Nemoj mi, Hektore mrski, o ugovorima zborit'!
K'o što arslani i ljudi ne imaju med sobom vere,
kao što u slogu nikad ne pristaju vuci i janjci,
nego jedan drugome zlo neprestano smišlja,
tako ne može sloge ni med nama biti, te vere
nama dvojici nema, dok jedan ne pogine od nas
i ne zasiti krvlju štitonošu Areja borca.
Sada se junaštva sećaj svakovrsnog: sada ti treba
da si kopljanik vičan i da si postojan borac.
Nema ti bežanja više, Atena te Palada odmah

kopljem pogubiće mojim, i sve ćeš otkajat' sada
bolove mojih drugara, što kopljem ih pogubi goneć'!"

Ahilej savlađuje Hektora uz pomoć Ateninu

Reče i kopljem zavitla dugosenim i tad ga baci.
Al' mu se pogledav napred izmigolji blistavi Hektor:
sagne se kada ga vidi, te od medi koplje preleti
njega, zakrha se u tle. Palada Atena ga uzme
i Ahileju vrati, a ne smotri narodni pastir
Hektor. Besprekornom on progovori Peleja sinu:
„Promaši, podobni bogu Ahileju, nimalo nisi
znao za moju sudbinu od Diva, kako si kaz'o,
no si blebetalo ti i nekakav besednik lukav,
da se uplašim tebe, te izgubim hrabrost i snagu.
Uzmicat' neću da ti mi u leđa zabiješ koplje,
nego ću napasti tebe, a grudi mi kopljem probodi
ako dade ti bog. Al' moga sad čuvaj se koplja
medenog! Kad bi ga celo u svojoj poneo koži!
Onda za sinove trojske vojevanje bilo bi lakše
kada bi pogin'o ti, jer ti si im najveća muka!"
Reče i kopljem zavitla dugosenim i tad ga baci
te on ne promašiv štit Ahilejev zgodi po sredi,
koplje se odbi daleko. A Hektor se rasrdi tada
što mu je njegovo koplje iz ruke izletelo zalud:
stane rastužen što drugog jasenova nemade koplja;
glasno poklikne brata beloštitnog Dejfoba tražeć'
dugo od njega koplje, al' njega blizu ne beše.
Onda dokuči Hektor u duši i prozbori ovo:
„Avaj, zanago mene već pozvaše bogovi u smrt:
ja sam mislio da je kraj mene junački Dejfob,
ali on je u gradu, a prevari mene Atena.
Već mi se hudo skončanje približuje, nije daleko;
bežanja nema, jer to već odavno milije beše
Divu i njegovu sinu streljaču, koji su pređe
moja zaštita bili, al' sada me sustiže udes.
Ali bez borbe zacelo i bez slave poginut' neću,
veliko svršiću delo, i unuci za to će znati!"
To izgovori i mač iz kora oštri povuče,
što mu je visio ispod slabina velik i težak.
Skupi se pa se vine k'o orao visinska ptica,
koji se na polje ume zaletet' kroz oblake mrke,
nežno da uhvati jagnje, il' zeca, strašljivo zvere:
tako se vine i Hektor i oštrim zamahne mačem.
Nanjga jurne Ahilej, i srce mu besnog se gnjeva
napuni, štitom lepim i umetnim zaštititi grudi,
uz to se klimaše njemu na glavi sa četir' branika
šlem, a zlačana griva na šlemu trepetaše sjajna,
što je Hefest mnogo učvrstio okolo vrha.
Kao što med zvezdama šeće večernjača u doba gluho,
koja najlepše sija od svijuu na nebu zvezda:
tako se sjalo oštrice na koplju koje Ahilej
desnicom vitlaše propast namenjujuć' Hektoru divnom,
kožu mu gledajuć' lepu, kud najpre bi mog'o pogodit'.
Celu mu kožu medno pokrivaše oružje lepo
što ga je s jakoga svuk'o Patrokla kada ga smače;
samo se videlo grlo, gde upravo vrat od ramena
ključne razdvajaju kosti, gde najbrža smrt je životu.

Tu baš napadača Ahilej kopljem probode,
odmah mu kroz vrat nežni kopljani iziđe šiljak.
Ali mu od medi teško dušnike ne probi koplje,
da je Ahileju mog'o još koju reč progovorit'.

Hektor moli Ahileja da mu telo vrati Trojancima,
ali ga on odbija, a Hektor mu na samrti proriče smrt

U prah sruši se Hektor, Ahilej se pohvali divni:
„Hektore, ti si se, svlačeć' Patroklu oružje, nad'o
zdrav da ćeš ostat' ne mareći za me kad ne bejah blizu,
ludače! Ali sam ja još mnogo iza njega bolji
zaštitnik ostao njegov kod prostranih lađa i sada
udove tebi razglobih. I psine će tebe i ptice
ružno razvlačit', a onog pokopaće ahejski borci!"
Teško ranjen njemu sjajnošlemi prozbori Hektor:
„Molim te, života ti tvog i kolena, oca i majke,
ne daj da me psine kod ahejskih razderu lađa,
nego ti dovoljno medi i zlata uzmi, dare
što će ih tebi dati moj otac i dostojna mati,
telo pak moje kući povrati, da bi me ognju
mrtva predati mogli Trojanci i trojanske žene!"
NJemu glednuv ga mrko odgovori brzi Ahilej:
„Nemoj me roditeljima ni udima zaklinjat', pseto!
Kad bi me nekako srce i srdžba mogli navesti
presno ti meso da režem i jedem - što učini meni!
Stoga nikoga nema od glave da pse ti odagna
ni da mi deset puta il' dvadeset još da mi puta
veće odmere otkup, i drugo da obreknu jošte,
ni da celoga tebe potegnuti naredi zlatom
Prijam, Dardanov sin, - ni tako te dostojna mati
koja te rodi, neće na odar metnug' ni ridat'
za tobom, nego će psine i ptice celog te trgat'."
NJemu sjajnošlemi Hektor umiruć' prozbori ovo:
„Dobro te poznajem po tvom pogledu, ne očekivah
da ću te nagovorit', jer gvozdeno srce u grudma
imaš, al' pazi da se zbog mene bogovi na te
onog ne rasje dana kad Parid i Febo Apolon
pogube tebe vična junaka kod Skejskih kod vrata!"
Tako mu reče i odmah svršetak pokri ga smrtni,
duša mu ostavi ude i brzo odleti Aidu
svoju oplakujuć' sudbu i ostaviv snagu i mladost.
NJemu i mrtvu odgovori divni Ahilej:
„Umri, a potom će Kera na mene kada je Dive
htedne da izvrši i meni i ostali besmrtni bozi!"

Ahilej sa Hektora skida oružje,
a njega privezuje za svoja kola i odvlači u tabor

Reče te on iz mrca izvuče od medi koplje,
pa ga podalje metne i krvavo oružje stane
skidati njemu s ramena. I drugi se strče Ahejci,
stanu se diviti stasu i licu Hektora divnog,
ali ne priđe njemu ni jedan bez udarca kakva.
Tada je neki drugaru obrnuv se rek'o ovako:
„Avaj, sada je lakše, razume se, Hektora pipat'
nego li onda kad lađe nam žarkim zapali ognjem!"
Tako je gdeko rek'o i priš'o da Hektora dirne.

Kada mu oružje svuče brzonogi divni Ahilej,
među Ahejcima usta i krilate prozbori reči:
„Dragi drugari moji, starešine argejske mudre,
pošto mi dadoše bozi da pobedim ovoga borca
koji nam počini jada, koliko ga zajedno drugi
ne počinije svi, u oružju krenimo sada
okolo tvrđe da znamo šta snuju Trojanci
kada im pogibe ovaj, da l' misle strmeni Ilij
ostavit' ili ostat', kad Hektora više im nema.
Nego zašto mi srce u takve se zanese misli?
Još neoplakai i nesahranjen kod lađa leži
Patroklo, kojega neću zaboravit' dokle med ljudma
živeo budem i svoja dok budem kolena mic'o!
Ako se doista u domu Aida i zabudu mrci,
opet ja ću i onde drugara sećat' se dragog!
A sad **zapevajmo peeon**, ahejski borci,
prostranim brodovima sa Hektorom krenimo mrtvim,
velju zadobismo slavu kad Hektora smakosmo divnog,
kome Trojanci po gradu odavahu poštu k'o bogu!"
Reče i sramotna dela od Hektora stane da čini.
Na svakoj nozi žile Ahilej mu probuši divni
između pete i gležnja i volujski remen provuče,
za kola priveže njega da glava mu po tlu se vuče.
U kola zatim se popne i odoru podigav slavnu
zamahne bičem na konje, i oni hoćko potrče.
Hektor se povlačen zapraši sav, a mrka se kosa
razveže njemu, a glava prahovita cela mu beše
prelepa nekad, a tada Div je dušmanima dade
nek je u njegovoj dragoj u očinskoj nagrde zemlji.

Prijam i Hekaba nariču za Hektorom

Sva mu se uprlja glava u prahu tako; a mati
kosu čupati stane i koprenu belu daleko
baci i smotrivši sina veoma zarida glasno.
I dragi otac bolno zajauče, i ceo narod
stane po celom gradu naricat' i kuknjavu dizat'.
To je podobno bilo veoma k'o ceo da s vrha
Ilij bregoviti grad u žarkom požaru gori.
Jedva Prijama Trojci zaustave koji je hteo
napolje u žalosti izići kroz Dardanska vrata.
Sve ih moljaše redom u prašini dok se je valj'o,
svakog junaka on poimence pozivaše tada:
„Stanite, dragi, i meni, i ako ste žalosni vrlo,
dajte izići iz tvrđe i ahejskim lađama krenut'!
Moliću čoveka toga, goropadnog drskog zločinca,
neće li poštovat' možda starinu, neće li žalit'
starost, - ta i on oca imade godina mojih,
Peleja, koji ga rodi i Trojcima othrani svima
na jad, a uvali mene u nevolju najveću od svih;
toliku decu mi smače, sve same napredne momke!
Ali za svima njima ne ridam jadan toliko
koliko samo za jednim, za Hektorom. LJuta me žalost
za njim odvešće Aidu! Na rukama da je na mojim
umro, mi bismo siti za njime se naplakat' mogli,
ja i ona što ga porodila, nesrećna mati!"
Tako plaćući reče, i građani jecahu s njime.
Tužnjavu bolnu Hekaba pred ženama trojanskim počne:

„Sine, jadne li mene! A zašto da nesrećna živim,
kada mi pogibe ti? U gradu danju i noću
ti mi bejaše ponos, a Trojcem i Trojankam svima
zaštita beše u gradu, a oni tebe k'o boga
pozdravljahu, jer dika i njima si velika bio
dok si živeo, a sad skončanje i sudba te stigla!"

Ne sluteći nesreću, Andromaha čuje Hekabino naricanje
i hita na kulu, te i ona stane naricati

Tako naricaše ona, a Hektoru ljuba još ništa
nije doznala, jer joj glasnik ne stiže uzdan
s vešću da joj je vojno pred kapijom ostao gradskom.
Nego u visokom domu unutra ona je tkala
dvostruko porfirno ruho uvezujući šareno cveće.
U kući ona svoje lepokose dvorkinje zovne
neka tronožac velji stave kraj ognja da Hektora čeka
topla za kupanje voda sa bojišta kada se vrati.
Luda, a ne znade da ga, od kupala vrlo daleko,
Ahilejevom rukom sovooka svlada Atena.
Nenadno lelek ona i tužnjavu začuje s kule,
kolena zadržću njoj, a čunak ispade na tle.
Dvorkinjama ona lepokosim prozbori odmah:
„Za mnom pođite dve, da vidim šta se to zbililo!
Čestite svekrve čula sam glas, i meni u grudma
srce skače do usta, a kolena meni se koče:
Prijamovim stiže sinovima nevolja neka.
Da su od mojega uha daleko glasovi takvi!
Ali strah me veoma da nije mi Hektora smelog
od grada potisn'o divni Ahilej, te vija ga poljem,
i do svršetka dogn'o već njegovu nesrećnu hrabrost
kojom je zadisan bio; med borcima zaostaj'o nije
nego je trč'o pred svima, i nije ustupao nikom!"
Reče i mahnitoj slična istrči iz sobe odmah,
srce je skakalo u njoj, i za njom dvorkinje krenu.
A kad pristupi kuli, do gomile boraca, stane,
osvrne se na zidu i primeti kako je muž joj
vučen pred gradom trojskim, a brzotrki konji
neštedice ga vuku do prostranih ahejskih lađa.
Odmah oba joj oka tamnina pokrije noćna.
Ona se sruši natraške i od bola u nesvest padne.
Upletnjaci sjajni daleko joj spadnu sa glave,
mreža i poveska i ukosnik pleteni jošte
i s njim koprena što je Afrodita dade joj zlatna
onda kada je sebi sjajnošlemi odvede Hektor
Etionu iz dvora k'o nevestu s darima mnogim.
Zaove okolo nje i jetrve skupe se brzo,
te je držahu spremnu već da skonča od straha.
Pošto predahne opet i svest se povrati u njoj,
u ljuti udari plač i trojanskim ženama reče:
„Hektore, jadne li mene! Sudbine se rodismo iste
oboje, ti u Troji u domu Prijama kralja.
a ja u Tebi pod planinom šumovitom Plakom
gde me Estion malu u svojem othranio dvoru,
nesrećnik zlosrećnu mene! Oh da se ni rodila nisam!
Sada ti pod zemlju ideš u mračne dubine Aidu,
a u dvorima ovde udovicu ostavljaš mene
u strahovitoj tuzi, a sin je jošte nam luđan,

kojega ti i ja porodismo; nećeš ti njemu,
Hektore, zaštita biti, jer mrtav si, a ni on tebi.
Ako suzodavnom on se i ukloni ahejskom ratu,
svagda muka i jada u potonje imaće vreme,
jer će drugi ljudi smanjivati njegove njive.
A dan sirotni otima sve dečaku vršnjake,
pogled obara zemlji, a suza je puno mu lice.
Potrebnik pohodi on drugare svojega oca;
jednoga za ogrtač, a drugog za košulju vuče;
neko se smiluje nanjga, pa kupicu malu mu daje,
njome okvasi usne, al' grlo mu ostaje suho.
Dete što ima i oca i majku od sofre ga gura,
rukama njega bije i ružnim rečima grdi:
,Ustaj odavde, otac tvoj ne gosti se s nama!
Plaćući dečak se tada udovici materi vraća.
naš Astijanakt, što je na krilu svog oca pređe
samo mozak jeo i jagnjeće pretilo meso.
Kad bi ga obrv'o sanak, te igrati kad bi se prest'o,
tada bi spav'o na odru, na rukama dojkinje svoje,
na svom ležištu mekom, kad radošću ispuni srce.
A sad će zlopatit' mnogo kad miloga izgubi oca,
sin naš Astijanakt, kog tako zovu Trojanci:
jer si im sam ti vrata i bedeme branio tvrde.
A sad kod svijenih lađa daleko od oca i majke
crvi će gmizat' po tebi i, kad te se nasite psine,
gola te točit', a u tvom u dvoru leži ti mnogo
krasno i tanano ruho, od ženskih otkano ruku.
Al' ja ću sve to ruhi na žarkom sagoreti ognju,
koristi od njega nemaš, jer na njemu ležati nećeš,
slava pred Trojankama i Trojcima neka ti bude!"
Tako se naplače ona, a za njom jecahu žene.

PEVANJE DVADESET TREĆE NASLOVLJENO

NADMETANJE U SLAVU PATROKLA

Posle presudne bitke dva slavna mrtvacu čekaju na sahranu, Patrokle i Hektor koga Ahilej nije izručio Trojancima.

Ahilej sa svojim Mirmidoncima opet oplakuje Patrokla. Noću, u snu, pohodi ga Patroklova sen. Požuruje Ahileja da mu telo sahrani. Lomača se, sutradan, sprema, silna drva donose. U svečanoj povorci donose Patroklovo telo. Ahilej odseca kosu, kao žrtvu, i stavlja je u ruke mrtvome drugu. Lomača sa telom Patroklovim gori. Na nju stavljaju silne žrtve. Ahilej poseče i dvanaesticu zarobljenih Trojanaca, te i njihova tela turi na lomaču. Sledećeg dana, kada lomača dogori, kupe Patroklove kosti, stavljaju u sud i sahranjuju. Pošto je grobna humka nasuta, Ahilej priređuje nadmetanje u čast pokojnika i stavlja nagrade. Takmičari se utrkuju na kolima, rvu, trkaju, bore kopljima, bacaju kotur, streljaju, bacaju koplje. Ahilej je nekako izmenjen. Javlja se kao razboriti sudija u svađi koja je izbila oko utrke na kolima. (Nagovešten je lik što će ga Ahilej primiti u sledećem, završnom pevanju.)

Iz dvadeset i trećeg pevanja donosimo san Ahilejev i rvanje Ajanta sa Odisejem. U snu i razgovoru Ahilejevom sa Patroklom izrečena je vezanost homerskog heroja za život. Nerešeno nadmetanje u rvanju suprotstavlja, kao takmičare, dva junaka različite prirode: „velikog" Ajanta, Telamonovog sina, čoveka-gorostasa, ogromne telesne snage i borbenosti, i Odiseja, onižeg čoveka,

domišljatog diplomate. (Po predanjima koja Ilijada ne pripoveda, ova dva junaka polagala su, posle Ahilejeve smrti, pravo na njegovo oružje. Kada je oružje dodeljeno Odiseju, Ajant je, od jeda, poludeo.)

I. Pojavljivanje Patroklove duše

A kad ga uhvati san te iz srca brige odagna,
tvrd kad san ga savlad'o - jer umori kolena sjajna
goneći Hektora prema vetrovitom Ilijskom gradu –
tada pristupi njemu Patrokla jadnoga duša
u svemu podobna njemu i stasom i očima lepim
i glasom, i još isto na telu bejaše ruho.
Više glave mu priđe i ove progovori reči:
„Spavaš, Ahileju, sasvim zaboravivši za mene!
Nisi me živa nikad zapušt'o, no sada kad umreh,
mene pogrebi što pre da prođem kroz vrata Aida!
Duše me gone daleko, te senke preminulih ljudi,
one me preko reke ne puštaju njima da pridem,
nego lutam pored Aidovih širokih dveri.
Zato pruži mi ruku, Ahileju, cvilim, jer više
neću se vratit' od Aida kad ognjem sagorite mene.
Nećemo više živi, od dragih drugara daleko,
med njima sedeći većať, jer mrska me proguta ona
Kera, što me veće pri porodu zgrabila bila.
Ali je i tebi samom, Ahileju, podobni bogu,
sudba da padneš pod zidom imovitog naroda trojskog.
Drugo ti reći ću još i naredit', hoćeš li slušať:
nemoj mojih od tvojih, Ahileju, rastavljať kosti,
nego ih sastavi, jer se othranih u vašem domu
zajedno s tobom kada Menetij iz Opoenta
malog me dovede vama u dvore zbog jasnog ubijstva
onoga dana kad sina pogubih Amfidamantu,
ludak, nenamerno, na nj se rasrdiv u igri na kocke.
Vitez me Pelej primi u dvore i othrani mene
brižljivo, te me tvojim, Ahileju, nazva drugarom.
Tako nam isti sud nek obojici pokriva kosti:
zlatni dvoušni krčag što dade ti gospođa majka."
Njemu k'o odgovor ovo Ahilej brzonogi reče:
„Zašto ovamo dođe, o draga mi glavo, te sve to
meni naređuješ sada? Ta ja to izvršiću rado,
tebe ću, kako mi ti zapovedaš, poslušat' u svem.
Nego mi bliže pristupi, i jedan drugoga za tren
zagrimo, te se natužimo tužnjavom gorkom!"
Reče i obadve ruke Ahilej ispruži za njim,
al' ga ne uhvati; duša odleti pod zemlju tada
podobna dimu cvrčec'. Ahilej u čudu đipi
udari o ruku rukom i reči progovori tužne:
„Avaj, i u dvoru Aidovu nekakve duše
ima, i senke ima, al' nikakva nema života!"

II. Rvanje

I treću nagradu zatim Ahilej odredi odmah,
metne je pred Danajce, i to za rvanje teško,
tronožac velik što stoji na ognju ko pobednik bude,
cenjahu svi ga Ahejci da vredi goveda dvanest;
onom ko izgubi ženu za poslove sposobnu mnoge
odredi, cenjahu svi je da četiri goveda vredi.
Potom se uspravi i pred Argejcima prozbori ovo:

„Ustajte koji se ovde nadmetati imate volju!"
Reče, i veliki sin Telamonov ustane Ajant,
drugi dovitljivi usta Odisej, vičan kovarstvu.
Oba se opašu potom i usred prostora stanu,
jedan uhvati drugoga za laktove rukama krepkim,
k'o što se primaju rozi na krovu štono ih slaže
slavan dunder kad želi da zaštiti kuću od bure.
Snažno spopadnu ruke silovite kičmu, te ona
krckati stane, te znoj ih obojicu oblije bujan;
guste se modrice dignu po rebrima i po ramenima,
pune crvene krvi u jednog i drugog, a oni
pobede bejahu željni, zbog umetnog tronošca onog.
Niti je oboriti mog'o Odisej ni na zemlju svalit',
niti je mogao Ajant, jer snažni se ne da Odisej.
Kada to dosadi veće Ahejcima s nazuvkom lepim,
onda veliki sin Telamonov probesedi Ajant:
„Divova pego, dovitljiv Odiseju, sine Laertov,
digni me il' ću te dići, za ostalo Div će se starat'!"
Reče i stane ga dizat', al" smotri kovarstvo Odisej
Ajanta depne u pregib pod koleno, a uda mu klonu,
Ajant se sruši na leđa, Odisej mu na grudi padne:
borci posmatrahu to i svi se divljahu tome.
Zatim ga dizati stane Odisej, stradalnik božanski,
malo ga krene sa zemlje, al' nije ga mog'o da digne;
Ajant mu koleno savi, i oba se nađu na zemlji
jedan kraj drugog blizu, i prahom se umažu oba.
Trećom bi đipili oni i ponovo stali se rvat',
da ne ustane sam Ahilej te ih zadrži:
„Nemojte rvat' se više i nemojte mučit' se dalje
pobedu imate oba. I nagrade jednake uzev
idite, da se Ahejci i drugi mogu nadmetat'!"
Reče, a oni ga čuju i poslušaju ga rado,
očiste prah sa sebe i ruho potom obuku.

PEVANJE DVADESET ČETVRTO NASLOVLJENO

OTKUP HEKTORA

Poslednje pevanje Ilijade donosi tek konačni obrt u priči o Ahilejevom gnevu. S početka se susrećemo sa Ahilejem čiji se bes još nije staložio. Iz dana u dan on nagrđuje mrtvo Hektorovo telo. Vezuje ga za svoja borna kola i vuče trired oko Patroklovog groba. Dvanaestog dana dozlogrdi ovo nečoveštvo i bogovima, svima sem Here, Posidona i Atene. Zevs ipak šalje Ahileju njegovu majku, boginju Tetidu, ne bi li ona nagovorila sina da Hektorovo telo dadne Trojancima na otkupe. Božanska glasnica Irida podstiče Prijama, Hektorovog oca, da se uputi u ahejski logor. Prijam stiže noću do Ahilejevog šatora. Suočen sa Prijamom, kome je sina ubio, Ahilej se seti svoga oca, staroga Peleja, kome je suđeno da živ dočeka Ahilejevu skorbu smrt. I Prijam i Ahilej puste suzu. U suzama se otapa i Ahilejeva okorelost, i jad zbog pogibije Patroklove. Pogled se Ahileju otvara i za tuđi bol, za patnje čoveka i njegovu zlehudu sudbinu. On Prijamu daje Hektorovo telo na otkupe. I obećava dvanaest dana primirja: neka ga Trojanci sahrane kako junaku priliči. Prijam odlazi sa Hektorovim telom. U Troji Andromaha, Helena i Hekaba oplakuje Hektora. Trojanci devet dana dovlače drva za lomaču. Onda Hektora spale, sakupe mu kosti u zlatni kovčeg, ukopaju ga i naspju grobnu humku.

U pesmi o otkupu Hektora vrhunac je i kraj Ilijade. A to će reći - speva o Ahilejevom gnevu. Stoga je ovde donosimo u celosti.

OTKUP HEKTORA

Ahilejeva neutešna žalost i nagrđivanje Hektora

Svrše se igre, i borci ka brzim se lađama tada
rasture, svaki ka svojoj. Na večeru mišljahu oni
i na uživanje sna osvežavnog. Ali Ahilej
ridaše sećajući se drugara dragog, a njega
svesilni sanak nije osvaja'o, no amo se tamo
valj'o Patroklovu žaleć' i muškost i čestitu snagu,
misleći šta sve svrši i šta sve premuči s njime
gazeć' u junačke mnoge u borbe i valove strašne.
Toga se sećajući' grozne niz obraze ronjaše suze,
čas bi na stranu on, a čas bi nauznak. leg'o,
a čas na lice, a onda od odra bi ust'o i kren'o,
pa bi žalostan sav uz obalu morsku tuma'o.
A čim nad morem i nad bregovima zora zabeli,
on bi je ugled'o pa bi brzonoge konje u svoja
upreg'o kola i ozad za kola Hektora svez'o
da ga vuče i trired oko Patroklova groba
njega bi vuk'o i potom u svom šatoru počiv'o.
Protegnuta na lice u prahu bi ostavlja'o njega.
Ali Apolon i mrtva junaka žaleći njemu
kožu je čuv'o od svake od nagrde te ga pokriva'o
egidom zlatnom da onaj ne odere njega povlačeć'.

Većanje bogova o Hektorovoj sudbini.
Div šalje Iridu da Tetidu pozove na Olimp

Tako je Hektora on u srdnji unakažav'o,
ali su žalili njega i blaženi gledali bozi
i brzohodu slali oštroidnog da ga ukrade.
S tim se slagahu bozi svi drugi, samo se nisu
Hera a ni Posidon ni sjajnooka Divova ćerka,
nego ostanu kako na sveti namrziše Ilij,
Prijama kralja i narod zbog Aleksandrova greha;
boginje uvredi on u obor kad stigoše njemu,
onu pohvali što ga obdarila zlokobnim bludom.
A kad ponovo potom osvanula dvanesta zora,
onda pred bozima večnim probesedi Febo Apolon:
„Strašni vi, bogovi, jeste i svirepi! Nije l' vam Hektor
stegna goveđa klao i stegna besprekornih koza?
A sad nemate volje ni mrtva da spasete njega,
da ga ugleda ljuba i majka i njegovo dete,
njegov roditelj Prijam i narod; tad bi ga brzo
oni sagoreli ognjem i dostojno njega pogrebli!
Nego Ahileju besnom ugoveti želite, bozi,
u koga ljubazne čudi ne ima; njemu se ne da
srce okrenut' u grudma, i narav obesnu ima
podoban lavu što snagom i srcem silovitim gonjen
stada napada ljudska da gozbu uhvati sebi:
tako izgubi milost Ahilej, a stida mu nesta,
koji je ljudskom rodu na korist i na štetu velju.
I drugi neko možda i dražega izgubi svoga,
rođenog izgubi brata il' dragoga svojega sina,
ali opet plač i ridanje ostavit' ume
jer je sudbina dala čoveku strpljivo srce.
Ali Hektora divnog, Ahilej kad ote mu život,
za kola sada veže i vuče okolo groba
dragog drugara, - al' time ni lepše ni bolje mu nije!
Samo da mi se na njega ne naljutimo junaka,

jer i nemu zemlju u srdžbi nagrđuje svojoj!"
Na to srdita njemu beloruka prozbori Hera:
„I ta reč bi mogla da vredi, srebroluki bože,
ako Hektor jednaku čast s Ahilejem ima;
Hektor je smrtni čovek, i smrtna ga došla žena,
ali Ahilej je porod od boginje, koju ja sama
odnegovah, othranih i čoveku dadoh za ljubav
Peleju, kojega bozi od svega voleše srca.
Svi ste bogovi bili na svadbi, - s njima se i ti
s formingom gošćaste tada, zli družo. nevero večna!"
Skupljač oblaka Div odgovori njojzi i reče:
„Nemoj se, Hero, uvek na bogove ljutiti druge!
Jednaku poštu neće uživati. Al' je i Hektor
najdraži bozima bio od sviju trojskih junaka,
tako i meni, jer dragih darova ne smetaše s uma,
nikada žrtvenik moj ne beše bez jednake gozbe,
bez pretiline i vina, već kakve se žrtve nam daju.
Ali se mahnimo toga da Hektora otmemo smelog,
to se nikako ne da izvesti da ne zna Ahilej,
jer mu u pomoć obdan i obnoć dolazi mati,
nego nek sada mi kogod pozove Tetidu bliže
da joj poruku mudru izrečem, da bi Ahilej
dare od Prijama uz'o i Hektora dao na otkup."

Div po Iridi naređuje Tetidi neka Ahileja skloni
da Hektorovo telo da na otkupe

Reče i Irida odmah vetronoga ode da javi.
U sredini između gredovitog Imbra i Sama
skoči u more crno, a voda za njom zašumi.
Ona zaroni onde u dubinu olovu slična,
što se u more spušta o rogu vola sa pašu
da donese ribama smrt mesožderim. U spilji ona
prostranoj Tetidu nađe, a pomorske druge oko nje
boginje zajedno behu i sedahu; ona u sredi
plakaše sudbu sina besprekornog, koji u Troji
grudastoj imaše pasti daleko od očinske zemlje.
Blizu nje brzonoga Irida stane i reče:
„Ustaj, Tetido, zove te Div pun mudrosti večne!"
Boginja srebrnih nogu odgovori Tetida na to:
„Opaj veliki bog šta hoće? A ja se bojim
među bogove ići s neutešnim u srcu bolom.
Idem, i neće mi zalud izreći što bude mi rek'o!"
Boginja divna kad je to rekla, na se navuče
koprenu tamnu, od koje ne beše crnjega ruha.
Krene na put, a pred njom vetronoga Irida brza
kao vođ, a val se oko njih uvijaše morski.
Kad već na obalu stignu, odlete u nebo obe.
Diva svevidnog nađu, a blaženi bogovi večni
sede oko njega zajedno svi. A Tetida onde
sedne kraj oca Diva, a mesta joj dade Atena.
Zlatnu u ruke kupu beloruka dade joj Hera,
pa je pozdravi rečma, a Tetida vrati je ispiv
Njima tad otac ljudma i bozima prozbori ovo.
„Tetido, dođe na Olimp, u dubokom čemeru svome,
noseć' u grudima žalost bez prebola; znadem je i sam.
Al' ću ti opet reći, rad čega te ovamo pozvah.
Devet već dana svađa med besmrtnim bozima traje

oko Hektora mrtvog i tvoga gradobije sina.
Oni oštroidnog šalju brzohodu neka ukrade
Hektora, ali ja slavom Ahileja hoću obdarit',
prijateljstvo da tvoje i pažnju obezbedim sebi.
Hitro poleti u tabor i svojega sina izvesti:
kaži mu, bozi se gnjeve, a od svih najviše ja se
besmrtnih bogova srdim, kod svijenih lađa što drži
Hektora u srcu mahnit i ne daje njega na otkup,
ne bi l' u strahu od mene na otkup Hektora dao.
A ja ću Iridu brzu junaku Prijamu poslat',
lađama ahejskim dragog nek ide otkupiti sina
dare Ahileju noseć' da njima smekša mu srce."

Tetida obaveštava sina o Divovu naređenju,
a on joj obećava da će Hektora predati

Reče, i poslušaj njega srebronoga Tetida odmah;
spustiv se Olimpijskoj gori niz vrhove boginja ode
i stiže sinu u šator. Unutra ga ona zateče
kako žalosno jeca, a dragi oko njega druzi
žustro se trude svi i ručak pripremaju onde:
krupnoga već u šatoru gustorunog zaklaše ovna.
Sedne do njega odmah nablizu gospođa mati,
rukom ga pomiluje i reči mu prozbori ove:
„Dokle ćeš, porode moj, naricati, dokle ćeš tužit'
te izjedati srce za postelju a ni za jelo
ne hajuć'? Dobro bi bilo da ženu obljubiš kakvu.
Jer ti nećeš mi dugo već živet', nego i tebi
blizu stoji već smrt i teška te čeka sudbina.
Nego me slutaj brzo, od Diva ti donosim vesti,
kaže ti, bozi se gnjeve, a od svih najviše on se
besmrtnih bogova srdi kod svijenih lađa što držiš
Hektora u srcu mahnit i ne daješ njega na otkup.
Predaj ga brzo na otkup i darova primi za mrca!"
Na to brzonogi njojzi Ahilej odgovori ovo:
„Tako nek bude! Ko otkupe da, nek mrca odnese,
ako Olimpljanin sam to naređuje ozbiljna srca!"
Tako su majka i sin u gomili ahejskih lađa
jedno s drugim mnoge govorili krilate reči.

Irida obaveštava Prijama o rešenju bogova

Kronović Iridu tada u sveti šiljaše Ilij:
„Hitaj, Irido hitra, i olimpsko ostavi selo,
idi u Ilij i onde junaku Prijamu javi
ahejskim lađama dragog nek ide otkupit sina
dare Ahileju noseć' da njima smekša mu srce:
sam neka krene, i drugi Trojanac nek ne ide s njime!
Neka ga stariji koji oglasnik prati, da mazge
upravlja i kola s lepim tekunima, natrag da u grad
mrca poveze koga Ahilej pogubi divni.
Neka mu ne bude smrt na umu i nek se ne boji:
jer mu k'o pratioca brzohodu daćemo boga;
on će ga pratiti dotle Ahileju dok ga dovede.
A kad ga veće on u Ahilejev šator uvede,
neće ga ni sam pogubit' i svima zabraniće drugim,
jer on bezuman nije ni nesmotren, nije ni grešnik,
nego će junak došljaka veoma blago poštedit'!"

Reče, i otide odmah krilonoga Irida javit';
Prijamu stigne u dvore te ridanje i plač zateče.
Sinovi oko oca u dvorištu sedeći ruho
suzama kvašahu svoje, a u ogrtač starac
sav se umot'o i ogrnuo; prašine mnogo
beše na glavi tome starini, a i na vratu,
što ju je kada se valj'o oberučke nabac'o na se.
Čerke i snahe dvore ispunjahu jecanjem svojim
sećajući se mnogih i čestitih onih junaka
štono već bejahu mrtvi od argejskih smaknuti ruku.
Prijamu blizu pristupiv oglasnica Divova rekne
tiho izustiv, a onom tad kolena drhtati stanu:
„Prijame, Dardanu lozo, priberi se, nemoj se bojat',
jer ti ne dolazim amo da nevolju objavim neku,
nego dobro ti mislim, od Diva k'o glasnica dođoh,
izdaleka se stara za tebe, pun sažaljenja.
Kaže Olimpljanin tebi da Hektora iskupiš divnog
dare Ahileju noseć' da njima srce mu smekšaš.
Sam otidi, i drugi Trojanac nek ne ide s tobom!
Neka te stariji koji oglasnik prati, da mazge
upravlja i kola s lepim tekunima, natrag da u grad
mrca poveze koga Ahilej pogubi divni.
Neka ti ne bude smet na umu i nemoj se bojat'
jer će k'o pratilac bog brzohoda pratiti tebe;
on će te voditi dotle Ahileju dok te dovede.
A kad te veće u Ahilejev šator uvede
neće te ni sam pogubit' i svima zabraniće drugim,
jer on bezuman nije ni nesmotren, nije ni grešnik,
nego će junak došljaka veoma blago poštedit'!"

Hekaba uzalud pokušava da Prijama odvrati od puta.
On u riznici odabira darove za otkup Hektora

Kada to starcu reče, brzonoga Irida ode.
A on naredi sinci da kola s tekunima lepim
za dve upregnu mazge i koš da privežu jošte.
Sam u odaju siđe u mirisnu koja od drva
kedrova sazdana beše, visoka, blistanja puna.
LJubu Hekabu sebi pozove i ovo joj reče:
„Jadnice moja, glas mi od Diva s Olimpa stiže
ahejskoj lađi da krenem da dragoga iskupim sina
dare Ahileju noseć' da njima srce mu smekšam.
Nego nuder mi kaži šta tebi se u srcu čini?
Jer me već samog srce i duša podstiču na to
onamo lađi da krenem u široki ahejski tabor!"
Reče, - al' zakuka žena i njemu odgovori ovo:
„Avaj, kamo ti razum, sa kojeg si ugledan pređe
bio u ljudi stranih i onih kojima vladaš?
Kako ahejskim hoćeš sam da lađama odeš
na oči junaku što vrle sinove tvoje
već je pogubio mnoge? U tebe je železno srce!
Ako te uhvati jednom i očima ako te vidi
borac krvožedni onaj i podmukli, nećs te žalit'
nit će ti odati poštu. Daleko u kući ovde
sina oplakujmo sada! A njemu kada ga rodih
uz nit života snažna sudbina zaprede pseta
brza da nahrani on, od roditelja daleko,
onde kod nemani strašne! Po sredi mogla bih jetru

njegovu zagrist' pa je razjedat'! Takva bi bila
osveta za sina moga, jer nije ga plašljiva smak'o,
nego za Trojance i za Trojanke nedara niskih
bio se, nije pritom pomišlj'o na strah i begstvo!"
Na to odgovori njojzi starina bogoliki Prijam:
„Nemoj me ustavljat', hoću da krenem, - ne budi sama
zloslutna u kući ptica, jer nećeš me moći zadržat'.
Da mi je neko drugi od ljudi zemaljskih rek'o,
vrač il' žrtava kakav nadzirač il' sveštenik neki,
laž je - mi bismo rekli i njemu okrenuli leđa:
a sad kad boginju čuh i videh je licem u lice,
idem, i neće joj reći badava biti. Al' meni
ako je suđeno mreti kod ahejskih srpastih lađa,
hoću, neka me odmah Ahilej poseče, kad svoga
u ruke uzmem sina, i kada se naplaćem dosta!"
Reče i poklopce lepe od kovčega otvori odmah,
dvanaest haljina lepih starina izvadi otud,
prostih dvanaest struka i ćilima isto toliko,
toliko plašteva belih i košulja jošte toliko.
Odmeri zlato i deset iznese talanta celih
i dva tronošca sjajna iznese i četir' bakrača,
i još prelepu kupu što Tračani njemu je daše,
veliki poklon, kad njima k'o poslanik stiže; ni njega
ne poštedi starina u dvoru, no žuđaše vrlo
dragog otkupiti sina.

Prijam iz trema istera skupljene Trojance,
a sinovima naređuje da mu priireme kola za polazak

Trojance štono u tremu
stajahu gonjaše sve i ružno ih stane da psuje:
„Idite, sramote vi i bruke! Zar nemate sami
kod kuće ridanja dosta, no dođoste mučiti mene?
Nije l' vam dosta Div što Kronović dade mi jade
najboljeg sina kad izgubih? Al' znaćete i vi.
Jer će vas lakše odsad Ahejci moći da smiču,
pošto je pogin'o on. A u dvore bogu Aidu
pre da zaputim ja no očima svojim da vidim
kako nam pustoše grad i besno kako ga ruše!"
Reče i palicom ljude razagna, a oni se starcu
srditom uklone, a on sinovima povikne tada
Helena koreć', Parida i Agatona divnog
Pamona, Antifona i grlatog borca Polita,
Dejfoba koreć' i Hipotoja, ponosnog Dija.
Tu devetoricu klikne starina i ovo im rekne:
„Hitajte, rđava deco i sramote! Kad biste svi vi
mesto Hektora mrtvi kod brodova ležali brzih!
Avaj nesrećna mene! Izrodih u širokoj Troji
vrlo vrljih sinova, od kojih ni jedan ne osta,
ni bogoliki Mestor, ni Troilo, borac sa kola,
a ni Hektor, bog među ljudima, koji se više
činjaše da je bogovsko dete negoli ljudsko.
Sve ih pogubi Arej, a ostaše grdinje same,
lašci, igrači, što znaju da najbolje u kolu biju
nogama i da janjad i jarad narodu grabe.
Nećete l' kola što brže pripremit' mi sada i u njih
ovo smestiti sve da odmah krenemo na put?"
Reče, i oni se karbe poboje svojega oca,

kola za dve mazge iznesu s tekunima lepim,
lepa i sasvim nova i košaru privežu na njih,
potom s klinova oni mazgovlji skinuše jaram
od zelenike, s pucem, snabdeven kukama čvrstim,
s jarmom jaramski remen iznesu devet lakata
dug, i na brižljivo izglađenu privežu rudu
sasvim na kraju napred. a beočug pričvrste kincem,
trired nad pucem remen sa svake omotaju strane,
krajeve zavežu redom i pripnu pod klinčevim šiljkom.
Goleme otkupe potom za Hektora oni iznesu
te ih u izglađena u kola tovarit' stanu.
Potom upregnu mazge jakonoge navikle na ham,
njih mu Mišani nekad k'o sjajan dadoše poklon;
najzad Prijamu samom pod jaram konje privedu
što ih uz izrađene starina hranjaše jasle.

Pre polaska Prijam lije žrtvu i moli Diva da mu
pošalje orla u znak srećna odlaska. Orao se pojavljuje
i Prijam s glasnikom odlazi na put

Tako je kola dao uprezat' u visokom dvoru
Prijam i njegov glasnik što trezveno umeju mislit':
tada brižnoga srca obojici priđe Hekaba
kao med slatkoga vina u desnici noseći ruci
u krčagu zlatnom da žrtvuju i potom da krenu.
Stane pred konje i reči starini progovori ove:
„Uzmi i ocu Divu to izlij i moli se njemu
kući od neprijatelja da vratiš se, kad te već srce
lađama podstiče tvoje preko volje moje. A ti se
oblaka idskom zbiraču pomoli ponovo Divu,
Kronovu velikom sinu, na celu Troju što gleda;
pticu zatraži brzog vesnika, koji je njemu
od svih najdraži ptica i snagu najveću ima,
s desne strane sam da ga smotriš očima svojim
i njim osokoljen kreneš do danajskih brodova brzih.
Ako ti svevidni Div pe pošalje svoga glasnika,
neću te goniti ja i neću ti ja naređivat'
argejskim lađama ići, i ako želiš veoma!"
Na to odgovori njojzi starina bogoliki Prijam:
„Neću se, ljubo, sada toj tvojoj protiviti želji:
dobro je podići ruke i moliti milost od Diva."
Tako reče i starac ključaricu zovne da vodom
ruke mu polije čistom, i dvorkinja njemu pritrči
sud za umivanje noseć' u rukama i uz njega ibrik.
Prijam opere ruke i prihvati krčag od ljube,
stane se moliti stupiv sred dvorišta, odli od vina,
na nebo pogleda potom i molitvu prozbori ovu:
„Najveći, najviši **Dive, što caruješ s Ide**, daj mi
drag da Ahileju stignem i da se sažali na me,
pticu mi pošalji brzog vesnika koji je tebi
od svih najdraži ptica i snagu najveću ima,
s desne strane sam da ga smotrim očima svojim
i njim osokoljen krenem do danajskih brodova brzih!"
Tako se pomoli on, a mudri ga sasluša Dive,
odmah mu pošalje orla, tu najpodesniju pticu,
mrkoga lovca, koga i pegavcem naziva narod.
K'o što su vrata široka u visoke riznice koga
čoveka blaga što ima i zatvorena i čvrsta:

tako se s obadve strane orlušini širila krila.
I njima učini se nad gradom da nadesno prođe;
radosni budu kad vide, i svima se razgali srce.
Na kola zlatna zatim starina žurno se popne,
ispod hučnoga trema i kapije onda ih pogna.
Napred su mazge kola sa četiri vukla tekuna,
Idej ih gonjaše hrabri, a ozad su stizali konji
što ih je upravlj'o starac i brzo ih gonio bičem
kroz grad, a za njim k'o pratnja svi njegovi iđahu dragi
plačući gorko kao da u samu polazi propast.

Hermija prati Prijama Ahileju

Kada iz grada oni već siđu i na polje stignu,
onda se drugi natrag u Ilij vraćati stanu,
deca i zetovi svi, a svevidni primeti Dive
na polju dvojicu onu i sažali starca kad vide;
odmah Hermiji on probesedi dragome sinu:
„Hermija, tebi je svagda od svega najdraže bilo
da se sa čovekom združiš i uslišiš ko ti se sviđi.
Idi i Prijama sada do prostranih ahejskih lađa
tako povedi da ga od boraca danajskih niko
ne vidi, ne pozna, dok Ahileju ne dođe starac!"
Reče. i pratilac njega brzohoda poslušā odmah.
te on potplate lepe za noge priveže tada,
zlatne ambrosijske, koje po vodi i beskrajnoj zemlji
brzo nošahu njega k'o vetar kad leti i duše;
uzme i palicu kojom on ljudima zaklapa oči
kojima hoće, a druge spavačive budi iza sna;
s palicom tom u ruci brzohoda snažni odleti.
Brzo se potom dohvati on Helesponta i Troje:
kneževiću mladiću po licu podoban beše,
što je u mladosti cvetu, i prve niču mu malje.
Kad se provezu oni kraj velikog Ilova groba,
onde ustave mazge i konje, u reci da vode
piju. Već se tama po zemlji spuštati stane;
tada upraviv pogled izbliza Hermiju glasnik
smotri, okrene se starini i ovo mu rekne:
„Pazi, Dardanov sine, sad smotreno voziti treba,
čoveka vidim, zacelo obojicu on će nas razdret'.
Nego bežimo brzo na konjima il' molimo njega
kolena njemu dodirnuv da on se smiluje na nas!"
Reče, i starcu se pamet od velikog straha pomete,
te mu se kosa svuda po gipkom nakostreši telu;
on se prenerazi sav. Al' brzi mu Hermija priđe,
pa mu prihvati ruku i prozbori pitanjem ovim:
„Kuda to kasno goniš, o oče, konje i mazge
kroz ambrosijsku noć kad ostali spavaju ljudi?
Zar se Ahejaca ne bojiš srdžbom što dišu?
Oni su dušmani tvoji svi grdni i tebi su blizu.
Da te primeti koji u noći brzoi i tamnoj
takvo blago gde voziš, pri duši ti kako bi bilo?
Ni sam nisi već mlad, i ovaj što prati te star je
čoveka onog da odgna što prvi bi napao na vas.
Al' ja neću ti zla učinit' i od tebe drugog
odbiću, čini mi se da dragom si ocu mi sličan."
Nato odgovori njemu starina bogoliki Prijam:
„Tako je nekako sve, o dragi sinko, što kažeš.

Nego je nekakav bog i mene zakrlio rukom
koji je pratioca u susret mi poslao takva,
znamenje dobro, k'o ti što si i stasom divan i licem,
razuman tako i sin još blažena oca i majke."
NJemu brzohoda pratilac bog odgovori ovo:
„Što si rekao, starče, to sve je zanago pravo,
Nego nuder mi reci i pravu mi istinu kazuj:
šalješ li kuda mnogo i dragoceno blago
ljudima stranim da onde ono ti ostane celo,
ili već sveti svi u strahu napustiste Ilij,
kada vam najbolji borac onakav pogibe, sin tvoj,
koji u borbi nikad Ahejcima nije ustup'o?"
NJemu odgovori potom starina bogoliki Prijam:
„Ko si, dragiću moj, od kojeg si oca i majke,
koji mi izreče lepo sudbinu nesrećnog sina?"
NJemu brzohoda pratilac bog odgovori ovo:
„Kušaj me samo, starče, i pitaj za Hektora divnog.
Ja sam ga vrlo često u bitki što proslavlja borce
očima video svojim, i lađama kad je Argejce
dognao te ih klao i oštrom ubijao među,
a mi se čuđasmo stojeć', jer nije Ahilej dopušt'o
u boj nam ući, jer na Atrida bejaše srdit.
Ja sam saratnik njegov, na čvrstoj stig'o sam lađi
s njime; Mirmidonac po rodu sam, a moj se otac
zove Poliktor, imovit je on i star već k'o i ti,
šest još ima sinova, a ja sam sinak mu sedmi.
Kocku kad bacih, pade na mene amo da idem.
A sad na polje prispeh od lađa, jer sutra će zorom
oko grada Ahejci sjajnooki zametnut' bitku;
već im je dosadno sedet', i ahejski ne mogu vođi
da ih duže uzdrže od borbe, koliko je žude."
NJemu odgovori na to starina bogoliki Prijam:
„Ako si zanago drugar Ahileja, Peleju sina,
onda potpunu meni izreci istinu sada:
da li je sin moj jošte kod lađa, il' ga je veće
razrez'o na komade Ahilej i hitio psima?"
NJemu odgovori pratilac bog brzohoda ovo:
„Još ga pojeli nisu, o starče, psine ni ptice,
nego neprestano on u Ahilejevu šatoru
leži kraj lađe; dan je već dvanesti onde što leži,
ali mu ne gnjije telo, a nit ga rastaču crvi,
koji razjedaju borce u junačkoj borbi kad padnu.
Vazda bez poštete njega Ahilej vuče, doduše,
oko drugareva groba, kad Zora osvane divna,
al' ne nakazuje njega; s divljenjem gled'o bi i sam
kako je rosan i svež, i sav je opran od krvi,
nigde umrljan nije, i sve se zatvoriše rane,
što god ih dobi, jer mnogi na njega izbaciše koplje.
Tako se blaženi bozi za dobrog ti staraju sina,
i kad je veće mrtav, jer omile njihovu srcu."
Reče i radostan bude starina i odgovor dade:
„Dobro je zanago, sinko, i pristale darove davat'
bozima večnim, jer nije ni sin mi - ako ga imah -
olimpske bogove u svom u dvoru smetao s uma:
stoga se setiše njega i čas kad ote ga smrtni.
Nego ovaj lepi od mene prihvati kondir,
te me štiti i prati uz pomoć bogova višnjih
dokle ne stignem ja u šator Pelejevu sinu!"

Njemu odgovori pratilac bog brzohoda ovo:
„Kušaš me, starče, mlađeg od sebe, al' neću te slušat'
kad mi naređuješ dar da uzmem da ne zna Ahilej.
Al' ja se bojim junaka i ustežem se u duši
uzet' mu nešto da zlo se ne dogodi docnije meni.
Ali ću pratiti tebe šta više do slavnoga Arga,
pažljivo ploviću s tobom il' pešice pratiću tebe,
niko te napasti neće ni prezreti tvoga drugara.”

Pred Ahilejevim šatorom. Hermija se otkriva Prijamu

Reče, i na kola skoči brzotrki glasnik i potom
brzo u ruke prihvati bič i uzde pa konje
i mazgove tada on velikom zadahne snagom.
A kad stigoše oni do zida kod lađa i šanca,
baš se trudili tada čuvari da večeru sprema:
na njih pratilac odmah brzohoda razlije sanak,
zatim skine ereze i brzo otvori vrata.
Prijama potom uvede i dare na kolima sjajne.
A kad Pelejevu sinu do šatora već priđu
visokog, što ga svom Mirmidonci digoše vođu
odrezav jelovo drvo, a šator pokriše ozgo
rogozom dlakavim što ga na luci nakosili behu:
oko šatora veliki dvor načiniše vođu
koljem ogradiv ga gustim. A prevornica na vratma
jelova beše, što tri je Ahejca gurahu silom,
a tri druga Ahejca sa vrata veliku rezu
otiskivahu, Ahilej bi je otisn'o i sam.
Potom Hermija hitri starini otvori vrata
i Ahileju brzom uveze darove sjajne,
s kola na zemlju skoči i starcu progovori ovo:
„Znaj mi, starče, da sam od besmrtnih bogova jedan
Hermija, jer me je tebi za pratnju poslao otac.
Ali ja ću se sada povratit' i na oči neću
stupit' Ahileju, jer bi to meni zamerka bila
besmrtni bog da smrtne toliko poštuje ljude.
A kad već uđeš, sinu Pelejevu kolena primi,
moli ga, tako mu oca i lepokose majke,
tako mu sina, u njemu da samilost pokreneš time!”

Prijam uđe u šator, moli Ahileja
da sina dade na otkup što on i obriče

Tako reče i natrag na visoki odlete Olimp
Hermija, potom Prijam sa kola na zemlju skoči,
Ideja ostavi onde, te ovaj ostane konje
i mazgove pritežuć'. A starac krene šatoru,
Divu dragi Ahilej gde seđaše. NJega unutra
nađe, a podalje sede drugari; a dva junaka,
vitez Automedont i Alkim Arejeva roda,
baš se zaduvala služeć'. Ahilej baš bio je prest'o
jesti i piti, i još je pred njime stajala sofra.
Uđe veliki Prijam i priđe neprimećen bliže,
kolena zagrlj on Ahileju, poljubi ruke
strašne, vojskomorne, one sinova mu smakošs mnogo.
Kao kad čovek, u besnoj slepoći ubiv zemljaka,
ostavi svoju domaju i u drugi pobegne narod,
imućnom čoveku dođe, i čude se koji ga smotre,

tako se začudi junak bogolikog Prijama spaziv,
začude se i drugi, i jedan pogleda drugog.
Tada moleći Prijam junaka rekne mu ovo:
„Seti se svojega oca, Ahileju podobni bogu,
starca kakav sam i ja, na pragu starosti tužne.
I njega susedi možda što borave okolo njega
taru, i nikoga nema da ukloni bedu i propast.
Ali samo kad čuje da jošte mu živiš, u svojoj
duši se raduje on i u sve nada se dane
dragog ugledat' sina, od Troje kad mu se vrati.
A ja sam nesrećan sav: izrodih u širokoj Troji
vrlo vrljih sinova, a živ mi ne osta ni jedan.
Im'o sam ih pedeset, kad ahejska osvanu vojska:
utroba iste majke devetnaest mi rodi sinova,
inoče druge mi sve u dvoru rađahu mome.
Veći je deo mi njih pogubio napasnik Arej.
A kog još jedinog imah, te i sam šticaše grad nam,
toga ti nedavno smače, kad očinsku branjaše zemlju,
Hektora. Ahejskim sada i dolazim lađama zato
otkup da za njega dam ti, a goleme otkupe nosim.
Nego se bogova boj, Ahileju, smiluj se meni
setiv se svojega oca, nesrećniji od njega ja sam
koji pretrpeh što nije na zemlji čovek ni jedan
pruživši ustima ruku junaku što sina mi ubi!"
Reče i podstače želju u njemu da plače za ocem,
uzev za desnicu starca Ahilej ga otisne malo.
Oba su spomena puni, vojskomoru Hektora jedan
Ahileju do nogu savijen plakaše silno,
a svog čas plakaše oca Ahilej, a čas Patrokla,
i plač se njihov stane po celom razlegat' šatoru.
A kad se ridanja veće Ahilej narida divni,
te mu želja za plačem iz grudi i udova ode,
sa svog ustane stoca i za ruku podigne starca
žaleći sedu mu glavu i belu njegovu bradu,
licem se okrene njemu i krilate prozbori reči:
„Jadniče, zanago mnoge u duši premuči muke!
Kako se usudi sam da ahejskim lađama kreneš
na oči čoveku onom što tebi čestite mnoge
sinove pogubi već? U tebe je železno srce!
Nego nuder sedi na stolac, a u srcu čemer
pustimo neka se stiša, i ako žalosni jesmo,
jer strahoviti plač baš ništa nam neće pomoći.
Takvu sudbu već bozi ispredoše ljudima jadnim,
neka žive u bolu, a sami bezbrižni jesu.
Leže bureta dva u Divovu dvoru, iz jednog
daje darove zle, a iz drugog darove dobre.
Kome iz bureta oba gromoviti pomeša Dive,
taj će ovde naići na zlo, a onde na dobro.
Koga obdari bedom, u ruglo uvali toga,
te ga čemerna glad po ubavoj progoni zemlji;
luta, ni smrtni ljudi ni bozi ne poštuju njega.
Tako i Peleja bozi obdariše darima sjajnim
otkad se rodi, jer nekad on sve je pretic'o ljude
blagom i bogatstvom, a Mirmidoncima bejaše vladar;
ako i bejaše smrtnan, za ljubu mu boginju daše;
ali i njemu zla je odredio bog, te u dvoru
nisu se rodili njemu potomci, da vladaju jednom,
nego izrodi jednog malovečnog sina; ja njega

stara ne dvorim, jer od domaje vrlo daleko
sedim pod Trojom, žalosteci tebe i tvoju decu.
Čujemo, starče, i ti da nekada bejaše srećan:
dokle obuhvata Lezb, Makarevo sedište, gore,
Frigija ozgo i dokle Helespont beskrajni ide,
time si vladao, kažu, sinovima slavan i blagom.
A kad ti nebeski bozi udeliše nevolju ovu,
oko bedema bitke i svagda klanja junaka,
sve podnesi i nemoj bez prestanka plakat' u duši,
nećeš sebi pomoći što žališ za čestitim sinom
nit ćeš ga dići, no moglo bi zlo da snađe i tebe!"
NJemu odgovori na to starina bogoliki Prijam:
„Nemoj me sedati još, o Divova nego, dok Hektor
još u šatoru leži bez sahrane, predaj mrtvacu
brže, da očima vidim, i od mene darove primi
mnoge što ih nosim. Ti raduj se njima i u svoj
vrati se očinski kraj kad najpre dopusti meni
jošt da živim i duže da gledam svetlost sunčanu!"
NJega pogledav mrko progovori brzi Ahilej:
„Više ne draži me, starče, jer i sam nameravam da ti
Hektora dadem na otkup! Od Diva mi glasnica dođe
mati, koja me rodi, starine morskoga ćerka.
I to za tebe znam, o Prijame, ne možeš tajit'
da te je neki bog do brodova doveo brzih,
jer se ne bi ni čovek u snazi usudio doći
amo u tabor, jer ne bi kraj stažara mogao proći,
a ni zasovnica od vrata otisnut' lako.
Stoga mi nemoj sad u žalostima buniti srce,
da te ne pogubim u svom šatoru, ako i stiže
meni k'o pribeglica, da nalog ne prekršim Divov!"
Reče, i zadržće starac pred njime i poslušna reči.

Ahilej prima otkup, predaje Hektora ocu
i poziva ovoga na večeru

Pelejev sin k'o lav iz šatora napolje skoči,
ali ne sam, no i dva za njime krenu drugara:
junak Automedont i Alkim, što ih Ahilej
posle palog Patrokla iznad svih voljaše druga.
Od kola oni mazgove i konje ispregnu odmah.
starčeva oni glasnika vikača uvedu i potom
njega na stolicu sednu, za Hektora otkupe silne
stanu da uzimaju iz kola obruča lepih.
Ostave dva ogrtača i košulju sašitu lepo,
nek tim pokrije mrca i da ga da voze ga kući.
Robinje zovne i rekne na strani da operu mrca
i da ga namažu jošte da Prijam ne vidi sina;
ne bi srdžbe mog'o savladat' u žalosnu srcu
kad bi video sina, Ahileju kren'o bi srce,
te bi ga smakao on, i nalog prekršio Divov.
A kad robinje operu mrca i nataru uljem,
onda ga ogrtačem i košuljom pokriju lepom,
sam ga digne Ahilej, na nosila potom ga metne,
zatim ga dignu drugari na kola rađena lepo.
Zarida tada i dragog drugara po imenu zovne:
„Nemoj se ljutiti na me, Patroklo, kad i u dvoru
čuješ Aidovu da sam na otkup Hektora divnog
dragome ocu dao, kad sjajne mi darove dade,

s tobom ću i to ja podeliti, kako i treba!"
Reče i ponovo krene u šator divni Ahilej,
sedne na blistavi stolac, sa kojega beše se dig'o,
onde do drugog zida, i Prijamu prozbori ovo:
„Sin ti je otkupljen sada, o starče, kako si rek'o,
onde ti leži na odru. A kad osvane zora,
videćeš kad ga povezeš, a sad na večeru hajd'mo!
Ta i lepokosa nekad Nioba seti se hrane,
njojzi je dvanaestoro u kući pisnulo dece,
šestoro pisnu joj ćerki i šestoro mladih sinova.
Strelom srebrnom Apolon pogubi sinove njene,
ćerke Artemida pobi streljačica, ljutita na nju,
jer se s lepolikom Letom jednačila Nioba veleć':
Leta dvoje tek dece, a ona da izrodi narod;
zato joj ono dvoje pogubiše podmladak ceo.
Devet su ležali dana u krvi, i nikog ne beše
da ih pokopa, kad li Kronion pretvori narod
u kamen: deseti dan ih pogreboše nebeski bozi.
Pošto se nasuzi suza, i Nioba seti se jela.
Sada negde na hridi na sipilskom samotnom brdu
prebiva ona, gdeno na noćište odlaze nimfe,
oko ahelojske vode kad već se izdovolje igrom.
Onde je Nioba kamen, i jaduje od boga jade.
Nego, o starče božanski, ded i mi se starajmo sada
za jelo. A potom kad sina u Ilij već jednom uvezeš,
dovoljno ridaćeš za njim, jer mnogih je dostojan suza."
Reče i skoči Ahilej te srebrnu zakolje ovcu,
i nju ogule druzi i stanu se baviti njome,
i drugo sitno iseku i potom na ražnje navrte,
sve to pomno ispeku i s ražnjeva skinu pečeno.
Automedont uzme hleb i stane ga delit' po sofri
u lepim košarama, Ahilej podeli meso.
Oni rukama tada za gotova jela se maše.

Pošto uglave jedanaestodnevno primirje,
svi idu na počinak

A kad već za jelom i pićem podmire žudnju,
tada se Dardanić Prijam Ahileju diviti stao,
kakav li je i kolik, jer bozima podoban beše;
Prijamu Dardanić Ahilej se divio divni
motrseć' mu plemenit pogled i njegove slušajuć' reči.
Kad se svaki veće nadovolji gledajuć' drugog
prvi govoriti stane starina bogoliki Prijam:
„Brže me negde položi, o Divova nego, da najzad
okrepimo se i nas obojica počinkom slatkim,
jer se nisu meni pod veđama sklopile oči
otkad mi je sinak pod rukama pogin'o tvojim,
nego uzdišem udilj i muke bezbrojne mučim
otkad se valjam po prahu u prostoru dvorišta moga.
A sad se jelom založih i grlo rumenim vinom
okvasih sada, a dosad sve ja ne okusih ništa."
Reče, a robinje i drugare zovne Ahilej
neka postave odar pod tremom i uzglavlja lepa
neka porfirna metnu, odozgo nek prostirke nastru,
vunene struke nek prostru, da imaju čime se pokrit'.
Robinje ostave sobu u rukama noseći luči,
odra one pripreme dva i brzo ih nastru.

Šaleć' se tada sa starcem Ahilej prozbori brzi:
„Napolju lezi, starče o dragi, da ne bi te koji
ahejski video vođ, jer oni kod mene svagda
sedeći veća čine med sobom kako je pravo.
Od njih da vidi te koji u mraku brzobhite noći.
odmah bi od'o te Agamemnonu, ljudi pastiru,
te bi se na duže mogla odložiti predaja mrca.
Nego mi nuder kazuj i punu mi istinu reci:
Koliko misliš dana da zakapaš Hektora divnog,
dotle da čekam i da vojevati narodu ne dam!"
NJemu odgovori na to starina bogoliki Prijam:
„Hoćeš li zanago dati da Hektora divnog pogrebem,
delom, Ahileju, tim ugodićet najviše meni.
Kako smo, znadeš, zbijeni u gradu, a šuma daleko
da dovezemo drva, a Trojci veoma se boje.
Devet bismo dana u dvoru plakali za njim,
deseti dan bismo njega pogrebli i častili narod,
a jedanesti dan bismo grob načinili njemu,
a dan dvanesti počeli borbu, ako je nužno."
NJemu odgovori na to brzonogi divni Ahilej:
„Tako će biti, stari moj Prijame, kako ti tražiš.
toliko dana ću bitku, koliko veliš odlagat'!"
Tako reče Ahilej i desnicu ruku nad člankom
prihvati starcu, da strah mu iz duše istera svaki.
Potom na počinak legnu u tremu kućnome onde
Prijam i glasnik njegov, sa mislima mudrim u glavi.
A Ahilej zaspi u lepome svojem šatoru
a pored njega legne Brisejida obraza lepih.

Povratak i dolazak s mrtvim Hektorom

Drugi već bogovi svi i borci konjici cele
spavahu noći, i san ih osvojio bejaše blagi,
samo Hermiju nije brzohodu mogao sanak
da obrva, jer je razmišljao kako će kralja
Prijama od lađa odvest' da ne znaju jaki stražari.
Stupi mu blizu kraj glave i reč mu prozbori ovu:
„Starče, nikakva zla se ne bojiš kada još spavaš
usred neprijatelja, Ahilej kad zaštiti tebe.
Dragoga sina već si otkupio i mnogo dao,
ali bi za tebe živa tolike otkupe triput
dali snnovi tvoji u domu što ostaše, kad bi
Atrejev sin Agamemnon te pozn'o i svi Ahejci!"
Reče, - i zadržće starac te probudi tada glasnika.
Potom Hermija konje i mazge upregne njima,
pogna brzo kroz tabor, i nije ih smotrio niko.
A kad već stignu do broda na onoj lepotekoj vodi,
Ksantu virovitom što Div ga besmrtni rodi,
onda Hermija opet odleti na visoki Olimp.
Zora u šafran-ruhu po celoj se prosula zemlji,
njih dva tužeć' i plaćuć' u tvrđu gonjahu konje,
mazge su vozile mrca, a ni jedan drugi muškarac
ne smotri njih ni žena što lepim se pojasom paše,
nego samo Kasandra, Afroditi podobna zlatnoj;
kad se pope na Pergam, tad miloga ugleda oca
gdeno na kolima stoji i s njime glasnika vikača,
mrca smotri na odru gde leži, a vuku ga mazge.
Zakuka, i njena vika po celom se razlegne gradu:

„Dođite, Trojci i Trojke, da vidite Hektora divnog,
ako mu klicaste ikad sa bojnoga kada se polja
vraćao živ na radost gradu i narodu celom!"
Tako reče, i niko ne osta tada u gradu,
ni muškarac ni žena, jer sve ih savlada žalost.
Blizu vrata onog što mrca vozaše sretnu.
Prve draga ljuba i gospođa majka se stanu
čupati za njim skočiv ka kolima lepih tekuna
držeći njegovu glavu, a narod ih okruži plačuć'.
Ceo bi žalili dan do smiraja samog sunčanog
Hektora onde pred vratma i suze ronili za njim
s kola da nije starac ovako narodu rek'o:
„Dajte da mazge mi prođu, a potom se možete dosta
naplakat' plača, kad kući dovezem mrtvoga sina!"
Reče, i oni se razmaknu svi i propuste kola.

Hektor na odru i naricanje Andromahino,
Hekabino i Helenino

Kad već mrca uvezu u dvorove slavne, na odar
metnu ga probušeni, a postave uza nj pevače
tužnjave začinjače, i zapevahu oni
zapevku bolnu, a žene iza njih stanu da plaču.
Od njih beloruka prva Andromaha tužnjavu počne;
Hektora rušivojske u rukama držeći glavu:
„Mlad mi izgubi život, moj vojno! Udovicu mene
u kući ostavljaš ovde! A luđan još nam je sinčić
kojega nesrećno rodismo mi, a ne mislim da će
on do konja dorasti; sa vrha pre će se ovaj
srušiti grad, jer nesta braniča mu tebe, a ti ga,
branjaše, čestite žene spasavaše i ludu decu!
One će brzo odavde u prostranim lađama otić'
i ja s njima, a ti ćeš, o drago mi dete, mene
pratiti, onde da radiš nedostojne poslove nekom
svirepom gospodaru k'o robinja; il' će te koji
za ruku zgrabit' Ahejac i s kule te u jadnu propast
baciti srdit brata što negde mu pogubi Hektor
ili oca il' sina, jer vrlo su mnogi Ahejci
zagrizli golemu zemlju pod rukom Hektora divnog.
Jer ti otac ne beše blag u ljutome boju:
zato za njim sada i jauče narod po gradu.
Ocu i majci plač neiskazan stvori i žalost,
Hektore! A najveći bol će ostati meni,
jer mi nisi ruke sa smrtnoga pružio odra
ni reč mi rekao mudru i utešnu, da bih se uvek
sećala nje i obdan i obnoć roneći suze!"
Tako tužeći reče, a za njom su ridale žene.
Potom među njima počne naricanje bolno Hekaba:
„Hektore, najdraži od svih sinova mojemu srcu,
dokle mi življaše ti, i tebe su voleli bozi,
ali se starahu za te još i u smrtnome času.
Druge je sinove moje prođav'o brzi Ahilej
kada kog uhvati od njih daleko pre debelog mora
ili na Sam il' Imbar i dimoviti Lemno.
Ali kad tebi život dugovrhim izvadi kopljem
oko groba drugara Patrokla, koga mu smače,
tebe je vuk'o, al' nije ni tako oživio onog.
A sad mi rosan i kao živ u dvorima ležiš,

podoban onom kome sa srebrnim lukom Apolon pristupi pa ga smakne tad svojim strelama blagim." Tako ridajuć' reče i tužnjavu podstakne dugu. Najzad Helena treća naricati pred njima počne: „Hektore, mojemu srcu najmiliji od svih devera, sad mi je muž Aleksandar bogoliki, što no je mene doveo nekad u Troju, - ej da me je nestalo pre tog! - već mi je sada evo i dvadeset godina stiglo otkad odande otidoh i ostavih očinsku zemlju, ali još ne čuh od tebe ni zle ni pogrdne reči, nego kad bi me drugi u dvorima korio kogod, dever il' jetrva ili leporuha zaova koja ili svekrva - svakgda k'o otac blag mi je svekar - ti si ga ustavlja' vazda i mene si branio uvek svojim milosnim srcem i ljubaznim rečima svojim. Zato žalosna s tobom i sebe oplakujem jadnu: milostiv nije mi više u Troji širokoj niko a ni prijatelj dobar, jer svi se groze od mene."

Lomača, spaljivanje, nasipanje nadgrobnog humaa
i daća u čast Hektora

Tako naričući reče, i silni je uzdis'o narod. Tada ljudima Prijam starina progovori ovo: „U grad vozite drva, Trojanci, nemojte ništa bojat' se zaseda tajnih argejskih, jer je Ahilej šaljuć" me od lađa crnih po meni poručio ovo: „Neće napadat' pre no dvanesta osvane zora!" Tako im reče te mazge i volove u kola oni upregnu, pa se hitro pred gradom sakupljati stanu. Devet su dana drva dovozili tovarne silne; a kad svetlost svetu već deseta zora donese, tada Hektora smelog iznesu roneći suze, lomači na vrh polože leš i nalože oganj. A kad ranosvanka veće ružoprsta osvanu Zora, onda nagrne narod pred lomaču Hektora slavnog. A kad se iskupe već i svi se zajedno nađu, najpre rumenim vinom ugasiše lomaču celu, svuda kuda je snaga silovitog doprla ognja, potom bele braća i drugovi sakupe kosti, ridajuć', i svi grozne niz obraze ronjahu suze. Kost, kada ih skupe, u zlatni smestiše kovčeg, grimiznim pokrovima i tankim pokriju kovčeg. U raku iskopanu tad spustiše njega, a ozgo kamenja krupnog oni navališe jedan na drugi. Nadgrobnim naspahu hum i postavu svugde stražare, da ih ne napadnu pre Ahejci s nazuvkom lepim. A kad podignu hum, tad vraćat' se stanu i potom lepo se iskupe svi i slavnom se čašćahu čašću onde u dvorima Divu dragoga Prijama kralja. Tako su oni pogreblili konjomoru Hektora borca.

O ISTORIJSKOJ POZADINI I EPSKOJ TEHNICI HOMEROVOG EPA

I. ISTORIJSKA I EPSKA REALNOST

Iako obasjan bleskom herojske veličine, svet junaka Ilijade i Odiseje svet je opipljiv, svet činjenički. Moćne građevine Iliona i Mikene nisu blistale onim sjajem u kome ih ep prikazuje, ali su se dizale na onim mestima koja se u epu pominju. **Helenski pesnik svoje junake oprema oklopom od medi i tuča, pušta ih da se bore sa bornih kola, držeći se starinskih opisa junačke pesme koji kao da nas vraćaju u bronzano doba, iako Heleni njegovog vremena umeju da jašu i znaju za železo.** Kada ne govori o junačkoj opremi nego o nesavetljivom duhu junaka, uzima kao simbol železo, tvrde i otpornije od bronzne. U Ilijadi Hektor, dok gine proboden kopljem od medi, optužuje Ahileja da u grudima ima gvozdeno srce. Ali ovi podaci sadržani u Ilijadi i Odiseji, i pored toga što arheologija često svedoči o njihovoj autentičnosti, **nisu mogli da potvrde epske Ahajce - tako Ilijada naziva helenska plemena pod Trojom - kao istorijski narod.** Ilijada i Odiseja odviše su pozni svedoci. Epski Ahajci prihvaćeni su kao istorijski narod tek nedavno, i to samo donekle, kad su pročitani helenski zapisi iz razdoblja i krajeva u koje helenski epovi stavljaju tu skupinu plemena; jer, predistorija se pretvara u istoriju kada o njoj počnu da govore njeni sopstveni, njoj savremeni pisani izvori.

Pitanje verodostojnosti epskih izveštaja o herojskom dobu Helade bilo je ušlo u jednu novu fazu već nekako oko godine 1870. Jedan oduševljeni ljubitelj Ilijade i Odiseje, spretan trgovac koji je uspeo da se obogati trgujući krznima, poduhvatio se 1868. posla da na samom terenu ispita verodostojnost helenskog predanja o trojanskoj vojni. Bio je to Hajnrih Šliman, kome je pošlo za rukom da na brežuljku Hisarliku, u oblasti antičke Troade, otkrije ruševine ne jednoga već celog niza starih naselja smeštenih tamo gde se, prema antičkim izveštajima, nalazio epski Ilij, grad Troja. Šliman je krenuo i na Pelopones, u pokrajinu Argolidu, da tamo otkrije ostatke Mikene, sedišta glavnog komandanta trojanskih neprijatelja, Agamemnona. Pored ostataka građevina, 1874-76. godine našao je i izuzetno bogate ukrasne predmete od zlata, koji kao da su potvrđivali istorijsku osnovanost epiteta „bogata zlatom“ koji se u helenskom epu stalno javlja uz ime grada Mikene. Šliman je stoga bio čvrsto ubeđen da je našao Agamemnonovo blago. Ali stručnjacima je bilo teško da se sa njim u tome slože, jer materijalna kultura Šlimanove Mikene nije bila slična poznijoj, nesumnjivo helenskoj; štaviše, uskoro se pokazalo da ima mnoge zajedničke crte sa starijom kulturom ostrva Krita. Pouzdano rešenje ovog problema donelo je tek dešifrovanje pisanih dokumenata mikenske civilizacije.

Godine 1889, Artur Evans, konzervator Etmolean muzeja u Oksfordu, naišao je na otisak jednog pečata od prozračnog ahata za koji se tvrdilo da potiče iz antičke Sparte na Peloponesu. Četiri ovalna polja na pečatu sadržavala su stilizovane znake koji su Evansa podsećali na hijeroglifsko pismo maloazijskih Hetita. U godinama koje su sledile Evans je u antikvarijatima Atine našao druge slične pečatnike i utvrdio je da potiču sa ostrva Krita. Tako su nastala prva osnovana nagađanja o staroj minojskoj i mikenskoj pismenosti. Ne samo antička predanja nego i arheološki podaci govorili su o razvijenoj ekonomskoj strukturi minojskog kraljevstva na Kritu. To ostrvo, izolovano u središtu istočnog Mediterana, razvilo je visoku civilizaciju. Arheološki nalazi zlatnih i srebrnih predmeta pokazivali su da je Krit morao imati razvijeno i specijalizovano zanatstvo. Ovakva visoka specijalizacija zahteva razvijenu podelu rada, a podela rada ekonomski sistem koji specijalistima obezbeđuje uslove za život. Iz toga je za Evansa proisteklo pitanje da li takva razvijena društvena struktura ne zahteva nužno i neku vrstu pismenosti, barem radi vođenja osnovnog knjigovodstva u kraljevskim palatama Krita i po utvrđenim dvorovima mikenske gospode na Peloponesu.

Evans je krenuo na Krit, koji je još bio u turskim rukama, i tu je, po selima, našao mnoge slične pečatnike. Seljanke su ih nosile kao amajlije i nazivale su ih „davaocima mleka“ ili „mlečnim kamenovima“ – galuses i galopetres. Starije žene, koje se više nisu nadale porodu, rado su ih prodavale, dok se mlađe nisu htele odvojiti od tih amajlija. pa je Evans uzimao samo otiske. Sakupljeni materijal mu je omogućio da prvi pouzdano utvrdi postojanje jedne stare pismenosti na terenu potonje Helade, čije je ishodište bio Krit. Ali tekstove na antičkim pečatnicima Evans nije mogao da pročita niti je mogao reći na kome su jeziku sastavljeni. Velika starina arheoloških nalaza sa Krita, legende o moći kritskog vladara Minoja ili Minosa i prvobitnoj zavisnosti helenske Atine od Minojeve prestonice Knososa, bili su povod pretpostavci da je minojska civilizacija staroga Krita bila nehelenska i prehelenska i da su ona i njoj

srodna mikenska civilizacija na Peloponesu nestale kada su ih pokorili helenski doseljenici, koji su počeli da prodiru sa balkanskog severa već negde oko 2000. godine stare ere. Poptto je Evans 1900. godine otkopao u starome Knososu na Kritu i bogat arhiv glinenih pločica ispisanih minojsko-mikenskim znacima, bilo je dokazano i postojanje minojskog dvorskog knjigovodstva. Slične tablice nađene su i u mikenskom Pilu na Peloponesu, pa je Evansova teorija o isključivo nehelenskoj i prehelenskoj minejsko--mikenskoj civilizaciji imala punih pedeset godina velik broj pristalica.

Evansovo shvatanje kao da je objašnjavalo zašto Ilijada i Odiseja prikazuju kao nepismene junake herojskog doba, iako mnogi od njih potiču baš iz oblasti gde su nađeni ostaci starije pismenosti. Ako je minojsko-mikensko pismo služilo samo nehelenskom stanovništvu, bilo je razumljivo što ga se Heleni nisu sećali. Nije bio neobičan ni sasvim izolovani podatak Ilijade prema kome je **kralj Proit, vladar Tirinta**, grada u neposrednoj blizini Mikene, poslao u Likiju nekakve znake koje je nacrtao na složenoj dasci da bi svome tastu saopštio da smakne donosioca poruke, junaka Belerofonta. U skladu sa Evansovim shvatanjem, ti su znaci mogli biti sasvim blede sećanje na nehelensku mikensku pismenost, **jer Proit pripada generacijama legendarnih vladara još iz vremena pre trojanskog rata, dakle u legendi je stariji od nepismenih Ahejaca Ilijade.**

Međutim, kada je godine 1952. Majkel Ventris najzad uspeo da dešifruje mikensko pismo - nešto drugačiji minojski zapisi ni danas još nisu pročitani - pokazalo se da su se mikenskim pismom služili Heleni i da je već Šliman bio na dobrom putu kada je govorio o helenskim stanovnicima Mikene. Zapisi sastavljeni mikenskim pismom nađeni su na Kritu u Knososu, gde su helenski doseljenici pokorili minojske starosedeoce, na zapadnom Peloponesu u Pilu i na istočnom Peloponesu u Mikeni i Tirintu, dakle na mestima gde su prema Ilijadi vladali Idomenej, jedan od prosaca lepe Helene. Nestor, mudri savetodavac ahejskih vojskovođa, Agamemnon, glavni zapovednik Helena pod Trojom, i pre njih i pismeni Proit.

Ovim otkrićem ipak nije sasvim premošćen jaz između istorijske stvarnosti i mitizovane istorije epova, tj. razlika između pisмениh mikenskih Helena i nepisмениh epskih Ahejaca. Mikenska civilizacija javlja se oko 1550. godine, a u punoj je snazi oko 1400. kad savladava glavna središta minojskih starinaca na Kritu. U to vreme mikenski Heleni kao da su se počeli probijati i prema maloazijskom kopnu, jer tragove njihovih naseobina nalazimo na ostrvu Rodu i u oblasti maloazijskog grada Mileta. Ali novija arheološka istraživanja su utvrdila i to da ona trojanska naseobina koja je propala u to vreme nije stradala od neprijateljske ruke već od zemljotresa. Tek iduća, sedma naseobina, sloj VII-a, opustošena je u ratu, i to oko godine 1200, što je doista veoma blizu godini 1184, tradicionalnom datumu razorenja Troje. Ali arheolozi su pokazali takođe i da je mikenska moć propala naglo oko godine 1200, pa, prema tome, u to doba mikenska gospoda nisu mogla da organizuju velik pohod preko mora kakav je opisan u Ilijadi. Stoga je verovatnije da su sedmi grad na brežuljku Hisarliku, arheološku Troju VII-a, razorila ona varvarska plemena koja su u velikoj seobi naroda početkom XII stoleća stare ere krenula iz severnijih predela ne samo prema jugu Balkana nego i u Malu Aziju, preko moreuza na čijoj se azijskoj strani nalazila Troja.

Pokreti tih varvarskih plemena, među kojima su najznačajniju ulogu možda igrali Frigi i Iliri, potisnuli su nove grupacije helenskih plemena prema jugu Helade. Ta nova plemena, među kojima su verovatno najvažniji bili Dorci, ugrozila su starije helenske doseljenike, nosioce mikenske civilizacije. Na drugoj strani „narodi sa severa" ili „narodi sa mora", kako staroorijentalni izvori nazivaju plemena koja se sele, kao razorni talas zapljusnuli su obale Male Azije, oborili su Hatušaš, današnji Boghaskej, prestonicu silnog hetitskog carstva, pa su prodrli sve do severoistočnih ogranaka Nilove delte. Tu su im se Egipćani suprotstavili godine 1188, zaustavili su njihove bujice i učinili da se one, oslabljene, razliju u raznim pravcima.

Kroz mitove o Minoju, Minotauru i lavirintu, Arijadni i Teseju, za koje zna pesnik Ilijade, naziremo nešto od onoga sukoba u kome su mikenski Heleni oko godine 1400. potisnuli i pokorili nehelenske minojske starince. Ali za razvoj helenskog mita, junačke pesme i epopeje značajnija je promena koju je, oko 1200, donela seoba naroda. Scena za prvi čin istorije helenske književnosti, čiji su puni i završni izraz Ilijada i Odiseja, stvorena je padom mikenske civilizacije, čiji su tvorci bili rani helenski doseljenici. U pomeranjima helenskih plemena koje je izazvala seoba naroda značajnu ulogu ima i kolonizacija maloazijskih obala za koju je put bio otvoren padom hetitskog carstva. O tim pomeranjima svedoči i raspored helenskih dijalekata poznat iz arhajskog i klasičnog doba. Ti događaji se ogledaju i u samoj tematici Ilijade i Odiseje, samo što su sva ta sećanja prelomljena kroz prizmu narodnog pesništva koje mitizuje istoriju i onih promena koje je Heladi doneo period od XII do VIII stoleća stare ere, razdoblje koje se naziva helenskim „srednjim vekom" zbog opšteg pada kulture i stalnih sukoba između plemena i manje ili više samostalnih kneževa.

Ovo razdoblje helenske istorije nam je najmanje poznato, ali ono je, svakako, prodiranjem novih snažnih plemenskih skupina i mešanjem sa starijim stanovništvom, stvorilo preduslove za razvoj specifične helenske kulture. Razdoblje od XII do VIII stoleća po svoj prilici je i vreme kada je helenski mit dobio onaj oblik u kome je poznat Evropi do dana današnjeg. Na kraju tog razdoblja likovna umetnost helenskog kopna razvija u punoj meri geometrijski stil, nov i različit od minojsko-mikenskog nasleđa, a maloazijske kolonije na literarnom polju dostižu najviši domet u Ilijadi i Odiseji, epovima koji se pripisuju pesniku Homeru.

II. O NARODNIM PEVAČIMA I PESNIKU HOMERU

Za maloazijsku Joniju kao mesto nastanka Ilijade i Odiseje govori legenda koja pripoveda kako je te spevove sastavio Homer, putujući pevač poreklom sa jonskoga istoka. Pouzdaniji je svedok jezik samih epova koji je veštačka tvorevina, mešavina jonskih i eolskih dijalekatskih elemenata. Heleni su svakako pevali junačke pesme i pričali legende i mitove već pre svog naseljavanja po anadolskim obalama, jer legendarni likovi i sudbine helenskih boraca pod Trojom redom su vezani za balkansku Heladu i za Pelopones, što znači da su tu ušli u svet narodne književnosti. Međutim, iako prve začetke helenske junačke pesme treba tražiti na helenskom kopnu, ta je pesma naglo izrasla i bujno se razgranala u maloazijskoj Eolidi i Joniji, među potomcima prvih helenskih kolonista i nezavisno od istodobnog sporog toka i oskudnog literarnog razvoja helenskog kopna.

Ilijada i Odiseja su u Heladi bile najčitanija književna dela. One su bacile u zasenak starije i srodne pesme kraćeg obima, slične našoj narodnoj, epskoj pesmi. Takve starije pesme u Heladi su prvo pevali učesnici u ratu, kraj logorske vatre i domaćeg ognjišta, a posle su ih pevali pevači od zanata obilazeći dvorove kraljeva i velmoža. Najzad su i pevače profesionalce zamenili deklamatori zvani rapsodi, koji su junačke pesme i spevove recitovali sa štapom u ruci po palatama plemića, o verskim svečanostima i na vašarskim skupovima.

Ilijada i Odiseja nose u sebi znake ovog razvoja epskog pesništva, koji u Heladi nije bio samo dug nego je morao biti i bogat obdarenim pojedincima, pevačima stvaralocima. Bez tih bezimernih umetnika, bez njihovog dara i osećanja za pesničku reč i lepotu, ne bismo mogli razumeti pojavu veoma složenih odlika epskoga izraza koji helensku epiku odvajaju od staroorijentalne i uzdižu nad folklornom junačkom pesmom raznih naroda. Te odlike možemo uočiti upoređivanjem Ilijade i Odiseje sa našom junačkom pesmom, pri čemu treba imati na umu i to da podudarne elemente izraza nalazimo u epskom pesništvu širom sveta. Do toga dolazi zato što narodni pevači ne ponavljaju utvrđen i naizust naučen tekst, nego pesmu stvaraju stalno iznova, s nogu. Prilikom improvizovanja bilo bi odviše naporno, kako za pevača tako i za slušaoce, kada se ne bi mogli osloniti na ono što je već poznato. Pevač zna osnovne crte pripovetke i glavne osobine likova, a služi se ustaljenim izrazima i tradicionalnim opisima, jer se scene i svojstva tipični za junački život javljaju jednako u raznim pesmama.

Po eolskim elementima sadržanim u epskom jeziku Helena moglo bi se zaključiti da je krug pesama o borbi protiv Troje, čije je ime bilo Ilion pa se stoga Homerov ep zove Ilijada, razvio prvo u oblastima oko ruševina Troje, na severozapadnoj obali Male Azije, gde su se bili naselili eolski Heleni. Pošto su te pesme prenete u južnije maloazijske naseobine jonskih kolonista, jonski pevači i deklamatori služili su se i dalje nekim eolskim rečima i formulama. Tako su najlakše dolazili do izraza i sklopova reči već prilagođenih epskome stilu i stihu herojske pesme. Ovde, u Joniji - rekli smo već - stare izvođače pesama, učesnike u boju i putujuće pevače, postepeno su potpuno zamenili rapsodi, recitatori, i ovde je, u uslovima miroljubive jonske aristokratije, poljoprivredne i trgovačke, došlo do stvaranja velikog herojskog speva. Jonski rapsodi, udruženi u neku vrstu esnafa, širili su potom mit i legendu u novom epskom obliku po celoj Heladi i tako su ih vratili matičnom helenskom kopnu. U doba tirana i u prvim danima atinske demokratije, recitovanje epova bilo je ustaljen običaj koji je dobio n zakonsku podršku. U Atini VI stoleća stare ere zakon je naređivao da se svake četvrte godine, o Panatenejskom prazniku, izrecituju Ilijada i Odiseja. U epskom obliku mit postaje svehelensko dobro, utiče na pozniju horsku liriku i na antičku tragediju u kojoj dobija novu snagu i nalazi nov poetski izraz.

U to doba već su se javljali utvrđeni, pismeno fiksirani tekstovi spevova, koje su kao dragocenost čuvali članovi jedne porodice ili jednoga esnafa rapsoda. Znači da prvo pismeno beleženje epskih tekstova pada verovatno u vreme između starih pevača pesama i ovih docnijih staleški organizovanih rapsoda. Istina je da ne znamo da li se možda i neki stariji pevači pesama nisu oslanjali na zabeležene tekstove. Ilijada i Odiseja, u kojima čitamo najstarija obaveštenja o njima, prikazuju ih kao improvizatore. a ne pominju pisanje alfabetom koji su heleni stvorili u prvoj polovini IX stoleća ugledajući se na pismo Feničana. Ovo ćutanje odgovara arhaičnoj stilizaciji herojskog života u epu gde se ne pominju ni helenske kolonije u Maloj Aziji, iako su Ilijada i Odiseja tamo nastale. Stoga, iako je umetnost

herojske epopeje sačuvala stil i tehniku usmene epske pesme, ne možemo zaobići pitanje da li je i kako je na nju uticala pismenost. Odgovor opet moramo potražiti u poređenju umetnosti Ilijade i Odiseje sa starijim stupnjevima epskog pesništva, koji nam nisu poznati sa starog helenskog tla, nego samo iz usmene kljiževnosti našeg i drugih naroda.

Veština improvizovanja pesama zahteva vladanje velikim brojem stalnih izraza i formula. Česti su naročito spojevi imenice i prideva, čiju je starinu teško bliže odrediti. U našoj i ruskoj junačkoj pesmi javljaju se, na primer, neke istovetne formule, kao „belo lice“, „gorke suze“, „dobar junak“ koje bi mogle biti naročito stare i poticati iz zajedničkog slovenskog izvora, dok se za formule u kojima se ruska i naša narodna pesma razilaze, kao rusko „vlažna majčica zemlja“ i naše „crna zemljica“, može pretpostaviti da su nastale u novije vreme. U pesmama u kojim se, kao u našim ili ruskim, javlja velik broj ovakvih formula, često se javljaju i ustaljeni stihovi, kao naše „Bože mili, čuda velikoga“, „Kad u jutru beo dan osvanu“, a ponavljaju se i stalne skupine stihova.

Pojava formule i stalnih stihova česta je u usmenoj književnosti i junačkoj pesmi raznih naroda, ali nigde ustaljene formule, stihovi i grupe stihova nisu tako brojni kao u Ilijadi i Odiseji, u tzv. homerskim himnama i u odlomcima iz izgubljenih helenskih epova. U improvizovanoj pesmi narodnih pevača formula se često uzima mehanički, pa je ona stoga vidljivija i mopotonija, manje uklopljena u izlaganje i više vezana za određeno mesto, kao kod nas u stihovima „Vino pije care Kostadine“, „Vino pije silan car Stjepane“, „Vino pije Musiću Stevane“ ili „Knjigu piše Hasanaginica“, „Knjigu piše od Udbine Pamdža“, „Knjigu piše od Krajine Mujo“. I u Ilijadi i Odiseji nailazimo na mehaničku upotrebu formula. Ruho koje Nausikaja nosi da ga opere je „blistavo“, muž koga Erifila izdaje je „drag“, iako te epitete na tim mestima ne bismo očekivali. Međutim, pomoću malih izmena ili veštih odabiranjem, pesnik u Ilijadi i Odiseji gotovo redovno prilagsfava ustaljene epske formule mestu koje im daje u stihu i rečenici, tako da je veoma retko nejasan, a nasleđena formula ne ometa lak i prirodan tok njegove misli. Sam stih helenskog epa, heksametar, znatno je složeniji i pokorava se strožim zakonima od stihova ruske ili naše junačke pesme, pa je verovatno već starim helenskim pevačima bio potreban veći broj ustaljenih izraza i stihova da bi bez zastajkivanja i nesklada mogli da improvizuju. Pa opet, mada naročita gipkost i prilagodljivost helenske epske formule neće biti isključivo zasluga pesnika Homera, kome se pripisuju Ilijada i Odiseja, u svekolikom Homerovom epskom jeziku prisutan je paradoksalan spoj suprotnih crta. S jedne strane Homer se služi formulama znatno više i doslednije od ostalih pesnika spskih junačkih pesama iz raznih naroda, a s druge on nije monoton i nejasan, nego postiže mnogo raznovrsnije i tananije efekte od njih. Čini se da bi se ovo moglo objasniti time što Homer stvara u vreme kada se među Helenima širila pismenost. Iako je pesme i dalje sastavljao na način i u stilu pevača i rapsoda improvizatora, Homer je, oslanjajući se bar unekoliko na pismo, mogao da posveti više vremena i pažnje ispravljanju i doterivanju svojih stihova.

Stalni motivi i mehanička sredstva improvizacije često se javljaju u uvodima junačkih pesama, jer je teško početi pesmu s nogu, a još je teže početi je lepo. Širom sveta epska pesma rado uzima stereotipne početke i govori o junacima koji polaze na put („Pojezdiše do dva pobratima...“) ili o snu koji predskazuje događaje prikazane u pesmi („Sanak snila Ivanova majka...“). Bezimeni narodni pevač ovim motivima ne poklanja gotovo nikakvu posebnu pažnju. Služe mu samo da počne sa pevanjem i on ih ne povezuje dublje sa tokom izlaganja. Pesnik Ilijade, međutim, ne zadovoljava se takvim mehaničkim postupkom. Bogovi šalju zapovedniku ahejske vojske pod Trojom san, ali varljiv, u želji da pokrenu ratnike u nove bojeve. Motiv proročkog sna dat je ovde u osobenom vidu, sledi posle prvoga pevanja u kome je obrazložen Ahilejev gnev i služi pesniku da prikaže složenu Agamemnonovu ličnost. Jer, iako Agamemnon san shvata kao predskazanje, on postupa veoma čudno. Saziva skupštinu da iskuša vojsku i kazuje da je rešio da se vrati u domovinu. Likovi ahejskih junaka, naročito lik razboritog Odiseja, stupaju živi pred naše oči, a u vojsci dolazi do uzbune. Drevni i opšti motiv epskog uvoda pesnik Ilijade je oslobodio konvencionalnosti i izgradio ga je originalno, pretvarajući ga u nosioca veoma lične i rafinovane umetnosti.

U novogrčkoj i našoj narodnoj pesmi omiljen je u uvodima motiv proročkog leta zlokobnih ptica („Polećela dva vrana gavrana...“), u ruskoj i našoj motiv gozbe i gošćenja („Vino piju...“, „Slavu slavi...“), dok se u epici mnogih naroda javlja motiv iznenadnog gosta koji donosi neku vest i tako pokreće akciju i naraciju pesme. Uzmimo početak naše pesme Marko Kraljević i dvanaest Arapa, gde je spoj motiva gošćenja i iznenadnog dolaska naročito dramatičan stoga što je miru i uživanjima Markovog odmora suprotstavljena uznemirenost i nevolja devojke koja je sama žrtva događaja:

Šator penje Kraljeviću Marko
na Arapskoj pokrajini ljutoj,
pod šatorom sede piti vino.

Jošte Marko čaše ne popio,
al' dopade robinja devojka
pod šatora Kraljevića Marka,
stade Marka Bogom bratimiti...

Spletom motiva gošćenja i vesti koju donosi iznenadni gost počinje i Odiseja. Bogovi su održali veće o Odisejevom povratku u domovinu, pa boginja Atena uzima na sebe lik tafskog kneza Mente i dolazi na Itaku gde je dočekuje i gosti Odisejev sin Telemah. Mirna scena gošćenja i razgovora dobija iznenada dramatičnu notu kada Atena Telemahu, koji je izgubio svaku nadu da mu je otac još u životu, saopštava da mu otac još uvek luta svetom i da će se vratiti na Itaku. Ovaj obrt pokreće radnju speva. Telemah se suprotstavlja proscima koji obleću njegovu majku i polazi krišom na put da se raspita o Odisejevoj sudbini. Vidimo, shema uvoda istovetna je kao u našoj pesmi, ali su u Odiseji konvencionalni motivi uvoda pretvoreni u bogatu ekspoziciju, u prikaz likova i prilika na Itaci.

Kratki realistički opisi javljaju se u epici takođe kao mehanička sredstva pripovedanja i održali su se kroz stoleća zahvaljujući tehnici improvizovanja. Stoga se u takvim opisima skrivaju i sećanja na predmete, običaje i verovanja minulih vremena. Tako se u opisima dolazaka i odlazaka junaka redovno ogleda neka starinska viteška učtivost koja od domaćina zahteva da došljaka ugosti pre nego ga upita ko je i odakle je. Čini tako Telemah sa Atenom, čini tako i kralj Feačana sa brodolomnikom Odisejem. Da se u ovome kriju i stara verovanja kako neznani došljak može biti neko božanstvo, to pokazuju u Ilijadi i Odisjei oni susreti sa neznancima gde se takva sumnja i izriče. Pesnik je zadržao tu crtu konvencionalnog opisa, ali sumnju po pravilu obrazlaže naglom promenom došljakovog izgleda, koju doista pripisuje natprirodnim silama, ili je prosto tumači lepotom, pa tako pokazuje da je pripadnik jednog poznijeg, manje praznovernog razdoblja. Ali ma koliko da ostaje veran predanju, pesnik na ključnim mestima pokazuje umetničku osetljivost i samostalnost. Kada u Ilijadi Prijam dolazi Ahileju da otkupi telo svoga sina Hektora, nema na tome mestu ni predstavljanja ni herojske etikecije koja bi mogla da oslabi napetu tragičnost trenutka. Tek pošto je psihološki vrhunac dostignut i prevaziđen, pošto se Ahilej sažalio na starca i sa njim se nagodio, pesnik zadovoljava herojski protokol i epsku konvenciju. Kako heroju priliči i kako je red u epu, Ahilej traži od Prijama da s njim večera i provede noć u njegovom šatoru, mada je domaćin Ahilej gostu Prijamu ubio sina i još ga je i mrtvog zlostavljao.

Iako na predanje dograđenu i nad njima uzdignutu umetnost Ilijade i Odiseje uočavamo najbolje baš u takvim izmirenim sukobima između nasleđenog kalupa i samostalnog stvaralaštva, ipak i ovi spovi sadrže mnoge samo tehnički i mehanički uzete opise odlazaka i dolazaka, ustajanja i leganja, jela i gošćenja, igre i darivanja, plovidbe ili vožnje kolima. Pa i ti opisi, kojima su premošćeni razmaci između značajnijih scena, često su nosioci jedne skromne i uzdržane poezije svakidašnjice. U prvom pevanju Ilijade iscrpno su opisane žrtve pomirnice koje Odisej i Ahejci prinose Febu Apolonu, a posle žrtvene gozbe opisano je opremanje, otiskivanje i plovidba lađe. U ritmu tog prikaza stroga realističnost se na mahove povlači pred poetičnošću:

Sve to peče stari svešteniče,
sve to peče na cjepanicama,
po pecivu rujno sipa vino;
oko njega skupili se momci,
U rukama vile petoroge.
A kada se ispekoše stegna
i utrobu oni ogledaše,
drugo meso isjeckaše sitno,
na ražnjeve sve ponaticaše,
sve lijepo to ispeku meso,
pa pečeno skinu ga sa ražnja.
A kad s poslom prestali bijahu
te kada su objed zgotovili,
latiše se objed objedovat',
srcu dosta za svakoga gosta.
A kad su se jela nasitili
i napili dovoljno pića,
čabrove su momci napunili
napunili pićem sve do vrha,
iz čabrova vrče natočiše,

svakom toče, bogu namjenjuju;
a oni su sinovi ahejski
pjesmu pjeli. do zalaska sunca,
boga blažeć' lijepim pojanjem,
pjevajući pjesmu bogohvalku,
i slaveći boga zaštitnika,
a on sluša, vesela mu duša.

Realističan i činjenički, opis napreduje brzo, kao u nekom nabrajanju, pa se opet neosetno diže do poetskih lepota:

A kada je potonulo sunce
i već pala crna pomrčina,
sva družina spati poliježe
kraj pripona tamo brodovijeh.
A tek što je zora zab'jelila,
ružoprsta zora ranorodna,
otisnu se opet putovati
ka širokom okolu ahejskom.
Tada njima zgodan vjetar posla,
vjetar posla zaštitnik Apolon;
oni tanku digoše katarku,
razaviše vjetrila bijela;
duhnu vjetar u bijela jedra,
Te uprije, a posred srijede,
kako lađa brzovato plovi,
stoji huka bukovita vala
gdje se lomi brodu oko gupca.
Leti lađa moru niza vale,
leti pusta sve je manje puta.

U epici su česti opisi tako običnih predmeta i tako svakodnevnih radnji da ih u svoje delo ne bi uneo ni današnji romanopisac, a kamoli moderni pesnik. Kratkoća, ekonomičnost i realizam u obradi ovih motiva glavno su pravilo i u helenskom epu. Improvizovana junačka pesma i njena publika zanimaju se najviše za junaka i njegove podvige. Narodni pevač stoga ne gradi scene pune romantike i maštovite lepote kakve nalazimo često u literarnom epu i u romanu, a opisi prirode su u narodnoj junačkoj pesmi retki i retko razvijeni. Razlog treba svakako tražiti u tome što živa narodna umetnost nastaje na selu i u prirodi, ili bar u svakodnevnom dodiru sa njom, pa su i pevači i slušaoci uzimali prirodu i njene lepote kao nešto obično i nisu joj pridavali onaj značaj niti su joj prilazili sa onim romantičnim oduševljenjem kao gradsko stanovništvo. I kada se jave u nešto razvijenijem obliku, opisi prirode u našoj junačkoj epici, kao i u epici drugih naroda, ispunjavaju neku određenu funkciju u toku izlaganja. Najčešće se kroz prikaz prirode određuje vreme ili godišnje doba značajno za samu radnju:

a kad dođe bijel danak Đurđev,
sva se gora listom prebuče,
crna zemlja travom i cvijetom,
i išljeze jagnje za zaklanje,
svezaše se konji u pajvane,
planine se kitišs jablanom;
tade vezir sitne knjige piše...

Pesnik Ilijade odstupa od ovog opšteg pravila anonimne junačke pesme naročito u upoređenjima, koja su daleko razvijenija nego poredbe naše junačke pesme. Ostajući realističan u načinu opisa, on se ponekad i izvan upoređenja uzdiže daleko iznad prikaza prirode u junačkoj pesmi, na primer kada slika borbu Ahileja i rečnoga boga Skamandra u trojanskoj ravnici koju je zahvatio požar:

Najpre se poljem oganj razgori i paljaše mrce,
što ih beše na rpe, a smače ih divni Ahilej.

Celo se osuši polje, i bistra se potisne voda.
K'o što u jesenje doba kad Boreja osuši brzo
skoro nakvašen votnjak, a težak se raduje tome:
tako se osuši cela poljana, mrtvaci izgore;
potom blistavi plamen, u reku navrne Hefest.
Metljike počnu da gore i brestovi a s njima vrbe,
lotos goreti stane i sita a s njima kipir,
sve što uz lepu je reku na bregu u obilju raslo.
Jegulje i druge ribe u vodi stanu da ginu,
što su ovud i onud po lepoj plivale vodi,
počne ih daviti dah dovitljivog boga Hefesta.

Vidimo da u pesništvu Ilijade nasleđene crte junačke pesme bivaju podređene novim umetničkim ciljevima i počinju da istupaju iz granica mehanizma improvizacije. Sve svedoči o darovitom tvorcu, ali i o tome da se već u prethomerskoj helenskoj epici razvila osetljivost za umetnički oblik i ekonomičan izraz, koji su tvorevina napora u kome je učestvovalo nekoliko stoleća saradnje između izvođača-improvizatora i njegove publike čiji ukus već nije bio sklon bezobličnom obilju i neumerenoj fantastici.

Moramo, dakle, ponovo postaviti pitanje gde je u dugom razvoju helenske epike Homerovo mesto i kakva je u njemu njegova uloga. Rekli smo, ličnost Homer to je za nas prvo legenda, dosta nejasna i protivrečna. Zatim, to je onaj Homer na koga mislimo kada govorimo o pesniku Ilijade, ostavljajući po strani pitanje da li je taj Homer ispevao i Odiseju. Za ovog našeg Homera možemo reći barem ono po čemu se on razlikuje od Homera iz legeide. Homer legende podvrgnut je očigledno postupku arhaizovanja kome podleže i stilizacija epa. On stoji negde po sredini između putujućih pevača i prvih recitatora-rapsoda. Autor Ilijade, međutim, Homer o kome govorimo, dobro je poznavao složenu tehniku rapsoda tako da ga moramo staviti u vreme kada je ta recitatorska tehnika bila već potpuno razvijena. Stoga ćemo uzeti da je vreme u koje treba staviti Homera kao pesnika Ilijade VIII stoleće stare ere i da je mesto nastanka Ilijade maloazijska Jonija, dakle predeo na središnjem delu anadolske obale gde su u to vreme cvetale bogate naseobine helenskih Jonjana i gde se već širila pismenost preuzeta od feničkih trgovaca.

Ipak značaj pismenosti ne sme se ovde odviše isticati, naročito ne na račun tehnike usmenog prenošenja književnih dela. Iako je pismo u staroj Heladi bilo poznato verovatno i pre Homera, iako su tekstovi Ilijade i Odiseje i drugih dela arhajske i klasične helenske književnosti beleženi već dosta rano, književnost starih Helena prenošena je gotovo do vremena Aleksandra Makedonskog više usmenim putem nego knjigom. Pismeno fiksiranje literarnih tekstova nije vodilo široj prepisivačkoj ili, kako bismo danas rekli, izdavačkoj delatnosti. Ti su tekstovi bili namenjeni esnafima deklamatora, glumaca i besednika. Sve do IV stoleća stare ere ne samo ep, lirika i drama nego i filofska, retorska i istoriografska dela prenošena su publici usmeno i bila su zamišljena i sastavljena za slušanje, a ne za čitanje. Retki su dotada pisci koji, kao istoričar Tukidid, ne žele da im delo bude prepušteno kratkovekom ljudskom pamćenju i oštećenjima koja tekstu donosi i najveštija deklamacija. Tek sa Tukididom i filofom Platonom, čija umetnička reč počinje dosledno da se suočava sa problemom prebacivanja žive i neposredne filofske diskusije na hartiju, počinje u Heladi da uzima maha načelo pisane književnosti, književnosti koncipirane za čitanje. Istovremeno su Tukidid i Platon prvi veliki helenski pisci koji su odlučno odbacivali staru legendu i mit, i tako obeležili kraj arhajske i klasične helenske književnosti, razdoblja u kome mit nije bio ni dokona priča, ni puka igra mašte, niti samo literarna tema, nego je kao pokušaj tumačenja sveta još u sebi nosio mnoge crte pravog i prvobitnog narodnog stvaralaštva.

REGISTAR IMENA I REČI S OBJAŠNJENJIMA

Agameda - ćerka Augijija, biljarica.

Agamemnon - sin Atrejev, unuk Pelopov, kralj u Mikeni, vrhovni vojvoda ahejski pod Trojom. Žena mu je Klitemestra, sin Orest, ćerke Hrisotemida, Laodika, Ifijanasa.

Agapenor - sin Ankejev, kralj u Arkadiji, vazal Agamemnonov.

Agenor - sin Trojanca Antenora i žene mu Teane.

Aglaja - mati Nireja, najlepšeg borca pod Trojom.

Admet - muž Alkestidin, otac Eumelov.

Adrest - 1) sin Talajev, ranije kralj u Argu, otkud ga je Amfijaraj prognao, te je pobjegao u Sikion svom dedi (po materi) Polibu i posle njegove smrti onde vladao. Kad se vratio u Arg, uda jednu svoju ćerku za Tideja, oca Diomedova; 2) sin Meropa iz Perkota, saveznik Trojanski.

Aid - sin Krona i Reje, a brat Divov i Posidonov, bog Podzemnog sveta, i Podzemni svet, kuda odlazi duša kad telo umre.

Ajant - 1) sin Telamonov sa Salamine, brat Teukrov, posle Ahileja najhrabriji junak ahejski pod Trojom; o njemu kao junaku u Homera i u svetskoj književnosti vid. Miloš N. Đurić: Patnja i mudrost, studije i ogledi o helenskoj tragediji, Titograd 1962. str. 206-235; 2) sin Ojlejev iz Lokride, veliki borac, ali stasom manji od Ajanta Telamonovića.

Aktor - 1) sin Azejev; 2) otac Menetijev; 3) sin Forbantov, brat Augijin, otac Euritov i Kteatov; 4) otac Eheklov.

Alastor — 1) borac iz Likije; 2) jedan od vođa Piljana; 3) otac Trosov.

Aleksandar ili Parid - sin Prijamov, brat Hektorov. On je odveo Helenu i time izazvao trojanski rat. Hektor na samrtni proriče Ahileju da će ga ubiti Parid uz pomoć Apolonovu.

Alkiona - žena Meleagrova, koja se zvala i Kleopatra. Ime Alkiona dobila je po ptici alkionu, o kojoj su stari Heleni pričali da tužno kuka kad joj nestane mužjaka ili ptića. Kad je njenu majku Marpesu ugrabio Apolon, ona je, dok nije vraćena mužu, tužila i jaukala za njim kao alkion. Zbog materina jaukanja nazvaše roditelji ćerku Kleopatru i drugim imenom Alkiona.

Alkin - uzdodrža Ahilejev.

Alkimedont - sin Laerkov, mirmidonski vođa.

Alfej - reka u Arkadiji i Elidi.

Amazonke - ubojite stanovnice ženskih država, u kojima se nisu trpeli muškarci osim koliko je bilo potrebno da im se žensko stanovništvo obnavlja. Po jednom, najboljem. predanju one su prebivale u Kapadokiji na reci Termodontu, naročito u gradu Temiskiri (o njima vid. Miloš N. Đurić: Iz helenskih riznica, studije i ogledi, Beograd 1959, str. 94-95).

Ambrosija - u stvari besmrtnost, zato hrana bogova; bogovi je upotrebljavaju i kao pomast, kao sredstvo za miris i polepšavanje.

Andromaha - ćerka Eetiona, koji je kraljevao u Tebi pod gorom Plakom, žena Hektorova. O njoj i Hektoru vid. Miloš N. Đurić: Istorija helenske književnosti, Beograd 1951, str. 82-86.

Antiloh - sin Nestorov.

Apolon - sin Divov i Letin, bog sunca i svetlosti, pa se zove i Febo, brat Artemidin.

Arg - grad na Inahu u Argolidi, ali Homer upotrebljava to ime i za ceo Pelopones, čak i za celu Heladu.

Pelaški Arg je otadžbina Ahilejeva u Tesaliji, a po tome i cela Tesalija.

Argejci - u stvari stanovnici grada Arga, ali Homer se služi tim imenom za ceo helenski narod.

Arej - sin Divov i Herin, bog rata. U njega su sve osobine silnog ratnog junaka, ali za razliku od Atene, boginje rata, divlji i žestok.

Aret - sin Prijamov.

Arkesilaj — vođa Beočana.

Artemida — ćerka Divova i Letina, sestra Apolonova, boginja lova, zato nosi luk i strele.

Asklepije - tesalski knez, odličan lekar. otac Podalirija i Mahaona, lekara na glasu.

Atena - ćerka Divova, boginja mudrosti, ženskih veština, ali i boginja rata. Pesnik je zove i Palada Atena, a Palada znači mahačica, jer Atena maše egidom i kopljem.

Atina - grad u Atici.

Atrej - sin Pelopov, brat Tijestov, otac Agamemnona i Menelaja. kralj u Mikenima.

Atrid ili Atrejčić - sin Atrejev.

Afrodita - ćerka Diva i Dione, boginje lepote i ljubavi, mati trojanskog junaka Eneje, kojega je rodila s Anhisom. Uz njenu pomoć odveo je Parid lepoticu Helenu, ženu Menelajevu, u Troju, i to je izazvalo trojanski rat.

Ahejci - glavno helensko pleme u Tesaliji, Mesenima, Argu i Itacima, a Homer ga upotrebljava za sve Helene.

Ahilej - sin kralja Peleja i boginje Tetide, kralj Mirmidonaca, prvi junak u ahejskoj vojsci pod Trojom. O njemu vid. Miloš N. Đurić: Istorija helenske književnosti, str. 78-82.

Balijske - Šarac, Ahilejev konj.

Beba - grad u Tesaliji.

Belerofont - ubica Belera, nadimak Hiponoja, sina Glaukova.

Beotija - zemlja u srednjoj Heladi s mnogo gradova, od kojih je najznatnija Teba. Reč Beotija u natpisu 11-og pevanja odnosi se na stihove 494-877, a uzeta je zato što su prvi vođe koji su pošli u trojanski rat bili Beočani.

Bijant - 1) otac Laogonov i Dardanov; 2) vođa atinski; 3) iz Pila.

Boreja ili Borej - vetar severac.

Brisejida - ćerka Brisejeva iz Lirnesa, robinja i dragana Ahilejeva.

Buirasij - grad i reka u severnoj Elidi.

Vino - mešalo se s vodom u mešaonicima, a potom bi ga vinotoća uzimao vrćem pa nadesno toćio u ćaše. Kad god bi se mešaonik napunio, izlio bi se nalev bogovima, a njime bi se i rućak završio.

Ganimed — sin Trosov, vinotoća Divov.

Gargar - jućni rt trojanske gore Ide sa hramom Divovim.

Geja - Zemlja kao boginja koja je svuda prisutna.

Gerenjanin - nadimak Nestorov. po gradu ili okolini Gereniji na Mesenskom zalivu, gde se Nestor rodio ili kuda je se sklonio kad je Herakle Pil razvalio.

Glavni prijatelj - kad je dvojici ljudi otadžbina razdaleko, a oni meću sobom žive u velikom prijateljstvu, te će jedan drugome ćiniti doćek i poštenje kad mu doće kao gost, onda su oni jedan drugom glavni prijatelji. To od prilike znaći glavni prijatelj i u našoj narodnoj pesmi, na primer Vuk II, br. 39, str. 322-330 (Vid. Miloš N. Đurić: Prijateljstvo u staroj Heladi i glavno prijateljstvo u Helena i Srba, Let. Mat. srp., god. 139, knj. 392. sv. 6 dec. 1963. str. 563-569).

Glasnik - zbog svoje razboritosti poštovan i kao šticerik Divov smatran za nepovrediva. Služi kralju i opštini u svima prilikama javnog života u narodnoj skupštini, kod ųrtve, kod gozbe starešina, kod doćeka i pratnje stranih gostiju.

Gorga - strašna neman u Hadu i na Divovoj egidi. U Homera samo jedna, a u Hesioda tri: Eurijala, Stena i Medusa; namesto kose nose na glavi zmije i stanuju daleko na zapadu.

Danajci - u Homera ime za ceo helenski narod kad ga ima na umu u borbi pod Trojom; vid. Argejci Ahejci.

Dardan - 1) sin Diva, otac Ila i Erihtonija, rodonaćelnik **Trojanaca (Dardanaca)**, osnivać Dardanije; 2) sin Bijantov.

Demetra - boginja koja je davala miran život, a starala se za useve i plodove, mati podzemne boginje Persefoneje.

Div (Zeus ili bolje, Zej) prvobitno bog neba; upravlja oblacima, kišom i vetrovima, gromom i munjom, i boguje na visinama. Otuda sve vidi, i u njega je najveća mudrost i snaga, pa zato i najveća vlast. On je otac bogova, ali i ljudima otaca, u isti mah, kralj i vladar nad vladarima. Dece ima kako meću bogovima i boginjama tako i meću smrtnim ljudima i ženama. On ne stoji sasvim presudno ni na jednoj od zaraćenih strana, nego se samo stara da se vrši sudbina, da se ništa ne dogodi izvan nje. Posvećeni su mu orao, hrast i svi vrhunci visokih gora. On je, dakle, u Helena ono što je u starih Inđana Indar, a u Rimljana Jupiter.

Dimos - personifikacija straha koji ljude spopada u ratu: sa Fobosom, koja reć isto znaći, on je pratilac ratnog boga Areja.

Diomed - sin Tidijev, kralj u Argu (na Peloponesu), jedan od najvećih junaka u ahejskoj vojsci.

Dionis - sin Diva i Semele, bog vinogradarstva, koji svojim darom, vinom, razveseljava srce ćovekovo, rastura brige i bolove.

Diomeda - ćerka Forbantova s Lezba, robinja Ahilejeva.

Dodona - grad u Epiru, najstarije proroćište u Heladi, i to Divovo.

Dolopi - pleme na Ekipeju u Tesaliji.

Eak — sin Diva i EGINE, ćerke rećnog boga Asopa. Sa ženom Endrejidom, ćerkom mudroga kentaura Hirona, imao je dva sina: Peleja i Telamona.

Egida - Divov blistavi štiti kojim u ljude ugoni stravu, pa se stoga i zove Div egidonoša. Kad hoće da širi strah, Div desnicom baca munje, a levicom trese egidu. Ona se opisuje u V-om pevanju st. 734-742.

Ćesto je Div pozajmljuje Paladi Ateni, a ponekad i Apolonu.

Egijal - 1) ranije ime ahejskom primorju na severnom Peloponesu; 2) grad u Paflagoniji.

Egina - 1) ostrvo u Saronskom zalivu; 2) ćerka rećnog boga Asopa.

Elida - 1) zemlja u severozapadnom delu Peloponesa.

Eneja - sin Anhisa i Afrodite, vojvoda dardanski, jedan od glavnih junaka u trojanskoj vojsci.

Enija - strašna i ubojita boginja rata, koja, kao i Arej, koga ona prati, ućiva u krvavom ratnom metežu.

Enijalije - u Homera isto što i Arej, ili se upotrebljava kao nadimak Arejev.

Epejci - stanovnici severne Elide.

Ereb — 1) bog podzemnog mraka; 2) mraćan i strašan prostor pod zemljom kroz koji duše pokojnika stižu U Had.

Erida - boginja nesloge, svađe i borbe, sestra i pratilja Arejeva u borbi. U krvavom ratnom metežu ona ide od odreda do odreda i umnoćava uzdahe boraca (polystonos).

Erinije - podzemni zli duhovi koji progone grešnika. Homer spominje čas jednu, čas nekoliko njih, ali im ne spominje ni poreklo ni imena.

Eter - vedri, čisti, svetli nebeski prostor, koji je nad oblacima i zemaljskim vazduhom.

Etiopljani - u stvari ljudi s opaljenim licem: narod koji živi na krajnjem Istoku i na krajnjem Zapadu, svugde pobožni, i zato ih bogovi vole i posećuju.

Etolac - stanovnik Etolije, zemlje u srednjoj Heladi.

Eubeja - dugačko ostrvo u Egejskom moru, odvojeno Euripom od kopna.

Eudor - sin Hermijin i Polimelin, vođ mirmidonski.

Eur - jugoistočni vetar koji donosi oblake i kišu.

Eurib - 1) glasnik Agamemnonov; 2) glasnik Odisejev.

Eurimedont - 1) sin Ptolemejev, uzdržava Agamemnonov; 2) sluga Nestorov.

Euripil - 1) Euemonov sin iz Tesalije; 2) sin Posidona i Astipalije, kralj na Kosu.

Euristej — sin Stenelov, kralj u Mikeni, gospodar Heraklov.

Zakint - šumovito ostrvo u Jonskom moru prema Elidi.

Zefir - zapadni vetar, veoma brz i oštar; donosi kišu i sneg.

Ida - visoka gora, koja se iz Frigije prostire kroz Troadu i Misiju: puna vrela, dolina, zverinja i šuma.

Idomenej - sin Deukalionov, unuk Minojev, kretske kralj.

Il — sin Trosov, otac Laomedontov, deda Prijamov. Po njemu se Troja zove i Ilij.

Ilitija - boginja porođaja koja ili pomaže porodiljama ili im produžuje bolove i zadržava porođaje. Homer ih spominje čas nekoliko, čas samo jednu.

Irida — personifikacija duge koja vezuje nebo i zemlju;

tako je postala boginja ko-ja nosi poruke bogovima ili poruke bogova ljudima.

Itaka - malo ostrvo u Jonskom moru, Kefaleniji na severoistoku, zavičaj Odisejev.

Jelo - Homerovi ljudi jedu žito, i to hlebac od ječma i pšenice i meso od goveda, ovaca, koza i krmadi, pečeno na ražnju. Mesoseča seče meso na male komade, a robovi i glasnici dele ga gostima, koji sede na stolicama za malim stolovima. Svaki bi gost dobio priličan komad. Pre i posle ručka peru se ruke, što se nije dešavalo samo radi čistoće, jer se jelo prstima, nego je to zahtevala i religiozna dužnost. Glavni je ručak bio o podne, osim toga jeo se doručak i večera.

Kadmejci - Tebanci, koji su to ime dobili po Feničaninu Kadmu, osnivaču Tebe.

Kalhant — sin Testorov, prorok i gatar ahejski pod Trojom.

Karci - stanovnici Karije, jugozapadnog dela Male Azije, srodni Liđanima i Mitanima.

Kassandra - najlepša ćerka Prijamova. Posle osvojenja Troje. Agamemnon je povede sa sobom u Mikenu, a šta je onde doživela, peva se u HI-om pevanju Odiseje. str. 421-423.

Kebrion - sin Prijamov, vozar Hektorov.

Kentauri - divlji narod u Tesaliji, više podobni zverovima nego ljudima.

Kera - strašna i mračna boginja raznih načina smrti, naročito krvave smrti na bojnim kolima.

Kefalenija - ostrvo u Jonskom moru; Kefalenci su kao podanici Odisejevi stanovnici ostrva Same, Itake, Zakinta, Dulihije i komada obale.

Kikonci - trački narod na Hebru i na obali do Lisa.

Kipar - ostrvo u istočnom delu Sredozemnog mora, poznato po kultu Afrodite.

Kitera - ostrvo između Krete i južne obale Peloponesa: tu je mnogo poštovana Afrodita, koja je onde rado prebivala, pa se zato zove i Kiterka.

Kola - sastoje se od laka drvena stoca na dva točka koji spređa pa s jedne i s druge strane ima nisku ogradu (koš) od drveta, a njoj gore pričvršćen savijen drven obod - oblučac, za koji se vežu uzde kad kola stoje. U osovinu je usađena ruda, koja je prema kraju uzdignuta, gde je pričvršćen jaram. Prežu se dva konja, a ponekad tri. Treći je konj zamena kad jedan pogođen padne. Od bojnih kola treba razlikovati teretna, koja imaju četiri točka i na tavanu koš.

Koplje - služilo je za udaranje ili, kao i kraća sulica, za metanje. Bilo je dugo do četiri metra, Kopljača je bila od jasenova drveta, a ima na oba kraja šiljak od medi: donjim se, kad zatreba, koplje zabode u zemlju, a gornjim se ubija. Kopljem se gađa izdaleka ili bode izbliza.

Kotur (disk) - okrugla ili obla, plosnata, ali u sredini odebela ploča od kamena, železa ili drveta, katkad bez rupe, a katkad s rupom i remenom u sredini za bacanje. Bacati se koturom bila je već u Homerovo doba obična igra.

Kreta - veliko ostrvo u Sredozemnom moru sa sto gradova (Ilijada II 649), što dokazuje da je Kreta već u Homerovo doba bila u velikoj meri prosvetljena zemlja.

Kron - otac Divov, Posidonov, Aidov, Herin, Demetrin i Hestijin; zato se Div po njemu zove i Kronid (Kronović) ili Kronion.

Ksant - 1) reka u Likiji, iz koje su Glauk i Sarpedon; 2) reka u trojanskoj državi, koja se zove Skamandar; 3) konj Hektorov; 4) konj Ahilejev.

Kureti — staro pleme u Etoliji s glavnim gradom Pleuronom.

Lav - iz Homerova vernog opisa može se pouzdano zaključiti da je lav u njegovo vreme živeo u Maloj Aziji i Heladi. U tim zemljama nestalo ga je tek u doba rimske vladavine.

Lađa - u Homera ona služi samo za prevoženje. Oba kraja prednji i stražnji, uzvijeni su kao rog. pa se ona zato i zove „na oba uzvijena kraja“; atribut „jednakostrana“ tiče se njene ravnoteže; „veslovita“ znači da na ivici svake strane ima mnogo klinova, na koje se natiču gužve od kože, a u njih se zatiču vesla. Kad je lađa od kopna dovoljno udaljena i kad duva povoljan vetar, digne se katarka, koja stoji usred lađe i koja je dvama konopcima privezana uz kljun i krmu; ako je lađa osidrana, katarka leži lađi ili pored nje, pa bi se na odlasku opet podigla. Mesto sidra služilo je teško kamenje, koje je probušeno i na konopce privezano.

Lakedemon — zemlja u južnom Peloponesu s glavnim gradom Spartom, gde vlada Menelaj.

Laomedont - sin Ilov, otac Prijamov, kralj trojanski.

Lapiti - narod u Tesaliji pod gorom Olimpom.

Lezb - ostrvo u Egejskom moru uz maloazijsku obalu.

Lelezi - staro pleme rasejano po primorskim krajevima Helade i u Maloj Aziji, hrabri mornari.

Lemno - ostrvo u severnom delu Egejskog mora, zbog vulkanske svoje prirode posvećeno Hefestu, bogu ognja.

Leta - mati Apolona i Artemide, što ih je rodila s Divom.

Likaon - 1) otac Pandarov; 2) sin Prijama i Laoteje, ubijen od Ahileja.

Likija - 1) gorski kraj u Maloj Aziji između Sredozemnog mora, Pamfilije, Frigije i Karije; 2) mali kraj na reci Esepu pod trojanskom vrhovnom vlašću.

Lokrani - stanovici Lokride, zemlje u srednjoj Heladi.

Lotos - neka vrsta deteline (lat. trifolium melilotus ili lotus corniculatus .Linn.), sasvim različna od lotosa u IH-om pevanju Odiseje.

Luk - bio je napravljen od drveta ili dva kozja roga, koji su s donjim krajevima bili sastavljeni u okovanom laktu. Tetiva je bila spletena od goveđeg creva. Da bi luk bio gibak, natezan je samo onda kad je trebalo, a za natezanje bila je potrebna velika snaga. Strele su bile od trske i imale su trobridne vrhove. Nošene su u tulu na levoj strani.

Mahaon - sin Asklepijev. lekar u ahejskoj vojsci.

Mač - napravljen od medi, s obe strane oštar i podesniji za udaranje nego za bodenje. Držak je mogao biti ukrašen srebrom i slonovom košću. Nošen je u kožnim ili kovanim koricama s leve strane na remenu koji je tekao preko desnog ramena.

Meleagar - sin Enejev i Altejin koji je ubio kalidonskog veptra. Ali kad su se Etoljani (kalidonski) i Kureti (pleuronski) posvađali za glavu i kožu veprovu, i on pogubio jednog brata Altejina, mati ga prokune, i on odustane od boja mada su ponuđeni bogati počasni darovi, dok nije naposljetku Kalidon od Kureta izbavio, ali sad bez onih darova.

Menelaj - sin Atrejev, brat Agamemnonov, muž lepe Helene, koju je odveo Parid.

Menetije - otac Patroklov (XI 765-803 i XXIII 85-88).

Meonci — saveznici trojanski, stanovnici Meonije, a docnije se ta zemlja zvala Lidija.

Merion - sin Melov s Krete, hrabri ratni drug Idomenejev.

Mikena - grad u Argolidi, prestonica Atrejeva i Agamemnonova.

Minoj - sin Diva i Europe, vladar u Knosu na Kreti.

Mirmidonci — ahejsko pleme u tesalskoj Ftiotidi, kojima je vladao Ahilej, s glavnim gradom Ftijom i Heladom.

Mitani - 1) stanovnici Misije u severozapadnoj Maloj Aziji; 2) narod u Trakiji.

Mulije - 1) Epejac, koga je pogubio Nestor (XI 739); 2) Trojanac. koga je pogubio Patroklo (XVI 696); 3) Trojanac, koga je pogubio Ahilej (XX 472).

Muse - boginje pevanja i pesništva; u Homera čas jedna, čas nekoliko.

Nadmetanje - o toj pojavi helenskog života vid. Miloš N. Đurić: Ogledi iz grčke filologije i umetnosti, Savremenik SKZ, 1936, str. 199-237, i Kroz helensku istoriju, književnost i muziku, studije i ogledi. Beograd 1955, str. 137-161.

Nazuvak - pravljen od kože, a nošen na nozi, da je ne bi ozledio golemi štit koji je borac nosio. Pričvršćen je nad gležnjem kovčama. U docnije vreme služio je za odbranu nogu, a građen je od metala.

Najada - nimfa koja prebiva pri izvorima.

Nektar - crvenkasto i mirisno piće bogova.

Nestor - siii Nelejev i Hloridin, kralj u Pihu, među ahejskim junacima ugledan svojim godinama (vladao je već trećim naraštajem), svojom mudrošću i rečitošću. S njime su i dva sina: Antiloh n Trasimed.

Nimfe - mlađane pratilje Artemidine: borave u gorama, na livadama, u pećinama, pored potoka i izvora, pa bi onoga koji bi im došao u vlast zanele, a u ljutini obezumile.

Nioba - ćerka Tantala i plejade Tajgete, ili hijade Dione, sestra Helopa, žena tebanskog kralja Amfiona. O Eshilovoj obradi mita o Niobi vid. M. N. Đurić: Etika i politika u Eshilovoj tragediji, posebnih izdanja SAN knj. SH1H, 1937, str. 156-158.

Not -južni vetar koji obično donosi kišu.

Odisej - sin Laertov, kralj Itake i Kefalenije, jedan od prvih ahejskih junaka ne samo zbog svoje hrabrosti nego i zbog mudrosti i dovitljivosti. Opširnije o njemu vid. M. N. Čurić: Istorija helenske književnosti. str. 86—89.

Okean - 1) voda što okružuje zemlju i more; iz njenih talasa izlaze sunce, mesec i zvezde i opet se u njih vraćaju; 2) bog te vode.

Oklop - sastavljen od dve medne ploče: jedne za grudi, a druge za leđa; stezao se kožnim pojasom koji je okovan.

Olimp — dve hiljade devet stotina i sedamdeset metara visoka planina između Makedonije i Tesalije.

Heleni su smatrali da na njoj prebivaju bogovi.

Palada - vid. pod rečju Atena.

Pardal - zver koja se zove i leopard i panter: u Homerovo doba bila je kao i lav (arslan) dovoljno obična u Maloj Aziji.

Parid - vid. pod rečju Aleksandar.

Patroklo — sin Menetijev, najdraži drug i saratnik Ahilejev.

Paflagonci — stanovnici Paflagonije na južnoj obali Crnog mora, saveznici trojanski.

Peeon - 1) lekar bogova na Olimpu; 2) peeon pesma u slavu boga Apolona.

Pelazgi — starosedeci helenski koji su se iz svoga prastarog boravišta oko Dodone u Epiru raširili po Tesaliji, Atici, Peloponesu, Lemnu itd., ali se docnije među nadošlim strancima izgubili.

Pelej - sin Eakov, brat Telamonov, muž boginje Tetide, s kojom je rodio Ahileja.

Pelij - planina u Tesaliji.

Peonci - stanovnici Peonije u severoistočnom delu Makedonije, saveznici Trojanaca.

Pergam — tvrđava trojanska, ali se tako naziva i sama Troja.

Persefoneja - ćerka Diva i Demetre, žena Aidova. kraljica Donjeg sveta. Zajedno sa svojim mužem vlada dušama pokojnika i čudovištima njena sveta i ispunjuje ljudske kletve.

Pijerija - zemlja u Makedoniji. nazvana po brdu Pijeru koje se nalazi u njoj.

Pil - grad u Meseniji, zemlji u jugozapadnom delu Peloponesa, glavni grad države Nestorove.

Pita - najstarije ime Apolopova proročišta pod Parnasom.

Plejade - sedam ćerki Atlanta i Plejone, zvezde koje naš narod zove Vlašići.

Posidon - sin Krona i Reje, brat Diva i Aida. Nadimak mu je zemljotresac, jer se mislilo da potresi dolaze iz mora. Njegovo oružje je trozubac, kojim uzburkava more i cepa zemlju.

Prijam - sin Laomedontov, kralj trojanski, koji ima pedeset sinova i dvanaest ćerki, razume se od nekoliko žena. inoča, ali prava mu je žena Hekaba, s kojom je rodio Hektora.

Radamant — sin Divov, brat Minojev.

Reja - Kronova žena i sestra, mati Diva, Posidona, Aida i Here.

Rtnik - između boraca onaj koji se nalazi sprema kao na rtu i prvi navaljuje na neprijatelja.

Salamina - malo ostrvo Atini na zapadu.

Sam - drugo ime za ostrvo Kefaleniju (u Odiseji Sama).

Sangarija - reka u Bitiniji, Frigiji, utiče u Crno more.

Satnioent - šumski potok u Misiji.

Sidon - slavan grad u Fenikiji.

Skamandar - zove se i Ksant, reka u trojanskoj zemlji.

Skejska (u stvari Leva) vraša - vode iz Troje u ahejski tabor.

Skir - ostrvo u Egejskom mo-ru, Eubeji na severoistoku.

Slava - jedan od najjačih motiva ljudskog delanja u homerskog čoveka. Vid. M. N. Đurić: Istorija helenske etike, Beograd 1961, str. 53.

Sparta - grad u Lakedemonu, sedište kralja Menelaja.

Sperhij - reka u Tesaliji.

Stiga - ćerka Okeana i Tetije, rečna nimfa i glavna reka u Donjem svetu, koja devet puta optiče oko njega. Kad neko od bogova hoće da se zakune, donese mu Irida u zlatnom sudu vode iz Stige, i on je pri

zakletvi izlije. Kako je ona reka u Donjem svetu, u carstvu smrti, tako božanstvo koje se tom vodom kune samo sebe predaje smrti ako laže.

Stovolovka ili stovolka (heka tomba) - žrtva kad se u jedan mah žrtvuje sto ili više goveda; ali se retko žrtvovalo toliko, te stovolka može značiti uopšte poveću žrtvu.

Talanat - u Homera mala mera zlata, izblize nepoznata.

Tartar - dubok i mračan ponor ispod Donjeg sveta u koji je Div bacio Titane.

Teba - 1) grad u Beotiji; 2) zavičaj Hektorove žene Andromahe; 3) grad u gornjem Egiptu pored Nila.

Telamon - sin Eakov. brat Pelejev, otac većeg Ajanta i Teukra, kralj na Salamini.

Temista ili Temida - Pravda, boginja poretka u svetu i zakona.

Tened - ostrvo pred trojskom obalom.

Tetida - jedna od Nerejki, morskih boginja, žena Pelejeva, mati Ahilejeva.

Tetija - žena boga Okeana.

Teukar - sin Telamonov, brat većeg Ajanta.

Tidej - sin Enejev, otac Diomedov, najviše o njemu u IV-om pevanju, str. 372-400.

Titeni — stariji bogovi, sinovi i ćerke Urana i Geje. Kad im je Div oteo vladu, bacio ih je u Tartar.

Titon - sin trojanskog kralja Laomedonta i brat Prijama; zbog njegove lepote ugrabila ga Eoja (= Zora), boginja jutarnjeg rumenila, koja grabi sve što je lepo, sveže i mlado.

Trakija - velika zemlja između Makedopije i Crnog mora.

Triton - potok u Beotiji.

Troja - glavni grad trojanske države, na severozapadnoj obali Male Azije. Ahejci su ga podsedali deset godina, dokle ga naposletku nisu zauzeli i razorili, a potom je, razume se, propala i trojanska država.

Tronožac - kotlić na tri noge za grejanje vode, ali i za mešanje vina ili samo za ukras u sobi, zato često za nagradu pobedniku u igrama.

Tros - nekadašnji trojanski kralj, pradeda Prijamov.

Uran - nebo, ali znači i najstarijeg boga, kome je (po najstarijem mitu) žena Geja (tj. zemlja): sinovi i ćerke su mu Titeni.

Febo - nadimak Apolona kao boga svetlosti.

Feničani - dobro poznati Homeru, jer su sa svojim lađama posećivali i helenske obale i ostrva i dovozili na prodaju različnu robu iz istočnih strana.

Fobos - vid. pod rečju Dimos.

Fokejci ili Fočani - stanovnici Fokide, zemlje u srednjoj Heladi.

Forminga - muzički instrumenat sa strunama.

Frigi (Frigijci) - stanovnici Frigije, najzapadnije zemlje u Maloj Aziji.

Ftija - grad i zemlja u južnoj Tesaliji, gde je kraljevao Pelej, otac Ahilejev.

Harite - boginje ljupkosti i miline, dvorkinje Afrodite. Koliko ih ima, Homer ne kaže, on spominje samo Pasiteju.

Harpije - personifikacija brzih i žestokih vetrova. Pesnik spominje po imenu samo Podargu, majku Ahilejevih konja Ksanta i Balija, brzih kao vihor.

Heba - ćerka Diva i Here, peharnica na Olimpu.

Hekaba - žena Prijamova, mati Hektorova.

Hektor - sin Prijama i Hekabe, muž Andromahe, otac Astijanakta, najugledniji junak trojanski.

Helada - grad u Tesaliji i oblast oko njega. U docnija vremena tako se zvala cela helenska zemlja.

Helena - ćerka Diva i Lede, žena kralja Menelaja, od kojega ju je odveo Parid. Opširnije o njoj vidi M. N. Đurić: Na izvorima umetničke lepote, ogledi o Homeru, SKZ 339, 1937, str. 5-39.

Helije - upravo sunce, a onda bog sunca.

Hera - sestra i žena Divova i potom kraljica bogova i ljudi.

Herakle - sin Diva i Alkmene, žene Amfitrinove, najveći junak helenski, koji je živeo pre trojanskog rata. Opširnije o njemu vid. M. N. Đurić: Miš o Heraklu i njegov smisao ili o neprestanom samonadrastanju. Književnost. klj. XXXI, 1960, 487-501.

Hermija - sin Diva i Atlantove ćerke Maje, bog telesne i duhovne okretnosti, glasnik bogova i pratilac duša u Podzemni svet.

Hipemolzi - narod u Trakiji koji pije kobilje mleko.

Hiperion - nadimak boga Helija.

Hiron - mudri kentaur, lekar, učitelj Ahilejev.

Hore - niža božanstva, koja u ljupkoj igri prikazuju red u promeni, naročito u promeni godišnjih vremena. One donose časove i godišnja vremena i daju da sve u pravo vreme uspeva i cveta.

Čast - u Homera neodvojiva pratilja odlike i zasluge. O njoj vid. M. N. Đurić: Istorija helenske etike, str.54.

Šlem - kapa od pasje kože, koja je oko ivice imala obruč, a po sebi kvrge od metala. Retko je ceo šlem bio od metala. Na njemu je bila perjanica od konjske strune, a osim toga mogli su biti pričvršćeni rogovi. Privezan je pod bradom remenom.

Štit - oružje za zaštitu od neprijateljskog oružja složeno od više suvih, okruglo obrezanih koža koje su sašivene remenom ili žicama, a u sredini utegnute. Za utezanje služila je horizontalna drvena prečnica, koja se držala s unutrašnje strane štita kao rebro, tako da je štit bio izbočen, samo je u sredini bila slobodna, te se za nju štit držao rukom. Sa spoljašnje strane štit je mogao biti okovan, naročito oko ivice, pa u sredini na pupku, a i ukrašen. U hodu je visio na leđima, a u borbi povukao bi se napred i postavio na zemlju, te bi borac, sakriven iza njega, gađao neprijatelja kopljem.

LITERATURA

- M. Budimir, Homerova iesa o smrti i ljubavi, u knjizi: Sa balkanskih istočnika, Beograd 1969, str. 39-93.
- M. Budimir, O Ilijadi i njenom pesniku, Beograd 1940. (Mala biblioteka Kolarčevog narodnog univerziteta, sv. 10).
- M. Budimir, O atinskoj Ilijadi, Letopis Matice srpske, godina 140. novembar 1964, knj. 394, sv. 5, str. 380-398.
- N. Vulić, Protivrečnosti u Omira i u našoj narodnoj poeziji. Glas Srpske akademije nauka SHIH, Beograd 1925, str.1-68.
- N. Vulić, Naše narodne pesme i Ilijada, Zbornik u čast B. Popovića, Beograd 1929, str. 98-109. B. Gavela, Istorija umetnosti antičke Grčke, Beograd'1975, str. 57-80.
- E. Grasi, Teorija o lepom u antici, Beograd 1974. str. 46-52. 2. ^i^:a^, NotegLo riapje od. NeioLa s1o Z. Dukat, Homersko pitanje od Hezioda do Milmana Perija Književna smotra. god. VII Srbnica (Zagreb) 1975 br. 21 str. 69-89
- M. N. Đurić, Istorija helenske književnosti, 2. izd., Beograd 1972, str. 25-121.
- M. N. Đurić, Drutšveni, privredni i politički sistem u Homerovim epopejama, Zbornik istorije književnosti, Odeljenje literature i jezika, knj. 3. Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd 1962, str. 1-33.
- M. N. Đurić, Na izvorima umetničke lepote. Ogledi o Homeru, Beograd 1957.
- M. N. Đurić, Homer u našim književnostima. - Pokušaj bibliografije prevoda Ilijade i Odiseje i radova o Homeru, Živa antika IV, 2, Skoplje 1954, str. 416-424.
- D. Živković, Teorija književnosti sa teorijom pismenosti, 6. izd.. Beograd-Sarajevo, 1964. str. 169-200.
- P.S Kohan, Istorija grčke književnosti, 2.itd., 1971.
- D. Nevenić Grabovac, Homer u Srba i Hrvata, Beograd 1967 (Monografija Filološkog fakulteta u Beogradu, knj. XIII). (da se ne bi slučajno naljutile ustaše ???)
- H. S. Robinson, – N. Vilson, Mitovi i legende svih naroda, Beograd 1976. 81g. 106-212.
- M. Rostvocev, Istorija starog sveta, N. Sad, 1974. str. 30-54.
- M. Flašar, Homer i helenska epika, u knjizi: Homer, Ilijada, preveo M. N. Đurić, Beograd 1975, str. 5-45.
- M. Flašar, Homerska poredba u NJegoša. Stvaranje, god. XIX, Titograd 1964, br. 2, str. 201-212.

SADRŽAJ

Predgovor - O građi i jedinstvu Ilijade.

Izbor iz Homerove Ilijade

Napomene

Registar imena i reči sa objašnjenjima

Literatura

BIBLIOTEKA „KNJIŽESTVO“

HOMER

ILIJADA

Izdavač KNJIGA KOMERC

Beograd

Za izdavača
BOBAN STOJILJKOVIĆ

Urednik
JANA NIKOLIĆ

Likovno i grafičko oblikovanje
DOBRILLO M. NIKOLIĆ

Lektor
MAJA VERUOVIĆ

Korektor
IVANA POPOVIĆ

Slog i prelom
PREDRAG M. POPOVIĆ

Tiraž
3.000

Štampa
MD ŠTAMPA Beograd